

АНТОНІНА ШЕВЧУК

Дитяча хореографія

 НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Антоніна Шевчук

ДИТЯЧА ХОРЕОГРАФІЯ

Навчально-методичний посібник

3-тє вид., зі змінами та доповн.

*Схвалено для використання
в дошкільних навчальних закладах*

Тернопіль
“Мандрівець”
2016

УДК 376.091.214-021.252-056.313-053.4

ББК 74.350.221

Ш78 *Схвалено для використання в дошкільних навчальних закладах комісією з дошкільної педагогіки і психології Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (Лист ІТЗО від 05.05.2015 р., №14.1/12-Г-255)*

Експерти:

Т. О. Піроженко – завідувач лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, професор, доктор психологічних наук;

М. В. Молочко – вихователь-методист ДНЗ № 784, м. Київ, кандидат педагогічних наук.

Рецензенти:

Е. С. Вільчковський – член-кореспондент НАПН України, професор, доктор педагогічних наук;

Л. Ю. Цветкова – декан факультету режисури і хореографії КНУКМ, професор кафедри народної хореографії, доцент;

Т. П. Науменко – заступник директора ШДС “Струмочок”, педагог з хореографії НВЗО школи-ліцею “Обдаровання”, м. Київ.

Шевчук А. С.

Ш78 Дитяча хореографія : навч.-метод. посібник / А. С. Шевчук. — 3-тє вид., зі змін. та доповн. — Тернопіль : Мандрівець, 2016. — 288 с. + вкл. : 8 с. : іл.

ISBN 978-966-634-913-5

Навчально-методичний посібник містить програму хореографічної діяльності дітей від 3-х до 7-ми років та навчально-методичне забезпечення процесу виховання, освіти і розвитку дітей дошкільного віку в хореографічній діяльності; рекомендується як варіативна частина змісту роботи з дітьми за Базовим компонентом дошкільної освіти, розглядається як діяльність за інтересами, потребами дітей та за вибором батьків і педагогів. Розширює можливості розвитку особистості дитини, мистецької освіти і естетичного виховання за чинними вітчизняними програмами комплексного типу. Розкриваються принципи, мета, завдання, зміст роботи з дітьми від 3-х до 7-ми років, хореографічна компетенція; теоретичні та навчально-методичні основи залучення дітей до хореографії; практичні матеріали; глосарій.

Для хореографів, музичних керівників, вихователів, для керівників дошкільної освіти, студентів, викладачів вищих навчальних закладів і коледжів, працівників культурно-освітніх установ.

УДК 376.091.214-021.252-056.313-053.4

ББК 74.350.221

Всі права застережені

All rights reserved

ISBN 978-966-634-913-5

©А. Шевчук, зм. та доповн., 2016

© ТОВ “Мандрівець”, 2016

ЗМІСТ

Вступ. ОБДАРОВАННЯ ДИТИНИ РОЗКРИВАЄМО З ТЕРПСІХОРОЮ	6
Розділ 1. ДИТЯЧА ХОРЕОГРАФІЯ: програма	10
1.1. Основне поняття, принципи, мета, завдання хореографічної освіти дітей від 3-х до 7-ми років	10
1.2. Зміст хореографічної діяльності дітей від 3-х до 7-ми років	16
1.2.1. Зміст хореографічної діяльності дітей від 3-х до 4-х років	16
1.2.2. Зміст хореографічної діяльності дітей від 4-х до 5-ти років	22
1.2.3. Зміст хореографічної діяльності дітей від 5-ти до 6-ти років	31
1.2.4. Зміст хореографічної діяльності дітей від 6-ти до 7-ми років	47
1.3. Хореографічна компетенція дітей 6-ти – 7-ми років	60
1.4. Варіативність запровадження програми	62
Розділ 2. ДИТЯЧА ХОРЕОГРАФІЯ: навчально-методичне забезпечення хореографічної діяльності дітей від 3-х до 7-ми років	63
2.1. Мистецтвознавчий і педагогічний потенціал хореографії	63
2.1.1. Поняття «хореографія»	63
2.1.2. Становлення і розвиток хореографічного мистецтва	65
2.1.3. Зміст і форма хореографічного мистецтва	74
2.1.4. Танцювальний рух як основний засіб хореографії	76
2.1.5. Функції хореографічного мистецтва	80
2.1.6. Педагогічний потенціал українських музично-хореографічних традицій	85
2.1.7. Вплив хореографічної діяльності на розвиток дитини	89
2.2. Умови ефективного хореографічного навчання дітей дошкільного віку	92
2.2.1. Виявлення у дітей інтересу до хореографічної діяльності	92
2.2.2. Співпраця педагогів і батьків	94
2.2.3. Сприятливе середовище для занять хореографією	97
2.2.4. Спеціаліст із хореографічного навчання дітей	98
2.2.5. Інтеграція складників змісту дитячої хореографії	99
2.2.6. Комплекс змістових ліній програми з дитячої хореографії	100
2.2.7. Оптимальна структура змістових ліній програми	103
2.3. Методика дитячої хореографічної діяльності	108
2.3.1. Хореографічні заняття: види, типи, структура, зміст	108
2.3.2. Інші форми організації хореографічної діяльності	

дітей (вечори, концерти, фестивали, свято танцю, Всесвітній день танцю, Віденський бал)	118
2.3.3. Гуманна взаємодія дорослого з дітьми в хореографічній діяльності	132
2.3.4. Музична основа хореографічної діяльності дітей	140
2.3.5. Поетапність формування хореографічних навичок у дітей....	142
2.3.6. Методи і прийоми залучення дітей до хореографії	152
2.3.7. Види хореографічної діяльності, дитячий репертуар	163
Розділ 3. ДИТЯЧА ХОРЕОГРАФІЯ: репертуар	173
3.1. Два маки (<i>музично-рухова забава</i>)	173
3.2. Подай ручку! (<i>музично-рухова забава</i>)	175
3.3. Хвиля вітань (<i>інтерактивна музично-рухова вправа</i>)	178
3.4. Передай вітання іншому (<i>інтерактивна музично- рухова вправа</i>)	178
3.5. Хвиля дружби (<i>інтерактивна музично-рухова вправа</i>)	179
3.6. Мандрівка оплесків (<i>інтерактивна музично-рухова вправа</i>) ...	180
3.7. Ритм мого (твого) ім'я (<i>інтерактивна музично- рухова вправа</i>)	181
3.8. Зачароване коло Терпсіхори (<i>інтерактивна музично- рухова вправа</i>)	181
3.9. Хвиля подяки (<i>інтерактивна музично-рухова вправа</i>)	182
3.10. Рухливі струмочки (<i>музично-рухова забава</i>)	183
3.11. Винахідливе коло Терпсіхори (<i>танцювальна вправа</i>)	183
3.12. Уклін-запрошення хлопчика (<i>танцювальний етюд</i>)	184
3.13. Уклін-вітання хлопчика (<i>танцювальний етюд</i>)	185
3.14. Уклін-вітання дівчинки (<i>танцювальний етюд</i>)	187
3.15. Сходить сонечко (<i>вправа класичного екзерсису</i>)	188
3.16. Равлику, зникай! (<i>танцювальна гра</i>)	190
3.17. Рукавиця-мандрівниця, рукавиця-чарівниця (<i>танцювальна гра</i>)	191
3.18. Веселий бубон-мандрівник (<i>музично-рухова гра</i>)	191
3.19. Вигадливі чобіточки (<i>музично-рухова гра</i>)	193
3.20. Шум (<i>ігровий хоровод</i>)	196
3.21. Зів'ємо віночки (<i>хороводний танець, ігровий хоровод</i>)	200
3.22. Кривий танець (<i>хороводний танець</i>)	203
3.23. Танець сніжинок і зайчиків (<i>образно-ігровий сюжетний танець</i>)	209

3.24. Коло-гопачок (<i>український танець</i>).....	214
3.25. Плескач (<i>український танець</i>).....	218
3.26. Гречаники (<i>український танець</i>).....	221
3.27. Маленький повзунець (<i>український сюжетний танець</i>)	224
3.28. Через ніжку (<i>український сюжетний танець</i>)	232
3.29. Ввічливий танець (<i>бальний танець</i>)	237
3.30. Па де грас (<i>бальний танець</i>).....	239
3.31. Вишукані дзвіночки (<i>образно-ігровий танець</i>)	243
3.32. Човник (<i>сучасний танець</i>)	245
3.33. Київ на світі один (<i>сучасний танець</i>)	247
3.34. Весняні котики (<i>сучасний танець</i>).....	250
Глосарій	255
Література	284
Про автора	

*Дорогим маленьким хлопчикам – Михайликові,
Сашкові, Максимкові, Ярославчикові –
майбутнім гідним чоловікам
присвячую свою працю*

Вступ. ОБДАРОВАННЯ ДИТИНИ РОЗКРИВАЄМО З ТЕРПСІХОРОЮ

**До хореографів, музичних керівників, вихователів,
керівників дошкільної освіти,
студентів, викладачів, батьків**

Шановні дорослі!

Спрямовуючи свій погляд на глобальні реалії третього тисячоліття – наднаціональний віртуальний простір, потужні інформаційні потоки, тотальну технізацію і комп'ютеризацію – мусимо бути свідомі того, що вони, змінюючи людську життєдіяльність, не здатні замінити всеосяжного, без перебільшень, впливу *мистецтва* на зародження особистості в дитини, становлення її індивідуальності, розвиток сприйнятливості, почуттів, реалізацію обдарованості, мистецьких здібностей тощо.

Відомо, що матерії загалом та людині зокрема властивий творчий імпульс, тому така правічна її потреба в актуалізації власної креативності на всіх вікових етапах, починаючи з дошкільного дитинства. А тому зрозумілі й намагання сучасної педагогіки знайти оптимальні шляхи її розвитку в українських дітях.

У цьому контексті є актуальною проблема створення сприятливих умов для творчого розвитку дітей на мистецько-педагогічних засадах через належне науково-методичне забезпечення дошкільної освіти, а саме: через розробку та впровадження парціальних програм виховання, навчання і розвитку дітей та навчально-методичний супровід таких програм.

✧ Держава визначає пріоритетну роль дошкільної освіти та створює належні умови для її здобуття [1].

Закон України «Про дошкільну освіту»

Програма «Дитяча хореографія» та її навчально-методичне забезпечення стали реальною спробою на наукових засадах запроваджувати хореографічну діяльність у життя дітей дошкільного віку. Варіанти цієї програми («Обдаровання дитини розкриваємо з Терпсіхорою», «У світі музично-хореографічних образів») упродовж тривалого часу були апробовані і нині їх використовують у практиці роботи дошкільних навчальних закладів м. Києва. Вони одержали позитивну оцінку педагогів. Перше видання (2008 р.) і друге видання (2011 р.) дали обґрунтовані підстави для системної організації дитячої хореографічної діяльності по всій Україні та для навчання студентів у вищих навчальних закладах за спеціальністю «Хореографія» і додатковою спеціалізацією «Хореографія».

Завдяки гуманістичній спрямованості, що відповідає вимогам сучасності, видання здобуло позитивну підтримку в середовищі дошкільної освіти, серед дошкільних працівників, хореографів культурно-освітніх установ, викладачів і студентів. Головні позиції програми (2008 р.) використані у Базовому компоненті дошкільної освіти (2012 р.) у варіативній складовій для визначення змісту освітньої лінії «Хореографія» [2]. Автор щиро вдячна педагогам і хореографам дошкільних навчальних закладів, дитячих хореографічних колективів, викладачам і студентам університетів, які творчо і варіативно працювали за першим і другим виданнями програми, надихалися програмою і привносили власні творчі здобутки у роботу з дітьми, висловлювали свої щирі відгуки, надавали пропозиції щодо розширення навчально-методичної частини видання, збагачення її репертуаром тощо.

Підготовка третього видання «Дитяча хореографія», його доопрацювання, доповнення, оновлення здійснено з метою забезпечення якості освіти на належному рівні та створення сприятливих умов для особистісно творчого розвитку сучасної дитини, набуття нею хореографічної компетенції, з метою урахування положень останніх нормативних документів, сучасних ідей, що стосуються змін у змісті дошкільної освіти, здобутків позитивного педагогічного досвіду.

Відповідно доопрацьовані та доповнені всі розділи посібника. Так, до програми внесено визначення основного поняття «дитяча хореографія», окремі корективи, збагачено репертуар образно-ігро-

вих танців на основі програмних творів. Суттєво доповнено другий і третій розділи (аспекти співпраці педагогів і батьків; підготовка свята танцю у вигляді проектної діяльності дітей і дорослих; світлини з досвіду роботи; приклади репертуару до кожного виду хореографічної діяльності тощо). Розроблено новий розділ «Глосарій», що вмістив використані у праці визначення та їх тлумачення, необхідні для поліпшення підготовки практичного працівника і покращення роботи з дітьми.

У змісті програми і навчально-методичного забезпечення збережено важливі позиції з нормативних документів, слушні думки видатних учених, хореографів, педагогів, артистів, що суголосні основним підходам автора праці, стали вихідними для розробки окремих положень та у вигляді цитат є окрасою видання.

◇ Принципами дошкільної освіти є: доступність для кожного громадянина освітніх послуг, що надаються системою дошкільної освіти; рівність умов для реалізації задатків, нахилів, здібностей, обдаровань, різнобічного розвитку кожної дитини... [1].

Закон України «Про дошкільну освіту»

У сучасній психології та педагогіці утвердилася думка: кожна дитина різнобічно обдарована. Всім батькам хочеться вірити, що особливий дар, яким у давні часи наділяли музи лише обраних, передався і їхній дитині. Але чи кожне обдаровання вдається своєчасно виявити, розкрити, розвинути? Чи завжди таке гуманне завдання, як одне із першорядних, поставало перед працівниками дошкільної ланки? Зазначимо лише, що у третьому тисячолітті Українська держава, сучасна наука і передова практика актуалізували постановку цього завдання.

Освічені, люблячі батьки помічають у своїй дитині потяг до музики і руху ще в ранньому дитинстві. Дорослі навіть не замислюються, чому маленькій дитині подобається танцювати, бо вони спостерігають, що це бажання не зникає у дорослої людини упродовж усього життя. Можливо, покровителька мистецтва танцю і хорової поезії, чарівна Терпсіхора, яка обдаровувала людей музично-танцювальним хистом, була найдобрішою і найщедрішою з-поміж усіх муз? Тому-то у більшості дітей дуже рано виявляються задатки до танцю.

Наукою доведено, що тільки під час активної діяльності, зокрема музично-рухової (в системі музичного виховання) та хореографічної

(в системі ширшого мистецького виховання), розкриваються природні задатки, обдаровання дітей. Однак дитині дошкільного віку заняття хореографією потрібні не для того, щоб у майбутньому стати професіоналом (хоча дехто з них стане). Артистом балету, хореографом, балетмейстером стають за покликанням, усвідомити яке може тільки сама людина лише згодом.

Хореографічна діяльність потрібна дитині дошкільного віку для того, щоб не пропустити сенситивного періоду, коли використання задатків стає найбільш своєчасним для розвитку спеціальних здібностей та особистості загалом. Вважається, що таким періодом для розвитку у дитини ритмічності, пластичності, загальної танцювальності є вік 4-х – 6-ти років. У різних дітей потяг до танцювальної активності може виникати дещо раніше чи пізніше, залежно від індивідуальних особливостей.

Дорослі, створюючи впродовж усього дошкільного дитинства сприятливі умови для розкриття дитячої обдарованості у вигляді занять хореографією, потужних виступів мають на меті залучити дитину до мистецтва танцю через її власні активні дії, сприяти прояву креативності, допомогти кожному дошкільникові виявити художній хист, самостійність, розвинути у дітей схильність до творчості та, відповідно, творчі вміння, сформувані у них потребу спілкуватися засобами мистецтва танцю.

Ця програма містить визначені пріоритети освіти дітей 3-х – 7-ми років у царині одного з найпривабливіших для дитини виконавських мистецтв – *хореографії*, а у навчально-методичному забезпеченні зосереджено професійні орієнтири для реального впровадження хореографічного навчання дітей дошкільного віку.

Розділ 1. ДИТЯЧА ХОРЕОГРАФІЯ: програма

1.1. Основне поняття, принципи, мета, завдання хореографічної освіти дітей від 3-х до 7-ми років

Програма «Дитяча хореографія» розроблена, як і вітчизняні програми виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку, на основі українських і світових здобутків психологічної, педагогічної, мистецтвознавчої науки, спеціальних досліджень у царині дитинства, мистецької педагогіки, практики дошкільного і мистецького виховання.

◇ Дошкільна освіта – цілісний процес, спрямований на забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб [1].

Закон України «Про дошкільну освіту»

Основне поняття «дитяча хореографія»

Дитяча хореографія – це хореографія, що відповідає віковим особливостям психічного розвитку дітей дошкільного віку, провідній ігровій діяльності в дошкільному віці та діяльності спілкування, призначена для особистісного, зокрема хореографічного розвитку дитини, набуття нею хореографічної компетенції.

Дитяча хореографія ґрунтується на історичній логіці розвитку мистецтва танцю та змісті хореографічного мистецтва в усьому його розмаїтті: на фольклорній хореографії, українських музично-хореографічних традиціях, танцях народів світу, класичному танці, бальній та сучасній хореографії.

Під дитячою хореографією треба розуміти спеціальну царину хореографічного мистецтва (сукупність музики і рухів, танців, хороводів, ігор, вправ, системи тренування тощо), що адаптована або розроблена для дітей, доцільна і доступна для сприймання і переживання дитиною, призначена для виконання дітьми (відповідає виконавсько-наслідувальним і виконавсько-творчим музично-руховим можливостям дітей), має яскраво виражені образний зміст

і музику, ігрові сюжети, просту і чітку форму, влучні назви рухів і танців, містить елементи зображувальності та наслідування (кисті рук на голові наче вушка зайчика тощо), можливості для образної танцювальної імпровізації.

Принципи хореографічної освіти дітей від 3-х до 7-ми років

Принцип сенситивності дошкільного віку для музично-рухового розвитку, єдності розвитку, освіти, виховання і навчання (своєчасність залучення дітей до хореографічної діяльності у дошкільному дитинстві; виявлення, підтримка і розвиток інтересу до мистецтва танцю; дитина розвивається виховуючись і навчаючись; розвивальне освітнє середовище сприяє розвитку дитини).

Принцип ампліфікації дитячого розвитку (збільшення можливостей розвитку через розширення дитячих мистецьких діяльностей за рахунок хореографії; збагачення дитячої хореографічної діяльності творчими завданнями відповідно до потреб і потенційних можливостей дитини тощо).

Принцип природовідповідності, актуалізації дитячої активності (врахування вікових можливостей, індивідуальних природних задатків, нахилів, потреб дошкільника, підтримка емоційно-пізнавальної активності, вольових зусиль дитини, її зацікавленості, ініціативності).

Принцип практичної діяльності як чинника загального і зокрема мистецького розвитку дитини – суб'єкта цієї діяльності (практична мистецька діяльність, увібравши в себе культуру, рівень здібностей попередніх періодів, стає джерелом розвитку психіки, творчих проявів, художніх здібностей сучасної дитини за умови реалізації її як активного учасника, суб'єкта цієї діяльності).

Принцип єдності культури й освіти, орієнтування на національні пріоритети освіти дітей в Україні (витоки розвитку, освіченості людини – у надбаннях людської культури; дитина розвивається насамперед у контексті провідної, тобто української, культури, в атмосфері якої вона живе; зміст освіти дошкільника ґрунтується передусім на вітчизняних надбаннях).

Принцип використання мистецько-педагогічного потенціалу хореографії задля розвитку особистості (потенціал хореографії – емоційно-почуттєвий, естетичний, психофізіологічний, освітньо-виховний, пізнавально-інформативний, духовно-моральний, мотиваційний, соціально-організаційний, комунікативний, культурно-пізнавальний,

діяльнісно-творчий, гедоністичний, релаксаційний, рефлексивний тощо – сприяє різнобічному розвитку дитини).

Принцип орієнтування на українські та світові мистецькі, зокрема хореографічні, цінності як духовні надбання людства (культура творить людину; в основі змісту хореографічної діяльності – українські хореографічні традиції, а також інших народів, класика, сучасне мистецтво; через це початкові мистецькі еталони краси у дитини формуються на основі українських всесвітньо визнаних цінностей).

Принцип комплексності мистецько-практичної діяльності (через комплексність діяльності – сприймання творів танцювального мистецтва, хореографічне виконавство, виконавська танцювальна творчість – дитина виступає об'єктом впливу культури, носієм культурних цінностей і суб'єктом культурної творчості).

Принцип інтерпретації мистецьких явищ у педагогічному процесі (осмислення, вербальне і практичне тлумачення мистецтва різних періодів – фольклор, усталені традиції, нові стилі – здійснювати з сучасної позиції, з погляду дитячих потреб, суспільних запитів, орієнтуючись на сучасну дитину, завдання її розвитку тощо).

Принцип гуманізації, демократизації та оптимізації педагогічного процесу (увага, повага, доброзичливість, турбота, любов до дитини; підтримка її успішності, віри у власні сили; встановлення творчої, експериментальної, піднесеної, радісної, невимушеної, оптимістичної атмосфери занять; встановлення суб'єкт-суб'єктних взаємин; організація толерантного спілкування, співпраці, співтворчості педагога з дітьми; створення оптимальних умов для хореографічної діяльності дітей тощо).

Принцип особистісно зорієнтованого та індивідуально-диференційованого підходу до дитини під час навчання (орієнтування на особистісні, вікові особливості дітей, статеві відмінності хлопчиків і дівчаток, індивідуальні виконавські можливості; розвиток здібностей, інтересу до мистецтва, здатності захоплюватися танцем; активізація позитивних емоцій, ініціативи, життєвого досвіду дітей, потреб у самостійності й творчості; виявлення, збереження та розвиток індивідуальних творчих проявів кожної дитини; узгодження занять колективних, у підгрупах, у парах, індивідуальних).

Принцип інтеграції, системності, орієнтування на психологічний вік, на основні сфери дійсності під час визначення змісту програми та шляхів її реалізації в освітньо-виховному процесі (інтеграція таких складників змісту освіти, як сприймання

хореографії, ознайомлення з мовою мистецтва, репродуктивне навчання мистецтва і на цій основі продуктивна діяльність дітей; залучення дітей до основних видів хореографічного мистецтва, сукупності танцювальних жанрів, видів рухів тощо; планування різних форм організації хореографічної діяльності; вибір оптимальних методів і прийомів, домірних вікові та природі танцю; відображення у тематиці хореографічних завдань, хороводів, танців навколишньої дійсності, предметного світу і світу природи, а найголовніше – світу людських емоцій, почуттів, взаємин, власних переживань тощо).

Мета хореографічної освіти дітей від 3-х до 7-ми років

Сприяти індивідуальному становленню особистості дитини під впливом цінностей хореографічного мистецтва, у процесі власної мистецько-практичної діяльності, взаємодії з педагогом і дитячим колективом.

Сформувати елементарні основи хореографічної культури, домірну вікові хореографічну компетенцію.

Збалансувати в дитини фонд її бажань (інтереси, смаки, любов до мистецтва танцю, потреба у репродуктивно-продуктивному танцюванні, у виконанні танців для себе і для інших тощо) і фонд її можливостей (музично-хореографічні здібності, уявлення про хореографічну діяльність, танцювальні навички, творчі вміння, елементарні знання і поняття щодо мистецтва танцю), тобто фонд «хочу» і «можу».

Завдання хореографічної освіти дітей від 3-х до 7-ми років

✧ Завданнями дошкільної освіти є... виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей Українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля; формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, набуття нею соціального досвіду... [1].

Закон України «Про дошкільну освіту»

• Виховні завдання:

– виховання життєтворчих, естетичних, морально-етичних, соціально-емоційних, вольових засад особистості дитини, позитивних особистісних якостей дітей (працелюбність, самостійність, оптимізм, відповідальність, ініціативність, активність, успішність,

музикальність, творчість, самоповага, самооцінка, взаємодопомога тощо), подолання негативних проявів характеру;

— виховання ціннісних суджень і естетичних смаків, ставлення до хореографії як джерела позитивних, радісних емоцій, патріотичних переживань, шляхетних почуттів тощо;

— виховання здатності сприймати рухи за естетичними еталонами, відчувати естетичну виразність власних рухів (гармонія, краса, стрункість, узгодженість тощо);

— виховання бажання вправно і красиво виконувати танцювальні рухи, змінювати їх, вигадувати і застосовувати варіанти танцювального руху в різноманітних життєвих ситуаціях;

— виховання емоційно-усвідомленого переживання танцювальних рухів, формування ціннісного ставлення до естетично-виразних рухів іншої людини і власних («як чудово бути гарним», «я струнка і рухлива», «я сильний, вправний, спритний» тощо);

— виховання сучасних естетичних еталонів щодо свого зовнішнього вигляду, важливих звичок в особистому житті (здорового й естетичного способу життя, прагнення сучасного ідеалу фізичної досконалості тощо).

- **Освітні завдання:**

— формування системи уявлень, понять, знань про синкретичну та синтезовану сутність хореографічного мистецтва, емоційно-образну пластику і виразні танцювальні рухи як спеціальну мову хореографічного мистецтва, про естетичний потенціал рухів людини, індивідуально спрямовану користь танців;

— набуття дітьми системних танцювальних навичок, а також творчих умінь успішного їх застосування як у хореографічній діяльності, так і у музичній, фізкультурній, у повсякденному особистому житті;

— створення тезауруса танцювальних рухів як практичного виконання сукупності рухів у сталому і варіативному вигляді, необхідного для вираження своєї активності та індивідуально значущого для становлення особистої культури, статевої ідентифікації;

— закладання основ танцювальності, правильного виконання танцювальних рухів, емоційно та інтелектуально спрямованого засвоєння елементарної техніки танцювальних рухів і танців, набуття культури рухів;

— формування в дітей уміння спілкуватися за допомогою танцювальних рухів (вітатися; прощатися; радіти разом, плескаючи в долоні; взаємодіяти у парі й гурті в парно-масових танцювальних фігурах і танцях тощо);

– формування мистецької активності і естетичного ставлення до мистецтва танцю, основ сприймання мистецтва хореографії та художньо-практичних навичок танцювального виконавства, виконавської танцювальної творчості, елементарної хореографічної культури.

• **Розвивальні завдання:**

– підтримання в дитини життєрадісного емоційного настрою і волевого стану як домінуючого під час виконання танців і рухів та у щоденному житті, розвиток психічних процесів (сприймання, мислення, увага, пам'ять тощо), інтелектуальних здібностей (пізнання, розуміння, мовлення, аналітичність тощо);

– формування правильної постави (струнка, підтягнута, легка, естетично-виразна, індивідуально-комфортна, природна), що проявляється під час хореографічних, музичних, фізкультурних занять і у повсякденному поведженні дитини;

– зміцнення сили і рухливості кістково-м'язового апарату, корекція незначних відхилень у розвитку постави (сколіоз), ступні (плоскостопість), форми ніг (клишоногість);

– розвиток ритмічності й емоційної виразності танцювальних рухів, відчуття характеру музики, засобів музичної виразності (темп, динаміка, метр тощо), форми музичного твору (контрастна, малоконтрастна; одночастинна, двочастинна, куплетна тощо) і відтворення їх у рухах і вправах, а паралельно – трансляція навичок в індивідуальне особисте життя;

– формування відчуття та усвідомлення оздоровчо-тренувального ефекту хореографічної діяльності щодо функціональних властивостей дихальної, серцево-судинної, секреторної, нервової систем, кістково-м'язового апарату тощо;

– розвиток функціональних властивостей дихальної, серцево-судинної, секреторної, нервової систем, фізичних якостей (спритність, гнучкість, сила, рівновага, координація, орієнтування у просторі, витривалість) тощо.

Виховні, освітні, розвивальні завдання вирішують у процесі навчання дітей хореографії. Сукупність завдань навчання розкриваються через зміст хореографічної діяльності дітей.

1.2. Зміст хореографічної діяльності дітей від 3-х до 7-ми років

Зміст хореографічної діяльності дітей дошкільного віку становить: діяльність сприймання і ознайомлення з особливостями музично-хореографічного мистецтва, зі спеціальною «мовою» музично-рухового образу; дитяча художньо-практична діяльність у двох її проявах — музично-хореографічного виконавства і виконавської музично-хореографічної творчості.

Зміст і структура хореографічної діяльності відповідають віковим особливостям розвитку дошкільників, провідній ігровій діяльності дітей та історичній логіці розвитку хореографічного мистецтва.

Педагог обирає із запропонованого орієнтовного репертуару тематику і обсяг творів на власний розсуд, але з урахуванням інтересів, реальних можливостей, потреб розвитку дітей і вимог освітньо-виховного процесу. Це стосується всіх змістових ліній програми та вікових груп дітей.

1.2.1. Зміст хореографічної діяльності дітей від 3-х до 4-х років (перший рік навчання)

Діти здатні набути елементарного досвіду сприймання танцювальних рухів, образів, способів їх виконання, досвіду художньо-практичної діяльності танцювального виконавства та дитячої виконавської творчості у співпраці з педагогом і один з одним, переймаючи від дорослого його хореографічний досвід і перетворюючи його на власний.

*Т*аємниці Терпсіхори

Разом відкриваємо таємниці Терпсіхори, навчаючи дітей відповідно до вікових можливостей сприймати і виконувати окремі рухи, комплекси рухів, музично-рухові забави як елементарні й посилені тренувально-виховні вправи для розвитку загальної музикальності, танцювальності, для переживання радісних емоцій і відкриттів своїх музично-рухових можливостей.

• Хореографічна абетка

Діти можуть навчитися елементарних естетично-виразних положень тулуба, ніг, рук, культури музичного виконання найпростіших рухів:

- ставати і зберігати під час виконання рухів, забав, таночків основне положення (п'яти і носки разом або носки ніг вільно, ледь розведені, коліна ніг випрямлені, спина рівна, голова у вертикальному положенні або підборіддя ледь підведене);

- тримати руки вільно опущеними вздовж тулуба, переводити їх уперед, угору, розводити у сторони відповідно до зміни музичних фраз, зберігаючи основне положення;

- змінювати основні танцювальні положення ніг (танцювальне положення – стопи разом; перша позиція – п'яти разом, носки ніг ледь розведені; друга позиція – стопи з шостої позиції переводять на відстань ступні одна від одної, п'яти на одній лінії);

- виконувати нахили і повороти голови в характері музики, щоразу чітко фіксуючи вихідне положення;

- підтримувати спідничку з обох боків пальцями рук, ставити руки на талію, закладати розпрямлені долоньки за спину тощо;

- запрошувати до танцю, чемно нахилиючи голову або привітно спрямовуючи руки одне до одного;

- дякувати за танець, вдячно нахилиючи голову;

- з'єднувати руки внизу з партнером у парі, ставши поруч або обличчям одне до одного;

- сприймати, розуміти і наслідувати виразну міміку педагога, яка відповідає характеру музики, танцювальному образу, сприяє спілкуванню дітей між собою та між педагогом і дитиною.

• Музично-рухові забави

Діти можуть навчитися виконувати привабливі для їхнього віку забави, в яких поєднуються образні, музично-ритмічні, рухові, просторово-координативні, віршовані компоненти:

- ритмічно ходити із природною координацією рук у помірному темпі (відповідає середньому темпу звичайної ходьби дитини і ритму биття серця дитини сангвініка), у спокійному, веселому та бадьорому характері маршової й танцювальної музики, уявляючи себе певним казковим персонажем, тощо;

- ритмічно рухатися ходьбою або бігом відповідно до характеру музики і пропонованого образу, виконуючи конкретне завдання на елементарну взаємодію та на орієнтування у просторі зали (рух у довільному напрямку, до педагога, одне за одним, у парях, по велико-

му колу «ланцюжком» то в один, то інший бік, по маленьких колах, у ворітця тощо);

– змінювати характер руху, танцювального образу згідно з певними змінами у музиці.

*Д*итяча образно-ігрова веселка

Діти набувають досвіду елементарного дитячого танцювального виконавства і творчості – виконання, варіювання образно-ігрових, виражальних, асоціативних, дієвих рухів, а також забав, танців на їх основі, яким дитина радіє наче веселці.

• **Дитячі образно-ігрові рухи**

Діти можуть навчитися таких музично-рухових навичок:

– рівномірно плескати у долоньки, передаючи радісний настрій, радіючи веселій музиці, рухам іншої дитини або лялечки, що танцює;

– рівномірно калатати брязкальцем, кружляти з ним тощо;

– легко вертїти кистями рук («веселі ручки») перед собою на рівні очей, звеселяючи себе та інших;

– гойдати лялечку в руках, переносячи вагу тіла з однієї ноги на другу, діючи як дорослий;

– ворухити кистями рук наче листочками, які тріпочуть на вітрі;

– у характері музики й образу рухати руками ліворуч – праворуч, уперед – за себе, вгору – вниз (рухи обома руками в одному напрямку – односпрямовані), тримаючи в долоньках листочки, срібний дощик, квіточки тощо;

– під час танцювальної ситуації виражати емоції, почуття одне до одного ритмізованими жестами заохочування по плечу, пестування лялечки, картання вказівним пальчиком (на зразок «не пустуй»), примирення-обнімання або примирення зчепленими мізинчиками тощо;

– передавати образ, діючи за асоціацією, наслідуючи найпростіші типові рухи (наче м'ячик пружинити і підскакувати; як пташка уривчасто й легко помахувати руками-крилами; наче зайчик, зробивши вушка або лапки, стрибати і присідати навпочіпки; як ведмедик вайлувато рухатися, пластично перебирати руками-лапами);

– виконувати легкий біг за асоціацією зі струмочком, листячком, сніжинкою, пушинкою кульбабки, що летить і кружляє (обирати напрямок вільно або за конкретною пропозицією педагога) тощо.

• **Дитяче образно-ігрове виконавство і творчість**

Педагог навчає дитячого образно-ігрового репертуару. За потреби він розробляє подібні заботи, таночки, орієнтуючись на основні сфери життєдіяльності дітей (навколишній світ, гра, природа, люди, дитина), їхні інтереси, досвід, а також збагачує репертуар сюжетних танців залежно від ініціатив дітей.

Діти здатні до елементарної імпровізації, діючи одночасно з педагогом і співпрацюючи з ним.

Таблиця 1

Орієнтовний дитячий образно-ігровий репертуар

<i>Музично-рухові заботи</i>	<i>Танці</i>	<i>Елементарні імпровізовані таночки</i>
<ul style="list-style-type: none"> • «Веселимося з лялечкою»; • «Передай вітання іншому» (1-й варіант вправи); • «Хвиля дружби» (1-й варіант); • «Разом пострибаємо»; • «Веселі ноженята»; • «Хвиля вітань»; • «Хвиля подяки» (1-й варіант); • «Лагідна музика – лагідні рухи»; • «Потанцюй у веселому настрої»; • «Пострибаємо як м'ячики»; • «Спробуй повтори»; • «Зачароване коло Терпсіхори» (2-й варіант); • «Веселий передзвін»; • «У ведмедиків лагідний настрій»; • «Не пустуй» 	<ul style="list-style-type: none"> • «Розважаємо лялечку»; • «Таночок з улюбленою іграшкою»; • «Зайчики-ласунчики»; • «Зайці на галявині»; • «Таночок з листочками»; • «Таночок з брязкальцями»; • «Вітерець і сніжиночки»; • «Погодуємо синичок»; • «Таночок з квітами» 	<ul style="list-style-type: none"> • «Таночок з лялечкою»; • «Порадуємо одне одного веселим таночком»; • «Покружляємо у хороводі сніжинок»; • «Весняні струмочки»; • «Вітерець і кульбабка»

Українські музично-хореографічні традиції

Залучаємо дітей до українських хореографічних традицій через сприймання народної музики, навчання виконання елементарних українських рухів, хороводів, танців, залучення до імпровазації.

• Скарбниця українських традиційних рухів

Діти здатні навчитися виконувати такі рухи:

- вітати одне одного щиросердно і стримано українським поклоном, прикладаючи руку до серця;
- тримати руки в положенні «руки в боки» наче вправний козачок або гарненька дівчинка-україночка;
- розводити руки в сторони з положення «руки вниз» і «руки на талії» відповідно до характеру музики;
- ритмічно (рівномірно) бити в бубон долонькою, струшувати ним;
- ритмічно з боку на бік нахилити голову, уявляючи, що на ній віночок або смушева шапка, милуватися одне одним;
- просуватися рівномірною ходою (на кожную чверть) або бігом (на кожную вісімку) в характері танцювальної музики і в певному напрямку – довільному (урозтіч, зграйкою), конкретизованому (по колу – взявшись за руки, по одному, в парах тощо);
- виставляти ногу на п'яту вільно вперед – убік, виводячи руки у напрямку ноги;
- пружинити на кожную чверть такту (ноги у вільному або першому прямому положенні), тримаючи руки вільно або в одному з танцювальних положень чи з'єднаними з партнером у парі тощо;
- дріботіти, виконуючи дрібушечку в помірному темпі на кожную вісімку або у швидкому – на кожную чверть;
- притупувати ногою (правою або лівою) на кожную чверть чи половину такту, узгоджувати притупи з оплесками або з одночасним відбиванням ритму притупів у бубон;
- кружляти легким бігом навколо себе то в один, то в інший бік;
- збиратися до купи, звужуючи коло й утворюючи маленький обруч, та вільно розбігатися з кола (обруч став великий або лопнув обруч);
- просуватися «ланцюжком» по колу, у ворітця, «змійкою» тощо.

• **Дитяче українське традиційне танцювальне виконавство**

Елементарний танцювальний репертуар українських музично-хореографічних традицій стає доступним для опанування дітьми через наслідування (не копіювання) дій дорослого.

Таблиця 2

Орієнтовний дитячий репертуар українських хореографічних традицій

<i>Музично-рухові забави</i>	<i>Ігри</i>	<i>Танці</i>	<i>Хороводи</i>
<ul style="list-style-type: none"> • «Весело у колі»; • «Ладки, ладки»; • «Поберемося у пари»; • «Бавимось у гайочку»; • «Весела хода» 	<ul style="list-style-type: none"> • «Граємо із соплочкою»; • «Козаки на марші»; • «Міцні ланцюжки» 	<ul style="list-style-type: none"> • «Гарний гопачок»; • «Тупай веселенько»; • «Помиримось і подружимося»; • «Маленькі козачки» 	<ul style="list-style-type: none"> • «По гриби підемо»; • «Ой у полі жито»

• **Дитяча творчість за українськими музично-хореографічними традиціями**

Діти здатні за прикладом педагога і разом з ним виявляти елементарну творчість в українських хороводах і танцях, орієнтуючись на пропозицію дорослого і співпрацю з ним.

Типи завдань для стимуляції, прояву та розвитку дитячої творчості різні: заохочувати прояви індивідуальної емоційно-пластичної виразності, інтерпретації знайомого руху в забавах, іграх, хороводах, таночках; пропонувати комбінувати знайомі рухи у новій послідовності в характері танцювальної музики; підтримувати бажання вільно змінювати знайомий танок, давати змогу реалізовувати власну вигадку; викликати прагнення створювати новий танок з одного-двох рухів; проявляти інтерес до дитячих ініціатив, до щонайменшого варіювання елементів руху тощо.

**Орієнтовні завдання
з розвитку дитячої творчості на основі традицій**

<i>Інтерпретація руху</i>	<i>Комбінування рухів</i>	<i>Імпровізація фігури танцю</i>	<i>Імпровізація таночка</i>
<ul style="list-style-type: none"> • індивідуальна емоційно-пластична виразність; • інтерпретація знайомого руху в розученій грі, забаві, хоріводі, таночку 	<ul style="list-style-type: none"> • нове комбінування знайомих рухів у характері хоріводної музики, маршу, гопачка, козачка, польки 	<ul style="list-style-type: none"> • імпровізація у знайомому танці на одну з музичних частин 	<ul style="list-style-type: none"> • імпровізація на зразок танців: «Завзяті ноженята», «Потанцюю з бубном», «Веселий гопачок», «Рішучий козачок»

**1.2.2. Зміст
хореографічної діяльності дітей
від 4-х до 5-ти років
(другий рік навчання)**

Діти здатні збагатити елементарний досвід сприймання танцювальних рухів і образів, способів їх виконання, набути нового досвіду художньо-практичної діяльності танцювального виконавства та дитячої виконавської творчості у співпраці з педагогом й одне з одним, переймаючи від дорослого образу мову і різноманітний хореографічний досвід, перетворюючи його на власний, набуваючи практики експериментування у царині рухів і таночків.

Таємниці Терпсіхори

Разом із дітьми відкриваємо таємниці Терпсіхори, навчаючи дошкільників сприймати і виконувати більш координовані рухи, комплекси рухів і музично-рухові забави як посильні тренувально-виховні вправи для розвитку загальної музикальності, танцювальності, набуття початкової техніки виконавства, для власного задоволення, відчуття успішності від своєї вміності.

• Хореографічна абетка

Діти можуть навчитися естетично-виразних положень тулуба, ніг, рук, елементарної культури музичного і в міру виразного виконання рухів:

- ставати у перше, друге положення ніг (пряме і ледь виворітне), зберігаючи струнку поставу;
- виконувати нахили і повороти голови в характері музики, щоразу чітко фіксуючи вихідне положення;
- переводити руки з одного основного в інше основне положення (руки прямі, але не напружені; кисті й лікті не провисають; ненапружені пальці зібрані й спрямовані в одному напрямку);
- присідати плавно в ритмі вальсу і чітко у ритмі польки, неглибоко, тримаючи п'яти на підлозі;
- виводити ногу на носок уперед і вбік (коліна ніг випрямлені);
- виконувати з першої позиції бокові кроки з приставкою (вздовж довгих стін зали – вправо, вліво);
- підводитися на півпальці у шостому положенні ніг, виконуючи рухи рівномірно і стримано на 4–8 тактів;
- стрибати (на місці, навколо себе) рівномірно, ритмічно, м'яко опускатися на стопу і ледь присідати (ноги у шостому положенні);
- маршувати танцювальним кроком, піднімаючи коліно під кутом майже 90 °;
- запрошувати до танцю, виводячи руку вбік і привітно спрямовуючи погляд одне до одного, чемно нахилиючи голову і злегка присідаючи (ноги у шостому положенні);
- дякувати за танець, вдячно нахилиючи голову, злегка присідаючи;
- сприймати, розуміти, викликати у себе виразну міміку, яка відповідає характеру музики, танцювальному образу, сприяє спілкуванню дітей між собою та між педагогом і дошкільниками.

• Музично-рухові забави

Діти можуть навчитися виконувати елементарні завдання у вигляді привабливих забав (поєднання у забаві образних, музично-ритмічних, рухових, просторово-координаційних компонентів):

- ритмічно виконувати кроки з носка із природного положення ніг, із першої позиції в характері маршової, хороводної музики, польки, вальсу з одночасними фігурними перешикуваннями (на вибір педагога);
- ритмічно рухатися танцювальною ходою в характері музики, орієнтуючись у просторі зали по одному і в колективній фігурі (рух по

великому колу і врозтіч; звуження і розширення кола; зустрічний рух у двох колах одночасно; кружляння у маленькому колі або у «зірочці»; рух у побудові «тин» тощо);

– змінювати характер руху відповідно до танцювального образу, згідно з певними змінами у музиці.

*Д*итяча образно-ігрова веселка

Діти набувають досвіду виконання, інтерпретації, імпровізації образно-ігрових, виражальних, асоціативних, дієвих рухів, а також танців на їх основі – ігрових, із лаконічним сюжетом.

• **Дитячі образно-ігрові рухи**

Діти можуть навчитися таких музично-рухових навичок:

– ритмічно і легко бігти до улюбленої іграшки, кружляти з нею, навколо неї;

– ритмічно плескати у долоньки біля правого або лівого вуха по 4–2 оплески, забавляючи себе й одне одного, передаючи радісний настрій музики;

– виконувати «веселі ручки» з легким поворотом праворуч, ліворуч (одночасно зосереджувати увагу дітей на предметному орієнтирі – до вікна, до дверей), передаючи свій радісний настрій іншій дитині, педагогові;

– виконувати ковзні оплески весело, в характері польки, в образі іграшки (наче лялечка, Буратіно);

– плескати долонями трохи вище колін, у долоні партнера (одночасно обома долонями, почергово правою, лівою тощо), бавлячись у парі;

– ритмічно і рівномірно на кожну чверть або вісімку струшувати брязкальцями, дзвониками, наче чарівник (прислухатися до музики, чергувати рухи, струшувати дзвоник перед очима, ховати його за спину тощо);

– ритмічно й легко струшувати кистями рук, уявляючи, що розбризкуєте дощові краплинки;

– помахувати руками (обома руками в одному напрямку; почергово; з різними атрибутами), передаючи плавний або енергійний характер музики;

– пластично похитуватися й помахувати руками за асоціацією з рухом гілок плакучої верби;

- ворушити пальчиками і кистями рук за асоціацією з листочками, які тріпочуть на вітрі;
- у характері музики й образу рухати руками ліворуч – праворуч, уперед – за себе, вгору – вниз (рухи односпрямовані), тримаючи в долоньках стрічки, листочки, срібний дощик, квіточки тощо;
- ритмічно виконувати прямий галоп, рівномірно підскакуючи, асоціюючи себе з вершником на конячці, з конячкою;
- виконувати дієві образні рухи (дзьобати як курчатка; прати і полоскати хусточку як мама тощо);
- під час танцювальної ситуації виражати емоції, почуття одне до одного щирою мімікою і ритмічними підніманнями плечей (виражають здивування), рухами вказівного пальця то однієї, то другої руки (жести картання), пантомімічними рухами обнімання (виражають бажання примирення) тощо;
- кружляти ритмічно у парах (крок на кожную чверть; біг на кожную вісімку), з'єднавши руки за асоціацією з човником (у другій позиції рук);
- виконувати легкий біг за асоціацією з рухливим струмочком, «змійкою» (обирати напрям вільно або за пропозицією педагога);
- ритмічно ходити з підніманням коліна наче конячка (за ведучим, у загальному колі, врозтіч) тощо.

• **Дитяче образно-ігрове виконавство і творчість**

Діти навчаються виконувати доступні забави й невеличкі танці. Педагог за потреби розробляє подібний репертуар, орієнтуючись на основні сфери життєдіяльності дітей, їхні інтереси, досвід.

Діти здатні долучитися до елементарної образно-ігрової імпровізації з вигадування таночка, співпрацюючи з педагогом (одна фігура за показом педагога, інша – дитяча імпровізація; основний образний рух танцю показує дорослий – інший рух пропонує дитина тощо).

Таблиця 4

Орієнтовний дитячий образно-ігровий репертуар

<i>Музично-рухові забави, вправи</i>	<i>Танці</i>	<i>Елементарні імпровізовані таночки</i>
<ul style="list-style-type: none"> • «Потанцюємо як зайчики»; • «Передай вітання іншому» (2-й варіант вправи); 	<ul style="list-style-type: none"> • «Долоньки»; • «Танець Лісовичка»; • «Хоровод польових квітів»; • «Сонечко і соняшники»; 	<ul style="list-style-type: none"> • «Таночок для лялечки»; • «Зачароване коло Терпсіхори» (1-й варіант вправи);

<ul style="list-style-type: none"> • «Хвиля дружби» (2-й варіант); • «Хвиля подяки» (2-й варіант); • «Дошові краплинки»; • «Вітерець і вітер»; • «Циркові конячки»; • «Тік-так, наш годинничок мастак»; • «Гнучкі верби та стрункі тополі»; • «Потанцюємо край доріжки»; • «Легкі ниточки»; • «Пестимо лялечку»; • «Стрибучі м'ячики»; • «Роздивляємося навкруги» 	<ul style="list-style-type: none"> • «Таночок іграшкових ляльок»; • «Матусині помічники»; • «Сміливі вершники»; • «Танець із ліхтариками»; • «У сніговому вихорі»; • «Весела полька»; • «Пустотливі намистинки»; • «Курочка та курчата»; • «Будуємо будиночок для пташки»; • «Полька з м'ячем» 	<ul style="list-style-type: none"> • «Я — осіннє листячко»; • «Ляльки оживають»; • «Упізнай, хто я»; • «Вітерець і сніжиночки»; • «Чаклунство сніжинок»; • «Чарівні гномики»; • «Біжать струмочки»; • «Квіти розцвітають»
---	--	---

Українські музично-хореографічні традиції

Залучаємо дітей до українських хореографічних традицій через сприймання різноманітної народної музики, навчання виконання традиційних та інших українських рухів, хороводів, танців, заохочення до імпровізації.

• Скарбниця українських традиційних рухів

Діти здатні опанувати такі рухи:

— уклін хлопчика в образі козачка, козака з активним виведенням руки вбік, прикладанням її до серця і нахилом верхньої частини тулуба, вітаючи, дякуючи, запрошуючи;

— уклін дівчинки в образі україночки у веселому і плавному характері музики з виведенням руки трохи вбік, прикладанням руки до намиста і легким нахилом тулуба;

— гуртовий уклін «вулиця до вулиці» (рядочок хлопчиків, рядочок дівчаток);

— тримати руки схрещеними долонями на грудях та схрещеними від ліктів перед грудьми;

— тримати пальцями кінці стрічок від віночка, ледь виводячи руки вперед (для дівчаток);

– тримати руки в положенні «закладені великими пальцями за пасок» (для хлопчиків);

– розводити руки в сторони і здіймати їх угору відповідно до характеру музики;

– узгоджувати рухи рук і ніг, рук і голови, ніг і голови;

– ритмічно повертати голову з боку на бік, вітаючись одне з одним, показуючи гарненький віночок або смушеву шапку, милуючись одне одним;

– пластично танцювати з віночком, показуючи його вправо, вліво, прикладаючи до серця, кружляючи з ним;

– ритмічно бити в бубон у ритмі музики, танцювального руху, акомпануючи рухам одне одного;

– ставити ногу на підбор уперед або вперед-убік, постукувати підбором або вертіти ступнею з боку на бік, розглядаючи новий чобіток, радіючи рухам;

– виводити ногу вперед на носок з жестами рук у тому самому напрямку, милуючись новим чобітком;

– виводити то одну, то другу ногу вперед на носок, весело перестрибуючи з ноги на ногу у швидкому темпі (руки тримати в одному з положень українського танцю);

– пританцювувати, пружинно згинаючи ноги у колінах без відриву п'ят від підлоги, тримаючи руки в одному із танцювальних положень;

– танцювати присядку з неглибоким присіданням і наступним виставлянням ноги на підбор (для хлопчиків);

– виконувати дрібушечку в помірному темпі на кожну вісімку або у швидкому на кожну чверть із просуванням уперед, навколо себе, у парі назустріч одне одному;

– чергувати притупи однією ногою (4–8) із дрібушечкою (рівномірні притупи);

– ритмічно рухатися активною і стриманою хороводною ходою (рядочком, «тинком», у загальному колі, по концентричних колах зустрічним рухом тощо);

– кружляти у парі «млиночком», виконуючи біг на кожну вісімку;

– жваво і легко бігати (на кожну вісімку) в характері танцювальної музики, у певному напрямку, в певній побудові («зірочка», «змійка», «струмочок») тощо.

• **Дитяче українське традиційне танцювальне виконавство**

Танцювальний репертуар доступний для опанування дітьми через наслідування дій дорослого (тільки не на зразок копіювання).

Орієнтовний дитячий репертуар українських хореографічних традицій

<i>Забави, етюди, вправи</i>	<i>Танці</i>	<i>Ігри, хороводи</i>
<ul style="list-style-type: none"> • «Вулиця до вулиці»; • «Веселики»; • «Жваві млиночки»; • «Уклін-вітання»; • «Зробимо коло, погуляймо»; • «Подай ручку!» 	<ul style="list-style-type: none"> • «Дрібушечки»; • «Веселий гопачок»; • «Танець-запрошення»; • «Метелиця»; • «Українська полька»; • «Радісне гуцульське коло» 	<ul style="list-style-type: none"> • «Помиримось»; • «Кривулька»; • «Ой у полі сидить зайчик»; • «Галя по садочку ходила»; • «Кривий таночок»; • «Весняні квіти України»

• Дитяча творчість за українськими музично-хореографічними традиціями

Діти здатні за прикладом педагога і разом з ним виявляти елементарну творчість, орієнтуючись на пропозицію дорослого і співпрацю з ним. Типи завдань для стимуляції, прояву та розвитку дитячої творчості такі: заохочувати прояви індивідуальної емоційно-пластичної інтерпретації; пропонувати комбінувати, імпровізувати знайомі рухи; підтримувати бажання змінювати знайомий таночок, одну з фігур; давати змогу реалізовувати власну вигадку через створення нового таночка; проявляти інтерес до дитячих ініціатив тощо.

Таблиця 6

Орієнтовні завдання з розвитку дитячої творчості на основі традицій

<i>Інтерпретація руху, варіювання елементів руху</i>	<ul style="list-style-type: none"> • індивідуальна емоційно-пластична інтерпретація знайомого руху в розученій забаві, грі, хороводі, таночку; • варіювання елементів руху – ритму, міміки, координації
<i>Комбінування рухів</i>	<ul style="list-style-type: none"> • нове комбінування знайомих рухів у характері хороводної музики, маршу, гопачка, козачка, польки
<i>Імпровізація фігури танцю</i>	<ul style="list-style-type: none"> • імпровізація хлопчиків і/або дівчаток у знайомому танці на певну музичну частину

Імпровізація танцю

- імпровізація на зразок танцю: «Вигадливі чобітки», «Наш маленький хоровод», «Вигадки весняного струмочка», «Веселий козачок» тощо

Танцювальні подорожі світом

Дітей залучають до виконання нескладних танцювальних рухів і танців народів світу, ознайомлюючи їх з цінностями мистецтва не лише українського, а й інших народів.

• Танцювальні рухи народів світу

Рухи білоруської польки:

- підтримувати обома руками спідничку, фартушок, класти руки тильною стороною кистей рук по боках талії;
- виконувати легкий біг або легкі підскоки з вільним підніманням стопи;
- танцювати боковий крок із приставкою, без та з легким півприсіданням (рухатися вздовж стін зали, а потім – по колу);
- рухатися боковим галопом, закінчуючи рух зіскоком у півприсіданні;
- активно і почергово виводити то одну, то другу ногу на носок вперед (із першої позиції);
- виражати зміст польки дієвими рухами (полоскання білизни, струшування білизни, сушіння тощо).

Рухи чеської польки:

- просуватися по колу, в колонці, у парі легким бігом чи підскоками;
- легко пружинити (ноги в шостому положенні), одночасно нахилити голову з боку на бік;
- чергувати оплески з легкими стрибками;
- граційно притупувати ногою;
- легко підскакувати під час виконання бокового галопу;
- кружляти навколо себе або в парі, з'єднавши праві (ліві) руки внизу або схрестивши їх з партнером на рівні талії тощо.

Рухи російського танцю:

- ставити руки в боки кулачками, закладати одну руку на другу перед грудьми (висока «поличка»), помахувати хустинкою з боку на бік;
- широко й активно розводити руки в сторони з хустинкою, без хустинки і одночасно притупувати то однією, то другою ногою;
- кружляти і просуватися вперед дрібним кроком (на всій стопі, ноги у колінах трохи зігнуті), вибиваючи дрібушечку на кожну вісімку;
- пружинити і, випрямляючи коліна, одночасно змахувати хустинкою;
- виставляти ногу на підбор і ставити у вихідне положення з притупом;
- танцювати хлопчикам навприсядки з першого танцювального положення;
- вклонятися, низько опускаючи праву руку (дівчатка – з хустинкою);
- рухатися танцювальним кроком і кроком навшипінки помірно і пожавлено у різних фігурах танцю.

Рухи естонської польки:

- просуватися по колу, в колонках невисокими легкими підскоками;
- плескати обома руками у долоні партнера, по колінах, біля лівого (правого) вуха;
- виконувати оплески в ритмі $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$;
- кружляти у парі, з'єднавшись попід праві (ліві) руки;
- хлопчикові ставати на одне коліно, а дівчинці танцювати навколо нього;
- рухатись у «ворітця» протилежної пари тощо.

• Дитяче народно-танцювальне виконавство і творчість

Дітям доступні для опанування найпростіші композиції танців народів світу. Вони здатні за прикладом педагога і самостійно варіювати, імпровізувати танцювальні рухи, вигадувати нове.

Таблиця 7

Орієнтовний дитячий репертуар танців, завдання для розвитку творчості дітей

Танці	Творчі завдання
<ul style="list-style-type: none"> • білоруська полька «Біля річки»; • чеська парна полька; • російський танок «Полянка»;	<ul style="list-style-type: none"> • комбінування знайомих рухів на нову музику; • індивідуальна інтерпретація рухів танцю;

<ul style="list-style-type: none"> • російський танець «Кольорові хусточки»; • естонська полька «Хлоп-хлоп-хлоп» 	<ul style="list-style-type: none"> • імпровізація в одній з фігур танцю; • варіювання поклону і рухів з хустинкою; • сольна імпровізація за бажанням дитини
--	--

1.2.3. Зміст хореографічної діяльності дітей від 5-ти до 6-ти років (третій рік навчання)

Діти здатні розвивати набутий досвід сприймання танцювальних рухів і образів, розширювати знання, поняття, досвід з художньо-практичної діяльності танцювального виконавства та дитячої виконавської творчості, співпрацюючи з педагогом та з однолітками, переймаючи від дорослого емоційно-образну мову танцювального мистецтва, різноманітний хореографічний досвід і перетворюючи його на власний – репродуктивно-продуктивний.

Т аємниці Терпсіхори

Поглиблюємо відкриття таємниць Терпсіхори, навчаючи дошкільників емоційно й усвідомлено сприймати, переживати і виконувати більш координовані рухи, танцювальні комбінації і музично-рухові забави як посильні тренувально-виховні вправи класичної системи танцю для розвитку загальної музичальності, танцювальності, набуття початкової техніки виконавства, для формування естетичної виразності, культури рухів.

• Хореографічна абетка

Діти можуть навчитися естетично-виразних положень тулуба, позицій ніг, рук, елементів класичного екзерсису, набути елементарної культури музичного, виразного виконання рухів:

– ставати у перше, друге, третє положення ніг (пряме; виворітне, не більше, ніж на 45–50 °), зберігаючи струнку поставу;

– ставати у положення *en face*, тримати струнку корпус у вправах на формування естетично виразної постави і в усіх інших завданнях;

– нахилити і повертати голову в характері вальсу та польки, щоразу чітко фіксуючи вихідне положення, зберігаючи пряме положення тулуба;

– тримати руки у підготовчому положенні, першій, другій, третій позиціях;

– відводити одну та обидві руки з підготовчого положення трохи вбік із супроводом голови і поверненням їх у вихідне положення;

– переводити руки з підготовчого положення в першу, далі другу позицію, переводити руки в першу, третю, другу позицію та підготовче положення (перше *por de bra*, вправа «Сходить сонечко») та здійснювати переведення рук в інших комбінаціях;

– *demi-plie* (вихідна позиція – перша, друга, третя), руки – у підготовчому положенні або долонями на талії з обох боків, або долоні одна на одну покладено на талії за спиною;

– *battement tendu* з першої позиції спочатку вбік, а далі вперед і назад;

– *battement tendu* у поєднанні з *demi-plie* вбік, уперед, назад з першої позиції;

– *passé par terre* з першої позиції;

– *releve* виконувати рівномірно, спокійно підводячись на півпальці, а потім стримано опускаючи п'яти;

– *releve* у поєднанні з *demi-plie*;

– *temps leve sauté* (стрибки з двох ніг на дві) із шостого положення, із першої позиції (еластично відштовхуватись і м'яко приземлюватись);

– танцювальні кроки з носка з першої позиції в характері польки, хороводу, вальсу;

– танцювальні кроки на півпальцях та з підніманням коліна під кутом майже 90° (вихідна позиція – шосте положення), руки тримати долонями на талії або активно змахувати;

– запрошувати до танцю, вітати педагога, виконуючи крок убік й одночасно виводячи руку вбік, привітно спрямовуючи погляд одне до одного, чемно нахилити голову й опускати руку, закінчуючи рух у вихідній першій позиції;

– вітати педагога і партнера, виконуючи уклін «кніксен» (уривчастий, короткий), привітно спрямовуючи погляд до партнера, ввічливо нахилиючи голову (уклін дівчинки);

– демократично (однаково, просто) дякувати за танець, вдячно нахилиючи голову і злегка присідаючи.

Дітей вчать сприймати музичний вступ, під час якого відбувається зосередження уваги і вольових зусиль, налаштування на певний ха-

ракти музики і руху (стати у вихідне положення), настроювання на конкретні м'язові відчуття тощо. Тож вправа починається з музичного вступу, а основний рух – після вступу. В дітей формують навичку завершувати вправу із закінченням музики, зберігаючи позу ще кілька секунд. Надалі вступ може бути використаний для спеціальної рухової підготовки – *preparation*. Під час *preparation*, який виконує функцію підготовки до вправи, координуються рухи ніг і рук або ніг, рук, голови і тулуба.

Усі вправи екзерсису на основі класичної системи танцю вивчаються на середині зали або/та біля хореографічного станка, ставши обличчям до палиці.

• **Музично-рухові забави**

Діти навчаються виконувати різноманітні танцювальні завдання у вигляді привабливих забав (поєднання образних, комунікативних, музично-ритмічних, рухових, координаційних, просторово-орієнтовальних, творчих компонентів), етюдів і вправ, спрямованих на задоволення дитячих потреб у танцюванні та на вироблення у цьому процесі індивідуальних і колективних хореографічних навичок. Наприклад, інтерактивні музично-рухові вправи «Мандрівка оплесків» (1-й варіант), «Ритм мого ім'я», «Хвиля подяки» (3-й варіант); танцювальна гра «Рукавиця-мандрівниця, рукавиця-чарівниця»; танцювальна вправа «Винахідливе коло Терпсіхори» тощо.

Дітей вчать колективно взаємодіяти, зберігати рівномірну відстань одне від одного та ритмічно рухатися танцювальним кроком або легким бігом відповідно до зміни музичних частин, музичних речень і фраз у завданнях з фігурними перешикуваннями:

– фігуру «коло» перетворювати на колону по одному або по двоє («Навколо озера – і вздовж алеї»);

– з кола перешиковуватися в шеренги по троє, четверо, п'ятеро («Коло – квадрат») й утворювати квадрат (чотири шеренги по чотири дитини в кожній);

– з колони розходитися по одному по обидва боки зали і знову з'єднуватися у колону, але вже по двоє («Прощаюся – вітаюся»);

– з кола утворювати два концентричні кола і рухатися зустрічним рухом («Сонце і Місяць»);

– змінювати характер руху, танцювального образу згідно з певними змінами у музиці тощо.

Дитяча образно-ігрова веселка

Досвід виконання дітьми образно-ігрових, виражальних, асоціативних, дієвих рухів збагачуємо, варіюємо, розвиваємо у контексті дитячих хороводів і сюжетних танців на основі хореографії українського та інших народів, бальної та сучасної.

Організуємо співпрацю педагога і дітей та самостійну імпровізацію дітей у створенні *образних танців* на основі програмних творів композиторів (програмність визначена у назві музичного твору і танцювального завдання):

- «Сміливі зайченятка» (муз. А. Жилинського «Марш зайченят»);
- «Весела білочка» (муз. М. Римського-Корсакова «Білка» з опери «Казка про царя Султана»);
- «Весело – сумно» (муз. Л. Бетховена «Весела. Сумна»);
- «Веселі клоуни» (муз. Д. Кабалевського «Клоуни»);
- «Синьйор Помідор» (муз. К. Хачатуряна «Вихід Помідора» з балету «Чиполліно»);
- «Іграшкові солдатики» (муз. С. Ребікова «Гра в солдатики»);
- «Золоті рибки» (муз. Р. Щедрина з балету «Коник-Горбокони»);
- «Зайчик і ведмедик» (муз. Д. Кабалевського «Зайчик дражнить ведмедика»);
- «На балу» (муз. П. Чайковського, «Вальс» з балету «Спляча красуня», «Вальс» з балету «Лебедине озеро»);
- «Вишукані дзвіночки» (муз. Д. Шостаковича «Вальс-жарт» з Балетної сюїти №1);
- «Бал ляльок» (муз. Д. Шостаковича зі збірки «Танці ляльок» – «Ліричний вальс», «Шарманка», «Вальс-жарт», «Полька», «Гавот», «Романс», «Танець»);
- «Танець вишуканих коників» (муз. С. Прокоф'єва «Марш коників»);
- «Танець сніжинок і зайчиків» (муз. С. Майкапара «У садочку»);
- «Казковий танець» (муз. П. Чайковського «Кіт у чоботях і Біла кішечка» з балету «Спляча красуня»);
- «Мороз-чарівник», «Весняні струмочки» (музичні фрагменти з опери М. Лисенка «Зима і Весна»);
- «Казкова урочиста хода» (муз. С. Прокоф'єва «Урочиста хода» з симфонічної казки «Петрик і Вовк»);
- «Вальс-настрій» (музичний фрагмент з циклу Р. Шумана «Карнавал»).

Українські музично-хореографічні традиції

Залучаємо дітей до українських хореографічних традицій через сприймання найрізноманітнішої народної музики і творів українських композиторів, навчання виконання традиційних українських рухів, хороводів, танців репродуктивно-творчої спрямованості, з усталеними та імпровізаційними елементами.

• Скарбниця українських традиційних рухів

Діти здатні виконувати такі рухи і рухові дії:

- вклонятися одне одному (хлопчики – дівчаткам і навпаки), вагіювати уклін, комбiнувати уклін з підтанцюванням, поворотами, ходою тощо;
- переводити руки із одного в інше танцювальне положення, властиве українським танцям;
- закладати долоні рук за потилицю, підтримуючи віночок (лікті спрямовані в сторони);
- закладати долоні рук за шапку, підтримуючи її (лікті спрямовані в сторони);
- закладати великі пальці рук за пройми гуцульського кептаря;
- пластично танцювати з віночком, показуючи його глядачеві – педагогові, одне одному, переводячи руки з ним то вправо, то вліво, прикладаючи до серця, кружляючи з ним;
- узгоджувати координацію рухів тулуба, рук, ніг, голови;
- виконувати плескачки в простих ритмах;
- ритмічно бити в бубон, акомпануючи таночку одне одного;
- ритмічно пританцювати, пружно й енергійно відриваючи п'яти від підлоги (колiна прями), руки в одному з танцювальних положень;
- танцювати хороводною ходою з носка в рухливому і плавному характері музики;
- просуватися зальотною ходою у швидкому і пошвавленому темпі;
- виконувати складану ходу (перемінний крок) у помірному темпі;
- танцювати тропітку завзято, у швидкому темпі;
- кружляти парою в гуцульському таночку (стояти поруч; стояти обличчям одне до одного);

– танцювати чесанку, завершуючи рух стриманим зіскоком на обидві стопи;

– просуватися дрібушечкою (помірно, швидко, варіюючи дріб вісімками і чвертями) вперед, навколо себе, у парі назустріч одне одному;

– чергувати потрійні оплески й потрійні притупи в ритмі $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$;

– двічі постукувати підбором правої чи лівої ноги по підлозі у напрямі вперед або вперед-убік і далі виконувати потрійний притуп, ритм руху – $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$;

– вивести ногу (праву або ліву) на носок уперед або вперед-убік і двічі витягнутим носком легко й уривчасто торкнутися підлоги, а потім виконати потрійний притуп (правою, лівою, правою), ритм руху – $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$;

– виконувати «плетінку» (у шостому танцювальному положенні), рухаючись праворуч, а потім ліворуч, руки в одному з танцювальних положень;

– виконувати колупалочку (на повній опорній стопі) з притупом-переступанням (без перестрибувань);

– танцювати вихилясник, легко підстрибуючи на опорній нозі;

– виконувати «віршовочку» на 4–8 тактів, поступово відступаючи назад;

– танцювати присядку «м'ячик» (4–6 повторень), тримаючи руки розведеними в сторони, завершуючи рух виразною позою на весь зріст (для хлопчиків);

– виконувати (для хлопчиків) у помірному темпі присядку з виставленням ноги на підбор і розведенням рук у сторони (присісти, підвестися);

– варіювати положення рук у парі, стоячи поруч (з'єднані попереду навхрест; ліві з'єднані і виведені уперед на рівні талії або вгору, праві – на правому боці талії дівчинки);

– ставати трійками (хлопчик і дві дівчинки, дівчинка і два хлопчики), з'єднуючи руки внизу, виводячи їх уперед на рівень талії тощо;

– виконувати танцювальні фігури «струмочок», «велика зірка», «криж», «ворітця», «равлик», «заплітання шума» або «вивертання кола», «зустрічні кола» тощо.

• **Дитяче українське традиційне танцювальне виконавство**

Дітям доступний для опанування нескладний фольклорно-танцювальний репертуар. Наслідуючи традиції українського танцювального виконавства від дорослого, залучаючись до художнього мислення українців, дитина перетворює накопичений національний досвід на власний.

**Орієнтовний дитячий репертуар
українських хореографічних традицій**

<i>Забави, етюди, вправи</i>	<i>Ігри</i>	<i>Танці</i>	<i>Хороводи</i>
<ul style="list-style-type: none"> • «Ми танцюємо гарно – ми танцюємо краще за вас!»; • «Затанцює все разом!»; • «Помирив усіх Василь»; • «Скачуть чобіточки»; • «Журавлі й журавочки» (забава); • «Рухливі млиночки»; • «Уклін-запрошення хлопчика»; • «Уклін-вітання дівчинки» 	<ul style="list-style-type: none"> • «Торба-мандрівника»; • «Ладки із Васильком»; • «Помири-мося»; • «Розважає-мось із сопілочкою»; • «Равлику, зникай!» 	<ul style="list-style-type: none"> • «Коло-гопачок»; • «Плескач»; • «Журавлі та журавочки» (танець); • «Дощик»; • «Метелиця-завірюха»; • «Малята-гуцулята»; • «Гарні чоботи»; • «Через ніжку»; • «Мухомори» 	<ul style="list-style-type: none"> • «Барвисті віночки»; • «Ой у полі діти, зайці і лисичка»; • «Заплетемо шума»; • «Ой на горі льон»; • «Жартівливі сперечання»; • «Весняночка»; • «Чарівна підкова (Кривий танець)»; • «Подоляночка»

• Дитяча творчість за українськими музично-хореографічними традиціями

Діти здатні, орієнтуючись на пропозицію дорослого, за прикладом педагога, разом із ним та з іншими дітьми виявляти танцювальну творчість. Педагог проявляє інтерес до дитячих ініціатив, до варіювання елементів руху, вигадкування рухів; стимулює дитячу творчість різними завданнями; коментує танцювальні імпровізації, розкриваючи емоційні та логічні лінії дитячої творчості, наголошуючи на традиційному виконавстві; вітає індивідуально створені маленькі танці. Для активізації дітей провідним стає прийом художньої настанови «Рухайся так, як тобі підказує музика».

Орієнтовні завдання для розвитку дитячої творчості на основі традицій

Типи завдань для стимуляції, прояву та розвитку дитячої творчості	1. Інтерпретація руху, варіювання елементів руху	<ul style="list-style-type: none"> • заохочувати індивідуальну емоційно-пластичну виразність знайомого руху, образу в забавах, іграх, хоровах, таночках; • спонукати до інтерпретації, варіювання елементів руху в загальній, жіночій та чоловічій манері виконання
	2. Комбінування рухів	<ul style="list-style-type: none"> • пропонувати імпровізувати знайомі рухи й образи в характері маршу, гопачка, козачка, польки, хороводної музики; • орієнтувати на експериментальну діяльність такими назвами завдань: «Козаки на марші та на відпочинку», «Весело потанцюємо», «Танцюємо з бубном», «Вправний козачок», «Я маленька й чепуренька» тощо
	3. Імпровізація фігури танцю	<ul style="list-style-type: none"> • підтримувати бажання змінювати знайомий таночок; • давати можливість реалізовувати власну вигадку в одній із фігур танцю (1-ша і 3-тя фігури виконуються за показом педагога, а 2-га – імпровізована або розроблена за дитячими пропозиціями чи за їх допомогою); • вносити зміни до танцю за показом дітей
	4. Імпровізація, вигадкування танцю	<ul style="list-style-type: none"> • викликати прагнення створювати новий таночок на зразок: «У новеньких чобітках», «Хурделиця», «Завзяті танцюристи», «Вільний марш», «Весна-весняночка»

Танцювальні подорожі світом

Дітей залучають до виконання основних танцювальних рухів і танців різних народів світу.

• Танцювальні рухи народів світу

Рухи білоруського танцю:

– опанувати танцювальні положення рук (кисть однієї руки тильною стороною на талії, а друга рука піднята у третю позицію, але долонею від себе; обидві руки зігнуті в ліктях і закладені одна на одну перед грудьми);

– рухатися легкими підскоками з вільним підйомом стопи (за лінією танцю або проти; кружляючи);

– виконувати боковий крок з приставкою та із легким півприсіданням;

– рухатися боковим галопом (закінчення руху: крок і приставка-приступ; зіскок; подвійний притуп);

– танцювати «трясуху» в ритмі $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$ (анфас, з боку на бік, у повороті);

– кружляти у парі, взявшись під праві (ліві) руки та піднявши вільні руки у третю позицію, долонею від себе;

– виконувати потрійні перескоки-притупи з легкою зміною ракурсу, то праворуч, то ліворуч (рух на зразок *па-де-баск*);

– виражати зміст танцю асоціативними фігурами у вигляді кружечків, крижа (хрест) тощо.

Рухи в характері польки:

– підтримувати правою рукою край спіднички, а ліву покласти на талію;

– ставати у парі поруч, руки з'єднувати попереду на рівні грудей (у хлопчика – права, у дівчинки – ліва), вільні руки покласти на талію збоку, на талію позаду, взяти за спідничку;

– виразно підтанцювувати (у шостому положенні ніг, у першій позиції пружинити ногами на зразок коротких уривчастих *demi-plie* або на зразок *releve*), одночасно виконувати нахили головою;

– легко стрибати в шостому положенні, виконуючи поворот праворуч (ліворуч) на 360° (по чотири стрибки у напрямку кожної з чотирьох сторін зали), руки на талії, на спідничці, закладені за спину;

– рухатися підскоками (коліно підняте, носок витягнутий);

– граційно плескати в ритмі польки (заохочуємо партнера), плескати і притупувати ногою;

– виводити ногу вперед на носок з першої позиції і повертати її у вихідне положення з одночасним виконанням «пружинки»;

– виводити ногу вперед на носок з першої позиції і двічі легко вдаряти носком по підлозі (рух на зразок *piques*), завершувати рухи потрійним притупом;

– легко підскакувати у боковому галопі по колу (на три такти), на четвертий такт – потрійний притуп, а потім змінювати напрямок галопу;

– кружляння підскоками навколо себе, під рукою партнера, у парі, з'єднавши руки на рівні другої позиції рук (на зразок човника);

– кружляти дівчинці навколо хлопчика, який зробив випад на коліно.

Рухи російського танцю:

– різноманітно танцювати з хустинкою;

– широко розводити руки в сторони, кисті повертати долонями вниз і ледь від себе, лікті не напружені;

– танцювально бігти на кожну чверть такту, згинаючи ноги у колінах і закидаючи їх назад за себе, тулуб ледь нахилияти вперед;

– дріботіти кроком на всій стопі, вибиваючи ритми з чвертей і вісімок, змагаючись одне з одним;

– виконувати крок із притупом з боку на бік або/та з просуванням уперед;

– танцювати пружний крок, рухаючись уперед по лінії танцю;

– підтанцювувати, ритмічно виводячи вперед то праве, то ліве плече;

– низько уклонятися (прикласти праву руку до лівого плеча, з нахилом униз опустити її, випростатися);

– танцювати навприсядки зі сплескуванням у долоні, з ударом долоні по халявках тощо.

Рухи польського танцю:

– рухатися на кожну чверть такту легким кроком, схожим на зальотну ходу;

– танцювати потрійні притупи з легким низьким переступанням (ритм $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$), виконуючи потрійний притуп то трохи в один, то в другий бік, виводячи наперед то ліве, то праве плече (рух на зразок *па-де-баск*);

– танцювати «польський ключ», супроводжуючи його виразним рухом голови;

– притупувати однією ногою, акцентуючи притуп характерним рухом протилежної руки вгору і легким відхиленням верхньої частини тулуба у бік руки;

– виконувати проходку в парі танцювальною ходою із завершальним пристуком на останню чверть музичної фрази й одночасним поворотом на 180 ° або із завершальним рухом «польський ключ»;

– хлопчику виконувати випад на коліно з відведенням руки або рух у другу позицію;

– дівчинці легким бігом оббігати хлопчика, який у випаді поставив одне коліно на підлогу;

– виконувати боковий галоп (на три такти) у загальному колі обличчям до його центру, на четвертий такт завершити рух потрійним притупом у повороті на 180 ° по лінії руху або виконати так само галоп, але у парі (рух то обличчям одне до одного, то спиною).

Рухи італійського танцю:

– ритмічно вдаряти у тамбурин;

– виконувати підскоки на півпальцях, тримаючи тамбурин у руці;

– почергово виводити ноги вперед носком у підлогу (з півприсіданням на опорній нозі або із легким перестрибуванням з ноги на ногу) з активним протиходом плечей і вдарянням долонею у тамбурин;

– кружляти або стрибати вбік, злегка присівши на одній нозі, вільну ногу витягнувши назад (одночасно легко струшувати тамбурином);

– танцювати крок-підскок убік на опорній правій нозі з виведенням вільної лівої ноги навхрест перед собою, зігнувши у коліні (так само рух у протилежний бік з лівої ноги);

– чергувати чотири високі підскоки (тамбурин тримати над головою) з чотирма кроками бігом із закиданням ніг назад і одночасним нахилом тулуба вперед (тамбурин опускати вниз).

• **Дитяче народно-танцювальне виконавство і творчість**

Дітям доступні для опанування нескладні композиції танців народів світу. Діти здатні за прикладом педагога і самостійно танцювально варіювати, імпровізувати, вигадувати рухи, фігури танцю.

Орієнтовний дитячий репертуар танців, завдання для розвитку творчості дітей

<i>Танці</i>	<i>Творчі завдання</i>
<ul style="list-style-type: none"> • білоруський танець «Кружечок»; • карельська полька «Ні, не хочу – так, хочу!»; • хорватська полька «Відступай і наступай»; • весела литовська полька; • російський танок «Мотрійки»; • російський танець «Каруселі»; • польський танець «Краков'як»; • італійський танець «Тарантела» 	<ul style="list-style-type: none"> • співпраця педагога і дітей зі створення нової фігури танцю; • комбінування оплесків в одній із фігур польки; • індивідуальна інтерпретація рухів танцю; • імпровізація в одній із фігур танцю; • варіювання поклону, рухів з хустинкою, вигадування рухів мотрійок; • сольна імпровізація за бажанням дитини

З апрошення до балу

Дітей залучають до виконання нескладних рухів із царини бальної хореографії, навчають сприймати, розуміти, відтворювати бальний етикет, учать ввічливо поводитися у парі відповідно до своєї статі, шляхетно взаємодіяти у парі та колективі.

• Етикет бального танцю

Діти можуть навчитися виконання рухів бальних танців:

– вклонитися одне одному, вишукано виконуючи уклін хлопчика і дівчинки з шостого положення ніг та з першої позиції (крок убік лівою ногою з відведенням руки в сторону, підтягнути праву ногу у вихідну позицію, руку опустити і зробити нахил, підвести голову), виказуючи до партнерші (партнера) повагу;

– виконувати уклін «кніксен», виявляючи ввічливість і стриманість;

– тримати руки внизу долонями до себе і трохи відведеними від тулуба або одну руку закласти за спину на рівні талії;

– підтримувати обома руками низ спіднички або одну руку покласти на талію, а другу – на спідничку;

– ставати парою в основні положення до різних танців (обличчям одне до одного; поруч і боком одне до одного тощо), по-різному з'єднуючи руки у парі;

– вишукано плескати в долоні в різних ритмах або варіативно виконувати оплески у парі;

– плавно й пластично виконувати в ритмі вальсу рухи руками в одному напрямку, зустрічним рухом, виводячи вперед то одне, то друге плече тощо;

– виконувати легкий біг у ритмі польки і вальсу;

– добірно і легко кілька разів притупувати ногою, закінчувати рухи легким подвійним або потрійним притупом;

– виконувати легкі підскоки у парі по колу, кружляючи навколо партнера, під своєю та рукою партнера тощо;

– граційно виконувати бокові приставні кроки без та із півпри-сіданням;

– вишукано танцювати «па шасе» вперед та «па боковий галоп»;

– кружляти у парі в різних варіантах, під рукою партнера, одно-часно удвох під з'єднаними руками у «ворітця»;

– у парі виконувати фігуру «віконечко» з переходом і зміною партнерів місцями або кружлянням у парі на 360°;

– вчитися виявляти координацію і орієнтування у просторі під час виконання фігури «зміні партнера»;

– танцювати елементи гопака в характері бального танцю;

– ритмічно і вишукано виконувати «па полонезу» у спрощеному варіанті;

– виконувати в ритмі вальсу елементарні хвилеподібні рухи, кружляння, переходи тощо.

• **Дитяче бальне виконавство і танцювальна творчість**

Дітям доступні для опанування найпростіші композиції бальних танців, за потреби – спрощені їх варіанти. Діти здатні за прикладом педагога навчитися чітко дотримуватися бального етикету, вишуканого виконання фігур танцю, а також разом із педагогом, одне з одним у парі варіювати елементи рухів, імпровізувати рухи, вигадувати нову фігуру, тобто виявляти танцювальну творчість.

**Орієнтовний дитячий репертуар бальних танців,
завдання для розвитку танцювальної творчості дітей**

<i>Танці</i>	<i>Творчі завдання</i>
<ul style="list-style-type: none"> • «Полька з оплесками»; • «Ввічливий танець»; • «Бальний галоп»; • «Зміни пару»; • «Бальний гопачок»; • «Полонез»; • «Вальс дружби» 	<ul style="list-style-type: none"> • вигадування ритмічних оплесків у парі; • інтерпретація ввічливих рухів у парі; • імпровізація в одній із фігур танцю; • індивідуальне варіювання поклону; • сольна імпровізація за бажанням дитини; • індивідуальна інтерпретація рухів; • варіювання елементів руху

Сучасне пластично-образне танцювання

Дітей залучають до сприймання і відтворення класичної та сучасної музики, пісень в аудіозапису з педагогічно доцільним змістом, яскраво вираженою мелодико-ритмічною основою, чіткою музичною формою, посильним для старших дошкільників темпом. У дітей формують відчуття і ставлення до сучасних рухів як варіативних, багатофункціональних, легко змінюваних, індивідуально-інтерпретованих.

• **Сучасна пластика**

- Діти здатні оволодіти елементарною сучасною пластикою і рухами:
- тримати руки ненапруженими в основних положеннях: унизу, трохи відведеними від тулуба, ледь зігнутими в ліктях, із зібраними кистями; на рівні талії, зігнутими у ліктях на 90 °, із зібраними кистями; відведені в сторони, трохи зігнуті у ліктях, із зібраними, але не напруженими кистями;
  - виконувати колові рухи кистями рук у різних ритмах і напрямках;
  - ритмічно переводити руки з одного основного положення в інше з обертальними рухами кистей чи зі струшуванням кистей, наче музикант маракасами й одночасно пружинити ногами в ритмі музики;
  - виконувати пластичні рухи руками в одному чи різних напрямках і різними прийомами (наприклад, почергово відводити руки від тулуба легким махом у сторони, вперед), поєднуючи рухи рук із пружинними рухами ніг;

– ритмічно виконувати з шостого танцювального положення приставні кроки в один та другий бік на всю стопу (по одному, два, чотири рухи), координуючи рухи ніг і вільну пластику рук;

– енергійно виставляти ногу на каблучок або носок уперед чи вбік з активним рухом рук у тому самому напрямку;

– ритмічно похитуватися з боку на бік, координуючи рух з акцентованими рухами рук (на зразок струшування маракасами);

– танцювати підскоками з природною координацією рук у характері музики;

– виконувати стрибки у різних варіантах, ракурсах, з оплесками, поворотами, виразними рухами рук тощо;

– по чергово виводити то одну, то другу ногу кидком уперед, у сторони, струшуючи кистями рук (долонь зібрана), наче музикант маракасами;

– ставати у пару, займаючи основні положення (поряд, обличчям в одному напрямку; один до одного обличчям; у тіньовій позиції);

– орієнтуватися у просторі зали, виконуючи гуртом рухові комбінації у чотирьох напрямках зали (по черзі: анфас, лівим боком, спиною, правим боком до педагога);

– ставати у побудову «кубик-рубик» і розбігатися з цієї побудови на великий квадрат;

– виконувати рухи у підгрупах по чотирьох кутах зали та в інших простих побудовах.

Діти здатні розвивати гнучкість, рухливість суглобів, силу м'язів, координацію під час виконання невеличких образно-ігрових комплексів партерної стретч-гімнастики (stretch – розтягування, витягування, напруження, зусилля) та комплексів ритмічної гімнастики образно-танцювального спрямування з кількох вправ загальнорозвивального характеру:

– «Тік-так» (вправа для м'язів шії та голови);

– «Гуси-гуси» (вправа для м'язів шії та рухливості суглобів);

– «Вайлуватий ведмедик» (вправа для м'язів плечового пояса);

– «Бокс» (вправа для великих м'язів рук);

– «Плескаємо і знайомимося» (вправа для великих і малих м'язів рук);

– «Пружинки» (вправа для рухливості суглобів ніг і на координацію);

– «Лялька-неваляйка», «Петрушка», «Котик», «У гості», «Метелик», «Жучки» (всі вправи партерні для різних груп м'язів);

– «М'ячики», «Гра у класики», «Кік» (вправи аеробічного характеру);

– «Листопад», «Плакуча верба», «Ракета» (вправи на розслаблення м'язів і встановлення дихання);

– вправи релаксаційні (лежачи на спині: «я, наче тепле і ласкаве сонечко; мої руки і ноги, як сонячні промінчики; тепло від мене я спрямовую на весь світ; мені так добре» тощо).

• **Дитяче пластично-образне танцювання і творчість**

Дітям доступні для засвоєння різноманітні танцювальні комбінації та композиції у класичних й сучасних ритмах і на основі сучасної пластики.

Діти здатні за прикладом педагога, а також разом із педагогом, одне з одним у парі, у гурті варіювати елементи сучасних рухів, імпровізувати рухи, вигадувати нову фігуру, тобто виявляти танцювальну творчість.

Таблиця 12

**Орієнтовний дитячий репертуар сучасних танців,
завдання для розвитку пластично-образної творчості**

<i>Танці</i>	<i>Творчі завдання</i>
<ul style="list-style-type: none"> • «Вару-вару» в нескладній побудові; • «Кік» (композиція з двох-трьох рухів); • «Каченята» (муз. Т. Вернер, текст Ю. Ентіна); • «Човник» (муз. Р. Квінти, сл. В. Куровського); • «Весняні котики» (муз. О. Янушкевич, сл. М. Ясакової); • невеличкі композиції у постановці педагога на основі сучасних дитячих пісень, шлягерів (домірні віку дітей); • нескладні композиції у постановці педагога на основі сучасних мелодій (диско, реп, ламбада тощо)	<ul style="list-style-type: none"> • індивідуальна інтерпретація рухів; • імпровізація в одній із фігур танцю; • сольна імпровізація за бажанням дитини; • імпровізований рух у вільних напрямках зали («такий, який підказує музика»); • вигадування варіантів рухів, зі зміною пластики рук і тулуба відповідно до пісенного образу; • варіювання елементів руху; • імпровізувати рухи, пластику рук в улюблених сучасних ритмах, образах

1.2.4. Зміст хореографічної діяльності дітей від 6-ти до 7-ми років (четвертий рік навчання)

Діти здатні збагачувати досвід сприймання танцювальних рухів і образів, удосконалювати уявлення, знання, поняття про мистецтво танцю, розвивати навички і уміння художньо-практичної діяльності танцювального виконавства та дитячої виконавської творчості, співпрацюючи з педагогом та з однолітками, переймаючи від дорослого емоційно-образну мову мистецтва, різноманітний хореографічний, зокрема експериментальний, досвід і перетворюючи його на власний – репродуктивно-продуктивний.

Т аємниці Терпсіхори

Збагачуємо пізнання таємниць Терпсіхори, навчаючи дітей емоційно-усвідомлено сприймати і виконувати традиційні танцювальні комбінації екзерсису і музично-рухові забави як посильні тренувально-виховні вправи класичної системи танцю для розвитку загальної музикальності, танцювальності, набуття дитячої техніки виконавства.

• Хореографічна абетка

Діти можуть навчитися естетично-виразних положень тулуба, позицій ніг, рук, елементів класичного екзерсису, набути танцювальної культури виразного виконання рухів:

- ставати у перше, друге, третє положення ніг, зберігаючи струнку поставу;
- тримати струнко корпус у всіх вправах;
- тримати руки у підготовчому положенні, першій, другій, третій позиціях;
- переводити руки з позиції у позицію із супроводом голови, без зайвих рухів кисті;
- ставати у положення *epaulement* (на чверть оберту, по діагоналі у своєму квадраті), *epaulement croise*;
- виконувати перше *port-de-bras* у положенні *en face* (вправа «Сонечко сходить»);

- виконувати нахили, переводи, повороти голови в характері вальсу, польки;
- *demi-plie* (вихідна позиція – перша, друга, третя);
- *battement tendu* з першої позиції вбік, уперед, назад;
- *battement tendu* з *demi-plie* з першої позиції вбік, уперед, назад;
- *passé par terre* з першої позиції;
- *pas degage* як рух зв'язка (крок ногою, відведеною в напрямку другої позиції, з перенесенням ваги тіла з однієї на другу ногу);
- *releve* в першій, другій, третій позиціях;
- *releve* у поєднанні з *demi-plie*;
- виконувати перегинання корпусу назад, убік;
- ставати у позу першого арабеску, виконувати легкі підстрибування на опорній нозі, перехід на другу ногу;
- *temps leve sauté* з шостого положення ніг, першої, третьої позицій, на місці, навколо себе тощо;
- танцювальні кроки з носка в різних характерах музики;
- виконувати танцювальні кроки на півпальцях та із підніманням коліна під кутом майже 90 ° (вихідна позиція – перша або шосте положення), руки тримати долонями на талії або активно змахувати (координація рук як під час маршування);
- запрошувати до танцю, вітати педагога і партнера, дякувати за танець, зберігаючи позиції, поставу, переводячи голову.

Діти вдосконалюють навички сприймати музичний вступ, використовувати його для спеціальної рухової підготовки – *preparation*, виконувати вправу після вступу, завершувати вправу точно із закінченням музики.

Вправи екзерсису на основі класичної системи танцю вивчаються на середині зали або/та біля хореографічного станка, ставши обличчям до палиці.

• Музично-рухові забави

Дітей продовжують вчити виконувати різноманітні танцювальні завдання у вигляді музично-рухових забав, етюдів і вправ, спрямованих на задоволення дитячих потреб у репродуктивно-продуктивному танцюванні та на вироблення у цьому процесі індивідуальних і колективних хореографічних навичок. Наприклад, інтерактивні музично-рухові вправи «Мандрівка оплесків» (2-й варіант), «Ритм твого ім'я», «Хвиля подяки» (3-й варіант); танцювальна гра «Рукавиця-мандрівниця, рукавиця-чарівниця»; танцювальна вправа «Винахідливе коло Терпсіхори» тощо.

У дітей розвивають навички фігурних перешикувань у таких забавах: «Коло – діагональ», «Коло – колони», «Коло – квадрат», «Колонна – півколо», «Велике коло – два, три, чотири малі кола», «Коло – концентричні кола», «Звуження – розширення концентричних кіл» («Хвилі наступають і відступають»), «Маленькі кола – зірочки» тощо.

Дитяча образно-ігрова веселка

Досвід виконання дітьми образно-ігрових, виражальних, асоціативних, дієвих рухів збагачуємо, варіюємо, вдосконалюємо під час опанування дитячих хороводів, сюжетних танців на основі хореографії українського та інших народів, балльної та сучасної.

Організуємо співпрацю педагога і дітей та самостійну творчу імпровізацію дітей у створенні *образних танців* – масових і сольних – на основі програмних творів композиторів:

- «Урочиста хода» (муз. П. Чайковського «Марш» із балету «Лебедине озеро»);
- «Кружляння квітів» (муз. П. Чайковського «Вальс квітів» із балету «Лускунчик»);
- «Іграшкові солдатика» (муз. П. Чайковського «Марш дерев'яних солдатиків»);
- «Казковий танець» (муз. П. Чайковського «Червона Шапочка і Вовк» з балету «Спляча красуня»);
- «Хода Лимона», «Погоня» (муз. К. Хачатуряна з балету «Чиполліно»);
- «Казкова русалонька» (муз. К. Данькевича «Танець русалок» з балету «Лілея»);
- «Танцює цар» (муз. Р. Щедрина «Цар Горох» з балету «Коник-Горбокони»);
- «Маленький жонглер» (муз. Д. Кабалевського);
- «Тарантела» (муз. В. Золотарьова);
- «Французький вишуканий танець дівчаток і хлопчиків» (муз. Ж.-Ф. Рамо «Тамбурин»);
- «Чарівні рибки, пташки, кури і півні» (муз. К. Сен-Санса «Акваріум», «Пташник», «Кури і півні» з циклу «Карнавал тварин»);
- «Святкова хода» (муз. П. Чайковського «Марш» із балету «Лускунчик»);

- «Чарівник-Мороз» (муз. Р. Шумана «Дід Мороз»);
- «Урочистий вальс» (муз. П. Чайковського «Фінальний вальс» із балету «Лускунчик»);
- «Кружляємо із Попелюшкою» (муз. С. Прокоф'єва «Вальс» із балету «Попелюшка»);
- «На балу» (муз. С. Прокоф'єва «Гавот» із балету «Попелюшка») тощо.

Українські музично-хореографічні традиції

Залучаємо дітей до українських хореографічних традицій через сприймання народної музики, ознайомлення з переказами про виникнення і традиційне побутування українських хороводів і танців, навчання виконання традиційних українських рухів, хороводів, танців репродуктивно-продуктивним шляхом та із заохоченням самостійної імпровізації.

• Скарбниця українських традиційних рухів

Діти здатні навчитися такого:

- виконувати уклін-вітання хлопчика в образі козака, з шапкою уявною чи звичайною;
- танцювати уклін-вітання дівчинки-україночки в уявному або справжньому віночку зі стрічками;
- застосовувати різні танцювальні положення рук (права рука відведена вгору–вбік, ліва – на талії, голова повернута вліво; одна рука на потилиці, друга – на талії; одна рука на намисті, друга тримає стрічку та інші);
- різноманітно танцювати з віночком;
- виконувати стрімкий зальотний біг (на кожен ¼ такту) у швидкому темпі;
- рухатися складаною ходою (перемінний крок) у помірному та пошвидленому темпі;
- танцювати плавний крок «веснянка» у повільному темпі відповідно до характеру музики;
- відтворювати бокову «доріжку» (пряма, плетена);
- притупувати у два і три удари;
- танцювати нескладний дріб у помірному темпі, поєднуючи пристуки вісімками, чвертями, половинними;
- виконувати вихилясник із потрійним притупом, легко підстрибуючи на опорній нозі;

- рухатися гуцульським пружним кроком убіж;
- танцювати гуцульську акцентовану ходу з підскоком на опорній нозі та підніманням робочої ноги, зігнутої в коліні під кутом 90°;
- застосовувати гуцульську присядку «м'ячик» з шостого положення, нескладні гопакові присядки у полегшеному варіанті;
- танцювати крок «повзунець» у полегшеному варіанті;
- виконувати танцювальні фігури «підкова», «криж», «гребінець», «лісочка», «велика вісімка», «в'юн» та інші.

• **Дитяче українське традиційне танцювальне виконавство**

Дітям доступний для опанування адаптований фольклорно-танцювальний репертуар репродуктивно-продуктивного спрямування. Наслідуючи традиції українського танцювального виконавства від дорослого, залучаючись до художнього мислення українців, дитина перетворює накопичений національний досвід на власний.

Таблиця 13

Орієнтовний дитячий репертуар українських хореографічних традицій

<i>Забави, етюди, вправи</i>	<i>Ігри</i>	<i>Танці</i>	<i>Хороводи</i>
<ul style="list-style-type: none"> • «Уклін-вітання хлопчика»; • «Уклін-вітання дівчинки»; • «Від зальотної – до складаної ходи»; • «Два маки»; • «Гоп-скок»; • «Потанцюємо разом!» 	<ul style="list-style-type: none"> • «Вигадливі чобіточки»; • «Веселий бубон-мандрівник»; • «Зів'ємо віночки»; • «Равлику, зникай!» 	<ul style="list-style-type: none"> • «Гоп-гоп-гоп, гопака!»; • «Крижова полька»; • «Гречаники»; • «Хурделиця»; • «Маленький повзунець»; • «Танець із бубнами» 	<ul style="list-style-type: none"> • «Гей, дітки-квіти» («Дружба»); • «Заплітаємо лісу»; • «Кривий танець у два ключі»; • «Бджілки»; • «Три зіроньки ясні»

• **Дитяча творчість за українськими музично-хореографічними традиціями**

Діти здатні за прикладом педагога, разом із ним і самостійно виявляти елементарну творчість, орієнтуючись на пропозицію дорослого, на власну ініціативу. Педагог заохочує дитячі ініціативи, стимулює дитячу творчість різними завданнями, коментує танцювальні імпровізації, розкриває емоційні та логічні лінії дитячої творчості, наголошує на традиційному виконавстві.

Орієнтовні завдання для розвитку дитячої творчості на основі традицій

Типи завдань для стимуляції, прояву та розвитку дитячої творчості	1. Інтерпретація руху, варіювання елементів руху	<ul style="list-style-type: none"> • заохочувати індивідуальну емоційно-пластичну інтерпретацію знайомого руху, образу в забавах, іграх, хороводах, таночках; • інтерпретувати рухи у загальній, жіночій та чоловічій манерах виконання; • стимулювати варіювання елементів руху
	2. Комбінування рухів	<ul style="list-style-type: none"> • пропонувати комбінувати знайомі рухи й образи під час імпрровізації в характері маршу, гуцулки, гопачка, козачка, польки, хороводу; • орієнтувати на експериментальну діяльність назвами завдань: «Козацькі танцювальні змагання», «Танцювальні загадки», «Танці запорожців», «Гей, дівчатка чорнобриві», «Ми танцюєм гопака»
	3. Імпровізація фігури танцю	<ul style="list-style-type: none"> • підтримувати бажання змінювати знайомий таночок; • давати можливість реалізовувати власну вигадку в одній із фігур танцю (1-ша і 3-тя фігури – за показом педагога, а 2-га фігура – імпровізована або розроблена за дитячими пропозиціями чи за їх допомогою); • вносити зміни до танцю за показом дітей
	4. Імпровізація, створення танцю	<ul style="list-style-type: none"> • викликати прагнення створювати новий таночок на зразок: «Хороводні витинанки», «Спритний козачок», «Завірюха-віхола», «Українка чепуренька», «Весна милувальниця» тощо; • вітати індивідуально створені маленькі танці

Танцювальні подорожі світом

Дітей залучають до виконання основних традиційних танцювальних рухів і танців народів світу.

• Танцювальні рухи народів світу

Рухи білоруського танцю:

- використовувати основні танцювальні положення у парі (стояти поруч, руки навхрест перед грудьми; стояти поруч, праві руки з'єднати над головою дівчинки, а ліві попереду, на рівні грудей);
- рухатися легкими підскоками у поєднанні з легким бігом;
- виконувати боковий крок із приставкою та з легким півприсіданням;
- застосовувати бічний хід із підбивкою на зразок бокового галопу (закінчення руху: зіскок; подвійний чи потрійний притуп);
- танцювати варіанти «трясухи»;
- виконувати варіанти «вільовочки» (проста та з легкими притупами-перестрибуваннями);
- танцювати неглибокі присяди (випади на опорну ногу, робоча виводиться прямою назад), виконання по одному і в парі;
- виконувати потрійні перескоки-притупи у парі (рух нагадує *па-де-баск*), змінюючи ракурс на 180 ° під час повороту;
- танцювати присядку з підніманням перед собою ноги, зігнутої у коліні;
- рухатися *до-за-до* на підскоках.

Рухи в характері польки:

- виконувати *на польки* вперед як самостійний рух;
- танцювати *на польки* (два рухи), комбінуючи з підскоками (чотири рухи);
- танцювати підскоки, стрибки, оплески, притупування, перетупи;
- рухатися боковим галопом по колу, у парі, з різними варіантами завершення;
- кружляти підскоками навколо себе, в парі, під руками, навколо партнера;
- застосовувати випад на коліно і кружляння дівчинки навколо хлопчика;
- використовувати виражальні рухи для спілкування в ігрових ситуаціях польки.

Рухи російського танцю:

- виконувати танцювальний крок із каблучка ковзним рухом;
- рушати перемінною ходою (активно з каблучка; плавно з носка; плавно з ковзним рухом на останню чверть такту);
- бігти з високим підніманням колін, з оплесками по колінах;
- виконувати широкі припадання убік із третьої позиції;
- танцювати колупалочку з потрійним притупом, без підскоку, в помірному темпі;
- рухатися «вірвовочкою» на *demi-plie* з високим підніманням коліна;
- дрібно притупувати всією стопою, варіюючи ритм зі сполучення основних тривалостей;
- переступати з п'яти на носок почергово то правою, то лівою ногою у флотському характері музики;
- похитування (вправо, вліво) у другій позиції ніг, з активним поворотом голови у бік руху (наче капітан оглядає горизонт);
- виконувати зображально-виражальні рухи у танці «Яблучко»;
- танцювати присядку – розніжку та інші прості присядки.

Рухи молдавського танцю:

- виконувати основний крок «молдовеняски» (два кроки з підскоком і високим підніманням колін та чотири кроки бігом із закиданням ніг назад і нахилом тулуба вперед) у загальному колі, у парі;
- рухатися боковим ходом із каблучка, закінчуючи рух притупом або півприсіданням;
- ритмічні пританцювання на зразок *releve* (ритм: $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$), нахилиючи і випростовуючи тулуб з одночасним опусканням прямих рук і наступним підніманням рук та зі згинанням їх у ліктях рухом до себе;
- кружляти у парі підскоками, праві (ліві) руки покласти одне одному на праве (ліве) плече, а ліві (праві) руки вивести вгору від себе.

Рухи італійського танцю:

- ритмічно вдаряти у тамбурин;
- виконувати підскоки на півпальцях, із тамбурином у руках;
- почергово виводити ноги вперед носком у підлогу з активним протиходом плечей і вдарянням у тамбурин;
- кружляти або стрибати вбік, злегка присівши на опорній нозі, а вільну ногу витягнувши назад (тамбурином легко струшувати);
- виконувати крок-підскок вбік на опорній правій нозі з виведенням вільної лівої ноги навхрест перед собою, зігнувши у коліні (так само рух у протилежний бік з лівої ноги);

– чергувати чотири високі підскоки (тамбурин над головою) з чотирма кроками бігом із закиданням ніг назад і одночасним нахилом тулуба вперед (тамбурин опускати вниз).

Рухи грузинського танцю:

– використовувати характерні положення рук (руки опущені вздовж тулуба і трохи відведені назад, тильна сторона кисті долонею повернута вперед або назад; одна перед грудьми, зігнута в лікті на рівні плечей, друга – відведена вбік, кисті вільні, долонями вниз; одна рука відведена вбік, друга – у третій позиції над головою, долонями від себе);

– виконувати колові оберти кистями рук при переведенні їх із одного в інше положення;

– пересуватися дрібним кроком на невисоких півпальцях;

– кружляти на півпальцях, акцентуючи увагу на положенні або переведенні рук та кінцевій позі;

– ставати на коліно, кружляти навколо партнера, партнерші.

Рухи грецького танцю:

– застосовувати характерні з'єднання рук, поклавши їх на плечі одне одному (у загальному колі, в лінії тощо);

– виконувати основний хід танцю «Сиртакі» (приставні кроки, приставні з виведенням ноги вперед і назад, з невеличким випадом тощо);

– втілювати характерні ознаки танцю у масовій композиції (поступове пришвидшення і повторення рухів);

– перешиковуватися у танці з кола на одну, дві, три лінії та знову переходити до кола.

Рухи танців американських ковбоїв:

– використовувати асоціативну скачку ковбоя на коні в характері музики (на зразок прямого галопу);

– опанувати рухи, широкі жести з наявною чи уявною ковбойською шляпою;

– рухатися кроком із каблука (у повороті по невеличкому колу);

– виконувати широкі випади ковбоя на одне та друге коліно вбік, у сторону, в супроводі рухів зі шляпою тощо.

• **Дитяче народно-танцювальне виконавство і творчість**

Дітям доступні для опанування образні композиції танців народів світу. Діти здатні у співпраці з педагогом і самостійно інтерпретувати, варіювати, імпровізувати, вигадувати нове для себе та однолітків.

Орієнтовний дитячий репертуар танців, завдань для розвитку творчості дітей

Танці	Творчі завдання
<ul style="list-style-type: none"> • білоруський танець «Крижачок»; • чеська полька з дудочкою; • «Полька з привітанням»; • флотський танець «Яблучко»; • російський танець «Бариня»; • молдавський танець «Збір винограду»; • італійський танець «Тарантела»; • грузинський танець «Фрески»; • грецький танець «Сиртакі»; • американський танець «Веселі ковбої» 	<ul style="list-style-type: none"> • вигадування нової фігури танцю; • імітація, комбінування рухів з дудочкою; • індивідуальна інтерпретація рухів танцю; • імпровізація, варіювання рухів у фігурі танцю; • варіювання поклону, образна інтерпретація рухів; • інтерпретація дієвих рухів; • сольна імпровізація за бажанням дитини

З

апрошення до балу

Дітей продовжують залучати до виконання простих рухів із царини бальної хореографії, навчають сприймати, розуміти, відтворювати бальний етикет, учать ввічливо поводитися у парі відповідно до своєї статі, шляхетно взаємодіяти у парі, колективі.

• Етикет бального танцю

- Діти можуть збагатити навички виконання рухів бальних танців:
- вклонитися одне одному, варіативно виконуючи уклін;
  - виконувати танцювальні кроки на півпальцях у характері музики на дві, три чверті;
  - танцювати легкою перемінною ходою;
  - просуватися вбік пружним кроком, з нахилом голови у бік руху;
  - ставати в парі у вже знайомі основні положення до різних танців, а також у тіньове та інші положення, по-різному з'єднуючи руки у парі;
  - плескати в долоні в різних ритмах, варіативно – у парі;
  - вишукано танцювати *на шасе* і *на польки* вперед, *на боковий галоп*, розлучатися і зустрічатися з партнером, орієнтуватися у просторі у фігурі «змінні партнери»;

- танцювати елементи гуцульського танцю в характері бального етикету;
- виконувати підготовчі рухи до вальсу, різні положення у парі (зокрема – закрите), хвилеподібні рухи в ритмі вальсу;
- пластично виконувати «па вальсу» в шостому положенні ніг (уперед і назад, по квадрату, з просуванням уперед по лінії танцю), вальсову доріжку обличчям по лінії танцю;
- виконувати у фігурі «віконечко» крок з боку-вбік і вперед-назад з плавним підведенням на півпальці (спрощене *pas balance*) з першої, третьої позицій;
- кружляти у парі на півпальцях дрібним кроком у шостому положенні ніг, під рукою партнера, під з'єднаними у третій позиції руками;
- виконувати *па менуету* (найпростіший варіант), переходи у парі, повороти, поклони;
- виконувати основний хід танцю «Па де грас» і його варіанти у спрощеній та основній фігурі;
- граційно танцювати *па полонезу* або акцентований хід на $\frac{3}{4}$, переходи партнерів із ввічливими поклонами, фігурні перешикування;
- виконувати кілька найпростіших, у полегшеному варіанті рухів латиноамериканських танців «Ча-ча-ча», «Самба» тощо.

• **Дитяче бальне виконавство і танцювальна творчість**

Дітям доступні для опанування нескладні композиції бальних танців, за потреби – спрощені їх варіанти. Діти здатні збагатити навички чіткого дотримування бального етикету, вишуканого виконання фігур танцю. Діти спроможні розвивати вміння варіювати елементи рухів самостійно і в парі, імпровізувати рухи, вигадувати нову фігуру, тобто виявляти танцювальну творчість, необхідну дитині в особистому повсякденному житті, під час свята танцю і Віденського балу в дитячому садку.

Таблиця 16

**Орієнтовний дитячий репертуар бальних танців,
завдання для розвитку танцювальної творчості дітей**

<i>Танці</i>	<i>Творчі завдання</i>
<ul style="list-style-type: none"> • «Долоньки»; • «Ми танцюємо польку»; • «Весела хвилинка»; • «Знов ми зустрілись з тобою»; • «Бальна гуцулка»; • «Парний вальс»; 	<ul style="list-style-type: none"> • вигадування ритмічних оплесків у парі; • інтерпретація характеру рухів; • індивідуальна інтерпретація рухів; • варіювання елементів руху, поклону;

<ul style="list-style-type: none"> • «Менует»; • «Па де грас»; • «Ввічливий танець»; • «Урочистий полонез» • «Віденський вальс» 	<ul style="list-style-type: none"> • імпровізація хлопчиків в одній із фігур танцю; • імпровізація дівчаток в одній із фігур танцю
--	--

Сучасне пластично-образне танцювання

Дітей продовжують залучати до сприймання і відтворення класичної та сучасної музики, пісень в аудіозапису з педагогічно доцільним змістом, з яскраво вираженою мелодико-ритмічною основою, чіткою формою, посильним для старших дошкільників темпом. У дітей розвивають відчуття і ставлення до сучасних рухів як варіативних, багатофункціональних, легко змінюваних, індивідуально-інтерпретованих.

• Сучасна пластика

- Діти здатні оволодіти нескладною сучасною пластикою і рухами:
- ритмічно виконувати легкі пружинні у колінах рухи ніг з одночасними рухами рук (відведення в сторони вільним рухом, з поворотом верхньої частини тулуба; активні рухи на згинання та випрямлення рук у ліктях тощо);
  - пластично координувати рухи рук, спрямовуючи їх у різних напрямках (одна вперед – друга вбік; одна вгору – друга вбік);
  - виконувати по чергові поштовхи правим, лівим плечем (по чотири, два, одному руху) з вільною і виразною координацією рук;
  - виводити ногу на каблук або носок уперед чи вбік з розворотом плечей і виведенням рук прийомом протиходу;
  - ритмічно виконувати з шостого положення ніг пружинні приставні кроки (по чотири, два, одному руху) вбік, уперед, назад, у повороті, координуючи рухи ніг і вільну пластику рук;
  - ритмічно піднімати зігнуту в коліні робочу ногу на 90° з одночасним пружинним згинанням опорної ноги та у поєднанні з протилежно спрямованими рухами рук (лікоть – коліно);
  - виконувати у ритмі вальсу плавні й пластичні рухи тулубом, координуючи їх з рухами рук, голови, ніг;
  - виконувати стрибки у різних варіантах, ракурсах, координуючи стрибки з виразними рухами рук;

– виконувати «маятник» (перестрибування з ноги на ногу з виведенням робочої ноги вбік у підлогу та над підлогою на 10–15 °);

– танцювати підскоки в манері танцю «Ріліо», основний крок танцю «Ріліо» (без підстрибувань у першій частині руху);

– виконувати ритмічні рухи у парі в одному напрямку, у протилежних, назустріч одне одному тощо;

– опанувати поворот-закручування дівчинки на руку партнера, поворот-розкручування у вихідне положення (з вихідного положення поруч на відстані витягнутої руки, обличчям в одному напрямку).

Діти здатні розвивати гнучкість, рухливість суглобів, силу м'язів, координацію під час виконання невеличких образно-ігрових комплексів партерної стретч-гімнастики та комплексів ритмічної гімнастики образно-танцювального спрямування (варіанти вправ загальнорозвивального характеру розробляються самим педагогом на зразок вправ, описаних у змісті 3-го року навчання).

• **Дитяче пластично-образне танцювання і творчість**

Дітям доступні для опанування різноманітні танцювальні комбінації та композиції у класичних і сучасних ритмах і на основі сучасної пластики.

Діти здатні за прикладом педагога, а також разом із педагогом, один з одним у парі, у гурті та самостійно варіювати елементи сучасних рухів, імпровізувати рухи, вигадувати нову фігуру, тобто виявляти танцювальну творчість.

Таблиця 17

Орієнтовний дитячий репертуар сучасних танців, завдання для розвитку пластично-образної творчості

Танці	Творчі завдання
<ul style="list-style-type: none"> • «Київ на світі один» (на основі пісні «А Київ на світі один», сл. Ю. Рибчинського, муз. О. Злотника); • «Ріліо» у найпростішій побудові; • «Кік» (композиція з кількох рухів); • «Країна дитинства» (у сучасних пісенних ритмах); • невеличкі композиції у постановці педагога на основі сучасних дитячих пісень, шлягерів, домірних віку дітей;	<ul style="list-style-type: none"> • індивідуальна інтерпретація рухів; • імпровізація в одній із фігур танцю; • сольна імпровізація за бажанням дитини; • імпровізований рух у вільних напрямках зали, «такий, який підказує музика і моя фантазія»; • вигадування варіантів рухів, зі зміною пластики рук і тулуба відповідно до пісенного образу;

<ul style="list-style-type: none"> • спрощені рухи, елементарні композиції у постановці педагога на основі доступних сучасних мелодій (диско, біт, ламбада, хіп-хоп, сальса тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> • іваріювання елементів руху; • імпровізація рухів, пластики рук в улюблених сучасних ритмах, образах; • танцювальні діалоги (танц-діалоги) хлопчиків і дівчаток, педагога і дітей на основі засвоєних рухів
--	--

1.3. Хореографічна компетенція дітей 6-ти – 7-ми років (хореографічні досягнення дітей)

- Результатами освітньо-виховної роботи зі сприймання музично-хореографічного мистецтва, засвоєння спеціальної мови мистецтва має стати такий рівень уявлень, знань, понять, за якого дитина різноманітно проявляє себе:

- уміє сприймати і розуміти танець як гармонію внутрішнього стану душі і зовнішнього його вираження, як пластично-музичне втілення людського почуття, життєвого явища;

- визначає характер танцю, настроїв виконавців, переживає емоційно-змістовий ланцюжок твору, розрізняє особливості художніх засобів хореографії (сюжет, музика, рухи, малюнки, фігури тощо);

- має уявлення про спільні, чоловічі, жіночі рухи, про масові, парні, сольні форми танцю;

- вирізняє хоровод як пісенно-музичне і танцювально-ігрове дійство;

- розрізняє народну, бальну, сучасну хореографію за музично-танцювальними ознаками і життєвим призначенням;

- знає українські традиційні рухи, хороводи, танці, пов'язує їх назву і сюжет з традицією побутування, з власним мистецьким досвідом, ініціює їх використання у повсякденні;

- проявляє емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва танцю, вирізняє гуманний зміст і виразне виконання танцю, визначає красу і гармонію за власними критеріями;

- радіє можливості спілкування засобами танцю та із приводу хореографії, виявляє зацікавленість й естетичне ставлення до мистецького й навколишнього світу, до людей.

- Результатами освітньо-виховної роботи у царині дитячого музично-хореографічного виконавства визначено такі навички та вміння старшого дошкільника:

- уміє виражати емоційний стан, почуття, зміст танцю, ставлення до партнера виражальними, дієвими, асоціативними, традиційними рухами;

- співвідносить виконання руху (у тому числі з екзерсису на основі класичної системи танцю), фігури, танцю – з характером, метроритмом, формою музичного твору, сюжетом танцю;

- надає міміці, жестам, позам, рухам танцювальної образності, володіє елементарною танцювальною технікою;

- уміє емоційно-осмислено переживати зміст українського хороводу і танцю, виконувати традиційні рухи типово і варіативно, втілювати український характер у танцювальному привітанні, у взаємодії в парі, у гурті, в чоловічій і жіночій пластиці, малюнках, фігурах;

- уміє втілювати в танцювальних рухах, танцях характер музики деяких народів світу і національності, з якої сам походить;

- уміє відтворювати світський характер бального зразка, дотримуватися етикету в парі, невимушено й музикально рухатися в сучасних ритмах;

- отримує моральну, естетичну, фізичну насолоду від подолання домірних музично-рухових труднощів, від своєї танцювальної умілості, відчуває радість від успішності власних і спільних танцювальних дій.

- Результатами освітньо-виховної роботи у царині виконавської музично-хореографічної творчості має стати такий рівень вільного володіння актуальним досвідом, за якого дитина має бажання і вміння:

- інтерпретувати характер виконання народних рухів, хороводів, танців, сучасної пластики;

- комбінувати, змінювати, імпровізувати танцювальні елементи, рухи, зміст у фольклорних, народних, бальних, сучасних танцях;

- обирати для вигадування образ, танець, адекватний дитячому ігровому задуму, власним творчим силам, відповідний своїй статі;

- виявляти уяву, фантазію, оригінальність у пластичному створенні образу;

- по-партнерськи взаємодіяти, співпрацювати з дорослими й дітьми;

- застосовувати набутий творчий досвід у повсякденних ігрових, побутових, святкових, життєво різноманітних умовах.

Реалізація змісту хореографічної діяльності дошкільників не є простою, але видається цілком реальною.

1.4. Варіативність запровадження програми

Програма може бути використана в комплексі усіх розділів і складників змісту. Водночас радимо керуватися програмою і тим педагогам, які хочуть і можуть скористатися нею лише частково, запроваджуючи у роботу з дітьми елементи класичної та української народної хореографії, або елементи класичної та сучасної хореографії, або короткотривалий хореографічний проект «Віденський бал» на основі вибіркового матеріалу бальної хореографії, тобто не всі в комплексі змістові лінії, а лише окремі.

Пропонуємо таку варіативність для часткової реалізації змістових ліній у хореографічній діяльності дітей:

- «Дитяча образно-ігрова веселка» та «Українські музично-хореографічні традиції»;
- «Таємниці Терпсіхори» та «Українські музично-хореографічні традиції»;
- «Таємниці Терпсіхори» і «Дитяча образно-ігрова веселка»;
- «Таємниці Терпсіхори», «Дитяча образно-ігрова веселка» та «Українські музично-хореографічні традиції»;
- «Таємниці Терпсіхори», «Українські музично-хореографічні традиції» і «Танцювальні подорожі світом»;
- «Українські музично-хореографічні традиції» і «Танцювальні подорожі світом»;
- «Таємниці Терпсіхори», «Запрошення до балу» і «Сучасне пластично-образне танцювання»;
- «Дитяча образно-ігрова веселка», «Запрошення до балу» і «Сучасне пластично-образне танцювання»;
- «Таємниці Терпсіхори» і «Сучасне пластично-образне танцювання».

Головне педагогові важливо вірити у те, що більш довірливого і вимогливого, захопленого і задоволеного, вдячного й успішного учасника хореографічної діяльності, ніж дитина-дошкільник, не знайти. Заради такого партнера з діяльності варто працювати.

Розділ 2. ДИТЯЧА ХОРЕОГРАФІЯ: навчально-методичне забезпечення хореографічної діяльності дітей від 3-х до 7-ми років

2.1. Мистецтвознавчий і педагогічний потенціал хореографії

2.1.1. Поняття «хореографія»

Хореографія трактується як первісно синтезоване мистецтво, якому властивий синтез рухового і музичного компонентів. Загалом поза музикою танець не існує. Музика посилює виразність танцювальної пластики, дає їй емоційну та ритмічну основу. Правомірно дехто музику і пластику в танці ототожнює з двома крилами птаха: для польоту потрібні обидва.

Різні джерела свідчать про те, що людство танцює від початку свого існування, а танець – найстарша форма мистецтва. Слово «*хореографія*» (у перекладі з грецької: *hcoreia* – танець, *grapho* – пишу) більш пізнього походження і у прямому значенні тлумачиться як запис рухів і танців за допомогою системи умовних знаків (слова, малюнки, ноти тощо), отже, не відображає синтетичної природи мистецтва. Тому часто використовується термін «музично-хореографічне мистецтво», в якому підкреслюється його музична і рухова природа.

Хореографія – це танцювальне мистецтво у цілому, в усіх його видах: національні танці народу своєї країни (українські танці), народні танці різних країн світу, класичний танець, бальні танці, сучасні танці тощо. Наразі виокремлюємо в мистецтві хореографії ще й дитячу хореографію та даємо їй таке тлумачення.

Дитяча хореографія – це особлива царина хореографічного мистецтва (сукупність музики і рухів, танців, хороводів, ігор, вправ, системи тренування), що адаптована або спеціально розроблена для дітей, доцільна і доступна для сприймання і переживання дитиною, призначена для репродуктивно-продуктивного виконання дітьми (відповідає виконавсько-наслідувальному і виконавсько-творчому музично-руховим можливостям дітей), має яскраво виражені образний зміст і музику, ігрові сюжети, просту і чітку форму, влучні назви рухів і танців, містить елементи зображувальності та наслідування, можливості для образної танцювальної імпровізації тощо.

Хореографія також тлумачиться як мистецтво створення танців і танцювальних вистав на основі музики, засобами руху, композиції, сценографії тощо. Хореографічне мистецтво – це мистецтво виконання танців, хороводів, танцювальних вистав, рухів і величезної різноманітності тренувальних вправ до усіх видів танцювального мистецтва.

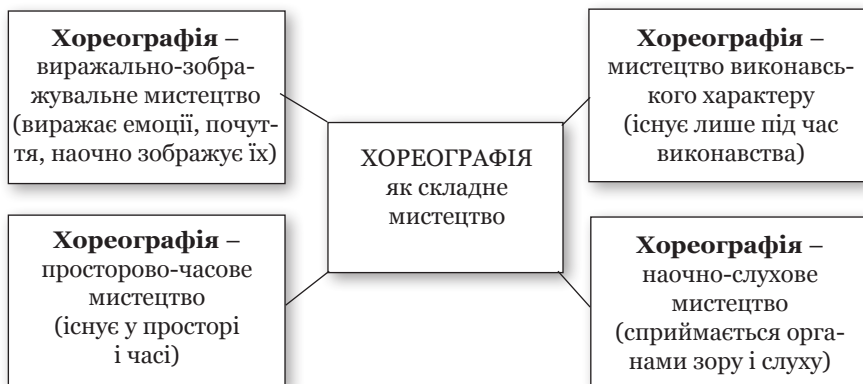
Мистецтво танцю виокремлюється з-поміж інших на основі сукупності характеристик.

Так в естетичі визнаними є кілька класифікацій мистецтва, за основу яких береться об'єктивне буття предмета та продукту мистецтва, суб'єктивна здатність людини сприймати предмет мистецтва і здатність відтворювати його. Одна класифікація виходить з того, «що» лежить в основі певного мистецтва. Відповідно мистецтва визначають як зображувальні, понятійні, виражальні та синтетичні. Друга класифікація оснований на ознаках статичності або динамічності форми творів мистецтва, тобто продукту мистецтва. З цього погляду мистецтва поділяють на просторові, часові, просторово-часові. За іншою класифікацією – залежно від того, до якого органу чуття звертається мистецтво насамперед, розрізняють слухові, зорові, наочно-слухові мистецтва.

У процесі відтворення дійсності у мистецтві об'єктивна дійсність і суб'єктивне ставлення до неї становлять нерозривну діалектичну єдність. Так саме і зазначені класифікації доповнюють одна одну, складаючи начебто «координати» вимірювання мистецтва. Застосовуючи їх до хореографії, мистецтво танцю визначається як складне (див. схему 1).

Схема 1

Визначення хореографії в класифікації мистецтв

У мистецтва хореографії є символічна назва – мистецтво Терпсіхори, а чарівна Терпсіхора стала сучасним символом мистецтва балету і танцю загалом. Давні міфи свідчать про те, що на священній горі Парнас збиралися прекрасні дівчата – музи, богині співу, танців, покровительки мистецтв і наук. Із Кастальського джерела (джерело на горі Парнас, присвячене Аполлону і музам; сучасний символ джерела натхнення) музи брали воду й обдаровували нею вибраних. Ті, хто зазнав живодайної вологи, ставали співаками і танцівниками, поетами і художниками, музикантами, акторами, вченими тощо.

Музи символізували рід занять, відповідно зображувалися із символами, з яких три – музичні інструменти. Із флейтою зображувалася муза поезії і музики Евтерпа, з лірою – муза кохання Ерата і муза танців та хорового співу Терпсіхора. Музи були споріднено пов'язані, вони утворювали дружні хороводи. Ставши у коло, музи співали і граційно рухалися. Вся природа, наче зачарована, прислуховувалася до солодкозвучних мелодій. Сприймаючи красиву музику, споглядаючи чарівні природні грації, люди ставали добрішими, а боги – милостивішими! Тож хореографія, як й інші мистецтва, пробуджує в людини найцінніші людські чесноти, здатна позитивно творити і змінювати людину.

2.1.2. Становлення і розвиток хореографічного мистецтва

Джерела використання музики і руху в житті суспільства та з метою виховання й розвитку дитини і людини загалом сягають давньогрецької держави, її системи освіти. У Давній Греції танці широко використовувалися для передавання людського досвіду. Зокрема, вони були засобом навчання і виховання спартанських юнаків. Наприклад, військові атлетичні танці не лише навчали обрядових дій, формували красиве тіло, виховували мужність, шляхетність, а й сприяли гармонійному розвитку юнаків загалом. Урочисті та вільні танці ставали частиною культури, присвячувалися і виконувалися, наприклад, на честь Аполлона.

Вважається, що танець зародився в первісних обрядових дійствах і був одним з елементів синкретичного мистецтва. Синкретизм – це початкова не розчленованість, початкова злитність музики, танцю, співу, елементів гри в мистецтво, що є характерним для первісного суспільства. Ще й досі вживається термін «піснеспляска», який вказує на початкову злитність компонентів. Із синкретичного мистецтва

розвинулися такі, за визначенням композитора Д. Кабалевського, побутові жанри мистецтва, як марш, пісня, танець.

Поступово танець формувався як самостійний вид мистецтва. У словникових джерелах зазначається, що під впливом природних, географічних особливостей, історичних і соціально-культурних умов життя у кожного народу склалися свої національні танцювальні традиції, своя палітра образів, змісту, сюжетів, своя музична і пластична виразність, особлива координація рухів, співвідношення їх з музикою тощо.

Українська народна хореографія, українські музично-хореографічні традиції

У XVI–XVII ст. відбулося становлення української народної хореографії. Впродовж століть хороводи, танці, рухи збагачувалися, змінювалися. У людській пам'яті закріплювалися типові українські танцювальні образи – войовничого і сильного козака, дотепного і спритного козачка, лагідної і пластичної дівчини-подоляночки, вигадливого і віртуозного «шума» тощо. Новим поколінням передавалися закрутісті хореографічні фігури – «підкова», «струмочок», «равлик», «шум», «лісочка», стрімкі кружляння «млиночком» тощо. Усталювалися форма виконання і традиційні назви рухів – «зальотний біг», «бігунець», «плетінка», «повзунець», «присядка», «вірвочка» («вервечка») та їм подібні.

Національні особливості української народної хореографії активно формувалися впродовж XVIII–XIX ст. Танцювальний досвід передавався від людини до людини, інтуїтивно тлумачився. Згодом окремі дослідники почали записувати музику, танці. Збір фольклорного матеріалу, систематизація, закріплення назв, їх фіксація активно здійснювалися дослідниками у XX ст. (К. Василенко, В. Верховинець, П. Вірський, Р. Герасимчук, А. Гуменюк, А. Іваницький тощо) [8; 10; 11; 15; 19; 20; 25]. Треба виокремити у цій царині особливий добробок Василя Верховинця, який один із перших здійснив опис багатьох рухів українських танців, зафіксував їхні назви, занотував музику, описав традиційні хороводи і танці з репертуару дорослих і дітей.

Уявлення про українську народну хореографію у сучасної людини пов'язані, насамперед, зі сценами жіночого й чоловічого гуртового танцю – плавного і шляхетного, ліричного і жартівливого залицяння, задержуватого змагання, спільних веселощів, а також парного танцю. Провідні образи – чоловік і жінка, які то вклоняються одне одному, то рухаються по колу, то кружляють попід руками чи

навколо партнера, а то витанцьовують одне перед одним, наче намагаються зацікавити, справити гарне враження, чи підтримують і захочують танцювальні витівки одне одного оплесками тощо. У танці якнайповніше виразилася споконвічна потреба людини у спілкуванні в комплексі його проявів – емоційному, вербальному (через співи, вигуки, репліки), чуттєвому, тактильному, статевому.

Українські танці не можна уявити без спілкування виконавців між собою, адже виконуються вони завжди спільно: у парі, підгрупою чи гуртом. В українців, як і в інших народів, хороводи як обрядові і звичаєві дії, передували виникненню побутових танців і вже в них реалізувалась потреба людей в спілкуванні. Ймовірно, що український парний танець виник пізніше, ніж колективні танцювальні форми хороводу, але й донині демонструє найвищі форми спілкування – залицяння, загравання, вияв відданості, любові, закоханості, дружнього ставлення. В українському танці відбувається обмін почуттями, задовольняються потреби в дружбі, симпатії, співчутті, прихильності. Отже, в українських хороводах і танцях яскраво виражені комунікативні компоненти, які збереглися й до сьогодні та складають одну з головних його цінностей.

Український танець набув розвитку в народному побуті, серед аматорів-виконавців різного віку, у творчості професіоналів – балетмейстерів, виконавців, а згодом – у мистецькій і педагогічній освіті, у дослідженнях.

Тривалий час у наукових джерелах ХХ ст. переважало поняття «український народний танець» як предмет мистецтвознавчого дослідження, як практичний аспект (збирання, занотовування матеріалу, поширення, побутування). Лише на межі ХХ–ХХІ ст. здійснено педагогічне дослідження українських музично-хореографічних традицій, присвячене використанню їх як засобу впливу на музично-руховий розвиток дітей старшого дошкільного віку, видано монографію з цієї проблеми (2002 р.; 2005 р.) [55; 61].

Учені загалом визначають традицію як систему зв'язків теперішнього з минулим, за допомогою яких провадиться накопичення, відбір, передача і регуляція культурного досвіду (К. Чистов) [52]. Предметом традиції у філософському розумінні є суспільні цінності, що історично склалися, елементи культурної спадщини певного народу, які набули сталої форми, передаються наступним поколінням і зберігаються впродовж тривалого часу в суспільстві загалом чи в окремих соціальних групах. Традиції у фольклористиці – це традиційні знання про фольклор. Характерним є простежування рис традиційності у фольклорі, починаючи з первісного мистецт-

ва і до сучасної культури, у первинних і вторинних формах фольклору (А. Іваницький) [25]. До первинних форм належать репродуктивні (автентичний репертуар), які ґрунтуються на першоджерелі, та продуктивні форми, які зберігають фольклорну основу, але активно оновлюються. Вторинні форми (не другосортні), або «фольклоризм», – це узагальнені, загальнонаціональні форми. Вони створюються частіше у професійному та самодіяльному середовищі, розробляються науковцями, зовні схожі з традиційними, але виконують нетрадиційні функції завдяки включенню у нові культурно-побутові умови (сценічні, навчальні тощо).

В естетиці наголошується, що традиції складають «цілісні формально-змістові структури, які несуть у собі найбільш цінні художні досягнення людства (жанрові, родові, видові особливості мистецтва); зображувально-виражальні засоби, властиві специфічним формам мистецтва конкретного народу» [30, с. 177]. Мистецтвознавчих смислів традиції кілька: в народному мистецтві традиція слугує однією з характеристик національної спільності; в балеті – це естетичні принципи, художні прийоми, мова і форми мистецтва минулого, втілені у заново створених творах, а також цінності хореографічної спадщини у вигляді збережених творів, що продовжують жити у теперішньому часі. Провідне визначення в естетиці – «досвід мистецтва, що зберігає для сучасності значення художнього взірця і забезпечує безперервність його поступального розвитку» [30, с. 177].

Предмет традиції настільки широкий, що кожне визначення правомірне. Оскільки хореографія вивчається фольклористикою, мистецтвознавством, естетикою одночасно, то у цьому контексті видається логічним таке тлумачення поняття. Традиції в мистецтві становлять культурні цінності народу, певної нації у вигляді реальних мистецьких досягнень (жанри, види, зміст, засоби, репертуар творів тощо), досвіду мистецтва минулого у значенні художнього взірця, зосередженого у первинних фольклорних і вторинних загальнонаціональних народних формах професійного та самодіяльного мистецтва.

Будучи засобом усвідомлення дійсності, мистецтво відображає і творить життя. Однак динаміка життя випереджає художні традиції, узаконені попереднім розвитком мистецтва. «Тому історія мистецтва – не тільки історія успадкування традицій-зразків художнього осягнення світу, водночас вона є історією їхнього збагачення та прогресивного розвитку» [30, с. 178]. Тобто справжнє розуміння традиції проявляється в їхньому творчому переосмисленні, оновлюванні.

Під сучасним процесом оновлювання, передавання традицій треба розуміти їх функціонування у суспільстві – накопичення й відбір, передачу і регуляцію культурного досвіду. Зокрема, в хореографії – у вигляді мистецьких канонів, зразків, варіантів. Передача досвіду передбачає оволодіння ним, включення у сучасне життя, інакше традиція стає «архаїкою». Без відтворення немає традиції, вважають учені. І що особливо важливо, «оволодіння традиціями означає не тільки ознайомлення з ними, але й перетворення художнього, естетичного досвіду людства у необхідний момент власного розвитку» [30, с. 178]. Ключові поняття життєдіяльності традицій Е. Маркарян об'єднує в ємкому формулюванні: це механізм акумуляції (накопичення), трансмісії (передача) й актуалізації (реалізація) культурного досвіду [31].

Виходячи із викладеного вище, поняття «українські музично-хореографічні традиції» отримало у нашому дослідженні визначення і характеристику [55; 61].

Наразі під українськими музично-хореографічними традиціями треба розуміти складну систему, яка полягає в єдності змісту традицій і механізму їх функціонування.

Словникове тлумачення традиції пов'язане із різними параметрами. Одне зі значень слова у перекладі з латинської «*traditio*» – *переказ, передавання*. Традиція як переказ проявляється у вигляді здавна звичних, усталених, стереотипізованих знань людської культури, які переказуються наступним поколінням. Успадковані художні досягнення становлять найбільш цінні художні особливості мистецтва (жанрові, видові, змістові), зображувально-виражальні засоби мистецтва конкретного народу, митця (образні, музичні, пластичні) та усталені, стереотипізовані елементи – художній взірець.

Зміст українських музично-хореографічних традицій полягає у накопиченні досвіду хореографічного мистецтва (жанри, види, змістові цінності мистецтва, конкретний зміст творів і сталі зображувально-виражальні засоби; форма художніх творів у сукупності сюжету, образів, музики, хореографії тощо) та відборі досвіду хореографічного мистецтва насамперед у значенні художнього взірця.

Досвід хореографічного мистецтва накопичується в первинних формах фольклорного танцю (репродуктивні, автентичні та продуктивні, що зберігають фольклорну основу та водночас активно

оновлюються) і вторинних формах народного танцю та професійного мистецтва (узагальнені, загальнонаціональні форми, виконують традиційні первісні функції, а також інші різноманітні функції, завдяки включенню у нові культурно-побутові умови – сценічні, навчальні тощо).

До хореографічного художнього взірця належать:

- по-перше, інваріант – узагальнений зміст танцю, танцювального жанру, виду та інваріантна інформація про танець, наприклад, узагальнений зміст про танець «Гопак» (інваріантний, узагальнений – незмінний за певних перетворень; варіативний, змінний – відхилення у несуттєвих деталях від основного типу, видозміна у певних межах, різновид будь-чого);
- по-друге, канон – конкретний фольклорний танець (наприклад, гопак «Гречаники», що занотований у фольклорних джерелах);
- по-третє, зразок – народний танець або танець, що створений на народних засадах і набув значення національного (приміром, танець «Гопак», поставлений для виконавців професіоналів геніальним українським балетмейстером ХХ століття Павлом Вірським);
- по-четверте, варіант – танець, що розроблений, створений на узагальнених інваріантних засадах українського жанру (хоровод), виду (гопак тощо), або спеціально збагачений, адаптований канон чи зразок (наприклад, збагачений ігровими елементами і спрощений до вікових можливостей дітей дошкільного віку танець «Повзунець»).

Ще одне значення слова «традиція» – передача, форма передачі. Форма передавання традиції в мистецтві характеризується успадкуванням художніх досягнень, переходом і передаванням їх наступним поколінням, збереженням упродовж тривалого часу, усталеністю та водночас збагаченням новими цінностями. Ці позиції позначилися на визначенні механізму функціонування традицій.

Механізм функціонування українських музично-хореографічних традицій у культурі полягає, по-перше, в акумуляції мистецьких творів (художні взірці), по-друге, у трансмісії хореографічного досвіду шляхом передавання інваріантного змісту творів у танцювальних канонах, зразках і спеціально збагачених, адаптованих варіантах танців, по-третє – у реалізації, актуалізації хореографічного досвіду, тобто включенні його в сучасне життя з певною метою (культурною, освітньою), в різних умовах і соціально-вікових групах тощо.

Нами доведено, що в дитячій хореографії знаходять належне місце спеціально підібрані й адаптовані танцювальні канони, зразки

і нові художні розробки – варіанти українських танців, актуалізація яких в житті сучасних дітей має відбуватися за допомогою методики дитячої хореографічної діяльності.

Народні танці країн світу

У кожного народу світу процес зародження, становлення і розвитку народних танців відбувався дещо схоже з українськими музично-хореографічними традиціями і водночас своєрідно. Нині в кожній країні народна хореографія є найбільш розвинутим видом мистецтва, до якого людина може долучитися з дошкільного дитинства.

Із народних танців усесвітньо відомі та у спрощеному вигляді психологічно й технічно доступні дітям дошкільного віку танці різних народів: «Краков'як» – поляків, «Тарантела» – італійців, «Лезгинка» – грузинів, «Крижачок», «Лявониха» – білорусів, «Полька» – чехів, «Полянка» – росіян, «Чардаш» – угорців, «Сиртакі» – греків, «Молдовеняска» – молдован, «Гопак» – українців, «Ковбої» – американців, «Танець із віялом» – східних народів та багато інших.

Бальна хореографія

Водночас зі становленням народних танців у різних країнах по всьому світу розповсюджувалися бальні танці. Зародження (XIV–XV ст.) і розвиток бальних танців пов'язують з Європою: виникнення – з Італією, активне становлення – з Францією. Згодом вони набули розвитку в інших країнах Європи і світу. Бальні танці слугували для масового відпочинку, святкування урочистих подій, розваг, виконувалися у парі (король і королева, господар і господиня) або великою кількістю учасників масових веселоців, святкового балу, родинних свят тощо. З'являлися перші танцмейстери, які встановлювали правила в царині бальних танців і надалі узагальнювали практичний досвід у трактатах.

Найчастіше бальні танці, наприклад полонез, нагадували урочисту ходу, під час якої застосовувалися поклони, реверанси тощо. У XVII ст. вони вже регламентувалися Королівською академією танцю в Парижі за різними параметрами (вишуканість, утримування від імпровізації, певна ієрархічність у шикунанні пар тощо). Дотримання певного стилю, етикету, манери, композиції танцю ставали вимогою їх виконання. У Європі набули розповсюдження такі танці, як менует, лендлер, гавот, канкан, галоп, полька, мазурка, полонез, краков'як та інші.

Із середини XIX ст. найпопулярнішим бальним танцем став вальс з його численними варіантами. На наступному етапі розвитку бальних танців позначився вплив культури народів Америки. З'явилися такі танці, як блюз, фокстрот, танго, чарльстон, румба, самба. У XX ст. виникли танці падеграс, падеспань та інші, створені хореографами.

Окремі музично-танцювальні жанри стали основою для багатьох сучасних бальних танців. Це такі жанри, як полька (естонська «Йоксу-полька», українська полька «Веселка» та ін.), національні латиноамериканські музика і рухи (самба, ча-ча-ча, румба тощо), вальс (віденський вальс, вальс-бостон, повільний вальс, фігурний вальс тощо), сучасні ритми останньої чверті XX ст. («Ріліо», «Вару-вару», «Каченята» тощо).

Сучасним бальним танцям властива як стала форма у вигляді певних фігур, так і вільна композиція, імпровізація. На цьому етапі бальні танці все більше набувають універсального характеру з погляду вираження різноманітних сюжетів, створення сучасних образів, широкого застосування в усіх сферах життя, а також синтезованого характеру щодо танцювальної лексики (включають елементи класичного, народного танцю), використання різноманітної вокально-інструментальної музики тощо.

Класичний танець

Класичний танець зародився орієнтовно у XV ст. в Європі. Його художні особливості як танцю професійного склалися вже у XVI столітті. Професійний розподіл танцю на елементи та систематизація рухів на різні групи (положення корпусу, виворітні позиції ніг, присідання, батмани, стрибки тощо) становили основу школи класичного танцю. Класичний танець як стала система виразових засобів хореографічного мистецтва формувався впродовж століть і вже тривалий час ототожнюється з балетом. Реформаторський вплив у XVIII ст. здійснили балетмейстери Г. Анджоліні та Ж. Новер, які на противагу поширеним окремим вставним танцювальним епізодам і номерам віддали перевагу драматургії у класичному танці та сюжетній взаємодії танців у самостійній театральній виставі, а танець зображального характеру перетворили на дієвий танець. У відомому трактаті Ж. Новера «Листи про танець і балети» (1760 р.) викладені погляди на балет як самостійну музичну і сюжетну виставу з інтригою, логічним розвитком дії, кульмінацією, розв'язкою, виразно дієвим класичним танцем, емоційно привабливими персонажами.

XIX ст. стало епохою, в яку склався сучасний класичний танець. На думку дослідниці класичного танцю Л. Блок, класичний танець – продукт багатівікової творчості, в якому все неприродно з погляду первісних танців і усе закономірно з погляду пошуку найвищих танцювальних можливостей [7].

Нині в системі класичного танцю чітко визначені позиції ніг, рук, положення корпусу і голови тощо. Рухи класичного танцю виконуються на основі виворітності стоп і ніг загалом, що становить один із важливих його принципів. Система рухів і вправ на їхній основі – екзерсис – як сукупність вправ біля хореографічного станка і на середині зали слугує для формування і розвитку танцювальної техніки танцівників. За допомогою екзерсису формуються виворітність ніг і сила м'язів, стійка рівновага, виробляється правильна постава, координація рухів, розвивається танцювальність як виразність і музикальність виконання руху, образу, танцю.

Сучасний танець

Поняття «сучасний танець» пов'язують, насамперед, із побутовою традицією (вуличні танці – імпровізаційні, соціальні), з різноманітною сучасною музикою (джаз, хіп-хоп), образами, дійсністю тощо. Відповідно до часу виникають різні музично-танцювальні стилі, скажімо, «диско», «брейк-данс», що стають доступними для широкого загалу танцювальних прихильників. Сучасними називають танці на основі популярних пісень, музичних композицій. Їм властивий певний пластичний лейтмотив (основний рух, особлива пластика тулуба і координація рук тощо). До сучасних належать і такі танці, які з'являються в культурах інших народів і стають масово популярними завдяки особливо привабливим ритмам і доступній пластичності (наприклад, «Ламбада»). Сучасний танець у професійному середовищі поєднує складніші сучасні стилі танцю, що вимагають від балетмейстера і танцівників хореографічної підготовки високого рівня (прикладом можуть слугувати постановки сучасних танців, розроблені в українській версії телевізійного проекту «Х фактор»).

Сучасні танці у побуті та фаховому просторі виконуються як на невиворітних позиціях ніг, так і на виворітних позиціях, згідно із класичною постановкою ніг, рук, рухів загалом. Усе залежить від обраної музики для танцю. Головне у сучасних танцях – вільна імпровізація танцівників, індивідуальність виконавства, гармонійність музики і пластики, простота і водночас оригінальність у танцювальних рухах, ритмах, малюнках, ракурсах танцівників, нюансах взаємодії виконавців тощо.

2.1.3. Зміст і форма хореографічного мистецтва

Хореографічному мистецтву властиві такі універсальні, як зміст і форма. У філософії вони трактуються як взаємозумовлені аспекти мистецтва загалом або художнього твору зокрема. У хореографії ці естетичні категорії виражають співвідношення внутрішнього, духовно-ідейного, образного начала та його зовнішнього художньо-естетичного втілення. Хоча у змісті вбачають основу мистецтва, а форму визначають як спосіб існування змісту, та вони не існують одне без одного. Навіть найпростіший танець, що виражає той чи інший настрій, завжди є змістовним, певною мірою одухотвореним.

Передумовою танцю є зміст, яким може бути будь-який бік дійсності. Джерела змісту танців надзвичайно різноманітні.

Побутова і господарська змістовність танців походять від урочистої масової ходи різної тематики, привітання шанованих осіб, передавання досвіду досвідчених людей – молодим, святкування початку сівиби і збирання багатого врожаю тощо. Обрядово-магічні джерела, пов'язуючись із віншуванням тварин (звідси, наприклад, фігурні побудови «змійка», «равлик» тощо), відтворенням сили Сонця і Місяця (ходіння у колі за рухом Сонця – посолонь – і у зворотний бік за рухом Місяця), магічним зверненням до сил природи (піднімання рук у напрямку в сторони – вгору, тобто до Сонця), стають витокami багатьох хороводів і танців. Мисливське і войовниче життя пращурів (полювання, перегони на конях, відтворення обряду козацького тренування тощо) відтворено і збережено у змісті чоловічих танців. Виникнення танців-змагань, парних танців пов'язується з намаганням відтворити взаємини осіб протилежної статі.

Відповідно сучасний етап розвитку хореографії характеризується акумуляцією величезного життєвого змісту і своєрідного у своїх специфічних проявах мистецького досвіду людства. Зміст хореографії у широкому розумінні насправді адекватний життєвій дійсності. Він реалізований у художній формі численних хореографічних образів і творів.

Отже, палітру образів і розмаїтий зміст хореографії становлять:

- люди різного віку, статі, різних століть і поколінь, соціального статусу, професійної спрямованості тощо;
- переживання, почуття, стани людей, їхні характери, вчинки, а також спілкування, взаємини людей;
- особливості національного менталітету як певного способу мислення загалом і музично-пластичного зокрема;

- природа у різноманітних її проявах, пори року, світ тварин і птахів, ставлення людини до них;
- народні звичаї, мораль, етика, побут, різні сфери трудової діяльності;
- літературні сюжети, суспільно-історичні події та сьогодення тощо.

Специфіка форми хореографічного твору має різне трактування. З позиції композиторів, музикантів визначальна роль у хореографії належить музиці, а рух виражає її зміст. Хореографи, віддаючи належне музиці, підходять до танцю насамперед з позиції руху. Оптимальнішими є мистецтвознавчі позиції: у специфіці хореографічного твору відображається його синтетичність – та обставина, що зміст і форма танцю не є власне музичними чи руховими, а музично-руховими. Насправді форма хореографічних творів (якою б не була значною роль музики на думку одних авторів або руху з погляду інших) найбільше визначається об'єктивними особливостями мистецтва. Зважаючи на загальнозначущий зміст і конкретний сюжет твору, точнішим є розуміння танцювального твору як драматично-музично-хореографічного.

Хореографія як вирішальний елемент форми становить собою у вузькому тлумаченні комплекс зображально-виражальних засобів танцю, головні з яких: лексика – рухи, пози, жести, міміка; танцювальні малюнки; фігури. Саме в такому руховому, вужчому за основне, формотворчому розумінні слова (комплекс лексики, малюнків, фігур) часто вживається поняття «хореографія».

Використовуючи хореографічний твір для дітей дошкільного віку з педагогічною метою, треба виходити з об'єктивно синтетичної природи мистецтва, а саме: з цілісності його змістових ознак та основних формотворчих засобів – сюжету, музики, хореографії. Відомості про них варто зосередити у фольклорно-мистецтвознавчому, художньому переказі, доступному й цікавому для дітей.

2.1.4. Танцювальний рух як основний засіб хореографії

Танцювальний рух – це один з основних виразових засобів хореографічного мистецтва і засіб естетико-фізичного тренування людського тіла. Поняття «танцювальний рух» можна визначити як цілісність гармонійно і музично узгоджених, послідовно поєднаних елементів – позицій, положень і рухів ніг, рук, голови, тулуба, а також міміку. В єдності вони виражають образ, дію, емоції, почуття.

Танцювальний рух організований у часі і просторі.

Організація танцювального руху в часі підпорядкована законам музики. Відповідно танцювальному рухові, як і музиці, властивий характер – бадьорий, танцювальний, запальний, хороводний, активний, маршовий, войовничий, веселий, святковий, стрімкий, плавний, польотний, казковий тощо. Танцювальний рух має певний темп, ритм і вимірюється такими самими тривалостями, що й музика. Вимірювання основних музичних тривалостей можна відтворити відповідним рахунком: ціла нота – «раз – і, два – і, три – і, чотири – і»; половинна тривалість – «раз – і, два – і»; чверть – «раз – і»; вісімка – «раз» (або «і»). Використання рахунку в окремих випадках застосовується як прийом під час детального розучування танцювального руху. Проте зловживати таким прийомом не варто.

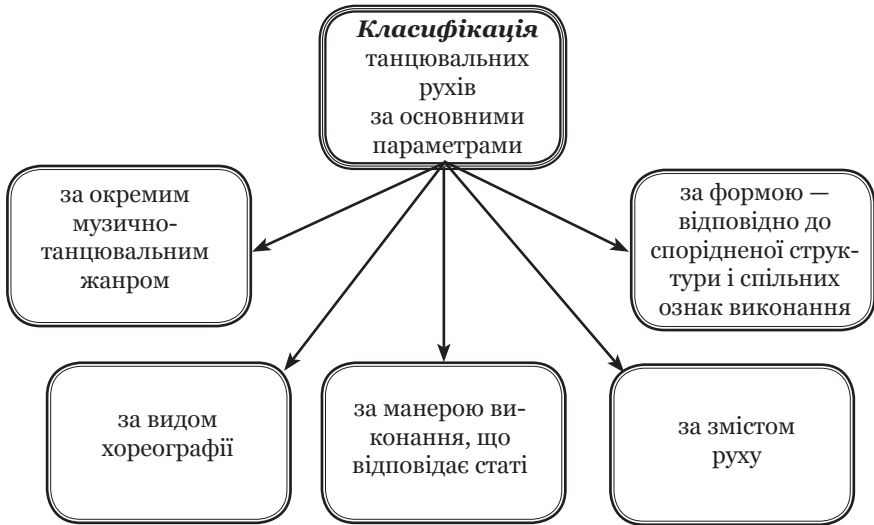
Організація танцювального руху в просторі відбувається як перехід з одного положення тіла (наприклад, з певної позиції, пози) в інше, як їх зміна. Поняття організації танцювального руху у просторі маємо ототожнювати також із координацією. Останню варто розуміти як узгодженість різних ланок тулуба (рухи тулуба, голови, рук, ніг) та орієнтування у просторі зали, сцени.

Класифікацію танцювальних рухів можна здійснювати на різних підставах, виходячи із їх специфіки, зв'язків з багатоаспектним явищем хореографії й музики тощо. Пропонуємо класифікувати танцювальні рухи за такими параметрами: видом хореографічного мистецтва, змістом руху, формою руху, манерою виконання згідно зі статтю виконавця, музично-хореографічним жанром (див. схему 2).

Величезний естетико-емоційний, хореографічний і педагогічний потенціал танцювальних рухів криється: у їх змісті – що виражає рух; у формі – як він виконується, тобто у багатьох сталих ознаках виконання – емоційно-рухових, образно-ігрових, ритмічних, темпових, координаційних, орієнтувальних, статевих тощо.

Класифікація танцювальних рухів за основними параметрами

Класифікацію рухів за видом хореографічного мистецтва можна вважати найбільш узагальненою (див. табл. 18).

Таблиця 18

Класифікація танцювальних рухів за видом хореографії

<i>Танцювальні рухи відповідно до виду хореографії</i>				
• рухи українських народних танців — хороводні, гопака, польки, гуцулки тощо	• рухи танців різних народів — литовського, італійського, польського, білоруського тощо	• рухи бальних танців — па польки, па вальсу, па полонезу, па падеграсу тощо	• рухи сучасних танців — у стилі «диско», «ламбади» тощо	• рухи класичного танцю і рухи з тривувальної системи класичного екзерсису — позиції ніг, рук, присідання, стрибки тощо

За змістом розрізняємо чотири групи танцювальних рухів (див. табл. 19).

Класифікація танцювальних рухів за змістом

Танцювальні рухи з погляду їхнього змісту	1. Виразальні рухи	такі рухи, що слугують виявленню емоцій, почуттів, тобто виражають емоційний стан танцівника – мімічно-пантомімічні, жести, пози. Наприклад, підвести плечі, виражаючи здивування
	2. Дієві рухи	такі, якими відтворюють конкретну дію – косять сіно, збирають квіточки, підбивають підківки тощо
	3. Асоціативні рухи	такі рухи, що встановлюють зв'язки між художнім втіленням образу і його життєвим прообразом – весело стрибають ніжки наче зайчик; стрункий стан як у берізки, тополі; легкий біг наче вітерець; усі діти-сніжинки стрімко летять, кружляють наче метелиця залетіла у залу тощо
	4. Традиційні рухи	це рухи усталеного вигляду, способу виконання і назви: підскоки, па польки, боковий галоп, зальотний біг, перемінний крок, присядка, «повзунець», «вірьовочка», «плетінка» тощо

За формою хореографічні рухи поділяють відповідно до їх спорідненої структури і спільних ознак виконання (див. табл. 20).

Таблиця 20

Класифікація танцювальних рухів за формою відповідно до їх спорідненої структури і спільних ознак виконання

Танцювальні рухи, класифіковані за формою	• танцювальні <i>кроки і ходи</i> – крок «веснянка»; перемінна або складена хода тощо
	• танцювальний <i>біг</i> і рухи на його основі – зальотний біг, бігунець тощо
	• <i>доріжки</i> – пряма, плетена
	• <i>кружляння</i> – «млиночком» у парі тощо
	• <i>вихилясники</i> – вихилясник на підскоках без притупу, вихилясник із притупом («колупалочка»)

Танцювальні рухи, класифіковані за формою	• <i>вірвовочки</i> – вірвовочка з просуванням назад; на місці; у повороті; з притупами
	• <i>дрібущечки</i> – дріб усією стопою в різних ритмах
	• <i>плескачки</i> – оплески в різних ритмах, що слугують спілкуванню між танцівниками, підкреслюють ритм
	• <i>присядки</i> – присядка з виставлянням ноги на підківку; присядка «м'ячик»

Беручи за основу манеру виконання і стать, з якою пов'язується виконання і первинне виконання руху, виокремимо три групи танцювальних рухів: чоловічі, жіночі, спільного виконання (див. табл. 21). Аналогічно цей підхід переноситься на рухи для виконання дітьми.

Таблиця 21

Класифікація танцювальних рухів на основі статі та манери виконання

Танцювальні рухи на основі статі та манери виконання		
<ul style="list-style-type: none"> • чоловічі (присядки, повзунці, розніжки та інші), • для виконання хлопчиками 	<ul style="list-style-type: none"> • жіночі (рухи зі стрічками, з віночками, доріжки та інші), • для виконання дівчатками 	<ul style="list-style-type: none"> • спільного виконання (танцювальний крок, вірвовочка, плескачки, дрібущечки, крок польки, вальсу та інші), • для спільного виконання дітьми однієї та іншої статі

Доцільно конкретизувати танцювальні рухи за окремим музично-хореографічним жанром (див. табл. 22).

Таблиця 22

Класифікація танцювальних рухів за музично-хореографічним жанром

Танцювальні рухи відповідно до музично-танцювального жанру	• рухи польки
	• рухи галопу
	• рухи гопака
	• рухи гуцулки
	• рухи краков'яку

Танцювальні рухи відповідно до музично-танцювального жанру	• рухи сиртаки
	• рухи тарантели
	• рухи вальсу
	• рухи полонезу
	• рухи ча-ча-ча
	• рухи самби
	• рухи ламбади

Танцювальні рухи за кожною із запропонованих класифікацій є важливими і доступними для засвоєння дітьми дошкільного віку.

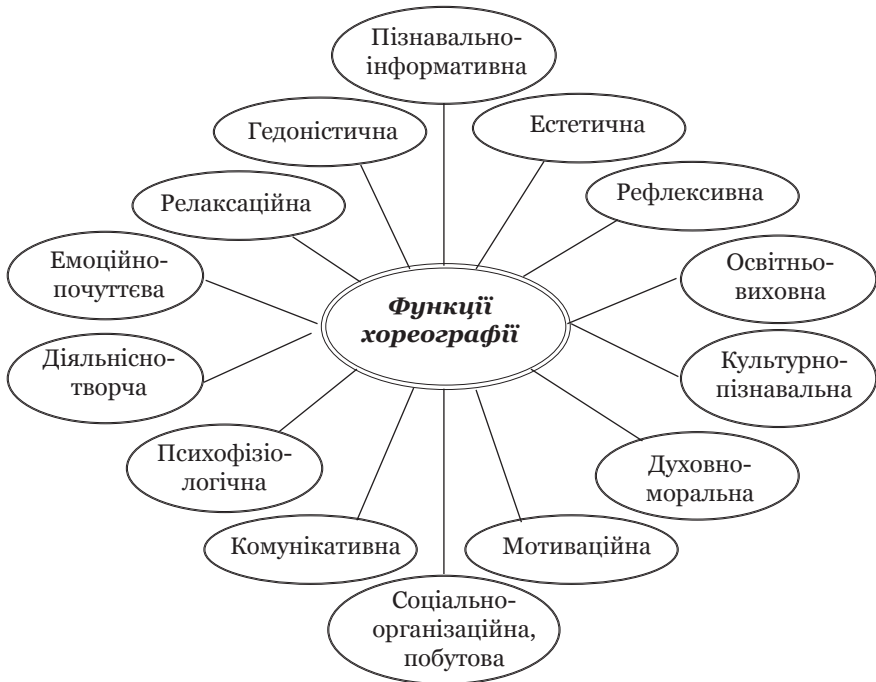
2.1.5. Функції хореографічного мистецтва

Загальновідомим є поняття багатофункціональності мистецтва. **Функція** (від лат. *functio* – виконання, здійснення) означає роль, яку відіграє мистецтво у житті людини і суспільства. Мистецтво відображає життя людини у сукупності її особистісних, природних і соціальних зв'язків. Звідси багатоманітність його функцій стосовно окремої людини – слухача, глядача, виконавця, до множини людей – аудиторії професійної, широкої публіки тощо, а через це – до суспільства загалом.

Мистецтву хореографії також властива багатофункціональність, яка проявляється в інтеграції таких функцій: естетичній, психофізіологічній, емоційно-почуттєвій, освітньо-виховній, пізнавально-інформативній, духовно-моральній, мотиваційній, соціально-організаційній, комунікативній, організуючій, культурно-пізнавальній, діяльнісно-творчій, гедоністичній, релаксаційній, рефлексивній та інших (див. схему 3).

Із розмаїттям функцій пов'язаний розвивальний потенціал мистецтва танцю та його педагогічний вплив на дитину. Так, хореографія не може конкретно, як поетичне слово, виражати думки людини. Але вона через музику і виражальну пластику, через зміст, сюжет і образ з особливою силою впливає на емоції та почуття, отже – стає засобом виховання особистості загалом.

Багатофункціональність мистецтва хореографії

✧ Емоційна складова художнього споглядання дає змогу дитині «долучитися» до подій, відтворених у художньому образі, розширити коло життєвого пізнання [34, с. 4].

Галина Падалка

Естетичний вплив як провідний наголошує на загальнолюдській, гуманній значущості естетичного переживання хореографічного мистецтва дітьми, тобто переживання за категоріями краси, піднесеності, добра, гармонії, вишуканості, пропорції, симетрії, асиметрії, ритму тощо. Емоційно-почуттєвий вплив забезпечується емоційною природою мистецтва та емоційно-почуттєвим сприйманням його людиною. Різноманітність емоцій, домінування радості від музики, рухів, спілкування, що переживає дитина під час танців, формують почуття, особливо почуття добра, прихильності, любові одне до одно-

го, до світу. Хореографічне заняття, розвага, свято мають бути так організовані педагогами, щоб дитина змогла виявити себе «емоційно сприйнятливим та естетично чуйним цінителем, слухачем, глядачем, виконавцем, змогла реалізувати здатність насолоджуватись мистецтвом, наслідувати мистецькі зразки, виявляти творчість і художню активність як складову особистісної культури, емоційно-ціннісне ставлення до проявів естетичного в житті» [2, с. 15].

Під час виконання танців, дитячих імпровізацій найбільш прямим і сильним виявляється психофізіологічний вплив на окрему дитину і дитячий колектив. Задіяні всі пізнавальні процеси психіки (сприймання, уява, репродуктивне і продуктивне мислення, пам'ять тощо), всі системи органів (опорно-м'язова, дихальна, судинна тощо).

Освітньо-виховний вплив хореографії на поінформованість, елементарну компетентність, оцінне ставлення, становлення моральних якостей дитини є беззаперечним. Проявляється у формуванні гармонійно розвинутої особистості, збагаченої життєво необхідними знаннями, навичками, вміннями, позитивними якостями, яка усвідомлює зв'язки між видами мистецтва тощо.

◇ Загальнолюдські цінності – істина, добро, краса становлять неминучі імперативи побудови мистецької освіти, починаючи від дошкільної. Абстраговане їх розуміння у процесі мистецького сприймання наповнюється конкретикою – музичними темами, фарбами, казковими героями тощо. Застосування методів порівняння, впровадження таких індивідуально спрямованих прийомів, як особисте тлумачення художніх образів, активізація власного оцінного ставлення дітей, сприяють реалізації виховного потенціалу мистецтва [34, с. 3–4].

Галина Падалка

Виявляється значущим для дитини-дошкільника мотиваційний вплив як спонування дітей до певних вчинків, виявлення ставлення, формування життєвих настанов, поведінки внаслідок переживання танцю, хороводу.

Соціально-організаційний, побутовий вплив мистецтва пов'язаний з об'єднавчою, організаційною, життєво затребуваною сутністю танцю під час його колективного та індивідуального виконання. Яскраво проявляється у практичних ситуаціях оволодіння соціальними емоціями, спільного захоплення виконанням танцю під час занять, розваг, свят, у родинному побуті, комфортного відчуття в танцювальних індивідуальних і масових імпровізаціях тощо.

Пізнавальний, інформативний потенціал культурних цінностей танцю і вплив їх на дітей передбачає, насамперед, підсвідоме і свідоме образне опанування світу дітьми, формування системи знань про мистецтво танцю і навичок. Цілісність образу, його диференціація на тлі художнього і життєвого різноманіття, а надалі інтеграція з іншими мистецькими явищами – такий шлях опанування дітьми образного світу. Образно-соціальна природа танцю щонайкраще відповідає образно-ігровим можливостям опанування світу дітьми дошкільного віку, а зміст і форма хореографії становлять для дітей величезну різноспрямовану цінність.

Культурно-пізнавальний, культурологічний, культуро-творчий вплив мистецтва виявляється у пізнанні своєрідності мистецтва танцю, його мови, в усвідомленні логічних зв'язків між видами мистецтва танцю, у формуванні культури почуттів, інтелектуальних і творчих здібностей, поведінки дітей тощо.

Діяльнісно-творча функція пронизує хореографічну діяльність дитини, адже в мистецтві активізуються біологічні задатки людини до активності, наслідування та її можливості поліпшувати, пристосовувати об'єкти (танці) для свого життя або створювати щось нове, що дає поштовх розвитку інтелектуальних і творчих здібностей власних та інших дітей. Хореографічне навчання, хореографічні заняття, розваги, свята є джерелом виявлення діяльнісно-творчої функції танцю. Тобто навчання дитини здійснюється у проектному середовищі творчо спрямованої діяльності [64]; дитина із задоволенням наслідує танцювальні зразки, охоче інтегрує в творчих завданнях власні інтереси, уподобання, цінності, набутий мистецький досвід діяльності сприймання і відтворення прекрасного (художньо-продуктивна компетенція, Базовий компонент дошкільної освіти).

Хореографічне навчання дитини у проектному середовищі виявляє нові можливості для діяльності, творчості, виховання дітей [64]. Так підготовка невеличкого концерту з кількох хороводів і танців перетворюється із суто задуму дорослих на спільний художній проект дітей і дорослих з багатьма ознаками гуманного ставлення до себе та інших, виявленням гуманного призначення мистецтва: навіщо і для кого концерт; що він поліпшить у нашому житті чи житті інших дітей, дорослих; як концерт змінить нас; хто і який внесок може зробити, хто здатний до якої справи, хто за що береться і відповідатиме (виконання танців; запрошення; об'ява; атрибути до танців тощо); яким буде концерт в остаточному вигляді; як ми захопитимемо глядачів-дітей до танцювальних дій (можливо один спільний танець із глядачами); хто фотографуватиме дітей під час концерту тощо.

✧ Мистецький образ не є безликою інформацією. Його зміст людина має сприймати як духовне послання автора твору, який чекає зустрічі зі своїм читачем, слухачем, глядачем. Композитор, художник, балетмейстер, поет творить не узагальнено у простір, не лише самовиражається і прагне передати певну інформацію, а й чекає співчуття, оцінки. Отже, дидактичний контекст реалізації комунікативної функції мистецької діяльності передбачає створення ситуації, коли навіть найменші слухачі налаштовані сприйняти, зрозуміти і відчувти переживання автора, його надії, прагнення [34, с. 4].

Галина Падалка

Без комунікативного впливу немає хореографічної діяльності. Здатність хореографічної мови бути засобом спілкування ще від зародження масових, а згодом парних танців зумовила його комунікативну функцію.

✧ Саме комунікація виступає вищою метою колективної творчості, як це виявляється, наприклад, у виконанні танцю, пісні [40, с. 240].

Володимир Роменець

Комунікація емоційно-змістова, сюжетна, почуттєва, розважальна виявляється щонайменше у спілкуванні двох осіб, однієї дитини з усіма іншими, масовій взаємодії, вона є загальнокультурним, гуманним контекстом хореографічної діяльності дітей загалом. Пріоритетність спілкування наповнює танці дітей гуманними цінностями, душевністю, емоційністю, щирістю, безпосередністю, а це, в свою чергу, позитивно позначається і на якості дитячого виконавства. Оскільки для дітей спілкування складає одну з провідних діяльностей, то використання комунікативних можливостей танцю для міжособистісного виховання дітей має бути домінантою дитячої хореографічної діяльності.

Нині розглядається також гедоністичний (насолюда, відчуття приємного самопочуття, піднесення), релаксаційний (розслаблення, розвантаження), творчо-спонукальний (бажання і досвід інтерпретації образу, імпрровізації рухів переноситься й на інші сфери життя) вплив мистецтва на дітей у процесі сприймання і виконання танцювальних рухів, вправ, танців тощо.

Загалом сучасними вченими кожне мистецьке явище розглядається як носій особливого смислу, зв'язок культурної інформації та коду, знання яких є необхідним для всіх видів людської діяльності, зо-

крема хореографічної. Призначення останньої – у формуванні здатності людини і дитини зокрема розуміти взаємозумовленість знаків мистецтва та їх смислового багатозначного тлумачення, а отже, і впливу.

Наприклад, танцювальні поклони можна класифікувати залежно від їх інформативності: побутового контексту – звичайний (у повсякденній ситуації між дівчиною і юнаком), поясний (до поважних гостей), ритуальний (в особливі хвилини побутових обрядів, наприклад, наречені – батькам); статі людини – чоловічий, жіночий; пластичних ознак виконання – з рукою на намисто, до серця тощо. Через це поклон стає багатозначним за змістом рухом. У ньому легко виокремити соціально-емоційний, художньо-естетичний, комунікативний потенціал та, відповідно, низку ознак: використання засобів спілкування (привітання, прощання, запрошення, подяка); виявлення емоційно-позитивного ставлення до іншого (повага, щирість, відвертість, симпатія, прихильність); варіативність виконання залежно від побутово-художнього контексту, статі, віку людини, пластичної характеристики образу (легкий уклін дівчинки, низький уклін хлопчика; легка, динамічна весна; привітний, гречний господар; мужній, рішучий козак тощо).

Отже, у педагогічній практиці варто виходити із такого широкого використання руху, зокрема поклону, у виконавстві педагога, дитини та тлумачення його впливу на дітей. Загалом у дитячій хореографічній діяльності дітей треба підходити саме так до багатозначності, багатофункціональності танцювальних рухів та дій, зміцнюючи гуманні позиції хореографічного навчання.

2.1.6. Педагогічний потенціал українських музично-хореографічних традицій

У хореографічній діяльності завдяки всім видам танцювального мистецтва інтегруються й усі лінії впливу. Так, в українських музично-хореографічних традиціях варто бачити величезний мистецтвознавчо-педагогічний потенціал для впливу на виховання, освіти, розвитку дитячої особистості загалом і музично-руховий розвиток зокрема.

✧ Уявлення про мистецтво народжується у людини через «національний образ світу», як один із варіантів єдиної світової цивілізації, єдиного історичного процесу. Тому досягнення творів мистецтва, |||

їх впливу на особистість можливе тільки за умови глибокого знання історико-етнічного коріння нації. За влучним визначенням М. Бердяєва, національність є індивідуальним життям, поза яким неможливе існування людства [42, с. 11].

Оксана Рудницька

Насамперед зміст українських хороводів і танців, відображаючи різноманітну життєву дійсність, основні її сфери (природне, навколишнє, суспільне, особисте життя тощо), є інформативно-пізнавальним, естетично привабливим, цікавим, корисним, доступним, сприятливим для спілкування й виховання дитини дошкільного віку.

Інваріантний (незмінний за певних умов) зміст хореографічного твору становить для дитини нову інформацію про виникнення та побутування хороводного чи танцювального жанру, виду, а також невідомі дані про досвід інших людей і поколінь. Інваріантний зміст твору у поєднанні з сюжетом, втілений у *художньому переказі*, створює, з нашого погляду, сприятливі можливості для сприймання мистецького твору дітьми як змістовно-сюжетної музично-хореографічної цілісності, для початкового ознайомлення з ним. Деякі приклади розроблених художніх переказів наведені в репертуарі хороводів і танців цього посібника («Кривий танець»), інші – в інших працях автора.

Вираженню змісту українських хороводів і танців (наприклад, танець «Маленький повзунець») властиві ігрові, сюжетні, музично-хореографічні, творчі, комунікативні компоненти, які відповідають провідним видам діяльності дітей дошкільного віку, через що є сприятливими для виховання та розвитку дітей.

Сюжетні компоненти музично-хореографічного твору (наприклад, вигуки хлопчиків за сюжетом танцю «Маленький повзунець») можуть виступати для дітей конкретним орієнтиром в ланцюжку танцювальних дій, підвищувати їхній рівень зацікавленості українськими хороводами, танцями, іграми та діяльністю загалом.

Музичні особливості хороводів і танців цілком доступні дитині для сприймання і відтворення у рухах. Пісенна та інструментальна музика (наприклад, хоровод «Зів'ємо віночки» на основі української народної пісні «Пішли діти в поле») сприятлива для розвитку в дітей музикальності, для формування інтересу до українських музично-хореографічних традицій.

Хореографічні особливості хороводів і танців у сукупності танцювальних рухів, малюнків, фігур (в усталеному та варіативному вигляді), їх репродуктивно-продуктивне виконання (наслідування, інтерпретація, варіювання, імпровізація) за своїм естетичним, семантичним, технічним, творчим рівнем відповідають потребам розвит-

ку дітей, доступні їхнім виконавським можливостям, сприятливі для формування виконавства і творчості. Семантика їхніх традиційних назв (наприклад, «Кривий танець», полька «Плескач» тощо) слугує для виявлення смислу танцю, тлумачення малюнку, засвоєння техніки рухів, розуміння дітьми логіки фігур тощо.

Комунікативний потенціал українських музично-хореографічних традицій важливий для особистісного розвитку дитини. Розуміючи комунікацію як вищий сенс української хореографії, педагог дбає про те, щоб вона була основним змістом танцю. Педагог виходить з того, що змістом спілкування в хореографічній діяльності є мистецький твір в єдності його життєвого та художнього змісту й сюжету, а також почуття і ставлення дітей одне до одного, що виникають під час танцю. Він реалізує різні методичні прийоми для використання вербальних засобів спілкування (вигуки-команди, вигуки-репліки, спів тощо), навчання дітей мімично-рухової взаємодії засобами виражальних й традиційних рухів.

Збережені, усталені, оновлені музично-хореографічні традиції, за потребою адаптовані або додатково розроблені для дітей дошкільного віку у вигляді хороводів, танців, ігор, забав, етюдів, вправ, поєднуючи вже наявні (канон, зразок) й нові (варіант) мистецькі твори з танцювальною імпровізацією як їхнім складником, можуть забезпечувати хореографічну діяльність дітей системою репродуктивно-продуктивного репертуару.

Отже, педагогічний потенціал українських музично-хореографічних традицій становить:

- узагальнений зміст про головні сфери людської життєдіяльності, доцільний для пізнання дітьми та їхнього виховання;
- сюжетні, ігрові, комунікативні, творчі компоненти, що відповідають інтересам дітей і провідним діяльностям;
- усталені музичні, хореографічні, імпровізаційні складники хореографічних творів, що задовольняють потреби розвитку музичальності, формування музично-рухового виконавства і творчості дітей.

Інваріантні та варіантні змістовно-сюжетні, усталені та імпровізаційні музично-хореографічні компоненти українського танцювального репертуару становлять сприятливі можливості для сприймання творів, репродуктивного і творчого виконання їх дітьми і в такий спосіб для комплексного здійснення хореографічної діяльності.

Накопичення, передача та актуалізація українських музично-хореографічних традицій провадиться через функціонування в культурі репертуару хороводів і танців у первинному та адаптованому

вигляді (канони, зразки, варіанти). За умови їхньої адаптації та розробки відповідно до вікових особливостей і потреб музично-рухового розвитку дітей дошкільного віку створюються можливості забезпечувати дитячу хореографію необхідним репертуаром.

Адаптуючи твори до дошкільного віку, не вважаємо за доцільне застосування їх у надто спрощеному, архаїчному вигляді, не привабливому для дітей, а також у доповненому сучасними прикрасами, не властивими фольклорній традиції, із зайвою регламентацією дій, яка обмежує можливості творчого виявлення дитини в танці. Треба пов'язати особливості світосприймання українців, передані в народному творі, зі світобаченням і життям сучасної дитини, зробити зміст зрозумілим для неї.

Для цього на наукових засадах визначені *принципи адаптації* українських хореографічних канонів, зразків і розробки варіантів творів для дітей:

- по-перше, це дотримання першооснови твору в усталених складниках – назві, змісті, сюжеті, музично-пісенній основі, хореографії (рухи, малюнки, фігури), імпровізації, що допомагає збереженню його мистецької цінності;
- по-друге, це варіювання твору – спрощення, ускладнення, введення додаткових інформативних, ігрових, комунікативних, сюжетних, танцювальних, творчих компонентів, що підсилює його вплив на виховання і музично-руховий розвиток дітей.

На означених підставах можна стверджувати, що українські музично-хореографічні традиції зберігаються й оновлюються та становлять інтегрований педагогічний засіб музично-рухового розвитку дітей дошкільного віку.

З погляду вчених, використання українських хореографічних традицій у дошкільній освіті, безперечно, впливає на розвиток музично-рухової сфери дітей, але не тільки. Музичний, танцювальний твір стає тим стимулом, що активізує генетичну глибинну пам'ять у дошкільному дитинстві та в дорослому житті людини. Зростаючи, діти можуть забути особу, яка з ними рухалася і співала, але вони пригадують емоції, знайому музику, ситуацію спілкування, свої відчуття. Засвоєння давніх культурних пластів на підсвідомому і свідомому рівні в дошкільному віці природно впливає на духовне збагачення, виховання патріотизму, ідентифікацію себе з українською нацією, на становлення національної самосвідомості, особистості дитини загалом, стає генетичним підкріпленням упродовж усього життя.

2.1.7. Вплив хореографічної діяльності на розвиток дитини

Танцювальне мистецтво через зміст і форму хореографічного твору справляє широкий виховний вплив, задовольняє естетичні, пізнавальні, наслідувальні, творчі потреби дітей, забезпечує різнобічну культурну орієнтацію у навколишньому світі.

Відомо, що результати творчої діяльності людини у царині хореографічного мистецтва мають не матеріалізований характер. Це цінності у вигляді мистецьких творів, які сприймають і переживають лише під час виконання іншими людьми або у процесі власного виконавства. Відповідно провідною ознакою хореографії вважається єдино можливий виконавський характер існування. Отже, це мистецтво не дає дитині нічого матеріального, не залишає будь-яких речей, натомість найсуттєвіші наслідки – внутрішнього характеру. Адже досвід виконавства пов'язаний з діяльністю духовного характеру – переживанням, збагаченням і вираженням емоцій та почуттів, втілених у художньо-естетичних формах мистецтва, а отже – набуттям дитиною дошкільного віку досвіду загальнолюдських цінностей переживання світу людського і навколишнього.

✧ Я хочу вчити ваших дітей і створювати прекрасні тіла з гармонійно розвиненими душами, які зуміють виявити себе у всьому тому, що вони робитимуть, ставши дорослими, у будь-якій своїй професії. Грішно визначати майбутню професію дитини, яка не може ще не обговорити її, не зробити вибору. Всіх дітей я хочу вчити, але не для того, щоб робити з них танцівниць і танцівників! Вільний дух може бути тільки у звільненому тілі, і я хочу розкріпачити ці дитячі тіла [22, с. 229].

Айседора Дункан

Процес переживання мистецьких творів відбувається, на думку Л. Виготського, шляхом «учування», підвалинами якого є почуття людини, що переносяться суб'єктом сприймання на об'єкт. Саме тут індивідуальне почуття узагальнюється, стає соціальним, та, як уточнює вчений, «правильніше було б сказати, що почуття не стає соціальним, а навпаки, воно стає особистим, коли кожен з нас переживає твір мистецтва, стає особистим, не перестаючи при цьому залишатися соціальним» [18, с. 239]. Тому-то зрозумілим є винятковий формувальний вплив виконавських мистецтв на емоційно-соціальний розвиток дітей.

Провідна функція хореографічного мистецтва – вираження емоцій і почуттів. Поза вираженням це мистецтво не існує. Тому основні

його виражально-зображальні засоби становлять загальнолюдські засоби передачі емоцій і почуттів – інтонація (музична, пісенна), міміка, виражальні рухи, пози, жести, художньо узагальнені танцювальні рухи, вигуки тощо.

Виражальні засоби впливають безпосередньо в момент сприймання музично-пластичного образу, забезпечуючи механізм співпереживання, а продуктивне засвоєння художньої мови образу відбувається у процесі власного виконання творів і сприяє художньому самовираженню дитини. Водночас розуміння виражальних рухів і набуті навички їх застосування розширюють можливості спілкування дітей в танці та житті загалом. Це дає відчуття впевненості щодо взаємодії з дорослими й однолітками у різних видах діяльності, під час вираження своєї думки чи бажання за будь-яких ситуацій, допомагає бути почутою іншими, зрозумілою в своїх почуттях та здатною розуміти інших, отже – бути чутливою до навколишнього світу.

Завдання сучасного педагога – змістити акценти з високих вимог до якості виконання дітей на щирість спілкування, взаємодію як особливу форму реальної комунікації, вираження ставлення, почуття засобами мови і танцювальних виражальних й традиційних рухів.

У танцювальній діяльності дитина відчуває особливе задоволення від власних дій, у яких вона більш-менш повно зливається з музичною динамікою, характером музики, метроритмом. У дитини розвивається загальна музикальність: комплекс індивідуально-психологічних особливостей людини, необхідних для заняття саме музичною діяльністю, на відміну від усякої іншої, і пов'язаний з будь-яким видом музичної діяльності (Б. Теплов) [47]. Загальна музикальність є особистісною характеристикою дитини, що, на думку вчених, є наслідком якісно своєрідного поєднання музичних здібностей. У дослідженні К. Тарасової [46] наводиться комплекс музичних здібностей, що розвивається у дитини в дошкільні роки під час сприймання музики, виконання рухів, пісень, гри на музичних інструментах та дитячої танцювальної, пісенної й інструментальної творчості. Це фундаментальна музична здібність – емоційний відгук на музику, сенсорні музичні здібності – чути музичного ритму, музичний слух (мелодійний, динамічний, тембровий, гармонійний), інтелектуальні музичні здібності – музична уява, музичне мислення (репродуктивні та продуктивні його компоненти), а також музична пам'ять [46].

Відомою є думка про те, що не може бути здібностей, які не розвивалися б у процесі виховання і навчання. Музикальність людини зале-

жить від вроджених індивідуальних задатків, але вона є результатом розвитку, виховання і навчання в діяльності. Всім людям властива деяка музикальність, головна ознака якої, з погляду Б. Теплова, – емоційне та інтелектуальне переживання музики.

Музикальність дитини успішно розвивається під час музичної та музично-хореографічної діяльності, під впливом музичних вражень, спілкування з музикою, залежить від музичного і танцювального досвіду дитини. Пластично переживаючи музичний настрій, розвиток образу, сюжету, дитина відчуває естетичні емоції. У неї розвивається музикальність, пластична виразність, артистичність.

Заняття танцем стимулюють дитину у прагненні бути зовні стрункою, підтягнутою, красивою. Через танцювальні *па* виховуються вміння граційно та витончено рухатися, шляхетно поводитися, задовольняються естетичні потреби й інтереси, виховуються естетичні почуття і смаки, ціннісне ставлення до мистецтва, до навколишнього світу і людей. У дитини виробляється почуття гармонії в собі як єдності внутрішньої і зовнішньої краси.

Особистісному зростанню дітей під час хореографічної діяльності сприятиме не лише сам зміст і художні особливості мистецьких творів, а й ситуації виховного, морального вибору. Наприклад, проблема зайвого, що так часто виникає: всі прагнуть стати у пари, одна дитина – зайва. Педагогові не варто поспішати на допомогу, нехай діти самі впораються: звернуть на це увагу, проявлять ініціативу й співчуття, знайдуть конструктивне рішення тощо. Таким чином, танцювальна діяльність посилює виховний вплив, уможливорює набуття дошкільниками культурного досвіду в широкому розумінні.

Вплив хореографії на дитину з позиції гуманізації та соціалізації кардинально змінюється, якщо хореографічне навчання збагачується проектною формою організації хореографічної діяльності, особливо проектною формою підготовки та проведення танцювальних свят і розваг. Концерт, фестиваль чи свято танцю готуються не за задумом і логікою дорослого, а замислюються у співпраці дорослих і дітей як гуманно і певною мірою соціально спрямована подія, що принесе насолу й користь для дошкилишніх дітей і дорослих [64].

Отже, хореографічна діяльність містить у собі значні можливості для різноманітних проявів дітей та різнобічного розвитку особистості дитини.

2.2. Умови ефективного хореографічного навчання дітей дошкільного віку

Для хореографічного навчання дітей у дошкільному віці (в дошкільному навчальному закладі, навчальному комплексі, центрі творчості) загалом необхідним є наявність низки умов, серед яких найперша – потреба, інтерес дітей до хореографічної діяльності й відповідне бажання батьків сприяти задоволенню інтересів дитини. А от проблема організації ефективного навчання розв'язується, щонайменше, через створення сприятливого середовища для занять мистецтвом, наявність фахівця з хореографії та програми навчання мистецтва.

2.2.1. Виявлення у дітей інтересу до хореографічної діяльності

Базовим компонентом дошкільної освіти (2012 р.) визначено важливе завдання дошкільної освіти – сформувати особистісну культуру дитини через відкриття їй світу культури, залучення до нього та його творчого освоєння, що й передбачають інваріантна освітня лінія «Дитина у світі культури» у частині «Світ мистецтва» (образотворче, музичне, театральне, літературне) та варіативна освітня лінія «Хореографія» [2]. Тобто Базовий компонент з метою задоволення дитячих нахилів, інтересів, розвитку здібностей пропонує не лише інваріантний зміст освіти, а й варіативний – такий, що обирається дітьми, педагогами, батьками, організовується їхніми спільними зусиллями.

Для організації дитячої хореографічної діяльності точкою відліку є дитина з різноманітними мистецькими потребами, нахилами, інтересами. Орієнтування на задоволення запитів дітей та їхніх батьків є гуманною позицією щодо виховання та розвитку дитини дошкільного віку, яка дедалі більше стає доброю ознакою роботи сучасної дошкільної установи. У комплексній, навіть найкращій, програмі виховання і розвитку дошкільників, за якою працює навчальний заклад, важко врахувати все розмаїття інтересів. У ній наголошено на найголовнішому. Непросто охопити все те, що нині актуальне для конкретної дитини, до чого хочуть залучити свою дитину батьки.

Про дитячі уподобання, власне ціннісне ставлення дошкільника до мистецтва дорослий може дізнаватися під час занять з мистецтва, індивідуальних бесід з дітьми і батьками, спостереження за дитиною

у процесі самостійної діяльності, вільного часу, а також такої нової форми вивчення дитини, набуття навичок рефлексії, встановлення зворотного зв'язку, як «Мистецький досвід» (здійснює музичний керівник – під час музичного заняття, вихователь – у повсякденні або на занятті з будь-якого виду мистецтва, педагог-хореограф – під час хореографічного заняття). З «Мистецьким досвідом» як інноваційною формою роботи у мистецькому вихованні дошкільників педагоги вже мали змогу ознайомитися через публікації автора. У цьому посібникові педагоги мають можливість деталізувати зміст і структуру «Мистецького досвіду» (див.: 2.3.3. Гуманна взаємодія дорослого з дітьми в хореографічній діяльності).

Виявити наявність дитячих мистецьких інтересів можуть допомогти спостереження вихователя і батьків за поведінкою дитини вдома, в колі дітей групи, на музичних заняттях, святах, а також її висловлювання, побажання, самостійні прояви у вільний час.

Про спрямованість інтересів дітей може свідчити їхня самостійна активність. Важливо змінювати умови активізації та прояву самостійної мистецької діяльності дитини, наприклад, створювати *ситуації виклику* в садочку і вдома. **Ситуація виклику** – прийом непрямого запрошення до самостійних дій, провокування і спонукування дітей до активності через надання їм нових можливостей. Наприклад, після денного сну на один зі столів у груповій кімнаті вихователь викладає атрибути до нині розученого танцю (пучки листя, кольорові стрічечки тощо), а згодом вмикає музику до танцю. Вихователь нічого не пояснює дітям, не привертає увагу до змінених умов. Створюючи нові умови, педагог лише запитує себе: «Чи реагує хтось із дітей позитивно на надані нові можливості?» і спостерігає за ними. Створювані ситуації виклику допоможуть передбачити баланс між діяльністю, ініційованою дорослими, і діяльністю, ініційованою дітьми.

У ситуації виклику дитина вчиться самостійно застосовувати набутий мистецький досвід і перетворювати його на новий, вчиться бути незалежною і водночас діяти відповідально («Для лялечки станцюю танець», а отже мусить вигадати його). Спостерігаючи за дітьми у цій ситуації, педагог ставить собі такі запитання: «Нова ситуація викликає у дитини бажання практично діяти?», «Чи сприяє реакція дитини її розвитку?» У такий спосіб спостереження за дітьми у ситуаціях виклику допоможуть виявити їх інтереси.

Незамінними є індивідуальні бесіди педагога з дитиною, батьками. Для такої роботи можуть знадобитися невеличкі опитувальники, перехресні анкети для дорослих і дітей.

Доречно під час бесіди скористатися такими питаннями:

- що подобається дивитися і слухати вашій дитині;
- чим вона полюбляє займатися на самоті, з однолітками, із близькими людьми;
- які художні задатки вона успадкувала від батьків;
- чи легко підхоплюється, почувши музику;
- чи любить вона танцювати, кружляти, пригадувати таночки, хороводи, які вивчила в дитячому садку;
- чи комбінує дитина з елементів одягу костюми для імпровізованих або передбачуваних виступів;
- чи висловлює дитина свої враження, побажання у зв'язку із популярними телепередачами;
- чи подобаються синові чи доньці дитячі виступи по телебаченню, в театрі тощо.

Вивчення інтересів безпосередньо через бесіди з дітьми доцільно проводити з дітьми старшого дошкільного віку. Молодші діти не завжди можуть визначитися у своїх уподобаннях, що пояснюється недостатнім життєвим досвідом, відсутністю вибіркового ставлення до мистецтва. Спостереження батьків за своєю дитиною та аналіз вихователем дитячих мистецьких проявів стають тут вирішальними.

Отже, навчання дітей хореографії можливо, якщо залучення до діяльності відбувається за наявності у них бажання, зацікавленості, схильності.

2.2.2. Співпраця педагогів і батьків

Не менш важливою умовою є зацікавленість і згода батьків сприяти музично-хореографічній освіті своєї дитини. Співпраця педагогів з батьками може бути найрізноманітнішою.

Педагоги поважають культурні уподобання і традиції кожної родини, вносять до змісту занять, можливо, танці греків чи татар, якщо у групі є діти цих національностей. Для батьків є звичним відвідування дитячих занять і виступів, участь у спільних танцювальних імпровізаціях під час свята, позитивне ставлення до різних результатів діяльності дитини.

Бажано, щоб у сім'ї була дитяча фонотека з улюбленими мелодіями дитини, з танцювальною музикою, у виконанні дітей і дорослих. Така музика активізує дитину до самостійної танцювальної діяльності у сімейному колі. Батьки можуть підтримувати дітей, влаштовуючи спільні танцювальні розваги і виступи в колі своєї родини, тощо.

Відвідування разом з дітьми балетних вистав, концертів дитячих самодіяльних хореографічних колективів, конкурсів на зразок «Крок до зірок», фестивалів фольклорного танцю, концертних програм Державного ансамблю танцю України імені Павла Вірського, конкурсів сучасного бального танцю можуть стати сприятливими умовами виховання у дітей справжньої любові до мистецтва танцю, естетичних смаків, танцювальної та загальної культури тощо.

Балетна пачка

Балетки

Балетна діадема для донечки

Батьки дотримуються вимог педагога з хореографії щодо придбання своїй дитині естетичного і зручного одягу та взуття для хореографічних занять. Дітей можна ознайомити зі справжнім балетним взуттям, деякими танцювальними костюмами (наприклад, пачка, діадема; українська плахта, віночок, шаровари тощо). У цьому питанні до педагога можуть приєднатися батьки, які мають професійне відношення до хореографічного мистецтва. Батьки прищеплюють дитині навички охайної та зручної для занять і виступів зачіски, стрижки.

*Майстер-клас
«Чарівний балет» проводять
для дітей старшої групи
мама балерина
разом зі своєю донею,
ДНЗ №89, 2012-2013 н. р., м. Київ.
Освітній проєкт
батьків, дітей і педагогів
«Батьківські родзинки
для кожної дитинки»
(наук. керівник проєкту А. С. Шевчук,
доцент, канд. пед. наук)*

2.2.3. Сприятливе середовище для занять хореографією

Створення сприятливого середовища для хореографічної діяльності дітей дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу є турботою керівництва закладу, музичного керівника і хореографа, а можливо, й батьків.

Для занять дітей хореографією найбільш придатним місцем у дитячому садку є музична зала, особливо, якщо в ній уже вмонтовано у стіну так звані хореографічні станки, а одна зі стін, можливо, обладнана дзеркалами. Такі зали є, хоча їх ще небагато в дошкільних навчальних закладах. Загалом добре, коли у залі є станки і дзеркала, але з дошкільниками можна успішно будувати роботу і без них.

Ще краще, коли в дошкільній установі можна спеціально обладнати для хореографічних занять простору, краще квадратну або прямокутну світлу кімнату. В такій хореографічній залі наявність фортепіано – обов'язкова. Добре, якщо в ній підлога дерев'яна, не лакована, бо така безпечна для дітей. Три стіни кімнати можуть бути обладнані спеціальними хореографічними станками: кругла й гладенька дерев'яна палиця вздовж стіни, міцно прикріплена до стіни і підлоги в кількох місцях. Орієнтовні параметри: діаметр палиці – 5–6 см, відстань від стіни – 20–25 см, відстань від підлоги 75–80 см.

На одній зі стін бажано прикріпити дзеркала, висота яких становить орієнтовно «півтора зросту» високої дитини старшого дошкільного віку. Доцільно на одній зі стін зали для унаочнення орієнтовних хореографічних еталонів прикріпити фотознімки або малюнки, на яких зображені діти в основних танцювальних позиціях, показано положення ніг, рук, тулуба, а також фото дітей, які стоять парами або під час виконання основних тренувальних вправ, наприклад, демі-пліє, батман-тендю тощо. Під кожним фото або малюнком мають бути розбірливі підписи друкованими літерами з назвами зображуваної дії.

Таке облаштування приміщення створить особливу хореографічну атмосферу, допоможе дітям певним чином налаштуватися, зосередитися на музиці й пластиці, фантазувати й вигадувати власні рухи, насолоджуватися улюбленою танцювальною стихією.

Можна прикріпити перед входом у залу на рівні очей дітей невеличкий виставковий стенд для змінних дитячих світлин, зроблених під час розваг, занять, концертів тощо. Поповнювати цей стенд можуть щомісячно батьки, діти, педагоги окремими цікавими фотографіями.

Для роботи педагога-хореографа з дітьми у дошкільному навчальному закладі мають бути у наявності: програма з дитячої хореографії; навчально-методичний посібник з методикою роботи з дітьми до-

шкільного віку, збірки нотних текстів для занять хореографією; посібники чи збірки з репертуаром хороводів, ігор, танців, музичних творів; музичний центр і звукозаписи з класичною музикою українських та зарубіжних композиторів, українською танцювальною музикою зі співом та інструментальною, музикою з дитячих балетів, музикою танців народів світу, музикою бальних і сучасних танців, сучасною вокальною музикою тощо. Доцільно скористатися можливостями Інтернету для створення аудіотеки для хореографічної діяльності, добірки відеофільмів балетних вистав тощо.

2.2.4. Спеціаліст із хореографічного навчання дітей

Будь-які задуми можна здійснити з добрим фахівцем. Хто ж із дорослих може зайнятися з дітьми хореографічною діяльністю? Насамперед такою особою може бути музичний керівник або хтось із вихователів, який сам не байдужий до цієї справи і добре знає основи цього мистецтва, а можливо, ще й має хореографічну освіту і хоче запропонувати свій досвід дітям. Найліпший варіант, якщо хореографічні заняття проводить справжній спеціаліст – хореограф або педагог, що отримав у вишу додаткову спеціалізацію «Хореографія». Дуже важливо, щоб він був обізнаний з віковими, фізіологічними, психічними, фізичними, музичними, творчими особливостями розвитку дітей дошкільного віку.

Якщо з дітьми працюють вихователь чи музичний керівник, обізнані у вікових особливостях розвитку дітей, то їм може бракувати системних знань про саме мистецтво, якихось навичок. Якщо ж у дитячий садок чи навчальний комплекс запрошений фахівець, який має спеціальну хореографічну освіту, йому може бути недостатньо теоретичних і практичних педагогічних знань.

Поєднати системний підхід до справи, що ґрунтується на глибокому знанні вікових особливостей дітей дошкільного віку і водночас на усвідомленні специфіки мистецтва, вочевидь, можуть: по-перше, педагог з дошкільної освіти, який здобув додаткову спеціалізацію «Хореографія»; по-друге, програма з навчання дітей хореографії; по-третє, методичне забезпечення програми для роботи з дітьми. Реалізуючи програму в роботі з дітьми, вихователь-хореограф зможе перейнятися логікою і специфікою мистецтва, а фахівець хореограф через логіку ускладнення і збагачення змісту програми в кожній віковій групі відчує особливості віку дітей. Будь-який педагог, вивчаючи і впроваджуючи методичне забезпечення програми, зможе перетворити запропановану нами методіку на власний позитивний досвід.

2.2.5. Інтеграція складників змісту дитячої хореографії

Найбільше відповідає вимогам сучасної організації мистецької діяльності дітей дошкільного віку забезпечення в програмі інтеграції таких складників змісту освіти: сприймання хореографії, ознайомлення з мовою мистецтва, репродуктивне навчання мистецтва і на цій основі продуктивна діяльність дітей, а точніше – репродуктивно-творча діяльність.

Сприймання, ознайомлення з музично-хореографічними творами та зі специфічною мовою танцювального мистецтва – **перший складник змісту дитячої хореографії**. Відповідно у дитини з'являється первинна освіченість, обізнаність у мистецтві. У цьому процесі важливим є формування у дітей загальнозначущих позитивних асоціацій, уявлень, понять, емоційно-ціннісного ставлення до змісту мистецтва і специфічної його форми, до його створювачів, до художніх творів як людської цінності.

Художньо-практична діяльність, у якій забезпечується реалізація власної активності дитини, набуття танцювального досвіду і деякого ступеня оволодіння мистецтвом виконавства – стає **другим складником змісту дитячої хореографії**.

Психологи і педагоги вважають: процес розвитку дитини зумовлюється багатьма чинниками та залежить насамперед від прижиттєвих соціальних і культурних впливів. За влучним висловом Л. Віготського, саме у процесі залучення дітей до різних діяльностей відбувається «вростання» їх у людську культуру. З багатьох причин підхід, в основу якого покладено діяльність, – не випадковий. Однією із причин вважається та, що саме діяльності ввібрали у себе різновиди людських знань, умінь, здібностей, тому, відповідно, в них створюються умови для їх формування, проявів, розвитку. Мистецькі діяльності, на думку вченого, становлять величезний і винятковий досвід, пов'язаний не лише з набуттям мистецької компетентності, а й широкої культурної, особистісної.

Набуття дитиною музично-танцювальної культури неможливе без постановки питання про деякий розвиток хореографічної творчості. За висловом вітчизняного вченого, дослідника психології творчості В. Роменця, найбільше вираження своєї індивідуальності людина знаходить у творчій діяльності [40].

Дитяча танцювальна творчість, яка дає дитині можливість найвищого виявлення у створенні, відкритті нового для себе, вищого і складнішого (нові комбінування відомого, інтерпретація наслідувальних дій, власно вигадане нове), нового про себе (я здат-

ний створювати красиве!) і навіть для інших (танцюю для групи однолітків, батьків) та можливість гармонійного виявлення себе в усіх видах танцювального мистецтва – **третьою складником змісту дитячої хореографії**.

З погляду Л. Виготського, «навчити творчого акту мистецтва не можна; але це зовсім не означає, що не можна вихователю сприяти його утворенню і появі» [18, с. 247]. Тож шлях до розвитку дитячої творчості – через набуття дитиною мистецького досвіду сприймання і виконавства та створення дорослими особливої атмосфери заохочення дитини до творчих дій, підтримки щонайменших її проявів, дитячої ініціативи.

Хореографічна художньо-творча діяльність ґрунтується на цілісності позицій щодо репродуктивного і продуктивного характеру мистецького досвіду дітей (дитина здатна діяти як за зразком, так і на творчому рівні). **Репродуктивно-продуктивний характер мистецької діяльності сприяє прояву задатків і здібностей дітей під час набуття знань, навичок, умінь та прояву їхньої творчої активності як рушійної сили розвитку.** Через діяльність активно формується фонд дитячого «можу», тобто розвиваються інтереси, проявляються здібності дитини, вона набуває різноманітних навичок художнього виконання мистецьких взірців – танців, хороводів, традиційних рухів тощо.

Отже, пропонована інтеграція змісту освіти за сприятливих умов виховання і навчання дітей дошкільного віку, реалізації всіх або окремих змістових ліній програми, виявлення дитячої активності здатна впливати на процес оволодіння дітьми соціальним надбанням людства – хореографічною культурою зокрема і мистецькою загалом. Це означає закласти основи культурної компетентності дошкільників у вужчому, спеціальному, мистецькому значенні та в широкому, загальнолюдському, – сформувані особисте естетичне ставлення до світу мистецтва, а через це – до світу навколишнього, природи, людей, себе самої як спроможної до творчих проявів істоти.

2.2.6. Комплекс змістових ліній програми з дитячої хореографії

Програма «Дитяча хореографія» створена з урахуванням вікових особливостей розвитку дітей дошкільного віку, викладена у послідовності, що поєднує віковий підхід і сходинки щорічного навчання мистецтва. Зміст і структуру розроблено на основі провідних психолого-педагогічних принципів, відповідно до доступності видів хореографії для дитячого сприймання і відтворення, поступового їх

збільшення згідно з історичною логікою розвитку хореографічного мистецтва, розширення і поглиблення матеріалу щодо дитячих можливостей, які постійно змінюються, тощо.

Зміст кожного року навчання дітей викладено у кількох змістових лініях.

Змістові лінії в програмі першого року навчання – «ТАЄМНИЦІ ТЕРПСІХОРИ», «ДИТЯЧА ОБРАЗНО-ІГРОВА ВЕСЕЛКА», «УКРАЇНСЬКІ МУЗИЧНО-ХОРЕОГРАФІЧНІ ТРАДИЦІЇ».

Першими сходинками на шляху входження дітей у світ Терпсіхори є дитячі образно-ігрові таночки і хореографічні традиції свого народу. Образно-ігрові танці не пов'язані з конкретним видом хореографії, вони живляться природними та ігровими рухами дитини й елементарними танцювальними рухами. Образно-ігрові танці під назвою «Дитяча образно-ігрова веселка» разом із системою рухів і вправ під назвою «Таємниці Терпсіхори» виконують самостійну і водночас пропедевтичну роль (попереднє, підготовче навчання) на першій сходинці опанування дітьми танцювальним досвідом. Граючись, уявляючи себе в образі, дитина застосовує основні рухи – ходу, біг, стрибки, так звані пружинки, оплески та асоціативні рухи (конкретно-образні рухи) м'ячика, пташки, зайчика тощо. Дитина набуває початкового танцювального досвіду, підпорядковуючи знайомі з життя та ігрового досвіду різні рухи музичному характеру і ритму.

✧ Коли педагоги запитують мене про програму моєї школи, я відповідаю: «Насамперед навчимо маленьких дітей дихати, вібрувати, відчувати...Учіть дитину чудес і красі навколишнього їй нескінченного руху...» [22, с. 229].

Айседора Дункан

Образна зображувальність у таких танцях підсилюється атрибутикою: дитячою музичною (брязкальця, бубон, дзвіночки тощо) і немусичною (листячко, квіточка, стрічки, прапорці кольорів веселки тощо). За змістом ця сходинка залучення дітей до мистецтва танцю максимально наближена до музичної, зокрема музично-рухової діяльності дошкільників. Це варто розцінювати як особливу умову, тому що в музичній і хореографічній діяльності зусилля дорослих спрямовуються до спільних виховних та інших завдань, а для їх досягнення використовуються в комплексі засоби музичного мистецтва і засоби хореографії.

Частина завдань у навчанні, деякі образи, репертуар, особливо ігровий і фольклорний, використовуються в музичній і хореографічній діяльності паралельно. Важливо, поглиблюючи навчання

варіативною повторюваністю, впевнити кожну дитину-дошкільника у своїх художніх можливостях і дати відчуття радості від набутого вміння. Дорослим бажано саме так будувати роботу, щоб кількісно не переважувати дітей, проте спільними зусиллями допомогти всім дітям в опануванні основних понять, навичок, способів дій.

Змістові лінії у **програмі другого року навчання** збільшуються за обсягом і кількістю. З'являється змістова лінія «ТАНЦЮВАЛЬНІ ПОДОРОЖІ СВІТОМ». З погляду українського вченого О. Рудницької, світ мистецтва становить відкритий простір своєрідних культур, що репрезентують розмаїття людського досвіду творчої діяльності. Кожна з культур виражає самотність національних традицій у їх взаємозв'язку з духовними надбаннями інших народів і дає можливість досягнути цілісної художньої картини світу, уявити собі спільність людської цивілізації, в якій кристалізується внутрішнє багатство неповторних національних культур [42]. Тому об'єктивно необхідним у дитячій хореографічній діяльності стає залучення дітей з четвертого року життя до змісту не тільки такої лінії програми, як «Українські музично-хореографічні традиції», а й лінії «Танцювальні подорожі світом».

А от **програма третього і четвертого років навчання** поповнюється змістовими лініями «ЗАПРОШЕННЯ ДО БАЛУ» і «СУЧАСНЕ ПЛАСТИЧНО-ОБРАЗНЕ ТАНЦЮВАННЯ». Наступність змістових ліній – не випадкова, адже кожна з них презентує один з основних видів хореографічного мистецтва.

Особливості певного виду хореографії (народна, бальна, класична, сучасна) знаходять виявлення у своєрідній художній мові як складних засобах вираження змісту, образу, форми твору. Доречно відзначити навіть внутрішні відмінності мови, які зумовлені кожним із видів хореографічного мистецтва. Наприклад, національне українське мистецтво і народів світу загалом, бальна і сучасна хореографія, класична система танцю: з-поміж них український танець не вимагає особливої тренуваності м'язів і суглобів, а екзерсис класичної системи танцю побудований на виворотних позиціях ніг; народні танці наповнені життєво близькими стосунками, а сучасна хореографія потребує більш абстрактного мислення. Тому-то дитина не здатна опанувати їх однаковою мірою. Запропонована у програмі комплексність і наступність від елементів класичного екзерсису, образно-ігрових і українських танців до ширшої народної, бальної та сучасної хореографії стає однією з умов успішного хореографічного навчання дітей.

Якщо враховувати суб'єктивну здатність дитини сприймати мистецтво групою органів чуття і відтворювати за допомогою великої групи органів, то дитяче опанування виконавським мистецтвом хореографії доречно співвідносити із наростанням вікових можливостей дитини сприймати і відтворювати мистецький досвід поступово в найпростіших образно-ігрових рухах і танцях, виражальних засобах міміки і пантоміміки, більш виразних позах класичної системи, рухах народних і бальних танців та їх інтеграції в сучасній пластиці.

Отже, виходячи з вікових особливостей дітей дошкільного віку та зі специфічних властивостей кожного з видів хореографічного мистецтва, вважаємо виправданою і доцільною запропоновану комплексність і послідовність збагачення змісту хореографічної діяльності, а відтак і набуття дитиною елементарної хореографічної компетентності та ширшої культурної у руслі основних видів хореографічного мистецтва.

2.2.7. Оптимальна структура змістових ліній програми

Структура кожної змістової лінії програми складається, по-перше, з комплексу засобів художньої виразності конкретного виду хореографії (з хореографічної абетки, рухів як основних елементів певного виду мистецтва танцю); по-друге, з репертуарних матеріалів для дитячого танцювального виконавства; по-третє, із завдань для дитячої творчості.

Набуття навичок танцювального руху – одне з головних програмових завдань хореографічного навчання. Воно пов'язано із засвоєнням елементів танцювального руху, танцювальних положень, поз, малюнків, фігур тощо. Танцювальні рухи для дитини, яка бажає танцювати, неначе деякий запас слів для людини, що бажає говорити будь-якою мовою. Саме танцювальний рух становить своєрідну основу танцювальної мови.

✧ У моїй школі я не буду вчити дітей рабськи наслідувати мої рухи. Я навчу їх власних рухів. Взагалі я не стану примушувати їх зачувати певні форми, навпаки, я буду прагнути розвинути в них ті рухи, які властиві їм. Хто постійно бачив рухи зовсім маленької дитини, не стане заперечувати, що вони прекрасні. Вони прекрасні саме тому, що природно відповідають дитині [22, с. 23].

Айседора Дункан

У танцювальній діяльності дитина від засвоєння «слів-рухів» просувається, як і в розвитку мови і мовлення, до набуття вміння будувати з них фрази, тобто комбінування двох-трьох рухів, а згодом – речення і образні висловлювання, тобто танцювальні фігури і танці.

Таким чином, якщо не вчити дитину мови рухів, то вона не зможе пластично виражати почуття, думки. Тому рухи широко представлені у кожному розділі, виконуючи роль опанування мови кожного виду танцю і мистецтва загалом.

Однак найбільше різноманіття рухів, доступне дитині-дошкільникові, виявляється в рідних танцях, в українських музично-хореографічних традиціях. Навчити дітей насамперед вільно розмовляти своєю рідною художньою мовою, опанувати прийоми образного мислення свого народу – означає прокласти стежку до культур інших народів, загальнолюдської культури. Тому-то навчання дітей українських танцювальних рухів, хороводів і танців стає однією із провідних умов успішного хореографічного навчання в кожній віковій групі.

◇ Діти дошкільного віку дуже люблять народні ігри зі співами і танцями й охоче виконують легкі народні рухи під пісню чи під звуки інструменту. Особливо гарно, рівно і ритмічно танцюють діти перший рух – *зальотний*, і пластично та ніжно – *хід акцентований* [11, с. 9].

Василь Верховинець

У кожній змістовій лінії програми пропонуються для дитячого виконавства репертуарні матеріали – **хороводи, танці, забави, ігри, вправи** – різноманітні за тематикою, привабливі для дітей в образному розумінні, пов'язані з уже відомим життєвим досвідом і набуттям нового. Твори частково презентуються в дитячому хореографічному репертуарі цього посібника та посібників за списком літератури, а інші можуть бути розроблені педагогом на основі зазначених засобів танцювальної виразності, а значить стати доступними дітям дошкільного віку в технічному розумінні. Запропоновані назви танців – орієнтовні, але вони спрямують творчість педагога у бажаному руслі.

Залежно від загального планування роботи художньо-естетичного спрямування в дошкільному навчальному закладі, педагог повинен створювати танці для дитячих святкувань, музично-театралізованих спектаклів тощо. Бажано, щоб ці танці збагачували естетичні переживання дітей, були цікавими за образами і змістом, доступними виконавським можливостям конкретних дітей.

Хоча побудова розділів програми подібна (рухи, танцювальне виконавство, дитяча творчість), проте розділ «Таємниці Терпсіхори» має відмінності. Основні завдання у розділі класичного екзерсису – виховання елементарної пластики рук, сили й еластичності ніг, стрункого корпусу, культури і музикальності виконання рухів – досягаються загалом у традиційних за формою вправах і не передбачають танців і творчих завдань. Наприклад, вправа «батман тендю» вивчається і виконується відповідно до правил класичного танцю. Спочатку вивчається рух із 1-ї позиції в сторону (найлегше правильно сприймати, відчувати і виробляти виворітність).

Вихідне положення – 1-ша позиція ніг (також 3-тя позиція ніг), корпус підтягнутий, коліна натягнуті, руки у підготовчому положенні (або на лінії талії).

Перший такт. На рахунок «раз – і, два – і» натягнута працююча нога (спочатку права, а з повторенням вправи – ліва) ковзним рухом усієї стопи відводиться у бік 2-ї позиції, п'ята відривається від підлоги, стопа витягується в пальцях і у підйомі, голова зберігає пряме положення, погляд уперед.

На рахунок «три – і, чотири – і» положення ніг, тулуба, голови не змінюються.

Другий такт. На рахунок «раз – і, два – і» працююча нога плавно переводиться з носка на всю стопу і підводиться ковзним рухом у 1-шу позицію.

На рахунок «три – і, чотири – і» положення 1-ї позиції, підтягнутість корпусу зберігаються.

А от надавати строгим вправам класичного екзерсису образно-ігрового, асоціативного характеру – навіть потрібно (нога, ніби натягнута стріла; корпус граціозний, ніби стовбур у стрункої берізки тощо). Інакше вправи екзерсису обтяжуватимуть дітей.

Під час виконання вправ класичного екзерсису дітям дошкільного віку корисно слухати і насолоджуватися балетною музикою, якщо тривалість слухання є домірною віку. Фрагменти вальсів, польки, галопа, маршів із казкових та інших балетів (П. Чайковський «Лускунчик», «Спляча красуня»; «Лісова пісня», М. Скорульський тощо) мають скласти музичну основу для вправ екзерсису, для танців дітей, для образної танцювальної імпровізації дошкільників, а тематична добірка творів може бути запропонована дітям для слухання і пластичних імпровізацій під час танцювальної розваги.

Важливою педагогічною умовою цікавого й успішного хореографічного навчання виступають **творчі завдання**, яким педагог пови-

нен надавати особливого значення. Нині проблема дитячої творчості характеризується як основна тенденція в художньо-естетичному вихованні, що пов'язана з розкриттям обдаровання дитини, розвитком уяви, творчого мислення тощо.

✧ Виховання обдаровання з його індивідуальними особливостями – тонкий і складний педагогічний процес [6, с. 5].

Галина Березова

Досвід музично-ігрової і танцювальної творчості в системі музичного, музично-рухового і хореографічного навчання дає підстави стверджувати, що діти здатні творчо і різноманітно проявляти себе в музично-пластичних діях. Для здійснення цього актуального напрямку роботи у кожній змістовій лінії програми рекомендовані орієнтовні танцювальні завдання, які треба розглядати у взаємозв'язку зі змістом розділу – рухами і танцями. Це дасть змогу педагогові у контексті набуття дітьми типових танцювальних навичок послідовно підводити їх до творчих дій, займатися процесом співтворчості з дітьми систематично.

✧ Танець майбутнього, якщо звернутися до першоджерела всякого танцю, – у природі, це танець дуже давній, це танець, що завжди був і вічно залишиться незмінним. У незмінній вічній гармонії рухаються хвилі, вітри й земна куля. І не йдемо ж ми до моря, не запитуємо в океану, як рухався він у минулому, як буде рухатися він у майбутньому; ми відчуваємо, що його рухи відповідають природі його вод, вічно відповідали їй і вічно будуть їй відповідати [22, с. 17].

Аїседора Дункан

Творчі завдання різноманітні, вони ускладнюються поступово, починаючи з простого комбінування знайомих рухів, інтерпретації і танцювальної імпровізації і аж до вигадування рухів певного образу і власного таночка. Тематика творчих завдань пов'язана з дитячим світосприйманням. Назва орієнтує дитину на життєвий образ, певні асоціації, які дитина під впливом прослуханої музики передає пластикою свого тіла, перетворює раніше набутий досвід на свій новий досвід. Назва і влучно дібрана музика можуть спрямувати фантазію дитини навіть до створення певного сюжету, вигадування рухів і фігур, в яких назва може знайти втілення. Важлива умова – дібрати найбільш виразний музичний твір відповідно до характеру і назви завдання.

✧ Завдання для танцювальної творчості також мають свою лінію ускладнення. Загальне для всіх завдань – прослухати музику, визначити її характер, настрій, форму і намітити можливі варіанти побудови танцю. Обговорення може бути спільним, під час якого одна пропозиція доповнюється іншою або діти невеличкими групами «створюють» свій танець... [12, с. 123].

Наталія Ветлугіна

Більше умов для реалізації творчого потенціалу дітей створюється в образно-ігрових, українських та інших народних танцях, у сучасній пластиці. Саме для цих танців характерною є часткова або суцільна імпровізаційність виконавства. Хоча танцювальна творчість дошкільників не має самостійної художньої цінності, тобто не є завершеним витвором мистецтва, однак у музично-рухових діях діти можуть виявити винахідливість, оригінальність, фантазію, ініціативу, кмітливість. У такому творчому процесі дитина формує і виражає себе як особистість.

✧ Саме творча діяльність людини робить її істотою, спрямованою у майбутнє, що творить його і видозмінює своє теперішнє [17, с. 5].

Навчити творчого акту мистецтва не можна; але це зовсім не означає, що не можна вихователю сприяти його утворенню і появі [18, с. 247].

Лев Віготський

Ураховуючи, що танцювальна творчість має виховну і розвивальну цінність для дитини, педагог систематично пропонує дітям творчі завдання.

Відкривати разом з дітьми хвилюючий, цікавий світ Терпсіхори, створювати особливу атмосферу для сприймання і переживання дітьми музично-хореографічних образів і танцювально-ігрових ситуацій, заохочувати дошкільників до процесу навчання мистецтва – танцювального виконавства, танцювальної творчості, виявлення індивідуальності у власному виконавстві, самовираження у привабливих танцювальних діях – означає сприяти розвитку дітей у хореографічній діяльності.

2.3. Методика дитячої хореографічної діяльності

2.3.1. Хореографічні заняття: види, типи, структура, зміст

Заняття, під час яких відбувається виховання і розвиток дітей, є основною формою навчання дітей хореографії.

◇ На сучасному етапі утвердився погляд на заняття як форму впливу вихователя на дітей, виконання передбачених програмою завдань, тобто як на особливу форму організації навчання; ...форму педагогічного впливу, яка поєднує розвивальний і виховний ефекти навчання, формує у дітей уміння активно засвоювати знання і творчо використовувати їх за безпосередньої участі педагога, що сприяє набуттю досвіду спільної діяльності з дорослими й однолітками [36, с. 390–391].

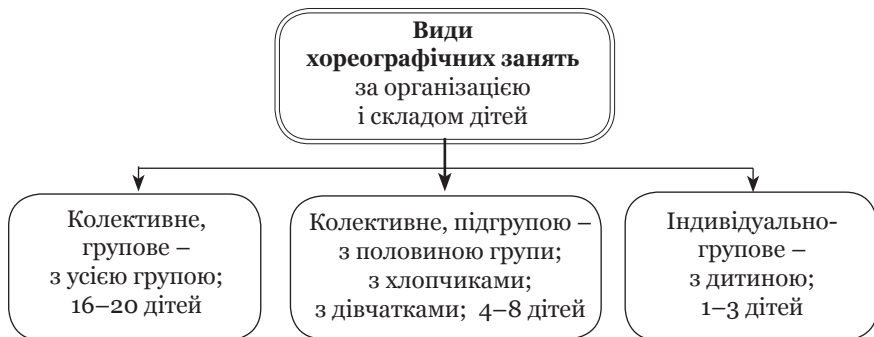
Тамара Поніманська

Види хореографічних занять

У дошкільній педагогіці розрізняють види занять за організацією і складом дітей. Відповідно, хореографічне заняття може бути: колективним або груповим, з підгрупою дітей, індивідуально-груповим (див. схему 4). Традиційно для занять утворюється група дітей за віковим принципом. Може бути й різновікова група, але бажано рік навчання дітей хореографії – один і той самий. Кількість присутніх – оптимально 14–16 осіб, але не більше 20 дітей. З більшою кількістю дітей дошкільного віку заняття будуть менш продуктивними, обтяжливими для них самих.

Схема 4

Класифікація видів хореографічних занять

Колективні заняття оптимально проводити раз-двічі на тиждень. Ще одне чи два заняття протягом тижня можуть бути індивідуальними або для підгрупи дітей. Залежно від індивідуальних особливостей розвитку дітей і складу групи педагог зустрічається з однією дитиною чи кількома або з хлопчиками чи дівчатками, з однією чи двома парами дітей, можливо, які тривалий час хворіли і не відвідували заняття регулярно, або з тими дітьми, з якими розучується індивідуально спрямований репертуар.

✧ Педагог повинен уміти визначати ступінь складності навчальних завдань, дбаючи, щоб навантаження було посилюючим для дошкільнят. Важливо забезпечити особистісно орієнтований стиль керівництва навчальною діяльністю дітей, не допускати зверхності, ігнорування їхніх інтересів, поверхових оцінок зусиль. Усе має бути спрямованим на те, щоб навчання для них було цікавим, особистісно значущим [36, с. 388].

Тамара Поніманська

Орієнтовна тривалість хореографічних колективних занять: з дітьми молодшого дошкільного віку (діти 3–4-х років і 4-х – 5-ти років) – 15–20 і 20–25 хвилин; зі старшими дошкільниками (діти 5–6-ти років і 6-ти – 7-ми років) – 25–30 і 30–35 хвилин. Тривалість заняття на початку і в кінці навчального року коливається у межах 5–10 хвилин. Тривалість інших форм роботи орієнтовно така сама, окрім індивідуальних занять та з підгрупою дітей. Їх тривалість педагог визначає самостійно у кожному випадку окремо, орієнтуючись на конкретних дітей.

Типи хореографічних занять

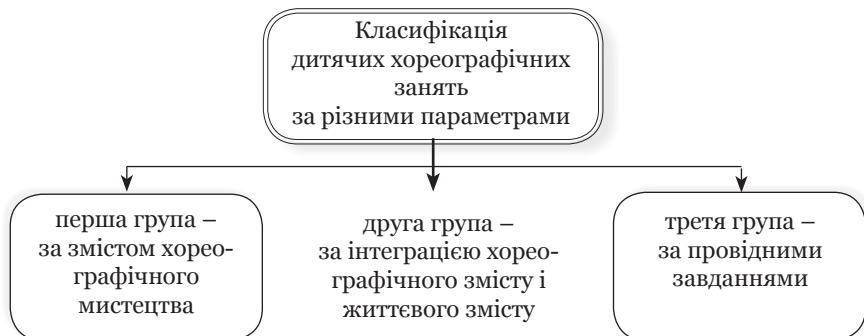
У дошкільній педагогіці заняття класифікуються на типи залежно від **навчального змісту** заняття або від **педагогічних завдань**, тобто за різними параметрами. Хореографічні заняття класифікуємо на три групи, також залежно від того, *що* беремо за основу (див. схему 5).

У кожній групі занять визначено кілька типів дитячих хореографічних занять (див. схему 6).

Перша група занять охоплює типи занять, в основі класифікації яких **вид і зміст хореографічного мистецтва** – використання навчального змісту окремого виду хореографії (домінантне) або сукупності певних видів (комплексне), тобто поєднання різних видів хореографічного мистецтва.

Перший тип – **домінантне заняття**, в якому переважає один із видів хореографічного мистецтва (одна зі змістових ліній програми) і

Класифікація дитячих хореографічних занять за основними параметрами

яке зазвичай уміщує вправи класичного екзерсису або образно-ігрові. До нього і залучають дітей. Наприклад, хореографічне домінантне заняття з навчання дітей 3–4-х років образно-ігрових рухів і танців. Або хореографічне домінантне заняття з навчання дітей 4-х – 5-ти років українських музично-хореографічних традицій чи домінантне заняття з навчання дітей 5–6-ти років сучасних танців з використанням партнерної гімнастики.

У таких заняттях учасники начебто занурюються в атмосферу українського народного або бального танцювання тощо. Діти можуть ознайомлюватися із новим матеріалом, розучувати його, а також закріплювати, повторювати, творчо застосовувати і вдосконалювати.

Другий тип хореографічних занять за цією класифікацією – **комплексне заняття**. У ньому планується залучати дітей до комплексу змістових ліній програми, тобто видів хореографічного мистецтва. Залежно від віку дітей у занятті використовують комплекс засобів: елементи класичної системи танцю, українські народні танці, танці народів світу, бальні тощо.

До проведення домінантних і комплексних занять більшу готовність проявляють фахівці зі спеціальною хореографічною освітою, оскільки такі заняття є традиційними для дітей шкільного віку і дорослих, для спеціалізованих хореографічних установ тощо. Однак вони не так ефективні в дитячій хореографії. В означених типах занять за точку відліку взято засоби хореографії, тобто зміст самого мистецтва, проте майже не береться до уваги життєво значущий

Типізація хореографічних занять дошкільників

для дошкільника, відповідний його віковий контекст у вигляді таких орієнтирів, як ігрові, образні, тематичні, сюжетні.

Тому-то друга група – **інтегровані хореографічні заняття**. У них також ставляться завдання як на ознайомлення дітей із новим матеріалом, так і на розучування, закріплення, повторення, творче застосування, вдосконалення. Однак завдяки життєвому і широкому художньому змісту зростає виховний і загальнорозвивальний аспект заняття.

Поняття **«інтегроване заняття»** тлумачимо як таке, в якому інтегрується хореографічний зміст і життєво значущий для дітей зміст, а тому хореографія не сприймається дітьми як щось відокремлене від життя. Підсвідомо формується розуміння її як мистецтва, що пов'язане із різними сторонами життя, відображає життя, потрібне у житті через своє специфічне призначення. В інтегрованому занятті дитина переживає добро, радість, красу, доброзичливі стосунки, гнучке поведіння через інтеграцію почуття, життєво значущої ситуації, поведінки в цілісному художньому образі, відповідної музики і пластики. У такий спосіб в інтегрованому занятті відбувається процес узгодження, об'єднання хореографічного мистецтва і його функцій у житті людини.

Перший тип занять у цій групі – **«інтегроване домінантно-ігрове заняття»** та **«інтегроване комплексно-ігрове заняття»**. Наприклад, у таких заняттях діти долучаються до опанування певного виду хореографії та водночас кожна вправа, будь-яке завдання має образно-ігровий характер: «рухаємося струнко, красиво наче балерини»; «йдемо повільно, розслаблено як дідусі»; «крокуємо енергійно наче завзяті козаки»; «стрибаємо весело як зайчики»; «йдемо поважно, високо піднімаючи ноги у колінах, наче півник»; «дрібочемо так, наче цвяшки забиваємо у підлогу»; «бігаємо легенько як пташки»; «калатаємо у дзвоники, наче крапельки розбризуємо» тощо.

Або все заняття будується на комплексі хореографічних засобів з кількох змістових ліній і водночас на основі сукупності ігрових образів. Коло ігрових образів пов'язано з конкретною грою, мультфільмом, казкою тощо. Наприклад, персонажів численних серій мультфільму «Ну, постривай!» вистачить на будь-яке хореографічне заняття. Ці заняття особливо подобаються дітям молодшого віку.

Вважаємо, що педагогові-хореографу треба відшукувати для таких занять доречну інформацію з різних джерел, щоб відповідати дитячим очікуванням, їхньому художньому і життєвому досвіду.

Другий тип занять у цій групі – **«інтегроване домінантно-тематичне»** та **«інтегроване комплексно-тематичне»**. В його основі – хореографія однієї змістової лінії (або комплексу змістових ліній) і актуальна, пізнавальна, приваблива для дітей тема. Темати можуть бути: пори року, навіть реальні погодні умови; природа і природні явища у різних проявах; світ диких і свійських тварин; загальноосвітня школа; балетна школа; дитячий театр; театр опери і балету; балетний спектакль; етика взаємин між людьми тощо. Через окремі ситуації розкривається тема загалом.

Третій тип занять із цієї групи – *«інтегроване домінантно-сюжетне»* та *«інтегроване комплексно-сюжетне»*. В його основі: літературні джерела – казкові, фантастичні сюжети, легенди, міфи, оповідання; національні джерела – сюжети українських легенд, переказів, казок тощо; мультиплікаційні джерела – сюжети відомих мультфільмів; театральні джерела – сюжети казкових балетів і дитячих опер («Лускунчик», «Снігова королева», «Дванадцять місяців», «Зима і Весна» тощо); вигадані сюжети на теми дитячого життя (наприклад, «мандрівний сюжет», «на гостини», «у магазині іграшок») тощо.

Така інтеграція є гуманною, психологічно і педагогічно виправданою стосовно дитини-дошкільника, тобто до її вікових особливостей. Водночас педагог реально усвідомлює *що* саме інтегрують такі заняття, а саме – мистецький і більш широкий культурний зміст. А от як відбувається інтеграція – вирішальними тут стають особистий досвід педагога, його знання дітей, майстерність тощо. Інтегровані заняття мають переважати у роботі з дітьми дошкільного віку.

✧ Знання типології занять дозволяє вихователю обрати ту організацію заняття, яка найбільше відповідає поставленим педагогічним завданням [13, с. 270].

Едуард Вільчковський, Олександр Курок

Третю групу занять визначаємо на основі мети і виняткових провідних завдань, які властиві хореографічній діяльності, поєднують творчі, організаційні й підсумкові аспекти. Такі заняття доцільні в усіх вікових групах, на всіх сходах навчання (1-й, 2-й і наступні роки навчання). Це такі типи занять: «Заняття-постановка», «Заняття-тренінг», «Заняття-презентація», «Самостійно-творче заняття «Після дії»».

Заняття-постановка присвячується, головню, завданням постановки танцю. Зокрема, це заняття на ознайомлення із новим матеріалом, формування початкових умінь, але важливою його ознакою стає розгортання творчого процесу постановки танцю педагогом за участю дітей. Дорослий коментує і пояснює свої дії, обґрунтовує зміну фігур музичними змінами, звертається до дітей із запитаннями, активізує їх до прояву елементарної творчо-постановочної ініціативи. Отже, танець не подається у готовому вигляді, а народжується на основі музики, за задумом педагога і у співтворчості з дітьми. Діти стають співучасниками (не лише виконавцями) народження танцювальної

постановки. Таке заняття доречніше проводити з дітьми старшого дошкільного віку, тому що танці для них більш розвинуті. Тривалість такого заняття може бути меншою, ніж зазвичай, що залежить від зацікавленості, самопочуття і працездатності дітей.

Заняття-тренінг тлумачимо як заняття на повторення і закріплення навичок виконання хореографічного репертуару. Слово «тренінг» у прямому розумінні треба тлумачити як «спеціальний тренувальний режим», але відповідно до дитячого віку, а не як виснажливу репетицію. Не варто приховувати, що таке заняття є доречним за тиждень до новорічного чи будь-якого іншого музично-театралізованого чи танцювального свята, до якого діти у процесі хореографічної діяльності розучили 2–3 танці, гру танцювального характеру тощо. Воно може бути коротшим за тривалістю. У цьому контексті стають важливими особливі методи і прийоми, за допомогою яких повторення і закріплення набувають характеру вдосконалення на зразок відкриття деякої новизни, утвердження радості спілкування між дітьми, бажання підготувати танець-подарунок батькам до свята тощо.

Заняття-презентація є підсумковим заняттям, властивим для хореографічної діяльності аматорів і професіоналів та відомим здебільшого під назвою «відкрите заняття». Це заняття на узагальнення дитячого досвіду хореографічної діяльності. Роль педагога на самому занятті мінімізована. Переважає самостійна діяльність дітей. Предмет презентації – нинішні хореографічні досягнення дітей. Адресат презентації – батьки, педагоги, можливо, й діти інших груп. Презентують сам процес діяльності, тобто таке заняття, яке проводиться на цьому етапі. Батьки хочуть бачити, чим і як займаються діти, відзначити зростання своїх дітей. Мудрі педагоги проводять такі заняття навіть на початку навчального року. В такому разі заняття стає початковою констатацією вихідного рівня розвитку дітей, а наступні засвідчують позитивні зміни, особисті та спільні досягнення.

Самостійно-творче заняття «Після дії» тлумачимо як заняття на вільне і творче оперування дитиною набутим досвідом, як таке, що відбувається після святкових виступів, дня танцю, балу тощо. Вважаємо їх корисними для розвитку самостійності дошкільника загалом, для реалізації гедоністичної функції танцювальної діяльності. Діти на такому занятті можуть замінити одне одного, набуваючи привабливого досвіду (наприклад, танець Попелюшки і принца виконує інша пара; за ведучого у хороводі стає охоча дитина тощо). Доцільно пропонувати дітям творчі імпровізації на основі набутого досвіду виконавства (бажано пропонувати музичний твір, ще не знайомий дітям).

Жодне з означених типів занять не можна вважати обов'язковим. Ретроспективу зроблено для полегшення пошуку різних орієнтирів, чіткого бачення педагогічних можливостей, перспектив зростання, набуття і вдосконалення педагогічної майстерності кожного фахівця. Водночас відомо, що хореограф – це людина-експериментатор, сповнена творчих задумів, налаштована як на збереження традицій хореографічної освіти, так і на їх оновлення і творення нових.

Структура і зміст хореографічного заняття

У дошкільній педагогіці утвердилася структура заняття з дітьми, головню, із трьох частин: підготовча, основна, підсумкова. Вважаємо такою може бути структура і хореографічного заняття, особливо якщо йдеться про першу і третю групу занять.

Підготовча частина спрямовується на психологічну, мотиваційну і рухову підготовку дітей до здійснення основної частини. В **основній частині** діти ознайомлюються з новим матеріалом, розуміють репертуар, закріплюють раніше набуті навички, залучаються до творчих завдань тощо. У **підсумковій частині** пропонуються релаксаційні вправи, узагальнюються результати діяльності дітей, прогнозуються завдання наступної зустрічі, виконується уклін-подяка тощо.

Водночас вважаємо оптимальною, а отже, і пропонуємо таку структуру хореографічного заняття та інших форм організації хореографічної діяльності дітей, через яку дії дошкільників розвиваються за законами драматургії та гри. Така **структура заняття** має **п'ять частин**: експозицію, зав'язку, розвиток дії, кульмінацію, розв'язку (див. схему 7).

Схема 7

Структура форм організації хореографічної діяльності дошкільників

П'ять частин хореографічного заняття, розваги, свята (наскрізна драматургія)				
1-ша частина Експозиція →	2-га частина Зав'язка →	3-тя частина Розвиток дії →	4-та частина Кульмінація →	5-та частина Розв'язка

У першій частині – **експозиції** – педагог звертається до реальних життєвих обставин, у яких перебувають діти, помічає усі зміни в них (начебто відбувається ознайомлення із персонажами дії), вітає іменинників, якщо такі є. Діти помірною ходою в ритмі музики рухаються по залі, демонструючи свою готовність танцювати (упорядковується дихання, зосереджується увага, організовується м'язовий апарат, встановлюється контакт із педагогом), виконують ще

кілька циклічних рухів (інші види ходьби, легкий біг, танцювальний крок). Шикуючись у певній побудові, діти і педагог надають струнності своїй поставі, вітаються танцювальними засобами (уклін-вітання у класичному чи українському характері танцю або інтерактивна вправа «Передай вітання іншому» чи «Хвиля вітань»), можливо, хлопчики вітаються з дівчатками. Педагог апелює до досвіду попереднього заняття, ознайомлює в основних рисах зі змістом сьогоденного.

Друга частина заняття – **зав'язка** – найкоротша за тривалістю. У дитячій хореографії – це не конфлікт (як це буває зазвичай у драматичній дії), а основна колізія, інтрига, яку майстерно подає педагог, залучаючи дітей до її осмислення. Це основна ідея, ситуація заняття, навколо якої буде розвиватися дія («Як обіцяла на попередньому занятті, сьогодні ви, хлопчики, спробуйте себе в образі Лускунчика, а кожна дівчинка танцюватиме за Машу. А от хто з ким стане у пари – дізнаємось у Терпсіхори»). Особливо загадковою може бути зав'язка в інтегрованому домінантно-сюжетному або комплексно-сюжетному занятті (може щось важливе зникає; хтось не встигає потрапити на заняття тощо). Цьому сприяє казковий чи будь-який інший сюжет. Таким чином, у дітей активізується інтерес до заняття, вони знають, до чого прагнути.

Розвиток дії – основна частина заняття. Розвиватимуться сюжетні дії, вирішуватимуться основні завдання заняття – на розвиток танцювальності у музично-рухових вправах, на формування танцювальних навичок під час розучування нової забави чи гри, на закріплення хореографічного досвіду через повторення танцю тощо.

Четверта частина заняття – **кульмінація** – доволі коротка за тривалістю. Її хореографічним змістом може бути танцювальна гра з творчими імпровізаціями дітей. Так, на занятті за сюжетом казки «Рукавичка» повертається дід і радіє зустрічі з дітьми – мешканцями його рукавички, а ті демонструють йому свою набуту танцювальну вмільсть у спільній імпровізації. У такий спосіб сюжетна і рухова кульмінація збігатимуться.

Остання частина заняття – **розв'язка** – теж коротка: логічне розв'язання всіх завдань заняття та змістовної лінії спілкування педагога і дітей. Виконується вправа на розслаблення; педагог наголошує на успіхах дітей, можливо – самоаналіз окремих дітей; прогноуються окремі завдання наступної зустрічі; виконується уклін-подяка.

У кожній частині окремо і в усіх у сукупності ставляться та вирішуються виховні, освітні й розвивальні завдання. Вважаємо, що заняття за такою структурою завжди матиме зрозумілу дітям логіку, мотивацію, динаміку розвитку, точку найвищого самовиражен-

ня дошкільників й обумовлене завершення. Педагог позбудеться аморфності у проведенні заняття, яку часто плутають із традиційним підходом до його структури. Драматургія заняття буде виявлятися не лише у сюжетній лінії, а насамперед – у музично-танцювальному матеріалі, психологічному переживанні дітьми своїх досягнень. У безсюжетному занятті кожна частина матиме вираження через повторення, змінюваність сольних, парних, масових танців, поєднання масових танців із сольними фрагментами, спільність дій, контрастність музично-танцювального матеріалу тощо.

У різних типах хореографічних занять означена структура може реалізовуватися різною мірою, породжуючи різноманітність занять від сюжетно-розвинутої форми до безсюжетної. Успішніші заняття поєднують у собі драматургію, музично-руховий і сюжетний зміст. Тому радимо, розробляючи конспект, усе те, що планується, вносити, наприклад, до таблиці такої форми, яку заповнити до кінця пропонуємо педагогові самостійно (дивитися табл. 23).

Таблиця 23

Орієнтовний конспект хореографічного заняття

Частина заняття	Хореографічний зміст заняття	Життєво значущий зміст заняття: окремі ігрові ситуації, розвиток тематичності, логіка розгортання сюжету
Експозиція	Повільна хода по колу; помірне маршування; пришвидшена хода; легкий помірний біг «змійкою»; спокійна танцювальна хода – все у характері музики, яка змінюється. Танцювальний уклін: в образі дідуся (розслаблено, привітно, широко), потім – в образі струнких берізок і міцних дубків (підтягнуто, струнко, впевнено). Вільне кружляння на носочках	Ішов дід, діти, як у казці «Рукавичка». Спочатку повільно..., потім помірно..., а далі швидше..., і навіть побіг за своїм песиком. Йдуть, йдуть вони, дісталися засніженої галявини, привіталися із лісом – деревами і мешканцями, – закружили від радості, ніби сніжинки
Зав'язка		Можливо тут-то і загубив дід рукавичку...
Розвиток дії		

Культурна діяльність	Проводиться танцювальна гра з творчими імпровізаціями дітей. Діти демонструють дідові свою набуту танцювальну вмільість у спільній імпровізації	Повертається дід із песиком і вони радіють зустрічі з дітьми – мешканцями рукавички
Розв'язка		

2.3.2. Інші форми організації хореографічної діяльності дітей (вечори, концерти, фестивалі, свято танцю, Всесвітній день танцю, Віденський бал)

Дитячій хореографічній діяльності властивими мають бути щонайменше такі підсумкові форми організації, як танцювальний вечір, танцювальний концерт, фестиваль танців, свято танцю – Всесвітній день танцю в дитячому садку, Віденський бал дошкільників тощо.

Танцювальні вечори

Танцювальний вечір є розвагою, формою переважно самостійно-творчої танцювальної діяльності дітей, опосередковано керованою педагогом. Під час проведення танцювальних вечорів мінімум текстів і приготувань; діти застосовують набутий досвід танцювання на заняттях. Педагог, намітивши сюжет (основа – казка, мультфільм, життєва історія, художня подія, святкові новорічні дні тощо), залучає дітей до нього під час розвитку дій. Він виявляє чутливість, домірність, винахідливість щодо потоку дитячих пропозицій і прохань стосовно вибору музики, танцю, гри, забави тощо. У цей час педагог може перетворитися на Терпсіхору, перевтілитися на чарівника, фею, танцмейстера, діджея, Королеву танцю тощо.

Нового не розучують. Відбувається закріплення і вдосконалення танцювального досвіду на творчо-ініціативному рівні. Повторюється репертуар, підготовлений на групових та індивідуальних заняттях, за вибором дітей, педагог залучає усіх до танцювальної імпровізації. Такі вечори не потребують розробки ідеального сценарію, а плануються на зразок підсумково-творчого заняття. Їх не повторюють, для їх підготовки не потрібно жодних репетицій, «прогонів». Вони спрямовані на те, щоб діти відчували свої досягнення під час вільної апробації. Під час танцювального вечора доцільними можуть стати творчі завдання («Впізнай мелодію, імпровізуй танок»), розважальні ігри під музику тощо.

Гра «Мотузка переможця»: у центрі зали ставлять два стільці або два по два, спинками один до одного; під ними кладуть кольорову мотузку (один кінець мотузки виглядає з-під одного стільця, другий – з-під другого). Кожен із двох гравців стає перед своїм стільцем, решта дітей утворюють велике коло. Після музичного вступу обидва гравці маршують навколо стільців, якщо звучить марш, або легенько й помірно бігають, якщо лунає українська танцювальна музика чи полька. Після того як музика раптово зупиняється, кожен із двох учасників гри швиденько сідає на стілець і висмикує з-під нього мотузку. Гру проводять тричі; спритніший той, хто із трьох спроб перемагає двічі. Діти захочують переможця оплесками. Він реалізує право переможця: замовляє музику для спільної танцювальної імпровізації та обирає наступних двох гравців.

Гра «Кращі автогонщики»: до двох іграшкових машинок прив'язують довгі нитки, а на їх кінцях – олівці. Під веселу музику двоє гравців починають намотувати нитки на олівці, решта дітей, утворивши велике коло, плескають у ритмі музики. Переможцем і кращим водієм-автогонщиком стає той, хто швидше намотає всю нитку на олівець. Далі звучить 8 тактів урочистого маршу і дитина-переможець під музику й оплески дітей рухається у внутрішньому колі, а наступні 8 тактів із цією дитиною рухаються всі діти. Грати можна й командно. Перемагає та команда, всі гравці якої швидше впоралися.

Гра «Завірюха – морозець»: охочі діти утворюють коло, тихенько лунає помірно швидка музика. Ведучий-педагог, рухаючись за спинами гравців, переходить від одного до іншого й почергово промовляє на вушко «завірюха» чи «морозець» (слово «завірюха» можна сказати частіше). Після цього ведучий пояснює правила: «Якщо я кажу «завірюха», то всі ті, кого я так назвав – змахують руками, кружляють, здійснюючи завірюху. А якщо я скажу «морозець», то всі ті, кого я так назвав – обхоплюють себе руками, наче гріються, і підгинають одну ногу». Або регулятором правил може бути музика: «Якщо звучить музика «Завірюха», то всі ті, кого я так назвав – змахують руками, кружляють, здійснюючи завірюху. А якщо звучить пісня «Морозець», то всі ті, кого я так назвав – обхоплюють себе руками, наче гріються, і підгинають одну ногу». Зі словами ведучого, швидкою зміною його команд чи зміною музичних прикладів починається весела гра. Задоволення всім гарантовано, якщо проміжки між поданням команд чи музичними уривками будуть змінюватися, поступово скорочуючись.

Бажано орієнтовно один раз на два місяці проводити танцювальні вечори з танцювальними дарунками дітям (можливо, і гостям-дітям),

з іграми танцювального характеру, масовими іграми і танцями, творчими сольними танцювальними вигадками тощо.

Концерти

Дітям старшого дошкільного віку цікавими можуть бути невеличкі концерти, які влаштовуються для дітей і батьків або лише для дітей дошкільного навчального закладу. Слушним може стати концерт дитячої творчості («Творчі ми малятка, хлопчики й дівчатка», «Закружляємо в таночку, пристукнемо чобіточком», «Подаруй таночок другу»), тематичний концерт, наприклад, українських танців («Весну зустрічаємо, хороводи звиваємо», «Танці моєї країни»), до певної пори року («Осінні іменини»), вальсових композицій («Запрошую на вальс», «Граційно вальсуємо та імпровізуємо») тощо.

Такі концерти стануть невеличкими подіями для родини дитини. Нехай батьки підтримають будь-які досягнення дітей, допоможуть костюмами для виступу, знайдуть варіанти заохочення, завершать концерт спільними імпровізованими танцями та іграми зі своїми дітьми. Цілком достатньо у півріччя чи на рік організувати один спільний концерт з дітьми.

Не треба перетворювати дитячі концерти на професійні виступи, виступи «зірок» серед дітей, а навпаки, прагнути надавати рівні можливості, зберігати дитячу невимушеність, природність виконавства, масовість, розкутість тощо. Не потрібні виснажливі репетиції (взагалі треба позбутися цього слова у роботі з дітьми дошкільного віку), не треба орієнтуватися на зірок естради. Дитячі критерії (на зразок «мені так подобається», «я завжди гарно танцюю») – головне. Керівникам дошкільних та позашкільних навчальних закладів не варто вимагати від педагогів ідеальних виступів дітей, а сприймати позитивно їхні домірно вікові досягнення.

Наприклад, можна для демонстрації творчих досягнень дітей запланувати **концерт** в осінню пору року – «**Осінні іменини**».

Мета концерту: створити умови для танцювального виявлення кожної дитини; виховувати в дітях здатність вітати одне одного, радіти досягненням власним та інших; формувати навички образного перевтілення; закріплювати танцювальні навички дітей (уклін, танцювальний крок, перше *пор-де-бра*, півприсідання, витягування ноги на носок і виставляння на п'яту, потрійні притупи, присядка, легкий біг, підскоки, ритмічні оплески тощо); розвивати творчі вміння танцювальної взаємодії та імпровізації, заохочувати спілкування емоційно-руховими засобами.

Методичні орієнтири. Всі діти запрошені на іменини до пані Капустини – дівчинки, у якої іменини восени. Решта дітей – персонажі-овочі з відомих казок: *пан Гарбуз і 3–4 малі Гарбузики, міс Морквинка і 3–4 її подружки, цибуліно Чиполліно, сеньйор Помідор і 3–4 малі Помідорчики, барон Капустон.* Кількість персонажів – за кількістю дітей групи. Діти вдягають характерні для образів елементи костюмів (шапочку, великий вільний комірець, фартушок, шаровари тощо). Використовують фрагменти музики К. Хачатуряна з балету «Чиполліно» (уривки з танців «Загальний танець», «Танець поліцейських і Помідора», «Хо́да Лимона», «Вихід Помідора», «Погоня») та інші класичні твори, або добирають музику з української народної та української класичної танцювальної спадщини. Можна поєднати українську танцювальну музику для характеристики овочів та кілька уривків з музики К. Хачатуряна. Танцювальні комбінації персонажів – орієнтовні; вони уточнюються педагогом залежно від музики, яку він підготує, а також збагачуються пропозиціями дітей.

План-схема концерту

Усі діти заходять під звуки радісної музики, сідають на стільці та під час концерту виходять на центральну частину зали, яка за домовленістю є вітальною пані Капустини. У глибині зали стоїть іменне крісло.

Експозиція

Пані Капустина з кулькою у руках танцювальним кроком рушає по невеличкому колу, кружляє і зупиняється на середині зали. Під вальсову музику, обхопивши кульку руками у підготовчому положенні, виконує 1-ше пор-де-бра: переводить руки в 1-шу позицію (милюється кулькою); потім у 3-тю; легенько дмухає на кисті рук і, випускаючи кульку (шкода, але нехай летить святкова кулька!), переводить їх у 2-гу позицію; далі – у підготовче положення. Педагог пропонує їй сісти у крісло. Пані мріє в очікуванні іменинного дива.

Зав'язка

Бадьора музика наповнює залу, гості-персонажі підводяться і з кульками в руках ідуть урочистою ходою по колу. Пані Капустина теж підводиться. Доходячи до неї, кожен пластично вклоняється і дарує їй кульку з прикріпленим листком-вітанням. Капустина дякує і кладе кожну кульку у великий прозорий кошик. Диво сталося: завітало багато гостей з подарунками. Гості сідають, і барон Капустон повідомляє, що головний подарунок – іменинний концерт, але він незвичайний: танцює гість, його таночок повторюють усі, а потім гість сам завершує

свій виступ. «Тож, Капустино і присутні, не зівайте, танцюйте, одне одного розважайте!»

Розвиток дії

Капустон оголошує танці.

Вітальний танець Пана Гарбуза і маленьких Гарбузиків! Пан Гарбуз і Гарбузики (руки в боки) енергійною ходою в характері музики і гарному настрої йдуть по невеличкому колу, діти плескають у долоні. Виконують на 4 такти 4 демі-пліє (пружинки): на $\frac{1}{4}$ присісти, на $\frac{1}{4}$ випрямити ноги в колінах, голову легко нахилити на бік і випростовувати. На наступні 4 такти – злегка присідають і одночасно праву ногу виставляють уперед на підбор, а потім підтягують ногу у вихідне положення; знову ледь присідають і виставляють ліву ногу; потім праву (руки щоразу спрямовують у напрямку стопи) і завершують фразу потрійним притупом ($\frac{1}{8}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$). Усе коло дітей і Капустина повторюють рухи Гарбузів на 8 тактів. Завершують танець так: Гарбуз тричі виконує присядку з виставлянням ноги на підбор (замість півприсідання – глибоке присідання-зіскок) і притуп. Те саме повторюють Гарбузики. Капустина, вклоняючись, дякує їм.

Привітання міс Морквинки і подружок! Легкий біг по колу, руки підтримують поділ спіднички. Зупинитися і стати в 1-ше танцювальне положення. Підвестися на пальці, опуститися на всю стопу – так 4 рази (4 релєве); тричі відводять то праву, то ліву ногу вперед на носок, потрійний притуп. Коло дітей повторює рухи. Потім Морквинки легко стрибають на 4 такти і на 4 такти кружляють навколо себе, всі плескають у долоні.

Радісний танець Чиполліно! На 8 тактів рухається підскоками по колу, зупиняється; 4 оплески на кожен чверть, потрійний притуп, ще притуп. Повторює оплески і притупи. За ним рухи повторюють діти у колі та іменинниця. Чиполліно кружляє, виконуючи підскоки.

Танцювальні вигадки сеньйора Помідора і Помідорчиків! Виходять поважно, йдуть по колу, високо піднімаючи коліна. На 1-й такт 2-ї частини музики плеснути перед собою й одночасно трохи присісти, на 2-й такт випростатися і поставити праву ногу на підбор у напрямку вперед – убік. Так тричі, змінюючи ногу. На 7–8-й такти (стояти рівно) двічі виконати оплески у ритмі $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$. Коло дітей повторює ці рухи. Потім Помідорчики поважно кружляють попід руки одне з одним, а сеньйор – навколо себе.

Кульмінація

Іменинний танець! Барон Капустон поважно йде до пані Капустини, стає на коліно, спрямовує до неї руки, запрошуючи до танцю. Він

обводить її по колу, а потім вона танцює, імпровізуючи рухи в характері музики і свого образу. Всі плескають. Танцює він, імпровізуючи рухи. Пара кружляє, вклоняється.

Розв'язка

Барон робить останнє оголошення. Спільний святковий танець! Дівчатка разом із Капустиною імпровізують рухи в характері музики. Потім хлопчики з Капустоном імпровізують танець. Усі плескають, а барон веде Капустину до іменинного крісла. Вона дістає зі скриньки листочки у вигляді капустианих листків, на яких написано «Дякую», і роздає усім присутнім. Усі вільно танцюють. (Рухи можуть бути й іншими, складнішими, з попереднього танцювального досвіду, але добре засвоєними дітьми.)

Фестивали танців

Фестиваль є формою демонстрації хореографічних досягнень дітей заради особистісного розвитку (це не є конкурс, що може бути психологічно обтяжливим і фізично виснажливим для дошкільників). Це може бути:

- фестиваль дитячих талантів («Ми – вигадливі танцівники», «Гарно ми танцюємо, ніколи не сумуємо», «Ми завзяті танцівниці», «Танцювальний зоопарк», «Вмію танцювати, талант свій розкривати»);

- фестиваль родинної танцювальної творчості («Танцювальна родина – щаслива дитина», «Наша сім'я, ніби творча ріка», «Танцювальна сім'я – це тато, мама і я», «Наша сім'я талантами повна», «Танці нашої родини неповторні і красиві», «Як родина затанцює, в небі сонечко святкує», «Мої любі тато й ненька танцюють гарненько», «Мамо й тато в бубон б'ють, танцям темпу задають», «Танці рідної країни – вітха нашої родини»);

- фестиваль українського танцю («У коло ставайте, гопака витинайте», «Танцювальні розваги весняної вулиці», «Козацькі ігри, забави, танці», «Українська родина – танцювальна перлина», «Вміє козачок танцювати гопачок»);

- фестиваль імпровізованого танцю («Танцювальні вигадки хлопчиків і дівчаток», «Хочеш стати зіркою – стань нею!», «Зроби крок до зірок», «Придумай сам танок, порадує наш садок», «Що за танець я танцюю?») тощо.

Фестивали можуть включати танці за тематичною спорідненістю, за видом хореографії, присвячуватися певній події, даті тощо. Фестиваль має відбуватися у колі групи дітей як мистецька дія демонстру-

вання їхніх творчих досягнень. Педагогові треба розробити номінації за кількістю дітей (пар) у групі. Можливі такі номінації: «Емоційний танець», «Граційний танець», «Веселий танець», «Винахідливий танцівник», «Вишуканий рух», «Спритний козачок», «Ввічливий партнер», «Оригінальний рух», «Віртуозна пара», «Винахідлива пара», а також запропонуйте інші. Кожна дитина буде заохочена дитячою спільнотою і отримає позитивний результат за власні зусилля й досягнення. Заохочення (можливо від Терпсіхори) та нагороди у номінаціях можуть мати естетичний, кумедний, сюрпризний, розважальний чи будь-який інший характер.

Свято танцю

Пропонуємо через хореографічну діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі започаткувати і розвинути традиції вшанування мистецтва танцю, пов'язуючи їх зі Всесвітнім днем танцю і Віденським балом. Такі свята можуть бути суто музично-танцювальними, але адекватною видається назва «танцювальне музично-театралізоване свято», тому що в ньому рівною мірою доцільно використати засоби хореографічного мистецтва, музичного і засоби театралізації (сценарій, стислий віршований наскрізний зміст, що розвивається на основі 5-ти частин драматургії; розігрування окремих мізансцен між дійовими особами; взаємодія дітей виконавців та батьків глядачів; синтез мистецтв музики, танцю, літератури, образотворчості тощо).

У святах відбувається сприймання дітьми мистецтва і наслідування зразків під час виконання танців, хороводів, проявляються творчі здібності дітей – у танцювальній імпровізації, в акторській інтерпретації образу персонажа, в індивідуальній манері читання напам'ять віршованого тексту тощо. В музично-естетичній атмосфері свята дитина здатна виявляти активність, співпрацювати з дітьми і дорослими, співвідносити індивідуальне музично-танцювальне виконавство з виконавством інших, радіти власним і спільним хореографічним успіхам, діставати задоволення від спілкування з приводу музики і танцю, засобами танцю, від спільного переживання з іншими дітьми і дорослими культурно-мистецької події. Під час підготовки і проведення свята формуються художньо-продуктивна і хореографічна компетенції дитини.

Всесвітній день танцю в дитячому садку

Загалом свято танцю відзначається у світі за рішенням ЮНЕСКО з 1982 р. у день народження французького балетмейстера-реформатора

Жана Жоржа Новера (29 квітня). У цей день хореографічний світ – професіонали, аматори, пересічні люди, які люблять мистецтво танцю і самостійне танцювання, – радіє і утверджує танець у нашому житті. Професіонали, кращі викладачі танцювальних шкіл презентують блиц-уроки танцю для тих, хто не має спеціальної хореографічної підготовки. Будь-хто, сприймаючи музику, може потанцювати задля свого задоволення, навчитися нескладних базових рухів певного танцю. Головне, що гарний настрій гарантовано всім!

У Києві та інших містах України дорослі все частіше влаштовують справжні танцювальні марафони, які мають різні напрями – балет у кращих традиціях, ансамблі народних танців, усталене та імпровізоване виконання гопака, виступи колективів бальних і спортивних танців, окремі змагання в танцюванні вальсу, сучасних танців тощо. Стають популярними професійні конкурси, починаючи від Міжнародного конкурсу артистів балету імені Сержа Лифаря, міжнародних фестивалів самодіяльних народних танців, хореографічного конкурсу імені Павла Вірського тощо. Для всіх охочих – веселі конкурси імпровізованого танцювання, різні розіграші тощо. Найактивніші нагороджуються не лише кумедними призами, а й квитками на концерти тощо.

Про це свято доцільно дізнаватися дітям уже в дошкільному віці, адже танці – їхній улюблений вид діяльності. Цього дня або й цілий тиждень дитячий садок може перетворитися на суцільний танцювальний майданчик. Під час хореографічних занять доречні імпровізовані танці з дітьми, слухання танцювальної музики різних часів (фольклорна, народів світу, класична, бальних і сучасних танців тощо) та імпровізоване танцювання окремих дітей за бажанням, виконання улюблених сольних і спільних танців хлопчиків і дівчаток, вигадкування танців хлопчиками або дівчатками. Заняття може бути інтегрованим комплексно-тематичним – «Танцювальний майданчик дитсадка», «Свято танцю завітало на планету», «Я, ти, він, вона – вся танцює дівчора».

Цього дня варто організувати фестиваль українських хороводів і танців у групах дітей старшого дошкільного віку. Його проводити тільки силами дітей, для них самих, а не для перегляду гостей. На цьому тижні можна долучитися до перегляду сучасних телепередач на зразок «Крок до зірок» (номінація «хореографія»), до малювання на тему «Ми танцюємо» або «Я танцюю з мамою і татом», до збирання і розгляду витівок, картинок, фотографій з танцювальними костюмами, до оформлення разом з батьками фотовиставки тощо.

У групах дитсадка можна влаштувати оригінальну музично-рухову хвилинку «Танцюй так, як тобі підказує музика і власна фантазія!», «Танцюй і фантазуй».

Віденський бал у дитячому садку

Свято «Віденський бал» можна влаштувати з дітьми старшого дошкільного віку на зразок всесвітньо відомого балу. Таке свято краще організувати як проектну діяльність дітей, педагогів, батьків [64]. Зазвичай проект має тимчасовий характер, розрахований на один-півтора місяці.

Загалом Віденські бали проводять у січні, під час Масниці (впродовж місяця). Добрі традиції, які виникли ще у XVIII ст. у Європі, а потім поширилися у Відні в епоху короля вальсів – Штрауса, нині відроджуються по всьому світу, в тому числі й в Україні. Чи змінюється бал із плином часу? Швидше за все, ні, ніж так, адже давня казка буває лише частково сучасною. Поки залишаються люди, які бажають брати участь у казці, поки є юнаки і юнки, які уявляють себе принцями та принцесами, які танцюють вальс на паркеті й демонструють справжнє світське виховання, Віденський бал існуватиме. Тож ця казка, як усе решта, невмируща.

Діти можуть знати, що порівняно із сучасними танцювальними майданчиками бали мають відмінності, певну усталеність: підвищена урочистість, регламентованість, суворий етикет, класичний набір танців для виконання, визначеність послідовності виконання танців тощо.

Урочистості балу надає: чітко визначена програма балу; високоякісна музика; досвідчений танцмейстер, який користується повагою серед знавців хореографії та учасників балу; нехитрі правила; обов'язковий дрес-код для «принцес» і «принців». Тож дітей доцільно ознайомити із правилами і традиціями на рівні, доступному їхньому розумінню. Про все діти дізнаються від педагогів, батьків тощо.

Регламентується бал бальним комітетом і регламентація здійснюється від початку задуму, підготовки і у самому процесі під час балу. Це може бути для дітей велика гра за технологією проектної діяльності: тривала за часом; з визначеним сюжетом і правилами, які обговорюються з дітьми; з чітко визначеною поетапністю (задум, підготовка, реалізація); з розподілом ролей; з реальним кінцевим результатом тощо. Кожен, хто бажає потрапити на бал, подає або заповнює лист-прохання до комітету (лист може заповнюватися умовними позначками, малюнком тощо). У листі зазначаються: вміння танцювати вальс, полонез, танець знайомств (дитина навпроти ста-

*Майстер-клас
«Етикет балу»
для старших дошкільників
проводять батьки,
ДНЗ № 89, 2012–2013 н. р., м. Київ.
Освітній проект
батьків, дітей і педагогів
«Батьківські родинки
для кожної дитинки»
(наук. керівник проекту А. С. Шевчук,
доцент, канд. пед. наук)*

вить, наприклад, хрестик); вказується, що людина обізнана із правилами балу (також ставиться позначка); зазначається, з ким він (вона) прийде на бал (зазвичай на бал приходять парами). Тому-то діти заздалегідь налагоджують взаємини, щоб не залишитися без партнера чи партнерки. Бальний комітет у дитсадку за складом може бути доросло-дитячий.

Діти дізнаються, що таке суворий **світський етикет, традиція балу**. Перед початком танцю хлопчик підходить до дівчинки, вклоняється, запрошуючи її на танець. Якщо дівчинка приймає запрошення, то виконує уклін-кніксен і так виявляє свою згоду. Після

закінчення танцю хлопчик повинен подякувати дівчинці та супроводити її до місця. Дівчинка може й відхилити запрошення, але у такому разі вона дає пояснення (вже запрошена іншим; цей танець вона пропускає, бо хоче перепочити). Безумовно, відхиливши запрошення, дівчинка суворо дотримується пояснення. Так само хлопчик, отримавши відмову, не має права у цей же час запросити іншу дівчинку. Такий бальний етикет діти засвоюють під час опанування змісту хореографічних занять (змістова лінія «Запрошення до балу»). Чи дотримуватися його повною мірою, чи трохи спростити – вирішуйте самостійно.

На бал не можна запізнюватися (ознака дурного тону). Треба дотримуватися дрес-коду (суворо визначена форма одягу), а дітьми – хоча б умовне дотримання вимог: довгі святкові сукні, прикраси лише із квітів, туфлі; костюм, краватка, туфлі.

Для бальних пар обов'язковим є дотримання вимог і розпоряджень танцюмейстера булу, який керує всім, що відбувається.

Казкова чарівність бального етикету є привабливою, а тому стає прикладом для розуміння загальноприйнятого етикету в житті, в умовах садка чи школи тощо.

*Щоб на балу блискуче виглядати,
балний етикет треба ретельно вивчати*

Дітки досвід набувають, один одного навчають

*Діти у творчій майстерні
«Бальний етикет»,
ДНЗ № 89, 2012–2013 н. р., м. Київ.
Освітній проект батьків, дітей і
педагогів «Віденський бал»
(наук. керівник проекту А. С.
Шевчук, доцент, канд. пед. наук)*

Готуючись до балу, діти навчаються **класичного набору танців для виконання** (відповідно до дитячого віку), схожого до реального на справжньому Віденському балі. У програмі – бальний етикет, вальс,

вальс, вальс (темп повільний, помірний тощо), а також полонез, па де грас, танець знайомства тощо.

Діти поступово усвідомлюють визначеність у **послідовності виконання танців**. Урочисто-святкова хода – на відкриття балу. Пари заходять під орудою танцмейстера-педагога, який готував їх до цієї події. Полонез – для усіх або для новачків на балу. Полонез дебютантів – зворушливий і урочистий танець. Саме він задає балу загальний піднесений настрій.

*Діти в творчій майстерні «Бальний етикет»,
що проводять батьки, ДНЗ № 89, 2012–2013 н. р., м. Київ*

*Освітній проект батьків, дітей і педагогів
«Віденський бал», ДНЗ № 89, 2012–2013 н. р., м. Київ
(наук. керівник проекту А. С. Шевчук, доцент, канд. пед. наук)*

Доречним може бути танець знайомства – зі зміною партнерів. Нарешті довгоочікувана фраза – «вальсують усі», і учасники балу починають кружляти. Вальси – кілька різних на основі певних музичних творів і визначеної композиції. Бал доходить до своєї кульмінації. Імпровізований вальс – на завершення події. Піднесеність, традиційність, вишуканість, ввічливість, шляхетність – ознаки цієї прекрасної хореографічної події.

Педагогам у ці дні краще оперативно планувати щось разом з дітьми, врахувати їхні ініціативи, активізувати дітей до вигадки, підтримати і спільно реалізувати дитячі пропозиції. Однак треба бути домірними, не перевантажувати дітей у гонитві за еталонами дорослих, не перетворювати дитяче життя на нездійснені мрії батьків і керівників закладу, не намагатися справити унікальне враження на керівництво району будь-якою ціною тощо.

Варто намагатися зробити так, щоб мистецькі свята танцю стали популярними в дошкільному навчальному закладі, щоб про них дізналися діти, педагоги, батьки, щоб ці свята були завжди з нами і з українськими дітьми від дитинства і на все життя, а головне – запам'яталися кожній дитині через свою особисту участь, творчу причетність до таких чудових святкових подій!

Зміст танцювального свята, безперечно, стане пізнавальним для особистісного розвитку дітей, корисним для виховання творчості естетичних та етичних засад особистості, зростання мистецьких інтересів дошкільників, для формування дієвого ставлення до весвітньо відомих святкових днів, для виховання особистої причетності до художньо спрямованих подій тощо.

2.3.3. Гуманна взаємодія дорослого з дітьми в хореографічній діяльності

Атмосфера заняття, розваги, свята стане сприятливою для хореографічного і загальноособистісного розвитку дітей дошкільного віку, якщо реалізується гуманна, особистісно орієнтована модель взаємодії дорослого з дітьми. Відповідно, дорослі зважають на всі позитиви дитячої групи і конкретної особистості, виявляють чутливість і домірну вимогливість до кожної дитини, враховують емоційні стани дітей і відмінності художніх здібностей дошкільників, особливості поведінки хлопчиків і дівчаток тощо.

Загалом сприятливою для розвитку дітей треба вважати атмосферу благополуччя, що характеризується оптимальною взаємодією дитини і середовища (включно із педагогами). За благополучної взає-

модії відбувається задоволення основних базових потреб: у фізичній активності, у близькості, емоційній та фізичній безпеці, визнанні, в сенсі життя та моральних цінностях, у почутті компетентності тощо.

За оптимальної взаємодії дитини та мистецького середовища забезпечується задоволення художніх потреб: дитина поводить себе без страху, відчувається безпечною, відкритою і чутливою до середовища, спроможною, впевненою у собі; приймає турботу і тепло дорослого; поводить себе невимушено, вільно спілкується, випромінює душевний спокій; позитивно сприймає створену красу, цікавиться, насолоджується і радіє, естетично ставиться до мистецтва, вільно оцінює. Під час художніх дій дитина відчувається в мистецькому середовищі комфортно, із задоволенням відтворює дії за зразком, легко зосереджується на діях за показом, охоче відгукується на творчі завдання.

Заради створення атмосфери благополуччя педагогові треба переорієнтуватися на суб'єкт-суб'єктну взаємодію з дошкільниками, не допускати спілкування на рівні авторитарно-дисциплінарних вказівок, зауважень, солодких схвалень (на зразок: «Виконуйте все, як я!», «Усі повинні виконувати однаково, як Наталка», «Діти, ви повинні зробити...», «Ти танцював незграбно», «Ти краще за всіх слухався, танцював», «Я тобою задоволена») та їм подібних, як таких, що відображують сприймання дитини не як суб'єкта діяльності, а лише як об'єкта педагогічних впливів, формують у дітей пасивну реакцію, знижують їхню зацікавленість, руйнують самоповагу, позбавляють проявів ініціативи, творчості, конструктивної самооцінки.

✧ Мудрим є педагог, який пристосовується до природи дошкільника, а не намагається пристосувати природу різних дітей до своєї власної, який не вважає себе «хазяїном» дитини, а вчиться у неї, у життя, у природи, не вимагає, не наполягає, не залякує, а запрошує вихованця до дії, зацікавлює нею, розуміє, що рухливість є важливою умовою повноцінного розвитку дитини (дозволяє змінювати позу, місце виконання завдання, вільно пересуватися у межах визначеного простору), не пригнічує активності дошкільника [26, с. 122].

Олена Кононко

Добре, якщо педагог вдається до взаємодії такого характеру:

- діє разом з дітьми («діти, візьмемося за руки, затанцюємо разом»), дає зразок, але поводить себе не авторитарно;
- підтримує гарний оптимістичний настрій («подивимося в очі одне одному, порадіємо, усміхнемося»; «поплескаємо в долоньки, створимо одне одному гарний настрій»; «будьте впевнені, у вас все вийде гарно»), уникає нещирої веселості;

- приязно і діловито висуває пропозиції разом діяти, уникає примусу (замість «зараз, діти, ви повинні вигадати таночок» – «діти, приєднуйтеся до мене, спробуємо потанцювати так, як підкаже музика»);
- залишає за дітьми право вибору в поведінці, засобах («хто бажає, спробуйте вигадати власний таночок»), право індивідуального трактування художнього матеріалу («так підскоки танцює Сашко в польці, а Оряся – в сучасному танці, але їх характер змінюється»);
- заохочує дітей до самостійних творчих проявів («підтримаємо вигадкування Михайлика дружними оплесками»), щиро і позитивно оцінює дитячі зусилля тощо.

Педагогу важливо вміти організувати співпрацю, співтворчість із вихованцями, дітей поміж собою за допомогою, наприклад, таких гуманних прийомів: «Слухаємо музику разом, насолоджуємося», «Спробуємо разом потанцювати», «Візьмемося за руки, дружно затанцюємо», «Пропоную дібрати або вигадати такі рухи, які допоможуть щонайкраще створити образ», «Рухайтеся так, як вам підкаже музика», «Хто бажає, потанцюйте в образі козачка», «А якщо нам по-іншому розіграти хоровод? Спробуємо разом», «Підтримаємо Сашкові вигадки» тощо.

*Творча співпраця в танці дітей та педагога з хореографії
Т. П. Науменко. Школа-дитячий садок «Струмочок»,
НВЗО школа-ліцей «Обдаровання», м. Київ*

*Хореографічні заняття з дітьми дошкільного віку,
педагог-хореограф Т. П. Науменко. Школа-дитячий садок «Струмочок»,
НВЗО школа-ліцей «Обдаровання», м. Київ*

Мудрий педагог урізноманітнює або обґрунтовує узагальнене схвалення успіхів дитини «*Ти молодець*». Він не порівнює успіхи окремих дітей, оптимістично оцінює зусилля дошкільників, мотивує оцінку успішності дитини, використовує коректні, мотивовані, конструктивні заохочення особистих зусиль дітей на зразок: «*Тобі сьогодні все вдається*», «*Ти ж відчуваєш успішність своїх дій?*», «*Ти сьогодні краще рухаєшся, ніж на попередньому занятті*», «*Твій приклад і образ такі яскраві, що їх хочуть наслідувати й інші хлопчики*» тощо. Замість «*Ти найкраще за всіх танцював*» – «*Ти так гарно вслухався в музику, а тому так виразно танцював, як ще ніколи*».

Встановленню гуманних взаємин сприятиме запроваджена автором посібника невеличка форма організації взаємодії дітей під назвою «**Мистецький досвід**» або «**Танцювальний досвід**», «**Музичний досвід**», в якій відбуватиметься спілкування дітей із приводу індивідуального мистецького досвіду кожної дитини і спільного мистецького життя дітей групи, зокрема танцювального. Сенс цієї форми організації, як ранкової зустрічі в групі чи як частини хореографічно-

го заняття, у тому, щоб діти мали змогу поділитися з іншими власним самостійним мистецьким досвідом, думками про мистецтво і збагатитися від друзів іншим досвідом. У чому причини і яка його суть?

Дуже часто діти на хореографічному занятті хочуть розповісти про застосування досвіду танцювальних занять в особистому житті, про свій новий мистецький досвід, але у дорослих обмаль часу і вони стримують дітей («пізніше послухаю тебе», що означає «ніколи»). Через це педагоги своєчасно не дізнаються про збагачений мистецький досвід дитини і набутий поза спеціально організованим педагогічним процесом, про його варіативне застосування в особистому житті хлопчиків і дівчаток, отже, не відбувається зворотний зв'язок. Педагог-хореограф і вихователь позбавляють себе такого доцільного шляху вивчення дитини, її нових мотивів до занять мистецтвом.

Пропонуємо під час першого на тиждні танцювального заняття, що відбувається у понеділок чи вівторок (після вихідних днів, упродовж яких дитина, ймовірно, набула нового досвіду), розпочинати з форми взаємодії під назвою «Мистецький досвід» або «Танцювальний досвід».

Розглянемо «Мистецький досвід» у традиційній структурі хореографічного заняття з дітьми (підготовча, основна, підсумкова частина) та у структурі заняття із п'яти частин (експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка). У першому і другому випадках перша частина заняття – підготовча, або експозиція, – спрямовується на психологічну, мотиваційну і музично-рухову підготовку дітей до основного змісту заняття. Відповідно, у першу частину хореографічного заняття радимо вводити «Мистецький досвід» або «Танцювальний досвід» за такою структурою: вхід-маршування, інтерактивне вітання, інформація про мистецький досвід, групова енергійна вправа.

Орієнтуємося на такий зміст кожного складника «Танцювально-го досвіду».

Перший складник «Танцювального досвіду». **Вхід дітей** до зали під активну маршову музику для того, щоб утворити загальне коло, впорядкувати дихання, організуватися (орієнтовна тривалість – 0,5–1 хв). Може звучати марш у піднесеному характері або динамічна класична чи легка сучасна музика, або народна мелодія.

Другий складник «Танцювального досвіду». **Інтерактивне вітання** (2–3 хв). Наприклад, кожна дитина по колу передає «Хвилю вітань» – уклін-вітання однієї дитини до всіх інших, який виконується музикально, привітно, з передаванням доброго настрою (див. у репертуарі цього посібника). Після цього діти або залишаються сидіти на підлозі, або підводяться на весь зріст (коло зберігається).

Третій складник «Танцювального досвіду». **Інформація про мистецький досвід дитини** – це стисла, часто емоційна інформація про власний мистецький досвід, набутий нещодавно, або свої ідеї щодо мистецтва танцю (орієнтовна тривалість – 5–6 хв). Упродовж короткого часу кожен ділиться власним досвідом зі своїми товаришами, які з повагою слухають. Для цього кожна дитина по черзі (наприклад, вправо чи вліво по колу від педагога чи конкретної дитини, іменинника) підводиться і стисло ділиться з іншими власним мистецьким досвідом, набутим за останній тиждень.

Дорослий і діти можуть поділитися будь-яким досвідом, новиною, подією, думкою, що стосується зустрічі з мистецтвом, з мистецтвом танцю зокрема, застосуванням художніх навичок у нових умовах родинного життя тощо. Наприклад, дитячий мистецький досвід може бути таким:

- хтось розповість про те, як гарно танцював з дітьми під час святкування свого дня народження або про особливий подарунок – дитячий музичний інструмент;
- для когось справжнім відкриттям став танець мами і тата під час сімейного свята;
- інша дитина відвідала театр та її вразила лялькова чи балетна вистава, якийсь конкретний танець;
- хтось набув досвіду танцювальної імпровізації під дитячу пісню з нового диску, подарованого хрещеним батьком;
- хтось проспівав кілька фраз модного шлягеру і покаже танець, що вигадав самостійно чи з мамою під популярну пісню;
- комусь захочеться поділитися враженнями від музики і танцю персонажів з мультфільму або від танців з популярної ТВ передачі;
- комусь вдалося навчитися самостійно вмикати музичний центр, ставити диски і танцювати під улюблену музику;
- у когось луснув бубон від сильних ударів і йому шкода улюблену іграшку, з якою весело було танцювати;
- хтось покаже нову присядку, якої навчив його старший брат або продемонструє свої улюблені рухи тощо.

Зі становленням традиції у групі потік нової інформації, безперечно, буде збільшуватися й урізноманітнюватися, а її значущість для окремої дитини й усіх дітей зростатиме.

Цілком можливо й доцільно цю частину «Мистецького досвіду» розвинути: після висловлювань усіх дітей присутні можуть назвати особливо важливий і цікавий для них досвід. Найчастіше з-поміж усіх розповідей діти обирають головну інформацію (особливо значуща для

дитини як її автора; більш цікава і хвилююча для інших; максимально відповідає сьогоднішній темі тощо). Про неї вони хочуть дізнатися більше, а тому автора нового досвіду запрошують у центр кола і просять деталізувати інформацію, поділитися своїм досвідом. Автор розповідає. Усім хочеться втрутитися, але час мистецької зустрічі певною мірою лімітований. Тому діють за правилами чи угодою (їх діти самі складають на початку кожного місяця). Наприклад, угода про право 3-х запитань (автор бере у руки три фішки або три дзвіночки – символи трьох можливостей, трьох запитань). Хтось із дітей ставить запитання, щоб дізнатися більше про новину. Автор деталізує, дає відповідь і відкладає одну фішку або дзвіночок. Діти дякують йому. Потім ставить запитання інша дитина. І так далі. Наприкінці діти дякують один одному.

Отже, діти зможуть поставити запитання авторові унікального досвіду, привнести власні пропозиції, висловити якісь міркування, попросити щось станцювати тощо. Можливо, досвід, запропонований окремою дитиною, може спричинити часткові зміни у змісті заняття або стати мотивацією для творчого завдання дітей під час хореографічного заняття тощо.

Четвертий складник «Танцювального досвіду». **Коротка група та енергійна вправа** на основі раніше сформованої навички (тривалість – 1–1,5 хв). Вправу варто спрямувати на виховання відчуття єдності, на виконання неконкурентних командних дій, на дружню взаємодію і підтримку в наступних танцювальних діях упродовж заняття, тобто на благополучне входження у навчальний процес. Це може бути музично-рухова гра середньої активності, виконання образних рухів, кількох вправ на зразок ритмічної гімнастики або виконання легкої вправи «Поплескай у ритмі музики» тощо. Через цю вправу можна планувати зв'язок із наступним змістом заняття.

Отже, функції підготовчої частини заняття, або експозиції, – психологічна, мотиваційна, музично-рухова підготовка дітей – будуть цілком досягнуті.

Проте чимало педагогів запротестують: шкода цілих 10 хвилин витратити на такий початок заняття... Однак переваги для загального особистісного, зокрема мистецького розвитку дітей, очевидні й значущі. Діти набувають навичок гуманної взаємодії, соціально спрямованого та емоційно значущого спілкування з питань мистецького досвіду. Формується відчуття довіри одне до одного, відкритості, відвертості, безпеки і як наслідок – встановлюється атмосфера благополуччя (дитина почуватися «немов риба у воді»; за таких умов

розвиваються дитячі здібності). Хореографічне навчання під час заняття відбувається на зразок тези «Музика, танець і мистецтво загалом – постійна тема у моєму житті». Діти залучаються до моделювання демократичної поведінки (відповідальність за таке спрямування початку танцювального заняття бере на себе педагог, демонструючи дотримання правил, рівні умови для участі, випадковість вибору важливої події, повагу до думки іншого тощо). Поступово діти стануть пригадувати, аналізувати власне життя і виокремлювати особливий танцювальний досвід, цінувати творчість власну та іншої людини, зміцніють дитячі мистецькі уподобання, набудуть усвідомлення хореографічні інтереси дітей тощо.

Безперечно, діти дізнаватимуться щось особливе один про одного, мистецький розвиток дітей набуде більш усвідомленого характеру. Навіть якщо окремі діти спочатку поводитимуться мовчазно, однак вони зможуть сприймати нову для себе інформацію і в такий спосіб навчатимуться один від одного. Практика засвідчує, що діти чекають дня, коли на хореографічному занятті відбувається така форма взаємодії, як «Мистецький досвід». Дехто розповідає батькам про цікаві новини. Особистий танцювальний, музичний, театральний досвід конкретної дитини бажають наслідувати інші діти.

Є сенс у тому, щоб запроваджувати цю традицію на початку навчального року (у дітей за літо накопичився величезний досвід; педагог дізнається чимало цікавого і потрібного про новий склад дітей групи), можливо, в період тривалих новорічно-різдвяних святкувань і після них, адже у цей час у дітей також інтенсивне накопичення вражень. Період весняних канікул або тиждень після музично-хореографічного свята у садочку також буде сприятливий для запровадження такої частини заняття, як «Мистецький досвід» або «Танцювальний досвід». Якщо педагог з хореографії не зможе регулярно підтримувати традицію мистецького досвіду за браком часу на занятті, то «Мистецький досвід» як ранкову зустріч може періодично організовувати в груповій кімнаті вихователь (доцільно в день проведення хореографічного заняття).

Досвідчений педагог уміє активізувати позитивні емоції, ініціативи, інтереси, життєвий досвід дітей, своєчасно підтримати зусилля дитини, зосередити дітей на естетичних переживаннях тощо.

2.3.4. Музична основа хореографічної діяльності дітей

Музична основа дитячої хореографії – народні мелодії, народні твори в обробці композиторів, класичні твори, сучасні п'єси, мелодії бальних танців, сучасна вокально-інструментальна якісна музика. Передусім це дитяча музика на теми дитинства («Дитячий альбом», «Пори року», «Карнавал тварин» – альбоми різних композиторів), створена для дітей (фольклор, сучасні пісні, інструментальні твори), доступна для сприймання і виконання рухів дітей (чітка за формою, ритмічна, домірної тривалості тощо), у виконанні дорослих або дітей, яка здатна спонукати до руху, до творчості тощо. Також це класична музика (від лат. *classicus* – зразковий), що відповідає високим художнім вимогам, поєднує змістовність із досконалою формою, написана і призначена для танцю (балетна музика). Класичні музичні твори складають скарбницю світового мистецтва, з якої постійно можна збагачувати музичну основу дитячої хореографії.

Педагог-музикант виконує музику та використовує аудіозаписи. Звучання музики має відповідати віку дітей: не бути надто гучним (надмірно збудлива для дітей), професійно виконуватися, чисто звучати в аудіозапису.

Музика, так само як і рухи, посідає надзвичайно важливе місце у змісті хореографічних занять з дітьми.

✧ Без пісні чи без музики танцю нема. Від них залежить темп, ритміка й характер танцю. Танцювальна пісня і танець, танцювальна мелодія на інструменті і танець – це одне нероздільне гармонійне ціле [11, с. 8]. Пісня і танець – це рідні брат і сестра. Як у пісні виливаються жарти, радощі й страждання народні, так і в танці та іграх народ проявляє свої почуття [11, с. 121].

Василь Верховинець

Так, навчання дітей виконанню українських хороводів і танців може бути ефективним за умови використання художньо якісної музики, доступної віковим особливостям сприймання та відтворення дошкільниками, здатної спонукати до емоційно виразного виконання, активізувати фантазію та моторику дитини. Виходячи з цього, основу репертуару має становити українська народна пісенно-танцювальна та інструментальна танцювальна музика.

Така музика відповідає музично-хореографічним традиціям. Загалом народна музика вважається високохудожньою вже тому, що її

дібрав не окремих музикантів, а сам час. Саме тому педагог розраховує на її художньо-естетичний, виховний, розвивальний ефект. Народна музика різнохарактерна, ритмічно чітка, акцентована, проста за формою і водночас варіаційно різноманітна. Тому вона доступна для переживання у русі, викликає активну емоційно-рухову реакцію дитини, дає привід для танцювальної імпровізації.

Радимо складати музичний репертуар з творів розважальних дитячих жанрів, хороводів, побутових і сюжетних танців. Це забавлянка, мирилка, нескінченна, триндичка, веснянка, гаївка, хороводна, метелиця, гопак, козачок, полька, гуцулка та ін. Доречно використовувати обробки й безпосередньо музику українських композиторів, таких як М. Вериківський, В. Верховинець, С. Гулак-Артемівський, К. Данькевич, М. Дремлюга, Г. Компанієць, М. Лисенко, К. М'яков, М. Різоль, М. Скорульський, Я. Степовий, К. Стеценко, А. Філіпенко тощо.

Безперечно, мелодії, різноманітні за характером, емоційно-образним змістом, з властивими танцювальним мелодіям ритмами й побудовами, здатні викликати у дітей гаму емоцій та почуттів, сприятимуть формуванню чуття ритму, здатності розрізняти музичну форму і цим впливатимуть на розвиток музичного сприймання, а отже – на музикальність і танцювальність дітей.

Вважаємо, що пісенно-танцювальні мелодії з чітким фразуванням, квадратною структурою, інколи із властивим народній пісні розширенням періоду та пов'язане з цим розгортання фігур танцю, зміна малюнків, дій зможуть забезпечити дітям практику орієнтування у просторі та колективі відповідно до музичної побудови, і через це сприяти розвитку координації танцювальних рухів дітей. Танцювальні мелодії основних музичних розмірів, не складних, але характерних для рухів ритмів допоможуть формуванню музично-танцювальних навичок у дітей.

Куплетна форма творів із властивим народній пісні програвшем, розвитком контрастних і схожих тем, варіюванням мелодії стануть для дітей своєрідним імпульсом для інтерпретації, варіювання, вигадкування рухів, отже, сприятиме формуванню у них творчих умінь.

У такий спосіб, означена музична основа танцювальної діяльності, зокрема із засвоєння дітьми українських хореографічних традицій, сприятиме музично-хореографічному розвитку дошкільників.

З подібних позицій варто виходити під час добору музики до всіх змістових ліній програми, в усіх формах організації хореографічної діяльності.

2.3.5. Поетапність формування хореографічних навичок у дітей

Сучасні вчені виходять зі спільних позицій щодо доцільності поетапного формування навичок у дітей. Наголошують на таких етапах навчання, як ознайомлення, розучування і закріплення (Н. Ветлугіна), або останній етап характеризують як закріплення та вдосконалення – якісно вищий рівень виконання руху (Е. Вільчковський).

✧ Більшість рухових навичок, сформованих у дошкільному періоді життя дитини, у подальші, шкільні роки трохи перебудовуються та змінюються під впливом вищого рівня розвитку рухових якостей, а також зміни пропорцій тіла. Тому цілеспрямоване навчання дітей дошкільного віку фізичних вправ спрямовується на формування пластичних та варіативних навичок у різноманітних рухах, які у перспективі вдосконалюються під впливом зростання потенційних можливостей організму дитини [13, с. 125].

Едуард Вільчковський, Олександр Курок

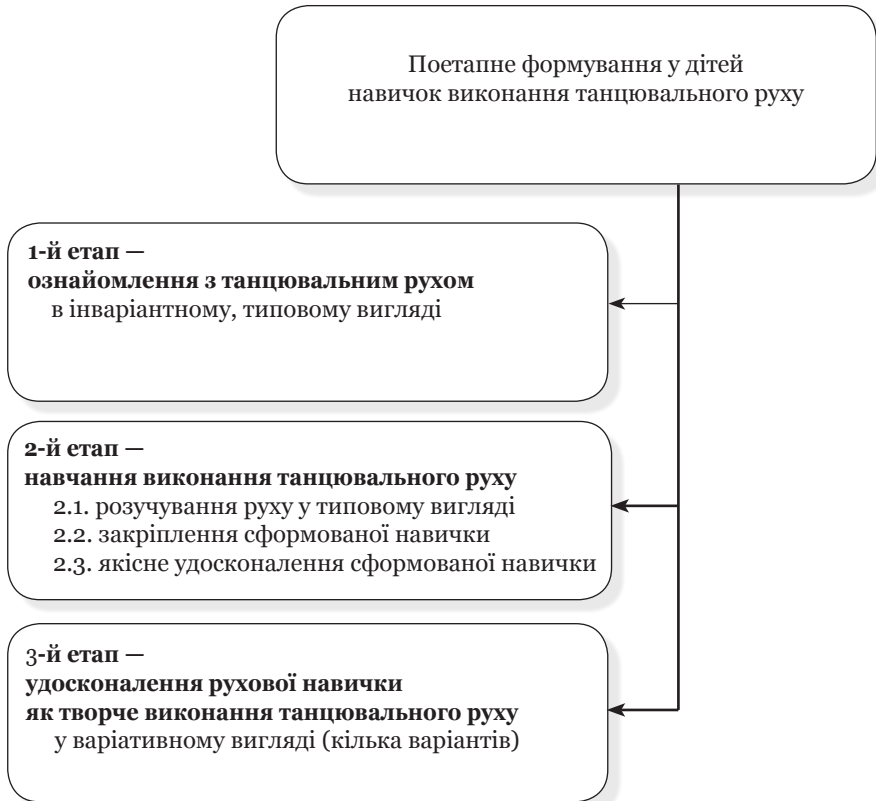
Виходячи із психофізичних можливостей дітей та специфіки хореографічної діяльності як виконавської і творчої, вважаємо за доцільне таку поетапність формування навичок виконання танцювального руху (див. схему 8).

На першому етапі – ознайомлення з танцювальним рухом в інваріантному вигляді (інваріантний – незмінний за певних перетворень, узагальнений). Провідного значення набуває **прийом виразного, повноцінного, музично зумовленого показу руху педагогом**. Через зразковий показ дитину орієнтують на засвоєння основного принципу руху (галоп – польотний; зальотний біг – стрімкий; перший арабеск – подовжені лінії тощо). Відбувається сприймання дітьми певного еталону виконання руху, вловлюється типове, найголовніше для цього руху.

Наприклад, виразний показ педагогом вправи для вивчення першого арабеску буде таким. Вихідне положення – 3-тя позиція, права нога попереду, поворот корпусу і ніг на $\frac{1}{8}$ кола праворуч, руки у підготовчому положенні, поворот голови ліворуч.

Перший такт. На «один – і, два – і» руки із підготовчого положення переводяться у 1-шу позицію, голова ледь схиляється ліворуч, погляд на кисті рук.

Поетапність формування хореографічних навичок у дітей

На «три – і» ліва рука відводиться у 2-гу позицію, ліва нога відводиться і витягується назад носком у підлогу.

На «чотири – і» кисті рук повертають долонями вниз, лінії рук пом'якшуються в ліктях, голова і погляд спрямовуються вперед, продовжуючи лінію правої руки.

Другий такт. На «один – і, два – і» положення першого арабеску зберігається (усі лінії рук і працюючої ноги подовжені).

На «три – і, чотири – і» руки поступово опускаються у підготовче положення, ліва нога підтягується у 3-тю позицію, поза арабеску переходить у вихідне положення.

На етапі ознайомлення з рухом, показу руху чи вправи дається зрозуміле роз'яснення, переважно в образно-ігровому вигляді.

✧ Словесна інформація створює у дітей правильне уявлення про рухові дії. За допомогою слова активізується свідомість, створюється відповідна рухова установка, формується мотиваційна сфера, яка спонукає дошкільнят до виконання руху. Зростаюча роль слова у цих процесах обумовлює перехід від механічного наслідування до наслідування розумного, свідомого. При цьому, пояснюючи нову для дітей рухову дію, увагу дитини звертають на основну структуру руху та спосіб його виконання [13, с. 117].

Едуард Вільчковський, Олександр Курок

На другому етапі відбувається навчання виконання танцювального руху, яке включає розучування руху, наступне закріплення сформованої навички та якісне вдосконалення сформованої навички на вищому музично-руховому, емоційно-образному рівні. Цей етап найтриваліший у часі.

Рух можливо розучувати двома основними способами:

- спочатку цілісно і далі – з подальшим удосконаленням його елементів;
- або розучування відбувається від елементів до засвоєння руху в цілісному вигляді.

Наприклад, навчання виконання руху «гранд пліє» з класичного екзерсису відбувається через засвоєння «демі пліє» як самостійного руху, а далі – як елементу «гранд пліє».

Вихідне положення – перша позиція (так само інші позиції ніг).

Demi plie

На рахунок «раз – і, два – і» ноги повільно згинаються у колінах (коліна спрямовуються у напрямку носків), досягаючи граничного вигину гомілкового суглобу при щільному положенні п'ят на підлозі, корпус прямий, підтягнутий.

На рахунок «три – і, чотири – і» ноги повільно витягуються у вихідне положення, зберігаючи силу м'язів і виворітність, корпус зберігає підтягнутість.

Grand plie

На перший такт – на рахунок «раз – і, два – і, три – і, чотири – і» ноги повільно згинаються у колінах (коліна спрямовуються у напрямку носків), досягають граничного вигину гомілкового суглобу при щільному положенні п'ят на підлозі, далі п'яти відділяються від підлоги і виконується глибоке присідання, корпус прямий, підтягнутий.

На другий такт – на рахунок «раз – і, два – і, три – і, чотири – і» ноги повільно витягуються у вихідне положення (насамперед п'яти опускаються на підлогу і далі коліна витягуються у вихідне положення), зберігаючи силу і стриманість м'язів, виворітність, підтягнутість корпусу. У такий спосіб відбувається засвоєння *демі пліе* як самостійного руху і у подальшому як елементу *гранд пліе*.

Для методики навчання рухів у дошкільній педагогіці характерним є вислів: «Вчити дітей правильного виконання руху». Щодо танцю, то радимо **правильне виконання руху тлумачити як ефективне навчання дітей виконання руху – з позитивним емоційно-фізичним і естетичним відчуттям, з найменшими зусиллями та з найбільшою користю для розвитку дитини.** Функція педагога полягає в тому, щоб допомогти дитині **методично доцільно виконати рух:** зі зручного вихідного положення, у конкретному ритмі та емоційному характері, у логічно визначеній послідовності елементів руху, з уточненою координацією рук, ніг, голови, тулуба, з оптимальним м'язовим зусиллям та іншими орієнтирами, тобто раціональним способом. Але процес цей не може бути педантичним, тому-то він набуває образно-ігрового, асоціативного характеру.

Реалізація практичного методу правильного виконання руху дітьми потребує від дорослого як часткового виразного показу, так і одночасного із дітьми його виконання – з домірною емоційно-руховою віддачею, точністю, ритмічністю тощо. Хоча етапові дошкільного дитинства властива своя форма засвоєння рухів – через наслідування дій дорослих, проте педагогові не треба вимагати від дитини повторення танцювального руху на зразок копіювання.

✧ Показ розрахований на те, щоб привчати дітей до чіткості, грамотності виконання рухів і прищеплювати їм танцювальну культуру. Домагатися цього треба послідовно, непомітно підводячи дітей до правильної форми, яку в подальшому вивченні і вдосконаленні вони підведуть до ідеалу. Ніякого заучування точної форми з дітьми дошкільного віку бути не може [6, с. 6].

Галина Березова

Водночас потрібно, заохочуючи дитячу безпосередність, зберігати індивідуальну виразність, урахувувати індивідуальні можливості (наприклад, дитина з ікс-подібною формою ніг не з'єднає п'яти у першій позиції).

✧ При недостатньому досвіді і нестійкості рухових навичок показаний педагогом зразок діти одразу точно передати не зможуть, а виконують його відповідно до своїх можливостей. Деякі діти тривалий час не можуть підійти до точного виконання зразка. Штурмувати цей процес не слід, діти з часом самі переборюють труднощі. Не менш важливо стежити за тим, щоб наслідування не мало механічного характеру, тобто лише копіювання показаного педагогом, оскільки тоді вплив зразка буде негативний. Наслідуючи зразок, дитина має виявляти своє ставлення до нього, своє розуміння і вирішення [6, с. 7].

Галина Березова

Третій етап характеризується вдосконаленням рухової навички як творчим виконанням хореографічного руху у варіативному вигляді (варіативний – змінний, що означає відхилення у несуттєвих деталях від основного типу, видозміна у певних межах, різновид будь-чого), формуванням пластичної навички. Насамперед треба заохочувати інтерпретаційне виконання танцювального руху, що створює можливості вияву індивідуальності дитини. Орієнтир на виконання «як усі» не може бути застосовано до дітей дошкільного віку, оскільки втрачається індивідуальна і суто дитяча безпосередність, виразність. На цьому етапі пропонуються творчі танцювальні імпровізації, в яких діти варіюють танцювальні рухи.

✧ Метод показу тих чи інших рухів (педагог пропонує начебто еталон), звичайно, необхідний. Проте ще більшу роль відіграють прийоми, які стимулюють розвиток самостійних дій. Уже після початкового прослуховування твору педагог спонукає дітей розповісти про образний його зміст, висловити припущення про те, які рухи можна виконати під цю музику [12, с. 118].

Наталія Ветлугіна

Навчання дітей танцювальних рухів потрібно здійснювати також із застосуванням проблемно-пошукового методу та відповідних прийомів. Наприклад, доцільно пропонувати дітям самостійно виконати новий танцювальний рух, скориставшись такими **прийомами**:

- **вербальної характеристики провідної ознаки руху** (діти, рухайтесь легкими підскоками);
- **орієнтування на раніше набутий досвід і характер музики** (танцюйте знайомі рухи так, як підказують музикант і ваша фантазія);

- **апелюванням до інтуїції, до життєвого досвіду** (за власним уявленням спробуйте рухатися підскоками так, наче радієте зустрічі з друзями).

Такий підхід стає шляхом індивідуально-творчого опанування руху дитиною. Він дозволяє виявити готовність дітей до виконання руху, наявність стихійно набутих умінь або музично-рухових навичок з досвіду, наприклад, музичних занять. Такі прийоми доречно застосовувати не лише педагогам-хореографам і музичним керівникам, а й вихователям-інструкторам з фізичного виховання на занятті, в ранковій гімнастиці, під час динамічної перерви тощо.

Означену методику поетапного формування навичок виконання танцювального руху доцільно за аналогією застосувати і під час залучення дітей до танців. Продемонструємо цю методику на прикладі конкретного танцю «Метелиця-завірюха» для дітей старшого дошкільного віку і молодшого шкільного.

«Метелиця-завірюха» (український масовий танець)

Мета. Спрямовувати дітей на емоційне усвідомлення особливостей музики і танцю «Метелиця»; заохочувати до асоціації хореографічних образів з природними явищами, до співвіднесення сюжету танцю з логічною послідовністю танцювальних фігур та їх назв; вчити відтворювати в рухах характер української танцювальної музики, підкреслювати його традиційним бігом, кружляннями, ритмічною дрібшечкою, вірьовочкою; розвивати вміння пластично виконувати образно-ігрові рухи, змінювати і координувати рухи відповідно до музичних фраз і частин, орієнтуватися у просторі зали й колективі; підтримувати в дітях індивідуальну виразність виконавства, творчу інтерпретацію та імпровізацію танцювального образу; формувати навички художньо-виразної взаємодії засобами танцю; виховувати ціннісне ставлення до української хореографії.

Музика: «Метелиця», А. Найдьонов.

Методика поетапного засвоєння танцю з дитьми. 1-й етап – ознайомлення дітей з танцем; 2-й етап – навчання виконання дітей танцю; 3-й етап – творче удосконалення танцю під час виконання дитьми.

Ознайомлення дітей з танцем слід почати з першої сходинки – слухання музики, повідомлення назви твору, прізвища композитора («Метелиця», музика А. Найдьонова), з'ясування у ході бесіди основних ознак музичного жанру.

Під час слухання твору не варто стримувати мимовільні прояви дітей (рухи руками і похитування тулубом; плескання в ритмі музич-

них фраз другої частини; біг, кружляння тощо), бо вони свідчать про глибину й індивідуальність переживання музики окремими дітьми. Доречною стане бесіда з такою орієнтовною послідовністю запитань: які емоції викликає у вас музика? Якого вона характеру? Про що розповідає? Що ви уявили? Скільки частин у музичному творі? Частини контрастні чи схожі?

Дітям дається можливість висловити свої враження, міркування. Важливо у спілкуванні з дітьми з'ясувати провідні ознаки музичного жанру загалом і твору зокрема: образність, танцювальність, стрімкість, контрастність, яскраве фразування тощо.

Другою сходинкою з ознайомлення дітей з танцем є асоціація його з природним явищем та імпровізація на цій основі. Треба привернути увагу дітей до природного явища – завірюхи. Педагогові варто наголосити на тому, що вітер підхоплює кожен сніжинку, несе над землею, підіймає вгору, крутить. Скільки сніжинок – стільки й таночків, а загалом – заметіль, сніговійниця, завірюха, віхола, хуртовина. Життєвими асоціаціями спрямувати увагу дітей на виявлення домінантних ознак музично-рухового образу (сніжинки стрімкі, легкі, граційні, рухливі) та на адекватне втілення їх в образній пластиці (біг стелеться, як поземка; стрімкі кружляння наче гра сніжинок у сніговому вихорі тощо).

Далі педагог пропонує всім, хто хоче відчутти себе часткою снігового вихору, рухатися вільно, ніби сніжиночка. Музика-«вітер» підхоплює дитину-«сніжиночку», і вона кружляє в таночку так, як підказує їй музика та власна фантазія (діти імпровізують образний таночок сніжинок на друту частину музики А. Найдьонова). Створюється музично-пластична картина заметілі.

Третьою сходинкою стає ознайомлення дітей із танцем через сюжетний ланцюжок танцювальних фігур. Дітей зацікавлюють сюжетно-ігровою зв'язністю танцювальних фігур: *«Метелиця кружляє, сніжинками землю вкриває»*; *«Вітерець гуляє – вітер завірюху здійсмає»*; *«Вітер з дітьми грає, сніжницю здійсмає»*.

Сукупністю прийомів (слухання музики, бесіда, запитання педагога, розповіді дітей про свої враження, з'ясування провідних ознак музичного жанру, асоціація з природним явищем, образно-рухова імпровізація, сюжетний ланцюжок танцювальних фігур) у дітей формують усвідомлення танцю «Метелиця» як образно-ігрового, стрімкого, динамічного, масового, творчого танцю.

Навчання виконання дітей танцю здійснюється на основі потактового опису танцю. Педагог поступово розучує фігури, закріплює і якісно вдосконалює сформовані навички у дітей.

Вихідне положення: восьмеро дітей вишиковуються колоною (вздовж лівої стіни) у верхньому лівому кутку зали одне одному в потилицю, обличчям до педагога. Ще восьмеро дітей вишиковуються у нижньому правому кутку зали (вздовж правої стіни) одне одному в потилицю, спиною до педагога. Корпус прямий, підтягнутий, руки вільно опущені і трохи відведені від тулуба. На долоньки дітей одягнуті гумові браслети, до яких причеплений новорічний дощик.

Зміст танцю.

Вступ: діти слухають, налаштовуються на танець.

Фігура 1. «*Метелиця кружляє, сніжинками землю вкриває*».

Перша частина музики.

1–8-й такти – діти стрімким зальотним бігом на кожну чверть рухаються вперед один за одним (за першою дитиною у своїй колонці), просуваючись за лінією танцю і утворюючи велике коло. На останню чверть стають обличчям до середини кола.

1–8-й такти (повторення).

1–2-й такти – діти виконують біг, рухаючись до середини кола, трохи звужуючи його.

3–4-й такти – двічі змахують руками, прикрашеними срібним дощиком.

5–6-й такти – виконують біг, розширюючи коло, зупиняються.

7–8-й такти – двічі змахують руками.

Друга частина музики (яскраве фразування, що передає явище завірюхи).

9–10-й такти – діти-«сніжиночки» кружляють кожна на своєму місці.

11–12-й такти – стрімко присідають навпочіпки (сніжиночки землю вкривають) і відразу ж підводяться.

13–14-й такти – кожна дитина знову кружляє в той самий або в інший бік.

15–16-й такти – діти присідають і відразу ж підводяться.

9–16-й такти (повторення) – повторюються рухи, які діти виконували на попередні вісім тактів.

Можливий інший варіант рухів на другу частину музики: на 1-шу музичну фразу діти, що виходили з лівого боку, кружляють, присідають, підводяться, а інші в цей час стоять, підносячи руки вгору й опускаючи їх. На 2-гу музичну фразу діти, що виходили з правого боку, кружляють, присідають, підводяться, а решта стоять. Усе повторюється.

Фігура 2. *«Вітерець гуляє – вітер завірюху здійсмає».*

Перша частина музики.

1–8-й такти (з повторенням) – у коло вбігає хлопчик-«вітер». Він, як в'юнок, пробігає між дітьми у напрямку за годинниковою стрілкою: то забігає у коло, то вибігає з нього (вітерець блукає). Всі діти в цей час підносять руки вгору і тріпочуть долоньками зі срібним дощиком, з повторенням музики плескають у ритмі танцю.

Можливий варіант: на одне музичне речення хлопчик-«вітер» рухається у внутрішньому колі за лінією танцю, на друге – кружляє з будь-якою дівчинкою-«сніжиночкою». На повторення музичної частини діти повторюють рухи, а хлопчик кружляє з іншою дитиною.

Друга частина музики.

9 –10-й такти – хлопчик-«вітер» кружляє у середині кола й одночасно поступово підіймає руки, наче завірюху здійсмає. Діти спрямовують руки до нього (вперед) і тріпочуть долоньками зі срібним дощиком.

11–12-й такти – діти-«сніжиночки» стрімко присідають навпочіпки і відразу ж підводяться. Вітер у цей час, зупинившись обличчям до педагога, злегка хитається.

13–14-й такти – знову хлопчик кружляє в той самий або в інший бік. Діти тріпочуть долоньками.

15–16-й такти – діти присідають і підводяться.

9–16-й такти (повторення) – діти імпровізують рухи в образі сніжинок, розбігаючись довільно по залі. Складається враження справжньої завірюхи.

На завершення музичної частини діти збираються у два замети там, звідки вони виходили на початку танцю (у верхньому лівому кутку зали і у нижньому правому кутку). Посередині зали опиняється хлопчик-«вітер».

Фігура 3. *«Вітер з дітьми грає, сніжницю здійсмає».*

Перша частина музики (виконати на регістр нижче).

1–4-й такти – діти лівого замету наступають назустріч хлопчико-ві-«вітру» дрібушечкою (зігнувши ноги у колінах, почергово дріботити на всій стопі ніг). Той відступає, поводить жартівливо. Діти іншої підгрупи підтанцювують, жваво реагують на гру дітей з вітром.

5–8-й такти – діти виконують вірвовочку, розводячи руки в сторони і одночасно просуваючись спиною на попередні місця. Хлопчик-«вітер» виконує вірвовочку або підскоки і повертається обличчям до іншої підгрупи дітей.

1–8-й такти (повторення) – діти правого замету і хлопчик-«вітер» повторюють рухи попередніх восьми тактів.

Друга частина музики.

9–10-й такти – гурт дітей, розташований ліворуч від середини зали, ліпить сніжки (ритмічні рухи стуленими навхрест долоньками: почергово притискує уявний сніжок зверху то права, то ліва кисті руки).

11–12-й такти – діти кидають сніжки однією, потім другою рукою (вдають, наче кидають справжні сніжки). У цей час хлопчик-«вітер» і діти з протилежного боку зали присідають або будь-як по-іншому ухиляються.

13–16-й такти – діти, розташовані праворуч від хлопчика-«вітру», так само виконують рухи попередніх чотирьох тактів (ліплять сніжки, а потім кидають їх у бік дітей). Хлопчик-соліст і гурт дітей, які знаходяться ліворуч, ухиляються від уявних сніжків.

9–16-й такти (повторення) – повторюється гра в сніжки.

Перша частина музики.

1–8-й такти – діти стрімким бігом рухаються по колу і вибігають за хлопчиком-«вітром» (метелиця вщухає).

Творче вдосконалення навичок виконання танцю дітьми – 3-й етап.

На цьому етапі педагогові треба заохочувати індивідуальну музичність, щонайменшу виразність виконавства (щирі емоційність, вдалі рухи, художнє спілкування соліста і гурта дітей) та виразність творчої імпровізації зокрема, спрямовувати увагу дітей до образного переживання фігур танцю. Варто дослухатися до дитячих ініціатив щодо поліпшення танцю, підсилення його динаміки тощо. Залежно від рівня музично-рухового розвитку дітей метелицю слід танцювати стрімким зальотним бігом (на кожну чверть) або легким бігом (на кожну вісімку). Зальотним бігом краще передається характер українського танцю, тому що він виконується стрімко, отже, зберігається швидкий темп музики. Натомість легкий біг, який виконується дрібними кроками, діти танцюють упевненіше, але у такому разі першу частину музики треба грати у помірному темпі.

Метелиця

Музика А. Найдьонова

Швидко

f

tr

tr

tr

sf

Розробка танцю здійснена А. Шевчук.

2.3.6. Методи і прийоми залучення дітей до хореографії

Процес залучення дошкільників до образно-ігрових танців, українських хореографічних традицій, народних, бальних і сучасних танців, формування танцювальних навичок вимагає використання педагогом оптимальних методів і прийомів. Беремо до уваги те, що основною у дошкільній педагогіці є група вербальних, наочних і практичних методів і прийомів. Розглядаємо їх у зв'язку з такими узагальненими видами хореографічної діяльності, як сприймання танцювального твору і художньо-практична діяльність у вигляді виконавства і дитячої виконавської творчості.

Сукупність методичних прийомів, що відповідають комплексному здійсненню діяльності, віковій дітям, особливостям хореографії,

деталізують кожен із методів і доречно застосовуються під час роботи з дітьми.

Метод словесний (вербальний) у методиці хореографічного навчання дітей треба тлумачити як **доцільне використання педагогом слова, особливо художнього, поетичного**. Слово потрібне перед сприйманням музики і танцю, під час обговорення музики і танцю, спілкування дітей і педагогів, виявлення особистих вражень від хореографічної вправи, танцю, творчого завдання (педагог не лише ставить запитання, а й разом із дітьми висловлює свої думки).

Добре активізують, налаштовують дітей на рухи невеличкі римовані фрази. Наприклад:

- «Ми ж до танців беручкі, разом вдарим в каблучки»;
- «Куки-муки, беріться за руки, у коло ставайте, разом присідайте!»;
- «Ясне сонечко дивиться в віконечко. Дуже раді всі малята, пле-скають в долонечки»;
- «Гоп, мої черевички, гоп, мої чорні! Всі ви (ми) діти невеличкі, жваві та моторні!» тощо.

Або під час виконання руху, ознайомлення з образом та сюжетом танцю, закріплення чи вдосконалення вивченого хороводу, налаштування дітей на творче образне завдання доцільно скористатися віршиками, на зразок поданих нижче.

Веселі черевики

А у мене черевики
Самі чують, де музики,
Самі в коло йдуть,
Мої ніжки ведуть!
Черевики-танцюристи,
Не дасте мені присісти?
Через вас, через вас,
Я танцюю увесь час!

(І. К.)

Ніжки

Невеличкі в мене ніжки,
Невеличкі черевички,
Та вже вміють гопачка
І славного козачка.

(М. З.)

Черевички

Гоп-гоп, чики-чики!
Купив татко черевики.
Я піду у них на свято,
Танцюватиму завзято.
Як пристукну каблуками,
Розведу в боки руками,
Сплесну,
Вихором закружляю,
Черевички нові маю!
Черевички не простенькі –
Наче сонце, червоненькі,
Що й риплять, як зробиш крок:
Так і просяться в танок!

(В. Л.)

Осінні танці

Вітер взяв сопілку в руки:
«Ду-ду-ду!
Хто зі мною потанцює
У саду?»
Захиталися жоржини:
«Може й ми!
Тільки ти нас над землею
Підійми!»
«Шкода часу, – вітер каже, –
Підіймать!
Видно, вам не доведеться
Танцювать!»
Тут як зірвуться листочки
Із дубка,
І з вербички, і з берези,
Із кленка, –
Хто червоний, хто жовтавий,
Хто рудий,
А хто трішечки зелений –
Молодий.
Як закрутяться у танці
Угорі,
І низенько над землею
У дворі.
Вітер кинувся за ними:
«Ой, ду-ду,
От хто вміє танцювати
До ладу!»

(Катерина Перелісна)

Горобчики

Три горобчики літали,
Хутко крильцями махали,
От ми з вами хутко встанем,
Теж горобчиками станем.
Раз, два, три, чотири, п'ять –
Нумо, ручками махать!

(Марія Пономаренко)

Під час ознайомлення з танцювальним твором, його виконання чи закріплення накопичених раніше вражень, знань, понять доречними стануть такі орієнтовні запитання:

- які емоції та почуття передає і викликає танець?
- які емоції та почуття кожен з нас передає у танці?
- про що розповідається в хороводі, танці?
- чи цікаво тобі передавати в танцювальних діях те, про що розповідає танець?
- як розповідає танець, тобто якою особливою мовою?
- що ми використовуємо для танцювальної розмови, розповіді?

Доцільність застосування словесного методу очевидна. За Базовим компонентом дошкільної освіти у структурі художньо-продуктивної компетенції дитини зазначено те, що старший дошкільник «володіє комунікативними навичками спілкування з приводу змісту і краси твору, його засобів», на що впливає застосування різних методів і безпосередньо словесного.

Етап сприймання дітьми хореографічного твору, фрагмента танцю потребує **словесного методу** інтерпретації мистецького явища – **змістовно-сюжетного ознайомлення з інваріантними знаннями про походження і побутування танцю, музики, руху.**

Випереджальними умовами сприймання мистецтва дошкільниками можуть бути такі:

- попередня організація свідомості дітей як спеціальної, схожої на ігрову, настанови, якої потребує дитяча мистецька діяльність (наприклад, застосування образно-ігрового **прийому** К. Станіславського «**Уявіть, якби...**» в хороводі «Зів'ємо віночки»; **прийому фольклорного переказу**, схожого на давню казку, наведеного у «Кривому танці»; **прийому** на зразок мандрівки «**Помандруємо у сиву давнину...**» або «**Хто бажає, помандруємо у майбутнє...**» тощо);
- сприймання мистецького твору в контексті інших, поза мистецьких, життєвих, засобів пізнання (наприклад, життєві причини виникнення музичного твору; традиція побутування весняних хороводів тощо);
- виявлення провідного комплексу загальних уявлень стосовно сюжету гри, танцю (наприклад, **прийом змістовно-логічного ланцюжка танцювального сюжету**, використаний і описаний в танці «Маленький повзунець» тощо).

Таке ознайомлення відіграє роль орієнтувальної діяльності у сприйманні твору і його подальшому засвоєнні. Відповідно на цьому етапі педагог може скористатися словесними прийомами та цілою низкою інших різноманітних прийомів.

Прийом «услуховування в музику з подальшою словесною інтерпретацією музики» – слухання, лаконічний аналіз, з'ясування сталих ознак музично-танцювального жанру, можливо, ритмічне плескання дітей під час сприймання фрагмента музики тощо.

Доречним стане **прийом «емоційно-образної розповіді педагогом художнього або фольклорного переказу про танцювальний жанр, конкретний танець, рух»**. Переказ – це невеличка розповідь педагога, побудована на художньому осмисленні культурно-історичних фактів. У його основі – опис реального мистецького або життєвого явища, можливих подій, фактів. Імовірні кілька версій переказу, наприклад, про походження і побутування танцю «гопак». Найімовірніше, переказ характеризується «настановою на достовірність», на осмислення подій уже далекого минулого і сучасного, співвіднесення їх з позицією сучасника. Головна ж особливість полягає у відображенні самої сутності давніх подій і явищ в узагальненому вигляді – формі художнього переказу. Це дає змогу розглядати мистецький доробок з позиції сучасності.

◇ Висвітлення тогочасного побутування, – наприклад, – музичного твору, порівняння цього побутування з сьогочасним – не менш важливий аспект вивчення мистецької спадщини [28, с. 17].

Олександр Костюк

Майже завжди треба користуватися **прийомам «виявлення семантики назви твору, музики, руху, малюнку, фігури»**, адже знання дітьми значення маловідомих слів надасть осмисленості процесу навчання.

Діти також потребують застосування **прийому «акцентування на інваріантних змістових ознаках хореографічного руху, твору, образу»**. Наприклад, дітей треба орієнтувати на типові музично-танцювальні ознаки рухів. Рухи польки – легкі, веселі, уривчасті. Рухи галопу – стрибкоподібні, польотні. Українські гопаківі рухи – широкі, активні, стрімкі; чоловічі, жіночі. Рухи національних польських танців – вишукане па полонезу, легкі й пружинні рухи танцю краков'як. Рухи білоруської польки – легкі та пружинні. Російські танцювальні рухи – плавні, стрімкі, широкі. Вальсові рухи – плавні, подібні до хвиль, а сучасні рухи у стилі «диско» – активні, експресивні, різноманітно і вільнокоординовані тощо.

У пригоді стане **прийом «побудови вербального ланцюжка сюжету хоріводу, танцю»** (наприклад, сюжет у назвах фігур

танцю – «*Метелиця кружляє, сніжинками землю вкриває*»; «*Вітерець гуляє – вітер завірюху здіймає*»; «*Вітер з дітьми грає, сніжницю здіймає*»). Важливим, з погляду дитячого віку, є **прийом «співвіднесення сюжету твору з життєвим досвідом конкретної дитини»**, до якого педагог має звертатися на кожному занятті.

Метод наочний у педагогіці класифікується як метод за наочним джерелом передавання і сприймання інформації (інформація передається через наочність і сприймається суб'єктом очима). Відповідно в методиці хореографічного навчання дошкільників треба тлумачити **наочний метод як використання естетично привабливої наочності**, що підсилює сприймання музики і танцю, активізує уяву дітей у бажаному напрямі. Це може бути застосування педагогом іграшки, ляльки, картинки, ілюстрації до танцювального образу, малюнків дітей до хороводу, репродукцій картин мистецького і, зокрема, танцювального змісту, інколи портретів українських балетмейстерів, композиторів, атрибутів до хороводів і танців тощо. Хореографічні заняття, розваги, свята цілеспрямовано збагачують наочністю, тому що це відповідає віковим особливостям сприймання дитиною навколишнього світу та виражально-зображувальній природі хореографічного мистецтва.

Особливо важливо для хореографічної діяльності тлумачити **метод наочний як естетично та музично виразний показ** педагогом рухів, положень рук і ніг, поз, прийомів виконання рухів, з'єднання партнерів, перебудов у танці, фрагментів танцю тощо. На кожному занятті педагог скористається методом виразного показу і сукупністю прийомів, що його репрезентують.

Один із найважливіших прийомів, що ілюструють метод наочний, є так званий **прийом «еталонного показу танцювального руху»** (показ дорослим елементів руху і загалом руху під час ознайомлення дітей з ним). Від цього залежить і якість сприймання руху, і якість музично-рухового виконання його дітьми, і подальші творчі прояви.

✧ «Професіоналізм» хореографії для дошкільників мусить бути насамперед у домірності музики, сюжетів, рухів можливостям маленької дитини і у правильній подачі матеріалу. Тут можна провести аналогію з мовою. Якщо дитині чітко вимовляють слова, то вона грамотно засвоює мовлення. Так і з хореографією [65, с. 5].

Олена Касьянова

Затребуваними стають **прийом «привернення дітей до співпереживання емоційного стану дорослих у процесі показу»**, а та-

кож прийом «виявлення доміантної ознаки хореографічного твору та асоціація танцю з нею» («Плескач» – легко плескати; «Повзунець» – рухатися поповзом), прийом «створення проблемної ситуації, привернення уваги дітей до уявних обставин» («уявіть, якби ви стали принцесами, принцями і танцювали цей вальс на балу»).

На етапі сприймання необхідними є такі додаткові, переважно **наочні прийоми, як використання репродукцій картин** («Блакитні танцівниці», «Урок балету», «Танцівниці на поклонах», «Урок танцю», «Балетна школа», Едгар Дега; «Весна» або грації, що танцюють, Сандро Боттічеллі; «Гагілки», «Гуцулки біля церкви», «Веснянки», Іван Труш; «Перед виходом», Валерій Косоруков; «Дитячо-балетне...», Владислав Нагорнов тощо), фотографій та ілюстрацій із друкованих видань про мистецтво танцю, творчість дорослих і дитячу творчість тощо. Репродукції картин для демонстрації дітям дивитися на вкладці після сторінки 160, на с. 162 і на с. 172.

Організація **художньо-практичної діяльності хореографічного виконавства** дошкільників (наслідування танцювальних канонів і зразків, розучування варіантів танцю, рухливих забав, ігор, етюдів, вправ) потребує часткового використання викладених вище прийомів, однак провідними стають **наочно-слуховий, практичний, репродуктивно-продуктивний методи**.

Метод наочно-слуховий у методиці хореографічного навчання дітей класифікуємо як метод за наочним і слуховим джерелом передавання та сприймання інформації. Наочно-слуховий метод у дитячій хореографії – це **художньо-визначне виконання педагогом танцювальних па і визначне звучання музичного твору**. Реалізація методу відбувається через якісне і домірне вікові дітей виконання педагогом танцювальних рухів і танців, якісне відтворення музики на музичному інструменті та аудіоносіях (музичний центр тощо). Особливого значення метод набуває під час свят і розваг, де від звучання музики залежать натхнення дітей, яскравість музичного переживання, виразність танцювального виступу.

Метод практичний у методиці хореографічного навчання дітей пов'язаний безпосередньо із організацією дитячого виконання танців. Практичний метод трактується як **виконання та засвоєння дітьми гри, забави, хороводу, танцю, прийомів опанування танцювальних рухів**. У результаті дитина набуває власного досвіду танцювального виконавства, важливого для відчуття хореографічної вмільності, формування фонду «я можу», для його застосування у повсякденному особистому житті. Під час підготовки дітей до розваги чи свята прак-

тичний метод набуває першорядного значення, адже дитина відчуває повноту благополуччя у святковий час, якщо добре орієнтується в очікуваних від неї та бажаних для неї танцювальних діях.

Практичний метод у хореографічному навчанні треба конкретизувати як метод **«усталеного та інтерпретаційного виконання дорослим і дітьми руху, танцювального репертуару»**, що одночасно уможливорює формування зразка для дітей, збереження індивідуальності виконавства, домірну стимуляцію творчих проявів кожного учасника, оптимізацію навчання дошкільників.

Відповідно до практичного методу доречними у роботі педагога стають такі **прийоми**:

- **виразне виконання** танцювального руху, танцю дорослими, дітьми разом з дорослим, самими дітьми – **в усталеному та інтерпретаційному вигляді**;

- **акцентування на основному, типовому** русі хороводу, танцю, його демонстрації;

- **привернення уваги дітей до елементів руху, їх змінюваності**, формування навички «танцювати всім тілом», а не лише ногами;

- розучування руху цілісно і поелементно;

- засвоєння танцювального руху **від інваріантного до варіантного вигляду**;

- вербальне визначення та практична реалізація виразності, дієвості, асоціативності, традиційності хореографічних рухів, їх назв, прийомів виконання;

- прийом **«розігрування пісні»** за допомогою всіх видів народних і сучасних рухів;

- **прийоми, адресовані окремо дівчаткам** (пластичного відтворення музики, наче її своєрідного співу-переживання; асоціації з образами природи, жіночої статі тощо), та **прийоми, спрямовані до хлопчиків** (асоціації з мужніми образами чоловічої статі, історичними персонажами тощо);

- **застосування ігрових прийомів і допоміжних для перетілення в образ** (використання атрибутів – іграшок у руках дітей, пучків листя, хустинок кольорів веселки та елементів костюмів тощо).

✧ З дітьми 3-х років – перевага ігровим прийомам. Вивчаються танцювальні елементи і розвивається відчуття ритму за допомогою гри. Руйнівними для дитини 3-х – 7-ми років є вимоги щодо виконання статичних рухів, одноманітність, монотонність, повторення рухів за педагогом як системи [65, с. 4].

Лариса Цветкова

Особливим **практичним методом** хореографічного навчання визначаємо **метод «створення ситуації художнього спілкування та навчання дітей мімічно-рухової взаємодії»**. За його допомогою процес залучення дошкільників до танців у прямому сенсі гуманно спрямовується.

✧ У процесі залучення маленької дитини до хореографії найкращим є підхід, що ґрунтується на розвитку комунікації, встановленні контакту між педагогом і дітьми, особливо з найбільш проблемними з них. Без цього дитину важко зосередити на об'єкті вивчення [65, с. 6].

Аніко Рехвіашвілі

Цей метод реалізується педагогом через групу **методичних прийомів**:

- **використання властивих танцю приспівок, примовок, вигуків, назв фігур** як опорних сюжетних ознак хореографічного твору і засобів взаємодії, спілкування дітей;

- **створення ситуації спілкування** між дорослими (хореограф, педагог-музикант) під час рухового показу, між педагогом і дітьми, однією та другою дитиною, між частинами гурту, солістом і гуртом, хлопчиками і дівчатками;

- **навчання дітей мімічно-рухового вияву спілкування** в діалогічній формі (привітання, запрошення, примирення тощо), залучення дітей до мімічно-рухової взаємодії з дорослими та один з одним;

- створення проблемно-пошукових ситуацій, співпраці дорослого з дітьми тощо.

Під час художньо-практичної хореографічної діяльності дітей доцільними можна визнати методи за ступенем самостійності мислення під час оволодіння знаннями, навичками, творчими вміннями. Це **репродуктивні методи** – точного відтворення руху, повторення танцю, але не на зразок копіювання. Це **продуктивні методи** – вигадкування нового руху, ритму, імпровізація танцю тощо. **Репродуктивно-продуктивні методи** – точного відтворення і створення частково нового, наприклад, відтворення двох фігур танцю за показом педагога і вигадкування однієї фігури танцю дівчатками чи хлопчиками. Це також проблемно-пошукові методи самостійного пошуку нового рішення, нового руху, нового образного танцю. Зазвичай під час танцювального заняття педагог використовує комплекс методів.

Організація танцювальної творчості дітей потребує часткового застосування викладених методів і прийомів, та провідним стає **метод «варіативного виконання дітьми руху, хороводу, танцю у співтворчості з дорослим і в самостійних діях за умови імпровізації»**. Це сприяє формуванню творчості дошкільників та засвоєнню особливостей танцювальних традицій – народних, класичних, сучасних.

Цей метод презентуємо через сукупність методичних прийомів. Педагог має використовувати у певній логіці такі **прийоми**:

- **інтерпретаційне виконання руху;**
- **варіювання елементів руху;**
- **вигадування варіанта руху відповідно до зміни музичного характеру й образу;**
- **нове комбінування знайомих рухів в умовах імпровізації.**

По-перше, педагог сам подає приклад інтерпретації, варіювання, комбінування, коментуючи свої дії. Це відбувається систематично під час танцювальних занять. По-друге, він так само творчо діє разом із дітьми – з усіма, з однією дитиною у парі тощо. По-третє, спостерігаючи за проявами дітей, педагог помічає готовність дитини до самостійної творчості і створює належні умови для її реалізації.

Продуктивними також стають такі **прийоми**:

- **самостійний пошук рухів відповідно до сюжету, образу, музики** та за допомогою пропозиції педагога «рухайся так, як підказує музика»;
- **самостійна танцювальна імпровізація**, спочатку при виконанні дій усіма дітьми і дорослим одночасно, потім окремо хлопчиками чи дівчатками та в сольному виконанні у дитячому гурті;
- **привернення дітей до танцювальної імпровізації сюжетом, ситуацією спілкування, зміною музичного характеру, музичною імпровізацією, образом, що імпонує статі дитини**, тощо;
- **співтворчість педагога з усіма дітьми чи з окремою дитиною, підтримка дитячої ініціативи.**

Пропонуємо орієнтовний алгоритм співтворчості під час імпровізації:

- перший етап – імпровізують одночасно педагог і всі діти;
- другий етап – імпровізують усі діти або дівчатка чи хлопчики;
- третій етап – імпровізує одна пара чи одна дитина в дитячому колі, перед дітьми тощо. За такої підтримки на початковому етапі дитина швидше досягає самостійності на наступних сходинках навчання.

Нарешті звертаємо увагу на **методи за ступенем управління навчальною діяльністю дітей у хореографічному вихованні**. По-перше, це метод прямого керівництва педагога як пропозиція дітям послухати, подивитися, висловитися, діяти за бажанням, організувати «Мистецький досвід» тощо. По-друге, це **метод непрямого керівництва педагога та організації самостійної діяльності дітей** – створити належні умови для танцювальних проявів дітей, наприклад, у вигляді самостійного доступу до танцювальної музики, створити нові умови для творчих проявів дітей, ситуацію виклику. По-третє, організація спільної діяльності педагога і дітей як співпраця, співтворчість. Під час занять, вечорів, свят треба особливо спрямовуватися на співпрацю, співтворчість педагога з дітьми, створення ситуації виклику тощо.

А. Ждаха. Гопак (1911-1912 рр.)

2.3.7. Види хореографічної діяльності, дитячий репертуар

С усільні традиції раннього заохочення дитячих вільних рухів і танців, залучення дітей до хороводу, рухливої забави, гри властиві педагогічним системам багатьох народів, оскільки музичний рух, танець цілком відповідають можливостям і потребам дитини дошкільного віку.

Види дитячої хореографічної діяльності

У запропонованій програмі види хореографічної діяльності дошкільників цілком відповідають, з одного боку, дитячому вікові, репродуктивному і творчому характеру виконавства дітей, з другого – особливостям хореографічного мистецтва, специфіці тренувальної системи класичного танцю тощо. Це забави, хороводи, ігри, танці, творчі завдання, імпровізовані таночки, етюди, вправи.

Музично-рухові забави треба розуміти як музично-ритмічні завдання лаконічного образного змісту, що виступають для дитини у вигляді невеличкого ігрового фрагмента, де можна бавитися в уявній ситуації (наприклад, «*Два маки*», «*Подай ручку!*»). Вони нагадують вправу, але порівняно з нею в забавах створюються умови для розважання дітей за чарівних обставин, для відчуття себе в певному образі, для спілкування один з одним під впливом музики, пісні та із застосуванням нескладних рухів.

Пріоритетність ігрових обставин і виховного аспекту в музично-руховій забаві дають змогу формувати в дітей танцювальні навички та вміння невимушено, у процесі привабливої для них «роботи» над створенням образу, виявленням ставлень одне до одного тощо. Для дітей дошкільного віку забави краще розробляти на пісенній основі (малі жанри). У такій забаві завдяки віршованій основі зміст стає яскравішим для дитини, а дії набувають більшої виразності.

Хороводи – найдавніший жанр хореографії. Це ціле дійство синкретичного характеру – драматично-ігрове, пісенно-музично-рухове.

✧ Коли і де, в якій країні виник звичай водити хороводи дослідити тепер уже важко, бо цей звичай належить до глибокої старовини – початків культурного розвитку людства. Але ніхто зі слов'янських народів не розвинув хороводних забав так широко і різноманітно, як наш український народ [16, с. 303].

Олекса Воронай

Залежно від домінування одного з елементів синкретичності (гра, пісня, танець) чи гармонійного поєднання їх усіх, включаючи музику, виокремлюємо чотири види українських хороводів.

Хоровод, хороводна пісня – це масова пісенно-рухова дія, основний зміст якої зосереджений у співі. В ній усі учасники виконують пісню і йдуть хороводною ходою, переважно у колі.

◇ Гаївки – це дуже стара назва наших хороводів; імовірно, вона збереглася ще від того часу, коли наші пращури виконували обрядові пісні й танці в заповітних гаях навколо священних дерев [16, с. 304].

Олекса Воронай

Хореографічна композиція і провідний малюнок – прості (замкнуте коло, два кола поруч, концентричні кола, «струмочок», «ворота», так звані «кривий» малюнок, «вісімка», пряма лінія тощо). Хоровод розвивається за принципом повторення, так само як куплети у пісні (фольклорний зразок «Ой у полі жито»). У хороводній пісні діти виконують переважно одну фігуру, рушають танцювальною ходою по колу чи в іншому нескладному малюнку, використовують кілька танцювальних рухів для розкриття змісту пісні, мають можливість власної інтерпретації та варіювання рухів.

Гра-хоровод (хороводна гра) з піснею або на основі танцювальної музики чи у їх поєднанні. У ній домінує ігровий компонент, взаємодія ігрових персонажів. Властиві ігрові мотиви «зайвого», відрив одного з учасників від ланцюжка, швидке орієнтування щодо оволодіння вільним місцем, зміна партнерів, обирання пари у результаті змагання, діалогічні змагання, імпровізація під час гри тощо. Підсилюючи ігровий мотив, можна створювати нові варіанти хороводу для дітей. Гра-хоровод особливо приваблива для дітей дошкільного віку. В ній ігровий елемент, інтерпретація рухів, вигадка-імпровізація в розгортанні сюжету і створенні дітьми персонажів можуть бути розвинуті педагогом на користь дітям.

В **ігровому хороводі** гармонійно взаємодіють усі синкретичні компоненти (поетичний текст, мелодія, танцювальні рухи, ігрові та драматичні елементи), завдяки чому і розкривається зміст. Значну роль відіграє діалог між групами учасників, групою і солістами, прояв прихильності одне до одного, можливість кожному виконати роль соліста тощо. Ігровому хороводу властиві: традиційна стимуляція сольної імпровізації, рухливість темпу і чіткість ритму, ілюстративно-зображальні та імітаційні дії всіх учасників, різноманітна лексика, відповідність музичної та танцювальної структури в хореографічних

фігурах, колові та лінійні побудови тощо. Для дітей сюжет розгортається через дійство-спілкування усіх учасників, ігровий мотив, танцювальну імпровізацію, різноманітну лексику тощо.

Хороводний танець може виконуватися з піснею та інструментальним супроводом. На сучасному етапі розвитку хореографії частіше зустрічається хороводний танець з інструментальним музичним супроводом. У хороводному танці пріоритет належить танцювальному елементу. Домінує танець, незалежно чи поєднується він з піснею і музикою, чи лише з музикою. Навіть для дітей у хороводному танці більш складні хороводні рухи, малюнки, фігури і танцювальна імпровізація набувають першорядного виражального значення.

✧ Пісня у весняних хороводах має лише другорядне значення; головне тут не пісня, а ритм і танці, що мають своїм завданням підняти настрій, розбудити енергію і передати її навколишньому світові, щоб збудити природні сили до нового життя, дії, руху, піднесення. А тому й не дивно, що переважна більшість гаївок і веснянок має веселий, оптимістичний характер [16, с. 305].

Олекса Воронай

Хороводні танці з дітьми дошкільного віку, педагог-хореограф Т. П. Науменко. Школа-дитячий садок «Струмочок», НВЗО школа-ліцей «Обдаровання», м. Київ

Хороводи можуть бути запропоновані дітям і на основі сучасних пісень, музики. Педагог може створити хоровод на зразок одного з чотирьох видів. Намітивши концепцію хороводу (хороводна пісня, гра-хоровод, ігровий хоровод, хороводний танець), його легше розробити і досягти доволі високого художнього рівня.

Музично-рухові ігри, танцювальні ігри в хореографічній діяльності дітей – переважно танцювального характеру, часто з дитячою імпровізацією. Наприклад, створені автором ігри «Вигадливі чобіточка», «Веселий бубон-мандрівник» містять не лише розучені танцювальні рухи, певні ігрові дії, фігури, а й танцювальну імпровізацію. Значення ігор для розвитку дитини – різнобічне.

◇ Гра є наймиліша хвилинка, котрої потрібно дитині для всебічного виховання її молоденького тіла, розуму та її індивідуальних здібностей [10, с. 5]. Під час гри у дітей виникає потреба співробітництва та необхідність виконання певних правил, вони привчаються володіти власними почуттями, вчать шанувати права іншого. Граючись, діти набувають чимало таких якостей, які можуть їм згодитись у майбутньому житті. Крім того, треба згадати ще про одну надзвичайно цінну властивість гри: вона веселить, радує, а здорова радість конче необхідна для здорового розвитку душі й тіла. ... і це почуття під час гри слід всіляко підтримувати [10, с. 22].

Педагогічну цінність мають лише ритмічно проведені ігри, бо вони об'єднують дітей (така вже властивість ритму) і перетворюють гру в серйозну гуртову працю [10, с. 24].

Василь Верховинець

Хоровод «Шум», хоча й розроблений автором посібника як ігровий варіант хороводу, сприймається дітьми як танцювальна гра. Їхню увагу привертає елемент ловіння наприкінці хороводу. Водночас такий ігровий хоровод може бути у виконанні дітей вдалим сценічним варіантом.

Танець – це такий вид мистецтва, через який презентується хореографія загалом. У ньому органічно співвідноситься сюжет, музика, рухи, танцювальні малюнки і фігури, створюються образи. Танці – провідний вид дитячої хореографії. Найпростіший і найрадісніший для дитини образ – веселого танцівника, власне самого себе.

Дорослим варто розуміти: дитина хоче танцювати і сподівається, що це відбудеться одразу, як тільки вона почне відвідувати заняття. Тому-то потрібно з перших занять пропонувати дітям найпростіші образно-ігрові танці з елементарних фігур на зразок: «побігли по

колу, порадили музиці», «поплескали, потупали, звузили коло», «поплескали, потупали, розширили коло», «вклонилися» і повторили танець. Саме такі танці частіше розучує музичний керівник, тож з цього, перевіреного практикою репертуару, варто починати і хореографу. Діти будуть задоволені й паралельно будуть навчатися інших танців – українських, сучасних, бальних тощо.

*Дитячі образно-ігрові танці
«Білі лебеді», «Мухомори», «Лісовичок»,
педагог О. М. Лапшина, ДНЗ «Волошка», м. Київ*

Особливе місце в дитячому репертуарі посідають не лише українські хороводи, а й давні українські побутові танці («метелиця», «гопак», «козачок», «гуцулка» тощо), сюжетні танці, а також спеціально розроблені їх варіанти.

◇ Діти люблять танці і часто самі вигадують їх відповідно своїм настроям. Необхідно знайомити дітей з різними національними танцями, бо вони утворені драматичним нахилом народів. Національні танці – це ціла поема, цілий комплекс гарних ритмічних жвавих рухів, які захоплюють дітей [43, с. 85].

Софія Русова

Різноманітність змісту, образів, музики, танцювальних фігур і рухів українських хороводів, забав, музично-рухових ігор, танців дає змогу стверджувати, що з давніх часів вони застосовувалися для різнобічного виховання дітей і молоді, пестування і розважання, спілкування з дитиною, певного тренування тіла, зміцнення м'язів, формування естетично-виразної постави, насичення життя дітей радісними емоціями і почуттями.

Сучасною тенденцією у роботі педагога з хореографії має стати створення репертуару репродуктивно-продуктивної спрямованості, під час засвоєння якого у дітей розвиваються навички відтворення рухів і фігур, традиційної взаємодії виконавців і водночас творчі вміння, наприклад, у танцювальній імпровізації. Через це створюються можливості для освоєння танцювального досвіду, самовираження і творчого розвитку дитини.

Продуктивними стають педагогічні засоби, в змісті яких не просто передбачено творчі дії дітей, вони навіть є неминучими складниками розгортання сюжету. Наприклад, гопаку властиві елементи чоловічого змагання й вигадки. Отже, одна із фігур дитячого гопачка – імпровізаційна. У ній хлопчики комбінують улюблені і вигадують нові танцювальні рухи. У грі «Веселий бубон-мандрівник» із завершенням музичної частини у дитини залишається у руках бубон. Вона, струшуючи бубном, танцювально імпровізує, інші діти, заохочуючи її до вигадки, плескають в долоні або дитина ритмічно вдарає в бубон, а діти пригадують або вигадують танцювальні рухи.

Танцювальний етюд – завдання різнобічної розвивальної спрямованості. Це, по-перше, етюд на зразок вправи, спрямований на формування музично-рухового виконавства дітей – засвоєння техніки руху, вміння спілкуватися за допомогою пластики (наприклад, уклінвання) тощо. По-друге, етюд як завдання творчої спрямованості – з

інтерпретацією, імпровізацією або загалом імпровізаційне завдання (наприклад, танцювальні вигадки хлопчиків, дівчаток). По-третє, етюд як фрагмент майбутнього твору (начерк, частина танцю), що має пропедевтичну спрямованість. Таке поняття танцювального етюду близьке поняттю «музично-рухова вправа», але ширше, гнучкіше.

Музично-рухові вправи широко застосовуються як метод вправлення і вид дитячої хореографії. Вправа є завершеною лаконічною формою для засвоєння танцювальних рухів і набуття дитячої майстерності виконавства загалом. У ній поєднуються два-три рухи, пропонується певна координатація та низка інших музично-рухових задач.

Так, дітям пропонують різні вправи. Наприклад, інтерактивні музично-рухові вправи у колі «*Передай вітання іншому*», «*Мандрівка оплесків*», «*Ритм мого ім'я*» та інші, які сприяють формуванню навичок комунікації в хореографії, а через це – у житті в цілому. Серед них вправи образно-творчого характеру – «*Рухливі струмочки*», «*Винахідливе коло Терпсіхори*» та інші.

Окрему групу становлять **вправи класичного екзерсису**. Хоча вони у цій програмі найпростіші, але орієнтир у них залишається традиційним – на точність, музикальність рухів, формування витонченості ліній рук, ніг тощо. Водночас вправи класичного екзерсису в дитячій хореографії набувають образно-ігрового характеру, що перетворює їх на посильні дитячій психології, цікаві для неї.

Так, перше пор-де-бра стає вправою «*Сходить сонечко*». Пояснення педагога може бути таким. «Руки тримаємо у підготовчому положенні так округлено, наче сонечко, що сховалося за горизонтом. Поволі сонечко сходить і досягає лінії горизонту (перша позиція). Далі воно, сходячи все вище і вище, досягає такої вишини, коли радіє вся планета (третя позиція рук). Із третьої позиції кисті рук розводять так, наче промінчики сонця спрямовуються на увесь світ. Як сонце своїм сяянням охоплює увесь простір, так і руки широко розводять. Руки у другій позиції – це сонце на обрії. Руки опускаються у підготовче положення – сонечко ховається для відпочинку».

Таке подання вправи не применшує її класичного спрямування. Педагог лише адаптує складну класику до особливостей дитини дошкільного віку.

Дитячий репертуар

До кожного виду хореографічної діяльності відповідно застосовується поняття «дитячий репертуар» (сукупність творів різної тематики, із різними назвами і змістом, водночас одного виду). Орієнтовна і різноманітна тематика дитячого репертуару широко представле-

на в кожній зі змістових ліній програми. Опис частини репертуару міститься в репертуарних збірках (за списком рекомендованої літератури). Сучасний репертуар друкується у цьому посібнику, у фахових ЗМІ – журналах «Дошкільне виховання», «Дошкілля», «Палітра педагога», «Музичний керівник», часописах «Дитячий садок», «Дитячий садок. Мистецтво», навчально-методичних посібниках тощо.

Водночас велику частину репертуару за означеною у програмі тематикою (назви репертуарних творів) педагоги розробляють самостійно або адаптують репертуар із друківаних джерел, Інтернету. Його переваги: урахуються особливості інтересів, розвитку і танцювальної умілості конкретних дітей, склад групи (переважають хлопчики чи дівчатка), спрямованість репертуару до певних подій, особливості музичного матеріалу і його звучання (живе виконання чи аудіо запис) тощо.

Привертаємо увагу до того, що сучасний музичний світ асоціюється у дитини, як і у дорослого, насамперед зі сприйманням музики в аудіозапису (музичні диски, касети, дискети, телебачення, радіо, Інтернет тощо). Такі реалії сьогодення спричинили широке використання музики в аудіозапису в роботі з дітьми дошкільного віку. У процесі музичної та хореографічної діяльності – це слухання окремих музичних творів, дитячих опер, балетних фрагментів у виконанні професійного оркестру, сприймання пісень у виконанні сучасних юних співаків і справжніх співаків-артистів тощо. Дитині XXI століття властиво із повноцінним звучанням музики в аудіозапису передавати свої емоційні переживання танцювальною пластикою. Отже, мусимо відповідати дитячим інтересам і пропонувати дітям дошкільного віку танці під музику в аудіозапису. Звертаємо увагу на провідні особливості створення таких танців у дитячій хореографічній діяльності.

Насамперед, педагогові варто побачити особливі зв'язки між змістом, музикою, рухами, композиційною побудовою та віковими можливостями і потребами дітей. Щодо цього у багатьох педагогів виникає безліч питань методичного характеру. Пропонуємо поради як відповіді бодай на деякі з них.

Ключова позиція – педагогічно доцільний, вдалий добір музичних творів для створення танців під аудіозапис. За змістом музичний твір (інструментальний, вокально-інструментальний) має відповідати дитячому світосприйманню, а також актуальній і найближчій зоні розвитку дітей, тобто рівню вільного відтворення такої музики і частково – за допомогою дорослого та у співпраці з іншими дітьми.

Це можуть бути твори сучасних стилів, класична музика, народна музика, сучасні естрадні пісні тощо. Так, серед репертуару пропонуємо постановку танцю «Вишукані дзвіночки» під класичну музику в аудіозапису – «Вальс-жарт», з Балетної сюїти № 1 Д. Шостаковича. Аудіозапис музичного твору зручно запозичити з електронного ресурсу Інтернет.

Таким вимогам, як доступність образно-емоційного змісту і зручність музичного твору для рухів дитини, можуть відповідати пісні спеціально створені для дітей, у виконанні дітей-солістів і дитячих гуртів, інструментальна класична і легка музика, а також чимало українських пісень дорослих із золотого фонду вітчизняної естради, які доступні та привабливі для переживання і відтворення дітьми (про світ дитинства, патріотичного спрямування – про Україну, Київ, своє місто, рідний дім, матерів і батьків, рідну мову, народні обереги й символи тощо).

Спрямованість змісту пісні має активізувати дітей до спілкування, наштовхувати педагога на пошук художньо-пластичних засобів відтворення спілкування між дітьми, дітьми і глядачами (батьками) тощо. За формою ці твори мають бути загалом доступні для відтворення (музичний вступ, яскраве фразування, квадратність структури, повторюваність і контрастність, наявність програшу тощо). Якщо форма твору не завжди проста для постановки, то педагогові варто побачити можливості як її творчо підпорядкувати віковим можливостям і завданням музично-рухового виховання дітей, як повтори приспіву використати для повторення руху-лейтмотиву, як використати варіації для дитячої творчості тощо.

Якщо сюжет музичного твору передається текстом, то його не треба відтворювати у рухах дослівно, але має бути образний зв'язок між поетичною і пластичною основою майбутнього пісне-танцю. Надзвичайно важливо, щоб педагог знайшов основний рух або комбінацію рухів, які стануть для дитини лейтмотивом усього танцю, утворять основний танцювальний хід. Рухи, пластика рук, композиційні малюнки розробляють так, щоб відповідали логіці музичного твору загалом, стилю музики, принципу контрасту і повторюваності тощо. Фігури танцю у репертуарі на основі пісні мають відповідати пісенній побудові, враховувати музичні програші, зв'язки тощо.

Занотовувати постановку на основі аудіозапису пісні пропонуємо у найпростіший спосіб – таблицю, в якій відображено текст пісні й танцювальні дії дітей. Це дасть змогу спроекувати і побачити взаємозалежність, взаємну відповідність музично-поетичного

і танцювального змісту. Три останні розробки в розділі «Дитяча хореографія: репертуар» подані у таблицях: «Човник» (музична основа – «Лодочка», муз. Р. Квінти, сл. В. Куровського), «Київ на світі один» (музична основа – «Пісня про Київ», муз. О. Злотника, сл. Ю. Рибчинського), «Весняні котики» (музична основа – «Весняні котики», муз. О. Янушкевич, сл. М. Ясакової).

Запис більшої частини дитячого репертуару пропонуємо без таблиці. У такому запису є різні складники, серед яких відображені найголовніші для педагога: *мета, музика, методичні орієнтири для вивчення танцю (забави, гри, хороводу, вправи) з дітьми, вихідне положення, зміст танцю, примітки, ноти*. У змісті можуть бути висвітлені *варіанти (1-й, 2-й, 3-й), частини (вступна, основна, кульмінація, розв'язка), фігури танцю (забави, гри, хороводу, вправи)*. Один із прикладів репертуару – «Метелиця-завірюха» (пункт 2.3.5) – записаний із позиції розгляду формування хореографічних навичок у дітей під час поетапного залучення їх до танцю (1-й етап – ознайомлення дітей з танцем; 2-й етап – навчання виконання дітей танцю; 3-й етап – творче вдосконалення танцю під час виконання дітьми).

Отже, варіативність запису і структурних складників репертуару демонструє методично важливі для педагога акценти у творчій роботі з дітьми.

В. Веселовський. Деталі триптиха «Гуцули» (1937 р.)

Розділ 3. ДИТЯЧА ХОРЕОГРАФІЯ: репертуар

3.1. Два маки

(музично-рухова забава)

для старших дошкільників і молодших школярів)

Мета. Дати дітям можливість розважитися, виявити симпатію одне до одного, навчати художнього спілкування; розвивати у них відчуття характеру музики, початку і завершення фрази, ритмічність і граційність танцювальної ходи, вигадку в танцювальній імпровізації та індивідуальну виразність виконання танцювальних рухів, уміння самостійно діяти.

Музика. Українська народна пісня «Два маки»; українська народна мелодія «Гопак», обробка М. Різоля; українська народна мелодія «Коханочка», обробка М. Різоля.

Методичні орієнтири для вивчення забави з дітьми. Забаву розроблено так, щоб хлопчики і дівчатка мали змогу виявити прихильне ставлення одне до одного в особливій, художній пісенно-музичній руховій формі. Така форма ушляхетнює емоційні переживання почуттів, прищеплює навички коректного поведження, сприяє самовираженню, становленню щирих, відвертих, здорових взаємин між однолітками.

Вихідне положення. Дівчаткам і хлопчикам пропонують стати рядочками вздовж протилежних стін зали, один рядок обличчям до другого. Одна з дівчаток (а на перший раз педагог) тримає в руці бубон.

Зміст забави.

Усі діти співають 1-й куплет української народної пісні «Два маки»:

*Ой на горі є два маки,
Чом хлоп'ята не однакі?
Один – менший, другий – більший,
Кучерявий – найгарніший.*

1–2-й рядочки пісні – дівчинка з бубном легкою танцювальною ходою прямує до протилежного рядочка і зупиняється перед обраним хлопчиком.

3–4-й рядочки пісні – дівчинка, співаючи, відбиває ритм у бубон (діти можуть легенькими оплесками допомагати їй), наприкінці пісні вклоняється хлопчикові. Співають усі діти або тільки дівчатка.

Хлопчик, якого запросили, імпровізує під українську народну мелодію «Гопак» танцювальні рухи так, як йому підказує музика і фантазія, а також власний досвід танцювального виконавства. Дівчинка у цей час ритмічно струшує бубном, відбиваючи ритм і захожуючи хлопчика до вигадки. Усі діти плескають в долоні.

Забава розігрується вдруге.

Мелодія останніх двох тактів пісні виконуються як вступ. Дівчинка передає бубон хлопчикові і стає на його місце. Тепер хлопчик рушає до рядочка дівчаток. Усі співають 2-ий куплет пісні:

*Ой на горі є два маки,
Чом дівчатка не однакі?
Одна – менша, друга – більша,
Кучерява – найгарніша.*

Дівчинка, якій хлопчик віддає перевагу, танцює, імпровізуючи в характері української народної мелодії «Коханочка». Хлопчик легенько струшує бубном, інші діти приплескують у долоні, співають усі або тільки хлопчики.

Забаву розігрують стільки разів, скільки захочуть діти. Бажано, якщо група невелика, запросити до таночка кожную дитину.

Примітки. Залежно від індивідуальних проявів дітей в танцювальній імпровізації, одній дитині можна зіграти вісім тактів мелодії, іншій – досить чотирьох. Педагог орієнтується на кожную дитину окремо. Бажано варіювати танцювальні мелодії, щоб запобігти наслідування в рухах, але мелодії для хлопчика і дівчинки мають відрізнятися за характером.

Два маки

Українська народна пісня

Ой на го - рі є два ма - ки, чо - му хло - пі не од - на - кі?
О - дин мен - ший, дру - гий біль - ший ку - че - ря - вий най - гар - ні - ший.

Гопак

Українська народна мелодія

Обробка М. Різоль

Con moto

1. 2.

Коханочка

Українська народна мелодія

Обробка М. Різоль

Allegretto

mf М Б М М 7 М

Розробка А. Шевчук

3.2. Подай ручку!

(музично-рухова гра

для дітей середнього і старшого дошкільного віку)

Мета. Сприяти цілісному образно-ігровому сприйманню забави; виховувати в дітей відчуття фрази, вміння відповідно змінювати рухи; розвивати ритмічність, образну мімічно-пластичну виразність; формувати просторову-рухову координацію, вміння розрізняти праву та ліву руку, кружляти млинчиком.

Музика. Українська народна пісня «Ой летів жук»; українська народна мелодія «Козачок».

Методичні орієнтири для вивчення забави з дітьми. У звичайних життєвих ситуаціях більшість дітей у віці 4-х – 5-ти років починають розрізняти праву і ліву руки, проте в хореографічній діяльності навіть старші дошкільники плутають їх. Адже в цих умовах виявлення навички ускладнюється зв'язками руху з музикою, координуванням власних рухів з діями інших дітей тощо.

Тим часом уміння розрізняти руки конче потрібне в іграх, хороводах, особливо у парних таночках.

Рухлива забава, розроблена за народною пісню, допоможе формуванню у дітей навички визначення правої чи лівої руки. У ній діти навчатися свідомо та швидко контролювати власну координацію, точно виконувати дії, нормально сприймати помилку, наполегливо долати труднощі. Набута навичка стане в пригоді дитині у музично-руховій діяльності та у повсякденні.

Вихідне положення. Діти, побравшись парами, вільно стають по всій залі. Хлопчикам пропонують діяти в образі жуків, дівчаткам – у ролі матерів.

Зміст забави.

Педагог співає і діти підспівують українську народну пісню «Ой летів жук». Перші чотири такти співають усі разом, п'ятий і шостий – тільки педагог і дівчатка:

*Ой летів жук,
Та у воду фук!
Прилетіла мати
Жучка рятувати.
Подай, жучку,
Та праву (ліву) ручку!*

1–2-й такти – хлопчики-«жучки» розбігаються врозтіч у довільних напрямках. Змахом рук, наче крильцями, вони імітують політ. Зі співом «фук!» присідають навпочіпки й опускають голову, вдаючи, ніби падають у воду.

3–4-й такти – кожна дівчинка-«мати», легеньким бігом пересуваючись по залі, відшукує свого хлопчика-«жучка», щоб урятувати його.

5-й такт – відвівши руки-«крильця» за себе, дівчатка двічі трохи вклоняються.

6-й такт – дівчинка і хлопчик подають одне одному праві (ліві) руки.

Виконується українська народна мелодія «Козачок».

1–4-й такти (з повтором) – дівчатка витягують хлопчиків-«жучків» і беруться з ними млинчиком під названі руки.

У цей час педагог швиденько оббігає пари і торкається тієї дитини, яка неправильно визначила руку. Деякі пари розстаються і ті діти, що помилилися, виходять з гри. Утворюються інші пари. Той, хто вийшов із гри, спостерігає за забавою, порівнюючи виконавство дітей із власним.

5–8-й такти (з повтором) – пари, які правильно побралися за руки і новоутворені, легким бігом на кожну вісімку кружляють млинчиком. Під час кружляння закріплюється відчуття правої (лівої) руки.

За другим разом утворюються деякі нові пари з дітей, що стояли і спостерігали за правильним виконанням кружлянь. Забава розігрується вдруге. Коли всі діти навчаться правильно визначати праву руку, варто домовитися про ліву руку. Зі зміною умови забаву можуть розпочати ті діти, які частіше мали помилки або стають усі разом.

Примітки. Танцювальне кружляння млинчиком виконується в парі: діти стають правим боком (або лівим) одне до одного і, згинаючи праві (або ліві) руки в ліктях, беруться під руки. Руки необхідно міцно тримати зігнутими, щоб не відірватися під час кружляння від партнера. Вільні руки відкривають від себе вгору (долонею до себе), трохи відхиляючись одне від одного, погляд спрямовують на партнера. У такому положенні кружляють (легким бігом на носочках), наче млиночки.

Ой летів жук

Українська народна пісня

Помірно швидко

Ой, ле - тів жук, та у во - ду фук! При - ле - ті - ла ма - ти
жуч - ка ря - ту - ва - ти: по - дай, жуч - ку, та пра - ву руч - ку!
лі - ву

Козачок

Українська народна мелодія

Швидко

Обробка М. Різоля

Для закінчення
p *ff*
М Б М 7 Б Б

Розробка А. Шевчук

3.3. Хвиля вітань

*(інтерактивна музично-рухова вправа
для дошкільників і молодших школярів)*

Мета. Формування у дітей навичок взаємодії, етикету пластичного привітання, прямої постави; розвиток відчуття ритму; оптимізація позитивних емоцій, творчості дітей.

Музика. Вальсова мелодія, темп помірний, ритм словесного вітання легко вкладається і виконується на чотири такти.

Вихідне положення. Діти і педагог утворюють коло і сідають на підлогу (навпочіпки або на коліна, але так, щоб було зручно підвестися).

Зміст вправи.

Педагог підводиться на весь зріст, стає природно підтягнуто і вітає всіх ритмічною фразою «вітаю, вітаю, вітаю усіх». Він підкріплює слова чи то легкими поворотами голови, чи уклоном на останньому слові. Педагог сідає і одночасно підводиться інша дитина (ближча до педагога або будь-яка з кола за власним бажанням) і вітає всіх так само словесно, ритмічно і пластично.

Примітки. Якщо діти почнуть привносити щось індивідуальне у виконання вітання (прикладання руки до серця з уклоном, розведення рук у боки тощо), то це треба розцінювати як вікові прояви творчої індивідуальності ставлення до життєвого сенсу вправи.

Розробка А. Шевчук

3.4. Передай вітання іншому

*(інтерактивна музично-рухова вправа
для дошкільників і молодших школярів)*

Мета. Формування у дітей навичок спілкування загалом і етикету ввічливого вітання зокрема через відповідне відчуття, найпростіші рухи, доцільну міміку; навчання збереження прямої постави; розвиток відчуття ритму, координації; виховання позитивних емоцій дітей.

Музика. Педагог добирає самостійно, 2/4, помірного темпу, з яскраво вираженим фразуванням. Музичний твір бажано через кілька занять змінювати, щоб було тимчасове звикання, але не було «прив'язування» до певної мелодії.

Вихідне положення. Діти утворюють коло разом з педагогом, стають у першу позицію, тулуб тримають прямо, підтягнуто.

Зміст вправи.

Перший варіант. Педагог на один такт виконує два легкі оплески, звертаючись до сусіда праворуч; потім на другий такт спокійно опускає руки і одночасно нахиляє голову вниз, супроводжуючи рухи вітання щирою усмішкою. Його сусід виконує все те саме, звертаючись уже до дитини, яка стоїть праворуч від нього.

Другий варіант. Педагог зі щирою усмішкою нахиляє голову вниз (на один такт), адресуючи вітання сусідові, що стоїть праворуч. На другий такт підводить голову і виконує два легких оплески, завершуючи вітання. Той виконує все те саме, звертаючись до дитини, яка стоїть праворуч від нього.

Третій варіант. Педагог виконує легкий нахил головою на один такт, спрямовуючи уклін і привітну міміку до сусіда, що стоїть праворуч. На другий такт випростовується. На третій такт вони вдвох вітаються таким сучасним жестом: обома своїми випрямленими долоньками легенько й акцентовано вдаряють по долонях партнера, спрямовуючи жест одне до одного і трохи вгору (те саме можна виконати лише долоньками правих рук). На четвертий такт опускають руки і виконують чверть оберту праворуч до наступного сусіда. Дитина, яка отримала вітання, виконує те саме, передаючи його по колу.

Розробка А. Шевчук

3.5. Хвиля дружби

*(інтерактивна музично-рухова вправа
для дошкільників і молодших школярів)*

Мета. Формування у дітей навичок художньої взаємодії, спілкування через найпростіші виражальні рухи, доцільну міміку; навчання збереження прямої постави; розвиток відчуття ритму, координації; оптимізація позитивних емоцій дітей.

Музика. Педагог добирає самостійно, 3/4, темп помірний, короткі виразні фрази.

Вихідне положення. На початку або в середній частині заняття діти і педагог утворюють коло, кожен надає поставі стрункого вигляду.

Зміст вправи.

Перший варіант. На 1-й такт вальсової музики педагог з привітною мімікою в обличчі подає праву руку (вниз і від себе, долонею догори) дитині, яка стоїть праворуч. На 2-й такт музики дитина виразним жестом вкладає в його долоню свою ліву долоню, відповідаючи адекватною мімікою. На 3-й такт ця дитина так само пропонує пра-

ву руку іншій особі – тому, хто стоїть з правого боку від неї, і т. д. Так, такт за тактом хвиля дружби прокочується по всьому колу і з'єднає дітей, наприклад, для очікуваної гри, танцю тощо.

Другий варіант. Вправу можна розширити, продовжуючи після об'єднання всіх виконувати рухи дружби в ритмі музики. На чотири такти звузити коло (кроки на кожен такт), поступово піднімаючи руки вгору; на два такти опустити руки донизу, виконуючи плавне присідання; на два такти підняти руки вгору, випростати ноги у колінах; на наступні шість тактів розширити коло, відступаючи назад і опускаючи руки; на останні два такти вклонитися.

Розробка А. Шевчук

3.6. Мандрівка оплесків

(інтерактивна музично-рухова вправа для дошкільників і молодших школярів)

Мета. Активізація позитивних емоцій дітей; формування навичок художньої взаємодії, спілкування; навчання збереження прямої постави; розвиток відчуття ритму.

Музика. Педагог добирає самостійно, легка танцювальна, 2/4, 4/4 (спочатку вправа може виконуватися без музики).

Вихідне положення. Діти і педагог на початку заняття утворюють коло, кожен надає поставі стрункого вигляду.

Зміст вправи.

Перший варіант. Педагог виконує три оплески (чверть, чверть, половинна), звертаючись до сусіда, який стоїть праворуч. Сусід відтворює оплески, адресуючи їх особі праворуч від себе, і так далі, аж поки оплески не дійдуть до педагога.

Другий варіант. Педагог виконує оплески у будь-якому найпростішому ритмі, звертаючись до дитини, що стоїть праворуч від нього (наприклад, 1/4, 1/4, 1/8, 1/8, 1/4). Дитина може повторити ці оплески або вигадати новий ритм, звертаючись вже до іншого сусіда – того, хто стоїть праворуч від неї. Бажано, щоб вигадування нового ритму підпорядковувалося музиці.

Розробка А. Шевчук

3.7. Ритм мого (твого) ім'я

(інтерактивна музично-рухова вправа
для дошкільників і молодших школярів)

Мета. Формування в дітей навичок взаємодії, спілкування, поважного ставлення одне до одного; навчання збереження прямої природної постави; розвиток відчуття ритму; оптимізація позитивних емоцій дітей.

Музика. Педагог добирає ритмічну мелодію і тихенько грає, допомагаючи дитині ритмічно діяти. Вправа може виконуватися без музики.

Вихідне положення. Діти і педагог утворюють коло, кожен надає поставі стрункого і водночас природного вигляду.

Зміст вправи.

Перший варіант. Педагог ритмічно, з чітким наголосом на потрібному складі промовляє або проспівує своє ім'я тій дитині, що стоїть праворуч від нього. Наприклад, ім'я «Марія» промовляється в ритмі: вісімка, чверть, вісімка. Ця дитина відповідає «вітаю» або ввічливо нахилиє голову, а потім повертається до наступної по колу дитини і так само ритмічно промовляє їй своє ім'я, а та вітає її.

Другий варіант. Педагог ритмічно, з чітким наголосом на потрібному складі промовляє або проспівує ім'я дитини, що стоїть праворуч (наприклад, ім'я «Андрійко» промовляється в ритмі: вісімка, чверть, вісімка). Ця дитина відповідає «дякую» або у відповідь ввічливо нахилиє голову, а потім повертається до іншої дитини і так само ритмічно промовляє її ім'я, а та дякує їй.

Примітки. Спочатку діти промовляють ім'я без наголосу, рівномірно ритмічно (Анд – рій – ко $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{4}$). Для початкового етапу виконання вправи це є цілком прийнятно. Далі педагог своїм прикладом, допомогою кожній дитині змінює ритм імені на належний.

Розробка А. Шевчук

3.8. Зачароване коло Терпсіхори

(інтерактивна музично-рухова вправа
для дошкільників і молодших школярів)

Мета. Формування у дітей навичок сольного виконання знайомих рухів і навичок виконання рухів за власним вибором; розвиток музикальності; оптимізація позитивних емоцій дітей.

Музика. Педагог довільно добирає музику до названих рухів.

Вихідне положення. Діти і педагог утворюють коло, в центрі якого – великий обруч. Це зачароване коло Терпсіхори.

Зміст вправи.

Перший варіант. Педагог Терпсіхора чарівною паличкою торкається до будь-якої дитини або діти по черзі чи за бажанням стають по одному в коло, а педагог у ролі Терпсіхори називає рух для виконання, наприклад – «вихилясник», «присядка» тощо. «Чари» починають діяти з початком музики і їхній вплив завершується із закінченням музики.

Другий варіант. Дитина, ставши у коло Терпсіхори, відразу «підпадає під її чари» і виконує там свій улюблений рух (педагог Терпсіхора у цей час легко диригує, наочно проявляючи свої «чари»). Всі можуть плескати в долоні або підтанцювати.

Розробка А. Шевчук

3.9. Хвиля подяки

(інтерактивна музично-рухова вправа для дошкільників і молодших школярів)

Мета. Формування в дітей навичок взаємодії, вдячності; навчання прямої постави; розвиток відчуття ритму; оптимізація позитивних емоцій, творчості дітей.

Музика. Педагог добирає самостійно, повільний вальс, а далі – у помірному темпі та навіть із прискоренням.

Вихідне положення. Діти і педагог утворюють коло, сідають на підлогу, трохи відпочивають наприкінці заняття.

Зміст вправи.

Перший варіант. Педагог підводиться на весь зріст і в ритмі $\frac{3}{4}$ дякує всім – «дякую, дякую, дякую всім», нахиляючи чемно голову на четвертому такті. Він сідає. Підводиться інша дитина і дякує всім.

Другий варіант. Так само дякувати, але активніше використати виражальні рухи вдячності замість слів (спочатку зі словами «дякую, дякую, дякую всім»). Виконується доречна мелодія.

Третій варіант. Усі діти стоять у колі, обличчям до центру кола. Разом зі звучанням музики педагог прикладає праву руку до серця («дякую, дякую»), а на третій такт торкається нею лівої руки сусіда («дякую, всім»). Той повторює такі самі слова і дії. Можуть одразу починати дві особи, що стоять із протилежних боків кола.

Розробка А. Шевчук

3.10. Рухливі струмочки

(музично-рухова вправа
для дошкільників і молодших школярів)

Мета. Формувати творчі вміння вигадливо виводити малюнок руху «струмочок»; вчити дітей не перетинатися з іншими «струмочками», бігти легко, безшумно, руки тримати вниз; вчитися, пробігаючи у «ворітця», завертати за попередньою дитиною, тобто в одне русло.

Музика. Рухлива українська мелодія, яку педагог добирає самостійно.

Вихідне положення. Діти збираються по 6–7 осіб, з'єднують руки вниз і повертаються у напрямку за ведучим (з'єднання «ланцюжок»). Так утворюється кілька підгруп, образно – «струмочків».

Зміст вправи.

На вісім тактів усі рухаються легким бігом за своїм ведучим, який самостійно обирає напрям і вигадує малюнок руху (крива лінія, змієюю). На уповільнення останнього такту діти призупиняються, ледь присідають на двох ногах і змінюють напрямку руху на протилежний: струмочок потече в інший бік. У такий спосіб з повторенням вправи остання дитина в ланцюжку стає першою, легко змінюється ведучий і напрямку руху.

На закінчення ігрової вправи два струмочки можуть злитися в єдиний: діти-ведучі з'єднують угорі руки і утворюють «ворітця», в які по чергово пробігають діти з обох струмочків. Кожна дитина, пробігши у «ворітця», біжить у правий бік – так струмочки зливаються і утворюють довший струмочок.

Розробка А. Шевчук

3.11. Винахідливе коло Терпсіхори

(танцювальна вправа
для дошкільників і молодших школярів)

Мета. Формування у дітей навичок імпровізації танцювальних рухів; розвиток музичальності, творчості; оптимізація позитивних емоцій, прихильного ставлення дітей.

Музика. Педагог добирає музику, виходячи зі спостережень і уподобань конкретної дитини.

Вихідне положення. Діти і педагог утворюють коло. У педагога – величезний обруч, це «винахідливе коло» Терпсіхори.

Зміст вправи.

Педагог підходить до дитини, яка своїм виглядом виявляє бажання танцювально проявити себе. Опускає обруч так, що дитина потрапляє у «винахідливе коло». Дитина імпровізує в характері музики (вісім тактів, з уповільненням темпу наприкінці), діти плескають у долоні, заховаючи її винахідливість, оригінальність проявів.

Тепер дитина бере обруч і йде до дитини, до якої виявляє прихильність. Так можуть танцювати, аж поки не згасне бажання у дітей.

Примітки. Вправа стане доречною під час танцювальної розваги, у день народження дитини (вона починає першою імпровізувати), в день свята танцю тощо.

Розробка А. Шевчук

3.12. Уклін-запрошення хлопчика

(танцювальний етюд

для старших дошкільників і молодших школярів)

Мета. Вчити хлопчиків пластичного запрошення в українській танцювальній манері; виховувати відчуття характеру музики, сильною долі такту, прищеплювати навички індивідуальної виразності виконання рухів, поз; розвивати ціннісне ставлення до української хореографії.

Музика. Українська народна мелодія «Козак», аранжування В. Верховинця.

Вихідне положення. Хлопчик стає прямо, ноги в першій піввиворотній або другій невиворотній позиції, руки опущені вздовж тулуба.

Зміст етюду.

1–2-й такти (вступ) – хлопчик займає вихідне положення.

3-й такт – праву руку широким жестом вивести в сторону.

4-й такт – праву руку прикласти долонею до серця, лікоть не при-туляти до себе, підборіддя трохи підвести.

5-й такт – стримано вклонитися, трохи опускаючи голову і верхню частину тулуба.

6-й такт – випростатися і одночасно обидві руки виразним жестом взяти в боки.

Повторення музичного речення (3–6-й такти) – на сильну долю кожного такту трохи видавати вперед то праве, то ліве плече, водночас підтанцювуючи (на кожную чверть підводиться на носочки, піднімаючи п'яти).

Хлопчик своїм виглядом ніби каже: «Дивись, Оксаночко, який я гарний, вправний. Потанцюй зі мною!»

Козак

Українська народна мелодія (уривок)

Аранжування В. Верховинця

Не дуже швидко

1. | 2.

Розробка А. Шевчук

3.13. Уклін-вітання хлопчика

(танцювальний етюд)

для старших дошкільників і молодших школярів)

Мета. Вчити хлопчиків перейматися ситуацією привітання, створювати образ українського козака; прищеплювати їм чоловічу танцювальну манеру виконавства; розвивати ціннісне ставлення до української хореографії, виховувати відчуття характеру музики, сильної долі, навички художнього спілкування, індивідуальної виразності виконання рухів, поз.

Музика. «Запорозький козак», уривок з опери С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм».

Вихідне положення. Стати струнко, ноги у другій не виворітній позиції, руки кулачками підпирають боки. Уклін виконується хлопчиком зі звичайною українською шапкою або з уявною.

Зміст етюд.

1–2-й такти – на вступ хлопчик займає вихідне положення.

3-й такт – праву руку широким жестом вивести в сторону.

4-й такт – правою рукою зняти шапку з голови, підборіддя трохи підвести.

5-й такт – вклонитися низько й одночасно руку з шапкою стриманим жестом опустити донизу.

6-й такт – випростатися, руку з шапкою прикласти до серця.

7-й такт – руку з шапкою виразним жестом відвести в сторону, погляд знову спрямувати на дівчинку.

8-й такт – ліву руку також відвести в сторону.

9-й такт – обома руками одягнути шапку на голову (шапку підтримувати правою рукою спереду, а лівою – ззаду).

10-й такт – обома руками підперти боки, підборіддя трохи підвести, погляд спрямувати на дівчинку.

11–14-й такти – танцювальним кроком покружляти праворуч по невеличкому колу, відводячи руки в сторони. На останню чверть 14-го такту руки опустити або поставити в боки.

15–18-й такти – виконати так само поворот ліворуч.

Хлопчик своїм виглядом ніби каже: «Подивіться, який я привітний до вас! Як гарно я рухаюся».

Примітки. Педагог має прагнути зацікавити хлопчиків мужньою, широкою манерою козацького поклону з шапкою. Тому важливо спочатку показати уклін особливо виразно під музику.

Запорозький козак

З опери «Запорожець за Дунаєм»

(уривок)

Музика С. Гулака-Артемівського

Помірно

Розробка А. Шевчук

3.14. Уклін-вітання дівчинки

(танцювальний етюд
для старших дошкільників і молодших школярів)

Мета. Вчити дівчаток музично-пластичного привітання; прищеплювати їм навички художнього спілкування, жіночої танцювальної манери виконавства; розвивати вміння діяти емоційно виразно, ритмічно, в характері музики, відповідно до музичних фраз; захочувати індивідуальну виразність виконання рухів, танцювальну вигадку; розвивати ціннісне ставлення до української хореографії.

Музика. Українська мелодія, музика В. Верховинця.

Вихідне положення. Дівчинка стає прямо, ноги в першій або третій позиції, руки опущені вздовж тулуба.

Зміст етюду.

1-й такт – праву руку прикласти до серця, одночасно трохи підвести підборіддя, погляд спрямувати до хлопчика.

2-й такт – вклонитися, трохи опускаючи голову і верхню частину тулуба.

3-й такт – випростатися.

4-й такт – погляд і руку опустити вниз.

5–6-й такти – пританцювувати (ритмічно відривати п'яти від підлоги) і одночасно на сильну долю кожного такту виводити вперед то праве, то ліве плече. Погляд і руки поступово піднімати вгору.

7–8-й такти – продовжувати пританцювувати, обома руками притримуючи на потилиці звичайний або уявний віночок. Дівчинка всім своїм виглядом наче доводить хлопчиків, як вона гарненько причепурилася.

9–10-й такти – кружляти ходою на носочках (кроки на кожну вісімку) вправо чи вліво навколо себе, опускаючи руки вниз і показуючи свої гарні стрічки.

11-й такт – зупинитися, обидві руки схрестити на грудях, підборіддя ледь піднести.

12-й такт – трохи вклонитися і випростатися.

Примітки. Після того, як дівчатка навчаться виконувати уклін, бажано запропонувати їм на 5–12-й такти самостійно імпровізувати рухи, виявляючи власну вигадку.

Українська мелодія

Музика В. Верховиця

Повільно

Українська мелодія

3.15. Сходить сонечко

(вправа класичного екзерсису
для дітей старшого дошкільного віку)

Мета. В образній формі навчати дітей естетично-виразного положення тулуба, позицій ніг і рук, координації рухів рук і голови, виразного виконання першого пор-де-бра (port-de-bras) у положенні анфас (en face).

Музика. Педагог добирає самостійно, класична мелодія, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$, повільно.

Вихідне положення. Діти стоять у положенні анфас, ноги – в першій позиції (поворот носка ступні на 45°), руки опущені вздовж тулуба або у підготовчому положенні.

Зміст вправи.

Вступ (завершальна музична фраза, піано) – педагог стає у вихідне положення, одночасно пояснює дітям: «Руки тримаємо у підготовчому положенні округленими, наче обіймаємо сонечко, що сховалося за горизонтом».

Перша фраза (4 такти) – педагог і діти на два такти повільно переводять руки в першу позицію (голова трохи нахилиється до лівого

плеча так, щоби зручно спрямувати погляд у праву долоню), на наступні два такти зберігають положення. Образний коментар під час переведу рук: «Поволі сонечко сходить і досягає лінії горизонту (перша позиція), дивимося на нього, трохи нахиливши голову».

Друга фраза (4 такти) – педагог і діти на два такти повільно переводять руки з першої позиції у третю (голова нахилена до лівого плеча і повільно переводиться трохи вгору так, щоби зручно спрямувати погляд у вишину в праву долоню), на наступні два такти зберігається положення. Коментар педагога під час переведення рук: «Далі сонечко сходить все вище і вище, досягає найбільшої вишини (третя позиція рук), сонечку радіє кожен із нас і вся планета».

Третя фраза (4 такти) – педагог і діти на два такти повільно переводять руки із третьої позиції у другу (рух починається від пальців і кисті, з поступовим переведенням долоні у напрямку вперед; голова виконує поступовий поворот праворуч, голова і погляд супроводжують рух правої руки), на наступні два такти зберігається положення рук у другій позиції. Коментар педагога під час виконання руху: «Із третьої позиції кисті й руки розводимо так, наче промінчики сонця спрямовуються на весь світ. Сонце своїм сяянням охоплює увесь простір, відповідно широко на весь простір розводимо руки. Руки у другій позиції – це вечірнє сонце на обрії».

Четверта фраза (4 такти) – педагог і діти на два такти повільно переводять руки з другої позиції у підготовче положення; кисті переводять у положення алонже (allonge), ховаючи внутрішній бік кисті вниз і надаючи витягнутого положення рукам, опускають кисть і всю руку у підготовче положення (голова і погляд супроводжують рух правої руки вниз). На наступні два такти голова підводиться і зберігається підготовче положення рук. Коментар педагога під час виконання руху: «Руки опускаються у підготовче положення – сонечко ховається для відпочинку».

Примітки. Така подача вправи не применшує її класичного спрямування. Педагог лише адаптує класичну вправу до особливостей сприймання дитини дошкільного віку.

Розробка А. Шевчук

3.16. Равлику, зникай!

(танцювальна гра

для дошкільників і молодших школярів)

Мета. Навчити дітей виконання хороводної фігури «равлик»; формувати навички легкого і пластичного виконання танцювального кроку, піднімаючи носки ніг над підлогою; привчати швидко орієнтуватися, миттєво змінюючи напрямок руху по колу (лівим плечем уперед, потім правим), знаходити очима обраного «Равлика»; вчити утворювати коло по-чарівному – тихо розбігаючись на носочках, не наштовхуючись одне на одне.

Музика. Педагог добирає самостійно, українська народна мелодія, три частини контрастного характеру.

Вихідне положення. Діти утворюють коло, стаючи спинами до його центру, з'єднуючи руки і повертаючись у напрямку своєї лівої руки.

Зміст гри.

Вступна частина гри. На вісім тактів діти йдуть по колу танцювальним кроком з лівої ноги. На восьмому такті руки роз'єднують, опускаючи вздовж тулуба, праву ногу приставляють до лівої і злегка присідають на обох ногах, призупиняючись у напрямку по колу одне за одним. Знову з'єднують руки, стаючи тепер обличчям до центру кола і повертаючись у напрямку своєї правої руки.

На наступні вісім тактів ідуть по колу танцювальним кроком з правої ноги. На закінчення музичного періоду діти зупиняються і на мить заплющують очі. У цей час педагог, торкаючись плеча будь-якої дитини (так обирають «Равлика»), чітко вигукує репліку: «Равлику, ховайся!» Тільки після репліки діти розплющують очі.

Основна частина гри. Дитина-«Равлик» роз'єднує свою праву руку з дитиною, що стоїть у ланцюжку перед нею, і здійснює її вгору (тепер усі бачать Равлика). Дитина заводить «Равлика», тобто веде правим плечем у середину кола дитячий ланцюжок. Усі діти у жвавому темпі дрібчуть ногами на кожен вісімку, рухаючись за ведучим. Діти закручуються навколо дитини і в такий спосіб утворюють хороводну фігуру «Равлик», ховаючи його самого всередині гурту. Інтервали між дітьми зменшуються (руки тримати внизу, прями в ліктях).

Кульмінація гри. Педагог, наче чарівниці, чітко подає таку репліку: «Равлику, зникай!» або «Равлику, зслизай!» і вмить сама заплющує очі. Тихесенько, у помірно швидкому темпі програється вісім, а за іншим разом – чотири такти мелодії. У цей час діти розбігаються легким бігом на носочках, утворюючи коло, як на початку гри.

Ігрова розв'язка. Педагог розплющує очі, озирається, дивуючись як швидко й нечутно зник Равлик, і запитує у дітей; чи є бажання знов утворити чарівного «Равлика».

Розробка А. Шевчук

3.17. Рукавиця-мандрівниця, рукавиця-чарівниця

*(танцювальна гра
для дошкільників і молодших школярів)*

Мета. Активізація дитячої танцювальної творчості; закріплення вмінь виконання танцювальних рухів, виявлення здатності вільно оперувати набутим досвідом; розвиток відчуття ритму, навичок художнього спілкування.

Музика. Педагог добирає самостійно, українська народна мелодія; перша частина – хороводна; друга частина – танцювальна, повільного або швидкого темпу.

Вихідне положення. Діти і педагог утворюють коло, стають обличчям до його центру, інтервали між дітьми – на відстані руки. У педагога або дитини у руках рукавиця-мандрівниця (на зразок рукавиці Діда Мороза).

Зміст гри.

Після музичного вступу «рукавицю-мандрівницю» ритмічно передають по колу. Із завершенням першої частини музики (музичний період, а далі, можливо, й музичне речення, фраза) дитина, у якої залишилася рукавиця, вдягає її, пронизається її чарами та імпровізовано танцює, а діти заохочують вигадника оплесками.

Примітки. Якщо рукавиця-чарівниця, то вона може бути у верхній частині зав'язана, а в ній захований маленький сюрприз, який розкривають наприкінці гри (цей варіант можливий для свята, дня народження дитини тощо).

Розробка А. Шевчук

3.18. Веселий бубон-мандрівник

*(музично-рухова гра
для старших дошкільників і молодших школярів)*

Мета. Залучати дітей до колективно-ігрової взаємодії; розвивати у них відчуття музичного характеру, вміння розрізняти вступ і частини музичного твору, відповідно починати рух після вступу і змінювати рухи зі зміною музичних частин; вчити розрізняти

сильну долю такту; за допомогою бубна і козачкової варіації заохочувати танцювальну імпровізацію дітей, виразність індивідуального виконавства.

Музика. «Чорноморський козачок», з опери С. Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм».

Вихідне положення. Діти утворюють коло, стаючи обличчям до його центру. В однієї дитини в руках бубон.

Зміст гри.

1–2-й такти – усі слухають вступ, зосереджуючи увагу на музиці.

Перша частина гри: 3–10-й такти.

3-й такт – дитина двічі легко б'є у бубон.

4-й такт – на сильну долю такту передає бубон праворуч сусідові.

5–10-й такти – діти по чергово вдаряють у бубон і передають його по колу, як у третьому і четвертому тактах.

Друга частина гри: 11–18-й такти.

Перший варіант. Дитина, що тримає бубон, робить крок у коло. Вона ритмічно струшує бубном, вдаряє по ньому, а всі діти весело імпровізують у характері козачка.

Другий варіант. Дитина з бубном робить крок у коло, повертається до дітей, з якими стояла поруч. На другу частину музики ці двоє дітей танцюють у парі або вільно вигадують рухи одне перед одним. Дитина з бубном акомпанує імпровізованому таночкові, всі інші діти плещуть у долоні. Із завершенням музики ці двоє дітей оббігають коло зустрічним рухом. Той з них, хто першим добіжить і вдарить у бубон, починає гру спочатку.

Третій варіант. Дитина танцює з бубном, імпровізуючи рухи в образі козачка. Всі діти плещуть у долоні, заохочуючи винахідливість однолітка. Після завершення музики бубон знову весело мандрує по колу.

Примітки. Означена послідовність варіантів другої частини гри не випадкова, оскільки сольна імпровізація складніша для багатьох дітей дошкільного віку, особливо для хлопчиків.

Чорноморський козачок

З опери «Запорожець за Дунаєм»

Муз. С. Гулака-Артемівського

Швидко

f *p* *V*

Розробка А. Шевчук

3.19. Вигадливі чобітки

(музично-рухова гра
для старших дошкільників і молодших школярів)

Мета. Заохочувати дітей до гуртових музично-ігрових дій; розвивати індивідуальну виразність музично-рухового виконавства; вчити розрізняти малокоонтрастні частини музичного твору, фрази і реагувати на них просторово-руховими перебудовами, зміною рухів, надавати ритмічній виразності віршованому тексту; формувати навички ритмічного бігу, підскоків, дрібушечки, вірьовочки; розвивати вміння вигадувати варіанти рухів у характері музики, творчо імпровізувати рухи польки, інтерпретувати характер їх виконання за власним відчуттям.

Музика. Українська народна мелодія «Полька», обробка М. Різоля.

Методичні орієнтири для вивчення гри з дітьми. Сама назва гри спрямовує дітей до виявлення фантазії, вигадки, творчості, тому треба наголошувати, що чобітки не прості, а вигадливі.

Вихідне положення. Діти разом із педагогом утворюють коло. У центр ставлять стільчик, на нього – чобітки. Бажаюча дитина стає за стільчиком.

Зміст гри.

Дитина, вказуючи обома руками на чобітки, виразно промовляє:

*Чобітки стоять,
Дуже хочуть танцювати!*

1–8-й такти – легким бігом (а згодом – підскоками) дитина кружляє навколо стільця, тримаючи руки в одному з танцювальних положень (руками легко підтримує спідничку або стрічки, розводить руки в сторони, тримає їх на талії тощо). Діти плескають у долоні в ритмі музики, допомагаючи дитині ритмічно рухатися. Намилувавшись чобітками, дитина на 8-й такт зупиняється за стільцем.

9–10-й такти – діти дрібочуть на кожную вісімку, звужуючи коло і намагаючись дотягнутися до чобітків. Дитина хапає чобітки в руки і, жартівливо зображаючи переляк, піднімає їх угору.

11–12-й такти – діти відступають чотирма підскоками або вірвовочкою, розширюючи коло, розводячи руки в сторони. Дитина повертає чобітки на місце.

13–14-й такти – повторюються рухи 9–10-го тактів.

15–16-й такти – діти відступають, повертаються праворуч і стають обличчям по лінії танцю. Дитина з чобітками в руках також відступає, залишаючись у внутрішньому колі.

17–24-й такти (повторення 1–8-го тактів) – діти легким бігом (а згодом підскоками) рушають по зовнішньому колу. Дитина, яка стоїть усередині, рухається по внутрішньому колу назустріч їм. Вона над головою тримає руки з чобітками, щоб діти могли краще роздивитися їх. Із закінченням музичної частини зупиняється між двома дітьми. Вони стають спинами до піднятих чобіт. Усі дружно промовляють:

Той, хто чобітки візьме,

В коло танцювать піде!

Один, два, три – біжи!

(Рахуючи, діти плескають у долоні.)

25–28-й такти (за потреби виконується двічі) – двоє дітей наввипередки оббігають дитяче коло. Той, хто виявився найспритнішим і дістав чобітки, ставить їх на стілець або тримає в руках.

29–36-й такти – переможець імпровізує танцювальні рухи в характері української польки. Діти заохочують його до вигадки оплесками або приєднуються до імпровізованого танцю. Вдруге гру починає переможець.

Примітки. Для імпровізації бажано виконувати не тільки вісім останніх тактів польки, а також музику на вибір переможця, на його замовлення (наприклад, козачка тощо). Цим можна активізувати творчі прояви дитини.

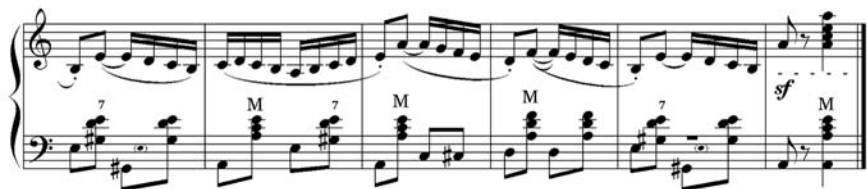
Полька

Українська народна мелодія

Обробка М. Різоля

Allegretto giocoso

The musical score is written for piano and consists of five systems of music. Each system contains a treble clef staff with a melody and a bass clef staff with accompaniment. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The tempo is marked 'Allegretto giocoso'. The score includes various musical notations such as triplets (marked with '3'), chords (marked with 'M' for major and '7' for minor), and dynamics like 'mf' (mezzo-forte) and 'f' (forte). There are also some specific markings like 'Б' and 'v' (accents) in the bass staff. The melody in the treble staff is characterized by eighth and sixteenth notes, often grouped in triplets. The bass staff provides a steady accompaniment with chords and moving lines.

Робота А. Шевчук

3.20. Шум

(ігровий хоровод)

для старших дошкільників і молодших школярів)

Мета. Прийомом художнього переказу сприяти емоційному усвідомленню дітьми хороводу в його змістовно-сюжетній музично-руховій цілісності; активізувати уяву дітей підставами виникнення і традицією розігрування «Шуму»; вчити відповідно до зміни музичних частин заводити «шум» і вивертати коло, закручувати «равлика»; формувати хороводну злагодженість співу і дій, координацію рухів і орієнтування у просторі; розвивати відчуття ритму, виразність танцювальних рухів, уміння імпровізувати рухи і художньо взаємодіяти в ігровій ситуації; виховувати емоційно-ціннісне ставлення до української хореографії.

Музика. Українська народна пісня «Шум», обробка М. Різоля.

Методичні орієнтири для вивчення хороводу з дітьми. Ознайомлення дітей із хороводом радимо здійснювати зі сприймання спеціально розробленого автором художнього переказу про головний образ – весняний Шум.

— Діти, ви бачили коли-небудь Шум? А зараз погляньте навколо – чи не бачите Шуму? (Всі обертаються навколо себе, шукаючи його очима.)

— Не бачите? То на мить заплющте очі. (Педагог шелестить заздалегідь приготовленими жмутками листя.) А тепер чуєте? Що саме? (Діти відповідають, а відтак розплющують очі.) Так, це Шум завітав до нас. Шепоче листя на деревах – кажуть: діброва шумить. Тріщить крига на річці – то річка шумить. Частенько гомонять наші діти – теж шумлять. То як можна сказати – де живе Шум? Так, він живе у навколишній природі, оточує людину, всюди є. Наші пращури дуже давно це помітили і навіть зверталися до Шума, як до живої істоти, грали з ним, «заплітали», жартівливо співали про нього.

Дітям пропонують послухати пісню у виконанні педагога:

*Ой, нумо, нумо, заплетемо Шума,
Шума заплетемо, гуляти підемо.
Ой, Шум ходить, по воді бродить,
А Шумиха рибу ловить.*

*Що наловила – все зварила,
В гості громаду запросила.
Громада чекає, а Шума немає.
Де ж це він, справді, досі блукає?*

*Шум по дорозі зайця злякався,
Зайця злякався, в кропиву сховався.
В кропиву сховався, бороною вкрився,
Бороною вкрився, щоб не пожалився.*

*Одне лихо – борона колюча,
Друге лихо – кропива жалюча,
Третє лихо – громада чекає,
Громада чекає, а Шума немає.*

– Навесні на лісовій галявині зелені листочки шепотіли, перегувалися, дразнили дівчат і хлопців. Тому молодь і діти утворювали загальне замкнене коло, ніби хотіли спіймати Шум. Не вловивши, вивертали коло: мабуть, виглядали Шум поза ним?

Педагог допомагає дітям опанувати фігуру «*вивертання кола*».

Вихідне положення. Діти стають у коло обличчям до його середини, руки з'єднують униз. Будь-яка дитина з них – ведуча. Праворуч від неї стоїть перша дитина, правіше по колу – друга дитина.

Зміст хороводу.

Перша частина хороводу.

1–8-й такти – діти, підспівуючи педагогові, рухаються хороводною ходою праворуч по колу.

9–16-й такти (з повторенням) – вивертають коло (можна рухатися у попередньому темпі хороводною ходою, а можна пожвавити темп і вивертати коло легеньким бігом). Руки у колі роз'єднуються тільки між ведучою і першою дитиною. З'єднані руки першої та другої дитини підняті вгору, утворюючи «ворітця»; у решти дітей руки з'єднані вниз. Ведуча проходить у «ворітця» з внутрішнього боку кола, обходячи першу дитину. Повз неї повертає праворуч по колу і проводить увесь гурт за собою у «ворітця». Друга і перша дитина прокручуються у «ворітця» останніми. Коло замикається, але всі вже повернуті спинами до його середини.

Повторюється музика 1–8-го та 9–16-го тактів (з репризою).

1–8-й такти – педагог і діти знову співають, ідучи праворуч у вивернутому колі. Вони роздивляються навколо, ніби шукають Шум.

9–16-й такти (з репризою) – діти виконують другу половину фігури «вивертання кола». Так само руки роз'єднуються між ведучою і першою дитиною; перша і друга дитина утворюють «ворітця». Ведуча проходить у «ворітця» з внутрішнього боку кола, обходить першу дитину і повертає повз неї ліворуч по колу. Всі діти проходять за нею у «ворітця». Друга і перша дитина прокручуються у «ворітця» останніми. Коло замикається, але всі вже повернуті обличчям до його середини. У такий спосіб займають вихідне положення.

Друга частина хороводу. Варіант 1.

17–24-й такти – педагог і діти співають. Одночасно на першу фразу звужують коло, здіймаючи вгору з'єднані руки. На другу фразу кожна дитина повертається праворуч на чверть оберту, перекидає свою ліву руку петлею над головою, кладе її на своє праве плече, а праву руку спрямовує вперед і кладе на праве плече передньої дитини – руки заплітаються. На третю і четверту фрази діти зберігають фігуру «віночок», виконуючи чотири легкі присідання-пружинки з одночасним поворотом голови то з кола, то у коло.

25–32-й такти – діти рухаються легенькою дрібушечкою (на кожну вісімку) по колу, імітуючи шум і зберігаючи фігуру «віночок».

33–34-й такти – зупинившись, діти розплітають руки (підіймають їх і повертаються обличчям до середини кола).

35–36-й такти – діти, опускаючи руки та розширюючи коло, роз'єднують руки і розбігаються.

Можна повторити 9–16-й такти, щоб усі діти вільно потанцювали, імпровізуючи рухи, радіючи гарному настрою.

Друга частина хороводу. Варіант 2.

Розігрується як ігровий хоровод. Один хлопчик одягнутий так, щоб бути схожим на Шум: паперові стрічки – на зап'ястях рук і талії, жмутки сухого листя – на ногах, комірець – із надрізаного паперу. Дитину прикрашають усім тим, що шелестить, легко одягають і знімають. На першу частину хороводу хлопчик стоїть осторонь.

17–24-й такти – діти, співаючи, здіймають з'єднані руки. Шум з'являється у колі і тріпоче долоньками так, щоб утворився шум. Він, як в'юнок, пробігає під руками дітей то з кола, то в коло. Там, де він пробіг – діти опускають руки. Пробігши крізь усі ворітця, він бере ведучого за праву руку своєю лівою рукою. Між ним і наступною дитиною у колі руки роз'єднуються.

25–32-й такти – Шум, рухаючись бігом, заводить усіх дітей так, щоб утворився «равлик». Щільно оточивши хлопчика, діти присідають

навпочіпки. Стоячи у центрі гурту, він заплющує очі, а діти у цей час ритмічно промовляють:

Один, два, три!

Нумо, Шуме, дожени!

Музика повторюється у прискореному темпі – діти розбігаються, а Шум ловить щонайменше чотирьох дітей – нових Шума, ведучого, першу і другу дитину.

Ігровий хоровод за бажанням дітей розігрується вдруге. На вступ діти утворюють коло, а Шум передає елементи ігрового одягу іншій дитині.

Шум

Українська народна пісня

Обробка М. Різоль

Пожвавлено

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one sharp (F#). It consists of three systems of vocal and piano accompaniment. The vocal line is in a soprano clef, and the piano accompaniment is in a grand staff (treble and bass clefs). The lyrics are: "Ой ну-мо, ну-мо, за-пле-те-мо шу-ма, шу-ма за-пле-те-мо, гу-ля-ти пі-де-мо." The score includes dynamic markings such as *f* (forte) and *mf* (mezzo-forte). There are also first and second endings indicated by numbers 1 and 2 in boxes. The piece concludes with a final cadence in the piano part.

Розробка А. Шевчук

3.21. Зів'ємо віночки

(хороводний танець, ігровий хоровод
для старших дошкільників і молодших школярів)

Мета. Викликати у дітей емоційний відгук щодо музично-поетичного змісту пісні, хороводного сюжету; спрямовувати їх до гармонії спільних дій, до виразності власних рухів, до вираження своїх почуттів, які викликані музикою, співом, рухами з віночком; вчити передавати відчуття куплетної форми через фігурні перебудови – «звивання» і «розвивання» віночків; удосконалювати навички ритмічної хороводної ходи, легкого бігу, пружинки, кружляння; розвивати творчі вміння образно-танцювальної імпровізації; виховувати емоційно-ціннісне ставлення до української хореографії.

Музика. Українська народна пісня «Пішли діти в поле».

Методичні орієнтири для вивчення танцю з дітьми. Доречним під час ознайомлення дітей з хороводом стане застосування прийому «уяви, якби ти...», оскільки звивання віночків у хороводі є своєрідним моделюванням природної дії зі звичайними квітами. — Дівчатка, *уявіть, якби ви...* потрапили у квітуче поле. Що вам захотілося б зробити? Можливо, погратися, побігати, назбирати квітів, понюхати їх, сплести віночки або погуляти, помріяти? Напевно, так було і в давні часи. Згадки про це збережено і донесено до нас у піснях, наприклад, у таких як пісня «Пішли діти в поле».

Вихідне положення. Дівчатка (12 або 18 осіб) утворюють коло, з'єднавши руки вниз. В руках у них – польові квіти (або квітка причеплена до середнього пальця).

Зміст танцю.

Педагог, дівчатка і хлопчики співають 1-й куплет пісні:

*Пішли діти в поле
Квіточки збирати.
Приспів:
Мак, мак, зірочками,
Волошки з сокирочками,
Ромен-зілля, буркун-зілля,
Медок-зілля і чебрець.*

(Два останні рядки повторюють двічі.)

На заспів дівчатка рушають хороводом праворуч, виконуючи танцювальну ходу на кожному чверть такту.

З початком приспіву велике коло ділиться на малі: у великому колі роз'єднують праві руки перша, п'ята (або сьома), дев'ята (або тринадцята) дівчинки. Вони заводять малі кола по ходу руху (можна продовжити рух ходою або виконувати легкий біг на кожному вісімку). З великого кола утворюються три малих кола – по чотири або шість дітей у кожному.

Педагог, дівчатка і хлопчики співають 2-й куплет пісні:

*Квіточки збирали,
Віночки зивали.
Приспів:
Мак, мак, зірочками,
Волошки з сокирочками,
Ромен-зілля, буркун-зілля,
Медок-зілля і чебрець.*

(Два останні рядки приспіву повторюють двічі.)

На перший рядочок заспіву дівчатка звужують малі кола, підносячи з'єднані руки вгору. На другий рядочок заспіву діти повертаються праворуч і одночасно кожна дівчинка ліву руку кладе на своє праве плече, а праву руку спрямовує вперед до правого плеча дівчинки, яка стоїть попереду неї. З трьох кіл утворюються своєрідні «віночки».

На приспів дівчатка зберігають фігуру «віночок». На першу чверть кожного такту вони виконують «пружинку» і повертають голову з кола, а на другу чверть – випрямляють коліна і голову повертають у звичайне положення. На третю чверть такту знову викону-

ють пружинку, але голову повертають до центра кола, а на четверту чверть – випрямляють коліна і голову повертають у вихідне положення.

Усі співають 3-й куплет пісні:

*Віночки звивали,
На голову клали.
Приспів:
Мак, мак, зірочками,
Волошки з сокирочками,
Ромен-зілля, буркун-зілля,
Медок-зілля і чебрець.*

(Два останні рядки повторюють двічі.)

На перший рядочок заспіву дівчатка, не роз'єднуючи рук, підносять їх вгору і одночасно стають обличчям до центра кола. На другий рядочок заспіву діти розширюють кола. Дівчатка підносять обидві руки до свого віночка, підтримуючи його на потилиці.

На перший такт приспіву кожна дівчинка кружляє праворуч, виконуючи ходу на носочках; на другий такт – виконує дві «пружинки» і нахили голови (вправо, вліво). На третій і четвертий такти приспіву повторюються рухи двох попередніх тактів (кружляння ліворуч).

Усі співають 4-й куплет пісні:

*Як звили віночки,
Завели таночки.
Приспів:
Мак, мак, зірочками,
Волошки з сокирочками,
Ромен-зілля, буркун-зілля,
Медок-зілля і чебрець.*

(Два останні рядки приспіву повторюють двічі.)

На перший рядочок заспіву дівчатка звужують кола, підносячи угору руки з квіточками. На другий рядочок заспіву діти розширюють кола.

Завершити хоровод можна відповідно до одного з варіантів.

Варіант 1-й – хороводний танець. На приспів діти рухаються, як на приспів у третьому куплеті пісні. На останній такт діти можуть звунити кола, сісти на коліна спинами до центра кола, руки з квітами з'єднати перед собою або вгорі. У такий спосіб, дівчатка спільними зусиллями прикрасять землю гарними віночками і квітами.

Варіант 2-й – ігровий хоровод. Приспів програється двічі. Кожна дівчинка знімає з голови віночок та самостійно імпровізує, вигадую-

чи таночок з віночком. Закінчується хоровод змаганням: чий віночок, тобто коло дівчаток, швидше збереться докупи.

Пішли діти в поле

Українська народна пісня

Не поспішаючи

Піш-ли ді-ти в по-ле кві-точ-ки зби-ра-ти, мак, мак зі-роч-ка-ми,
во-лош-ки з со-чи-роч-ка-ми ро-мен зіл-ля, бур-кун зіл-ля, ме-док зіл-ля і чеб-рець.

Розробка А. Шевчук

3.22. Кривий танець

(хороводний танець

для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку)

Мета. Викликати у дітей інтерес до українського музично-хореографічного фольклору, сприяти емоційному переживанню хороводу через сприймання переказу і пісні; вчити дітей виражати хороводний характер співу танцювальною ходою, узгодженими рухами рук; розвивати ритмічність руху, відчуття фрази, творчу уяву; формувати навички орієнтування у просторі зали, вміння самостійно вигадувати візерунок.

Музика. Українська народна пісня «Гаївка», українська народна пісня «А кривого танцю».

Методичні орієнтири для вивчення танцю з дітьми. Радимо ознайомити дітей із хороводом прийомом художнього переказу про його виникнення та побутування. Пропонуємо три авторські версії переказу. Одна – для дітей 4-х – 5-ти років і дві – для дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.

Варіант 1 – хороводна пісня (для дітей 4-х – 5-ти і 5–6-ти років).

Перша версія переказу – для молодших дітей.

– З давніх-давен у період весняного пробудження природи від зимового сну діти залюбки ходили до лісу, щоб там розважитися співами, іграми, хороводами. Поволі йдучи, вони роздивлялися навколо, з радістю обходили зелені кущики, стрункі берізки або молоді дубочки чи ялинки. Щоб не загубитися, діти з'єднували руки і так

петляли по лісі доти, поки не знаходили галявину. Радіючи, діти наспівували і продовжували рухатися по галявині так, ніби обходили уявні дерева.

— Діти, можливо, за такий гарний кривий малюнок ті хороводи почали називати *кривими*. Хто хоче, як у давнину, петляючи, вивести нас на уявну галявину?

(Якщо з дітей ніхто не наслідуюється бути за провідника, то бажання виявляє педагог.)

Вихідне положення. Усі шикуються одне одному в потилицю, руки з'єднують внизу (праву руку виводять вперед, ліву – назад).

Зміст танцю.

Дорослі співають гаївку, заохочуючи дітей до підспівування, а згодом – до співу пісні. Куплет 1:

*Ми кривого танцю
Не знайдемо кінця.
Треба його вести,
Як віночок плести.*

(Два останні рядочки повторюють.)

Педагог або охоча дитина веде ланцюжок дітей, вільно змінюючи напрямку руху. Яскравості, святковості хороводному ланцюжкові надають різноколірні українські хустки. Перша дитина (або педагог) бере свою хустку лівою рукою за один кінець, наступна дитина правою – за другий і т. д. Бажано, щоб хустки не натягувалися, а трохи провисали.

Куплет 2:

*Ми кривого танцю
Не знайдемо кінця.
То на гору, то в долину,
То в будяки, то в кропиву.*

(Два останні рядочки повторюють.)

Усі діти, рухаючись хороводом, піднімають хустки на слова третього рядочка і опускають руки з хустками на слова четвертого рядочка. Так само діють на повторення слів.

Друга версія переказу – для старших дітей.

Методичні орієнтири для вивчення танцю з дітьми. Діти і педагог вільно сідають на підлогу. Дорослий переказує дітям історичні події українського народу у вигляді згадки про давнину, пов'язуючи події минулого із сьогоденням, з дитячим досвідом спостереження. Він уміло мотивує дітей до сприймання подій минулого через звернення до українських цінностей.

— Хлопчики, придивіться уважно до наших дівчаток. Ви бачите, які у них гарні очі, витончені брови, рум'яні щічки, пишне волосся? А згадайте свою маму... Вона гарна? Бачу по ваших очах, що так. Знайте, діти, здавна люди помітили, що в Україні живуть особливо вродливі, статні, привабливі, добрі жінки. Вони завжди привертали до себе увагу.

— Згадують, що у давнину на наші землі нападали вороги. Але українці визволяли свій народ і проганяли їх. Чужинці захоплювали в полон наших вродливих дівчат і завозили їх у чужі краї. Уявіть, як кожна дівчина мріяла повернутися додому... Деяким з них вдавалося втекти з полону (педагог підводиться на весь зріст). Як це було? Вони вночі обходили одну ворожу варту (педагог обходить одного з дітей плавним танцювальним кроком), потім іншу (дорослий просувається далі та обходить іншу дитину). Так дівчина петляла (педагог обережно петляє між дітьми), аж поки не знаходила своє рідне село чи місто. Тут усі раділи – Оксаночка повернулася!

— Навесні Оксанка ставала провідницею у ланцюжку дівчат і хлопців, показуючи, як треба виходити з полону. Можливо, так і народився хоровод, який назвали «Кривий танець». Хто хоче повести «Кривого танцю»? Ти, Настусю? І ти, Тарасику? Діти, ставайте за ними. (Педагог не стримує бажання хлопчика, адже ситуація втечі привабила його можливістю проявити сміливість, кмітливість тощо.)

Педагог пропонує повести хоровод у два ключі: в одному за ведучого – Тарас, у другому провідницею стає Настуся. Ланцюжки дітей, співаючи і виконуючи хороводну ходу, просуваються за ведучими, які самостійно вигадують напрямок руху.

Варіант 2 – хороводний танець (для дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку).

Мета. Активізувати уяву дітей, зацікавити їх художнім переказом про особливості виникнення і побутування хороводу; вчити асоціювати назву танцю, зміст пісні з його основною фігурою; залучати до традиційного виконання українського хороводу; формувати навички рухатися злагоджено, утворюючи і зберігаючи хороводну фігуру, змінювати рухи відповідно до куплетної форми, ритмічно виконувати танцювальну ходу; заохочувати в дівчатках індивідуальну танцювальну виразність виконавства, вміння імпровізувати рухи в характері музики і в образі танцю; розвивати емоційно-ціннісне ставлення до національних музично-хореографічних традицій.

Методичні орієнтири для вивчення танцю з дітьми. Існує відомий фольклорний варіант хороводу. Навколо трьох дівчаток,

які стають у вигляді трикутника, в'ється ланцюжок дітей. Утворюється мальовнича фігура у вигляді підкови. А чому саме так водили «Кривий танець»? Це питання задають не лише діти, а й педагоги. Гадаємо, що символічність фігури наштовхує нас, сучасників, на певне тлумачення давньої традиції виникнення і ведення хороводного танцю. Подаємо орієнтовний зміст художнього переказу, який педагог переказує дітям.

Третя версія переказу.

— Наші пращури зустрічали новий рік навесні, коли скрізь у природі починався рух, коли народжувалося нове життя. Пробудження природи у всі часи викликало у людини розквіт мрій, весна породжувала в серці різні бажання, надії на щастя. Хлопці мріяли про подорож, дівчата – про нову хустку, про вірне кохання і щасливий шлюб. Перебуваючи у замріяному стані, з'єднувались у ланцюжок і вели танок у вигляді підкови навколо дерев або на галявині навколо кількох дівчат. І не випадково саме у вигляді підкови! Як ви гадаєте, чому? (Педагог враховує всі дитячі міркування, припущення.)

— Так, люди підковують коня, щоб уберегти йому ноги, а отже, щоб щастило в дорозі; вішають підкову над дверима, щоб щастя не обминало оселю. Рухаючись за малюнком підкови, в єдиному ритмі пісні, дівчата міркували про власну долю. Символічний малюнок підкови надавав магичності, мрійливості їхньому рухові, тому хоровод щовесни зачаровував, приваблював молодь та дітей своєю особливою поетичністю. Образ підкови живив надію на те, що збудуться сподівання.

— Знаю, діти, у вас також є свої бажання та мрії. Ось ти, Наталочко, напевне, мрієш знову поїхати влітку до моря? А ти, Іванку, хочеш у село, до бабусі? Чи не так? Знаю й Максимкове бажання: нехай би знайшовся його улюбленець кіт. А ти, Настусю, чекаєш, що мама і тато подарують ляльку? Ну ж бо, на хвилинку заплющте очі і загадайте кожен своє бажання... А тепер рушаймо за мною ланцюжком навколо дівчаток, утворюючи немовби підкову. Йдучи цим малюнком, омрійте своє бажання – рух підковою допоможе здійсненню загаданого. Тож нехай кожному щастить!

Вихідне положення. Троє дівчаток «красних» (красивих) стають у вигляді трикутника. На передньому плані зали чи сцени розташовуються по одній дівчинці у лівому і правому кутах, а ще одна стає у глибині зали й посередині, тобто біля вершини трикутника. Ліворуч – перша дівчинка-солістка, посередині – друга, праворуч – третя. Хлопчики і дівчатка стають півколом за солістами

(вздовж найвіддаленішої стіни зали), шикуючись одне одному в потилицю і лівим боком до педагога. Перша дитина (чи педагог) – ведуча або провідниця.

Зміст танцю.

Діти з'єднуються за допомогою барвистих хустин: ведуча бере один кінець своєї хустини у ліву руку, дитина за нею підхоплює другий кінець її хустини правою рукою і т. д. Різнобарвні хустини допомагають створити піднесений настрій, дають змогу подовжити ланцюжок дітей так, щоб вільно з'єдналися руки.

Усі співають 1-й куплет:

*А кривого танцю
Та не вивести кінця.
Вести-вести та не вивести,
Плести-плести та не виплести.*

(Два останні рядочки повторюють.)

Провідниця танцювальною ходою веде ланцюжок дітей проти ходу годинникової стрілки і навколо першої дівчинки-солістки: спочатку праворуч від неї, потім спереду і далі ліворуч від неї. Усі ніби роздивляються на гарну дівчинку.

Потім ведуча проводить дітей до другої дівчинки (тепер уже за годинниковою стрілкою) і ланцюжок в'ється поза дівчинкою.

Далі ведуча веде ланцюжок уперед (знову проти годинникової стрілки) і навколо третьої дівчинки: праворуч від неї, обходять її також спереду і ліворуч. Саме у цей час права рука провідниці й ліва рука останньої у ланцюжку дитини з'єднуються – утворюється фігура у вигляді підкови.

Куплет повторюють без співу (мелодія звучить бажано в іншій тональності) – діти, що утворили підкову, присідають навпочіпки. Вони спостерігають за таночком дівчаток-солісток, милуються їхньою красою, вмінням імпровізувати. Ті кружляють ходою на носочках; пританцювують і підносять руки до свого віночка, притримуючи його на потилиці; пружиняють ногами, виводячи вперед то одне плече і руку зі стрічкою, то друге плече і руку зі стрічкою; вклоняються всім, прикладаючи руки до намиста або поводяться за прикладом педагога, який танцює разом з ними.

Усі співають 2-й куплет:

*А кривого танцю
Та не вивести кінця.
Треба його та виводити,
Кінця йому та знаходити.*

(Два останні рядочки повторюють.)

Діти у ланцюжку підводяться і продовжують танцювальний рух у малюнку підкови. На слова третього і четвертого рядків здіймають з'єднані хустинками руки, на повторення слів – опускають.

Куплет повторюється без співу (мелодія в іншій тональності) – діти зупиняються і присідають навпочіпки; троє дівчаток, кожна на своєму місці, імпровізують свій танець. У своєму таночку кожна дівчинка емоційно, танцювальними рухами, жестами, уклони звертається до гурту дітей. У такий спосіб за допомогою танцювальної пластики відбувається художня взаємодія виконавців хороводу.

Усі співають 3-й куплет:

*А кривого танцю
Та не вивести кінця.
Ой хотіли вивести кінець,
Та мали утеряти танець.*

(Два останні рядочки повторюють.)

Співаючи, діти знову йдуть хороводом. Ведуча, проводячи дітей повз третю дівчинку, опускає свою праву руку (може покласти її на талію або на намисто) і таким чином розриває ланцюжок. До останньої у ланцюжку дитини спочатку приєднується перша дівчинка, потім друга, третя. Ведуча виводить дітей на півколо, як на «кінець» хороводу. Відповідно усі «мали утеряти танець», тобто завершити його. На закінчення мелодії всі вклоняються.

Примітки. Завдання педагога полягає у тому, щоб за допомогою переказу опоетизувати процес осмислення і ведення хороводу, пов'язати в емоційній свідомості дитини традицію виникнення й побутування танцю з її власним переживанням фольклорної дії, з емоційною і моральною оцінкою явища. Має відбутися найважливіше – «робота» душі дитини під час виконання твору на фольклорній основі.

Гаївка

Українська народна пісня

Рухливо

Ми кри - во - го тан - цю не ви - ве - дем кін - ця.

Тре - ба йо - го вес - ти, як ві - но - чок плес - ти.

А кривого танцю

Українська народна пісня

Рухливо

The image shows a musical score for the Ukrainian folk song 'A Krivogo Tantsiu'. It consists of two staves of music in 3/4 time. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody is written in a simple, rhythmic style. Below the first staff, the lyrics are written in Ukrainian: 'А кри - во - го тан - цю та не ви - вес - ти кін - ця,'. The second staff continues the melody and ends with a double bar line. Below the second staff, the lyrics continue: 'вес - ти, вес - ти та не ви - вес - ти. Плес - ти, плес - ти та не вип - лес - ти.'

Розробка А. Шевчук

3.23. Танець сніжинок і зайчиків

(образно-ігровий сюжетний танець
для дітей 4-х – 6-ти років)

Мета. Спрямовувати дітей до емоційно-радісного усвідомлення особливостей музики і танцю, асоціації образів із природними явищами, співвіднесення сюжету танцю з логічною послідовністю фігур та їх назв. Заохочувати до образного сприймання і переживання танцю як танцю спілкування між дітьми сніжинками, зимою і зайчиками. Вчити виразно взаємодіяти за допомогою образних рухів; відтворювати у рухах характер класичної музики, передавати його ритмічними оплесками, стрибками, бігом; змінювати і координувати рухи відповідно до музичних фраз і частин, орієнтуватися у просторі зали й колективі. Розвивати здатність співпереживання емоційного стану іншої людини, індивідуальну виразність виконавства, творчу інтерпретацію танцювального образу.

Музика. «У садочку», С. Майкапар.

Методичні орієнтири для вивчення танцю з дітьми. Методика засвоєння танцю з дітьми поетапна: 1-й етап – ознайомлення дітей з танцем; 2-й етап – навчання виконання дітей танцю; 3-й етап – творче вдосконалення танцю під час виконання дітьми.

Ознайомлення дітей із танцем (1-й етап) треба розпочати зі слухання музики, повідомлення назви твору і прізвища композитора, з'ясування основних ознак музичного жанру та образів зими, сніжинок, зайчиків (легкі, польотні; стрибучі, веселі). Доречна бесіда про характер музики, яскраві фрази, кількість музичних частин та їх особливості. Корисно поплескати з дітьми в ритмі музики, передаючи ритмічну пульсацію, ритмічні малюнки фраз.

Далі потрібно ввести дітей у сюжет танцю: зима калатає дзвоником і здійснює сніжинки у заметах, вони легенько літають; зайчики бавляться у сніжки, мерзнуть, гріють лапки; дівчатка-«сніжинки» зігрівають зайчат, усі радіють. Можна за асоціацією з власним досвідом і відчуттями спробувати ліпити сніжки, кидати їх, розтирати кисті-лапки, зігрівати їх, дихаючи на стулені долоньки, тощо.

Навчання виконання дітей танцю (2-й етап). Педагог поступово розучує фігури, закріплює і якісно вдосконалює сформовані навички у дітей.

Вихідне положення. Дівчинка-«зима» стає у глибині зали з лівого боку. По три дівчинки-«сніжинки» присідають навпочіпки у кожному із кутків хореографічної зали, обличчям до центру зали (12 дівчаток), утворюючи 4 маленькі замети. У руках вони тримають срібний «дощик» (гумовий браслет із нашитим «дощиком» одягнутий на долоньки), а на зап'ястях також на гумках причеплені білі рукавички (вони наповнені нарізаним срібним «сніжком»). Біля правої стіни стають два хлопчики-«зайчики», біля лівої – також.

Зміст танцю.

Вступ (4 останні такти): дівчинка-«зима» легким бігом прямує до першого замету (в лівому кутку зали), у руках тримає дзвіночки.

Фігура 1. Зима намети здійснює.

Експозиція танцю (знайомство між учасниками та глядачів із ними).

Перша частина музики.

1–2-й такти – зима біля 1-го замету калатає дзвониками у ритмі музики ($\frac{1}{8}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$; $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$), спрямовуючи руки до дівчаток.

3–4-й такти – зима легким бігом, ритмічно калатаючи дзвониками на рівні обличчя, перебігає вперед до 2-го замету. Сніжинки 1-го замету в цей час підводяться, кружляють, підносячи руки вгору, а із закінченням фрази знову присідають.

5–6-й, 7–8-й такти – зима повторює рухи біля 2-го замету; сніжинки 2-го і 1-го заметів одночасно підводяться і кружляють, а потім присідають.

9–10-й, 11–12-й такти – зима повторює рухи біля 3-го замету; сніжинки 3-го, 2-го і 1-го заметів одночасно підводяться, кружляють, присідають.

13–14-й, 15–16-й такти – зима повторює рухи біля 4-го замету; сніжинки всіх чотирьох заметів одночасно підводяться і кружляють.

Зав'язка танцю (починається сніговий рух, утворюється великий замет).

Друга частина музики.

17–24-й такти (музичні речення зіграти злито) – всі сніжинки рухаються легким бігом (летять) по великому колу праворуч (за лінією танцю), руки розведені в боки або підняті на рівні очей. Зима рухається у внутрішньому колі зустрічним рухом.

25–28-й такти – сніжинки звужують коло, підіймаючи руки вгору.

29–32-й такти – сніжинки розбігаються, розширюючи коло, опускаючи руки.

Друга частина музики (повторюється).

17–20-й такти – сніжинки звужують коло, підіймаючи руки вгору й утворюючи великий замет.

21–24-й такти – сніжинки присідають, а зима в цей час кружляє в центрі кола, піднявши руки і нібито струшуючи сніжок на голови дівчаток.

25–26-й такти – зима жестами рук підіймає сніжинки, дівчатка підводяться.

27–28-й такти – дівчатка тріпочуть долоньками над головою.

29–32-й такти – сніжиночки розбігаються на велике коло.

Фігура 2. «Зайці бавляться сніжками, мерзнуть, гріють лапки».

Розвиток дії (власне взаємодіють сніжинки і зайчики).

Перша частина музики.

1–2-й такти – зайці ліплять уявні сніжки, ритмічно постукуючи стуленими навхрест долоньками (на один такт – одна долонька зверху, на наступний – друга). Дівчатка-«сніжинки» виконують легкі півприсідання-пружинки, корпус вільно розвертають то в один, то в інший бік.

3–4-й такти – зайці кидають уявні сніжки то однією, то другою рукою. Сніжинки в цей час ухилиються від сніжок у різні боки, присідають.

5–6-й, 7–8-й такти – гра в сніжки триває, діти повторюють рухи.

9–10-й такти – діти-«зайці» гріють лапки (ритмічно труть долоньки одна об одну). Сніжинки на 9–16-й такти присідають навпочіпки і спостерігають за зайчиками.

11–12-й такти – діти-«зайці» активно дихають у стулені долоньки-лапки, зігріваючи їх.

13–14-й, 15–16-й такти – діти-«зайці» повторюють рухи 9–10-го, 11–12-го тактів.

Перша частина музики (повторюється).

1–2-й такти – зайчики в ритмі музичних фраз стрибають на обох ногах-лапках (руки-лапки перед грудьми), просуючись до центру

кола. Дівчатка-«сніжинки» підводяться і легенько плескають у ритмі музики.

3–4-й такти – кожен зайчик кружляє навколо себе кроком, високо піднімаючи ноги, зігнуті у колінах (гріють ніжки-лапки). Сніжинки ритмічно плескають.

5–6-й такти – зайці ритмічно стрибають на місці, дівчатка плескають.

7–8-й такти – зайці кружляють навколо себе, дівчатка плескають.

9–10-й такти – діти-«зайці» присідають навпочіпки у центрі кола і, схрестивши руки-лапки перед собою, ритмічно поплескують себе по плечах (гріються).

11–12-й такти – зайці активно дихають у стулені долоньки, зігріваючи руки.

13–14-й, 15–16-й такти – діти-«зайці» повторюють рухи попередніх 9–10-го, 11–12-го тактів.

Фігура 3 (1-ша, 2-га з повтором частини музики). **«Сніжиночки зігрівають зайчат».**

Кульмінація (виявлення турботи).

Друга частина музики.

17–24-й такти (грати зливо) – діти-«сніжинки» і дівчинка-«зима» рухаються легким бігом (летять) по великому колу праворуч. Зайці сидять навпочіпки у центрі кола.

25–28-й такти – сніжинки звужують коло, підіймаючи руки вгору, і витрушують з рукавичок срібний «сніжок» на зайців, зігріваючи їх, виявляючи турботу.

29–32-й такти – сніжинки, розширюючи коло, розбігаються на свої вихідні місця – чотири кутки.

Розв'язка танцю (вдячність, вирішення головної лінії взаємодії сніжинок і зайчиків).

Друга частина музики (повторюється).

17–20-й такти – зайчики біжком рухаються до дівчаток (по одному зайчику до групки сніжинок), наприкінці фрази вдячно присідають перед ними навпочіпки.

21–24-й такти – дівчатка ніжно гладять зайчика по голівці, плечах, допомагають підвестися на закінчення фрази.

25–28-й такти – зайчики разом зі сніжинками радісно кружляють.

29–32-й такти – сніжинки і зайчики розбігаються по залі (до стільчиків), ніби зникають у зимовому лісі.

Творче вдосконалення танцю під час виконання дітьми (3-й етап). Образи і сюжет танцю зрозумілі й цілком доступні дітям, а тому пе-

дагог заохочує образну творчість, індивідуальну музикальність рухів, мімічну і рухову виразність спілкування, легкість виконання рухів дітьми, приймає пропозиції дітей. Побудова танцю, що розгортається від чотирьох кутків зали до колового руху і завершується знову в групах, запам'ятовується і потребує цілком домірних зусиль з боку дітей під час засвоєння.

У садочку

Музика С. Майкапарі

Жваво

p

mf

f

p

Розробка А. Шевчук

3.24. Коло-гопачок

(український танець
для дітей старшого дошкільного віку)

Мета. Формувати у дітей свідоме і творче ставлення до танцю «гопак»; розвивати здатність розрізняти двочастинну музичну побудову і відповідно змінювати рухи; закріплювати навички виконання українських традиційних рухів відповідно до характеру музики (зальотний біг, млиночок, дрібушечка, чоловічі рухи); вдосконалювати навички емоційної взаємодії в парі за сюжетом танцю; заохочувати хлопчиків до оригінальних проявів у танцювальній імпровізації; розвивати танцювальну творчість дітей.

Музика. Українська народна мелодія «Коло», обробка Я. Степового.
Методичні орієнтири для вивчення танцю з дітьми. Засвоєння танцю доцільно почати зі сприймання фольклорного переказу, щоб діти могли почути від педагога про витоки гопака – бойовниче життя їхніх пращурів, козаків Запорозької Січі. Бажано використовувати характерні вигуки, опорні слова, які допоможуть дітям самостійно робити відкриття щодо походження назви танцю, семантики назв традиційних рухів. Це сприятиме усвідомленню дітьми особливостей танцю.

Хлопчиків і дівчаток треба зацікавити традиційними рухами і передумовами їхнього виникнення. Так, можна припустити, що присядка виникла як імітація заскакування на коня. Підскакування навприсядки, ніби їзда у кінському сідлі! Цей рух здавна уславився і виконується як один з основних чоловічих рухів. Часто виконавці гопака під час найвищого емоційного піднесення голосно вигукували «Гоп!» або «Гей!» чи щось інше. Тож традиція гучно гупати, тупотіти ногами під час гопака, напевно, виникла як вираження козацької сили.

Діти дізнаються, що гопак спочатку танцювали на козацьких розвагах і лише чоловіки. Пізніше гопак виконувала молодь на вечорницях, а згодом його полюбили танцювати, дорослі й малі, за будь-якої веселої нагоди. Кожен із козаків витинав у танці з вигадкою, демонструючи свою кмітливість, танцювальність, умілість, козацьку завзятість. Він прагнув оригінальності, щоб не бути схожим на інших. Відповідно до козацьких витоків уславилася традиція: складніші танцювальні рухи виконують хлопчики або юнаки, а легші – дівчатка. Останні своєю участю здебільшого прикрашають танець, заохочують хлопчиків до вигадки.

Під час переказу і в процесі розучування танцю уяву дітей треба активізувати словесними прийомами на зразок: *діти, уявіть..., пригадайте улюблені рухи..., спробуйте станцювати..., а якби тобі довелося бути свідком, то як би ти поведився?* Доцільно залучати дітей до розмови, не уникати відповідей на різні дитячі запитання (чи з шаблею танцювали козаки, чому так багато притупів, плескачків?). Важливо не стримувати мимовільні рухи дітей (присядки, стрибки тощо), а сприймати їх як прояви вже набутого досвіду, емоційного відгуку на музику і переказ.

Отже, у переказі встановлюється зв'язок між особливостями викинення, побутування гопака та інваріантним змістом танцю.

Бажано під час переказу окреслити сюжетно-логічний ланцюжок таких танцювальних дій. Так, найчастіше танцівники рушають «по колу» (фігура 1); кружляють один з одним, наприклад, «млиночком» (фігура 2); танцюють у великому колі «парами» (фігура 3); дівчатка натхненно виконують улюблені рухи, а хлопчики – «милуються дівчатками» (фігура 4); хлопчики імпровізують рухи, виказуючи свою танцювальну винахідливість, а дівчатка – оплесками «заохочують хлопчиків» (фігура 5). Наприкінці пари стрімко кружляють.

Відтак створюються умови для усвідомлення дітьми традиції виконання танцювального виду загалом і запропонованого варіанта зокрема.

Вихідне положення. Діти стають один за одним (хлопчик, дівчинка і т. д.) у лівій частині зали вздовж лівої стіни, руки з'єднують вниз (праву руку висувають вперед, ліву подають сусідові, який стоїть позаду). Утворюється ланцюжок. Педагог (або хтось із дітей) стає обличчям до них. Він свою ліву руку з'єднує з правою рукою першої дитини, а праву руку відводить у бік.

Зміст танцю.

Фігура 1 – «По колу».

1–4-й такти (з повтором) – педагог заводить дітей на коло. Він рухається стрімким зальотним бігом спиною по лінії танцю (проти годинникової стрілки), а діти – обличчям.

5–8-й такти (з повтором) – на чотири такти хлопчики кружляють навколо себе легким бігом на носочках (вісімками), підвівши руки в сторони – вгору. В цей час дівчатка плескають у долоні на кожну вісімку. З повторенням музичної фрази кружляють дівчатка, а хлопчики ритмічно плескають.

Фігура 2 – «Млиночки».

Перша частина музики – кожен хлопчик самостійно рухається по внутрішньому колу зальотним бігом. Дівчатка зберігають широке коло, плескаючи чвертями в ритмі бігу. Із завершенням музичної частини кожен із хлопчиків зупиняється перед дівчинкою, якій він симпатизує, і ввічливо вклоняється їй, запрошуючи покружляти.

Друга частина музики – всі пари дітей, побравшись під праві руки, весело кружляють *млиночками*. Педагог ритмічно плескає у долоні або б'є в бубон у ритмі музики і бігу. Із завершенням фрази (темп бажано трохи уповільнити) пари зупиняються, дівчатка і хлопчики стають поруч обличчям по лінії танцю.

Фігура 3 – «Парами».

Перша частина музики – діти зальотним бігом рушають парами по колу (руки попереду – з'єднані навхрест на рівні талії або ліві з'єднані попереду на рівні грудей, а праві – на правому боці талії дівчинки).

Друга частина музики – виконують почергові кружляння, як у першій фігурі танцю, тільки першими кружляють дівчатка, потім – хлопчики.

Фігура 4 – «Милуємося дівчатками».

Перша частина музики (повторення) – хлопчики стають на ліве (праве) коліно і ритмічно плескають. На 8-й такт – плещуть у ритмі $1/8, 1/8, 1/4$. Відповідно кожна дівчинка зальотним бігом кружляє навколо партнера. На завершення музичної частини зупиняється перед ним і так само плескає ($1/8, 1/8, 1/4$).

Друга частина музики (повторення) – на одне музичне речення дівчатка виконують дрібушку в ритмі музики (вісімками), на друге – дрібочуть, кружляючи праворуч. Руки спочатку розводять у сторони, потім схрещують перед грудьми. Хлопчики легенько плескають на кожну вісімку, милуються дівчатками, захоплюють їх до виразного виконавства.

На чотири такти – музична пауза. Хлопчики вигукують «Гоп, гоп, гоп!» (чверть, чверть, половинна). Одночасно виконують два оплески, а потім підводяться з колін, підіймаючи руки вгору. З вигуком «Го-па-ка!» хлопчики притупують правою ногою (або почергово, то правою, то лівою) в тому самому ритмі.

Фігура 5 – «Заохочуємо хлопчиків».

Перша частина музики – хлопчики самостійно імпровізують, виконуючи улюблені чоловічі рухи (м'ячик, присядка з виставлянням ноги на підбор, м'ячик у повороті навколо себе, підсічка, партерна розніжка, почергове виставляння ніг на підбір у присядці та з опо-

рою на руки, варіанти цих рухів, якісь інші вигадані рухи). Дівчатка ритмічно плескають у долоні, заохочуючи імпровізацію хлопчиків, дружньо підтримуючи намагання партнерів оригінально витинати.

Друга частина музики – хлопчики підводяться і кружляють з дівчатками млинчиком. З останнім тактом музики всі діти повертаються обличчям до педагога (до глядача), підносять руки вгору і вигукують «Гей!».

Примітки. Оскільки гопак – парний танець, то треба звертатися до вміння хлопчиків і дівчаток емоційно взаємодіяти між собою і цим впливати на виразність партнера. Варто враховувати те, що в імпровізації гопака на різноманіття рухових проявів хлопчиків впливає виконавський досвід: рівень опанування розучених рухів, індивідуальні можливості дитини виконати простий, складний чи складніший рух та вміння творчо їх використати. Ситуація самостійної імпровізації допомагає виявити як інтерес дитини до певного руху, так і доступний кожному хлопчикові рівень складності руху, тобто дає змогу реалізувати індивідуальний підхід.

Коло

Українська народна мелодія

Обробка Я. Степового

Жваво

Розробка А. Шевчук

3.25. Плескач

(український танець

для старших дошкільників і молодших школярів)

Мета. Зацікавлювати дітей доступним варіантом фольклорного танцю, залучати їх до аналізу семантики назви польки, співвіднесення її з основним ритмом і рухом; вчити легко, жваво, злагоджено рухатися парами зальотною або перемінною ходою у ритмі польки, відтворювати властивий для цього танцю жартівливий характер, ритм – в оплесках, притупах тощо; розвивати виразність і координацію рухів, уміння змінювати рухи зі зміною музичних частин і фраз, надавати індивідуальної інтерпретації виразним рухам; формувати навички художньо виразного спілкування за допомогою засобів хореографії; зосереджувати увагу дітей на емоційному усвідомленні національних музично-хореографічних традицій.

Музика. Українська народна мелодія «Плескач» (першу частину музики виконувати жваво, другу – помірно жваво).

Методичні орієнтири для вивчення танцю з дітьми. Взірцем української народної хореографії є масовий парний танець «Плескач». Розроблений варіант для дітей дошкільного віку використовується з метою заохочення їх до української музично-танцювальної спадщини та для різнобічного музично-рухового розвитку. Залучення дітей до виконання польки радимо здійснювати в єдності сталих компонентів (музика, основна хода, плескачки, притупи) і варіативних (варіювання основної фігури за рахунок привнесення жартівливих картань, ритмічних слів, притупів у повороті тощо).

У процесі ознайомлення і розучування танцю треба дати дітям можливість висловити власні припущення щодо виникнення назви «Плескач». Доречно привернути їхню увагу до смислового зв'язку назви польки, її походження і провідного танцювального руху («Плескач» – плескати – плескачки), до легкого характеру музики і відповідних притупів (на відміну від гучних притупів гопака), конкретизувати сюжетний ланцюжок танцювальних дій у тематичній послідовності фігур («Домовляємося не пустувати» тощо). Провідним прийомом на цьому етапі стане застосування прийому виявлення домінантної ознаки хореографічного твору та асоціації танцю з нею.

Вихідне положення. Діти стають парами по колу – обличчям по лінії танцю (проти ходу годинникової стрілки); дівчатка стоять праворуч від хлопчика. Хлопчик лівою рукою тримає ліву руку

дівчинки на рівні трохи вище талії; руки спрямовані вперед, лікті м'яко округлені. Правою рукою хлопчик обіймає дівчинку за стан; її права рука долонею лежить збоку на талії, або на грудях, ніби притримує намисто, або відведена вбік.

Зміст танцю.

Фігура 1 – «Домовляємося не пустувати».

1–8-й такти (без повторення) – пари рухаються по колу зальотною ходою (або перемінним кроком). На 8-му такті виконують подвійний притуп, одночасно розвертаючись обличчям один до одного (хлопчик стає спиною до середини кола, дівчинка – обличчям).

9–12-й такти (з повторенням).

9-й такт – діти виконують плескачик (три легеньких ковзних оплески прямими долонями перед собою у ритмі $1/8, 1/8, 1/4$).

10-й такт – діти повторюють плескачик (три ковзних оплески у ритмі $1/8, 1/8, 1/4$).

11-й такт – усі діти ставлять руки в боки і виконують потрійний притуп у ритмі плескачика ($1/8, 1/8, 1/4$).

12-й такт – діти повторюють потрійний притуп у ритмі плескачика.

13–14-й такти – діти двічі виконують плескачки (ковзні оплески у ритмі $1/8, 1/8, 1/4$).

15-й такт – діти вказівним пальцем правої руки жартома насварюють одне одного у ритмі плескачика ($1/8, 1/8, 1/4$) й одночасно ритмічно промовляють «Не пустуй!»

16-й такт – діти вказівним пальцем лівої руки жартома насварюють одне одного й чітко промовляють «Не пустуй!»

Фігура 2 – «Не пустуйте, хлопчики! Не пустуйте, дівчатка!»

1–8-й такти – діти стають у пари у вихідне положення, як спочатку, і рухаються зальотною ходою по колу. На 8-й такт виконують подвійний притуп і повертаються один до одного.

9–12-й такти – дівчатка самостійно виконують рухи 9–12-го тактів першої фігури (двічі плескачки, двічі потрійні притупи). Кожен хлопчик у цей час задержувато підносить підборіддя, веселий погляд спрямовує на дівчинку, а руки ховає за спину.

13–16-й такти – хлопчики повторюють рухи дівчаток (плескачки, притупи), натомість дівчатка займають задержувату позу.

Фігура 3 – «Дівчатка і хлопчики бавляться».

1–8-й такти – пари рухаються по колу зальотною ходою (або перемінним кроком). На 8-му такті виконують подвійний притуп.

1–8-й такти (повторення).

1–4-й такти – дівчинка кружляє зальотною ходою праворуч по своєму невеличкому колу, виконує подвійний притуп обличчям до

хлопчика. Хлопчик стоїть, милується дівчинкою і плескає в долоні у ритмі зальотної ходи.

5–8-й такти – хлопчик кружляє зальотною ногою ліворуч по своєму невеличкому колу, виконує подвійний притуп обличчям до дівчинки. Дівчинка милується хлопчиком і плескає в долоні в ритмі зальотної ходи. Діти стають обличчям один до одного (хлопчик – спиною до середини кола, дівчинка – обличчям).

9-й такт – діти виконують плескачик обличчям один до одного.

10-й такт – виконують потрійний притуп у повороті на 180 °, відвертаючись один від одного, стаючи спиною до партнера (партнерші).

11-й такт – стоячи спинами один до одного, трохи повертають голову праворуч і вказівним пальцем правої руки жартома насварюють одне одному й одночасно ритмічно промовляють «Не пустуй!»

12-й такт – діти зберігають положення, але голову повертають ліворуч і лівою рукою насварюють одне одному, ритмічно промовляючи «Не пустуй!»

13-й такт – діти виконують плескачик (хлопчики у внутрішньому колі, обличчям один до одного; дівчатка – у зовнішньому, обличчям до педагога, глядачів).

14-й такт – на потрійному притупі повертаються обличчям до партнера (партнерші).

15–16-й такти – хлопчики і дівчатка легенько й жартівливо насварюють одне одного вказівними пальцями то правої, то лівої руки, промовляючи «Не пустуй, не пустуй!».

Після виконання танцю діти можуть вклонитися одне одному, дякуючи за жартівливе спілкування.

Примітки. Залежно від рівня музично-рухового розвитку дітей танцювати польку зальотною ногою або перемінним кроком. Вихідне положення: стопи разом, ноги в колінах ледь зігнуті, тулуб трохи нахилений уперед. Зальотна хода: виконуються довгі кроки (на зразок бігу) на кожну чверть, м'яко і водночас стрімко, ноги ніби стеляться над підлогою. Перемінний крок: у ритмі 1/8, 1/8, 1/4 виконуються три кроки з правої ноги (перший стрімкий і довший, другий і третій ніби легкі притупи у русі й значно менші довжиною), а потім так саме три кроки з лівої ноги. Для дітей дошкільного віку важливо другий і третій крок зробити на зразок притупів, що допоможе ритмічному виконанню перемінної ходи.

Упродовж танцю важливо заохочувати індивідуальну інтерпретацію виражальних рухів кожної дитини – картання жартома, жартівлива міміка і притупи.

Плескач

Українська народна мелодія

Жваво

Розробка А. Шевчук

3.26. Гречаники

(український гопак

для старших дошкільників і молодших школярів)

Мета. Вчити дітей відтворювати характер музики гопака зальотною чи перемінною ходою, підкреслювати його ритмічними припущами й оплесками у завершальних тактах, відмічати темпові зміни зміною ходи (зальотна – біг вісімками), пластично виконувати фігуру «ворітця»; розвивати музично-рухову координацію та орієнтування у просторі, виховувати виразність танцювальної взаємодії; зосереджувати увагу дітей на емоційному усвідомленні національних музично-хореографічних традицій, формувати ціннісне ставлення до української хореографії.

Музика. «Гречаники», мелодія української народної пісні.

Методичні орієнтири для вивчення танцю з дітьми. Перша фігура танцю є зразком українського хореографічного фольклору. За основною фігурою розроблені й інші. Діти, які не танцюють, залучаються до співу рядочків пісні або ритмічного промовляння тексту.

Вихідне положення. Четверо хлопчиків стають на чотири точки, орієнтуючись на чотири кути зали, утворюючи у такий спосіб розірване коло.

Зміст танцю.

Хлопчики співають або ритмічно промовляють, плескаючи у долоні на початку 1-го і 2-го рядка приспіву:

Гоп, мої гречаники,

Гоп, мої чорні.

Подивіться, дівчатонька,

Які ми моторні.

На останні два рядки приспіву беруться руками в боки і легко пританцьовують.

Восьмеро дівчаток, посилено співаючи, усі разом зальотною ходою рушають до хлопчиків:

Гоп, мої гречаники,

Гоп, мої чорні.

Подивіться, козаченьки,

Які ми моторні.

По двоє стають обіруч кожного хлопчика, утворюючи трійки. Праву руку хлопчик з'єднує з лівою рукою першої дівчинки, ліву – з правою рукою другої дівчинки. Руки подані вперед, м'яко зігнуті в ліктях. Вільні руки дівчаток опущені й трохи відведені від тулуба.

Фігура 1.

1–8-й такти – діти перемінною ходою (або зальотною) рухаються по колу; хлопчик поглядає то на одну, то на другу дівчинку. З останнім тактом музичної частини двічі притупують і опускають руки, не роз'єднуючи їх.

9–12-й такти – перша дівчинка біжком на кожну вісімку йде, трохи нахилиючись, у «ворітця» (піднята ліва рука хлопчика і права рука другої дівчинки). Хлопчик, не роз'єднуючи рук, проходить у «ворітця» за нею під своєю лівою рукою.

13–16-й такти – діти, повернувшись у вихідне положення, пританцьовують на місці. Вони ритмічно відривають п'ятки від підлоги і на кожну сильну долю з'єднані руки виводять то вперед, то опускають.

9–16-й такти (повторення) – відповідні рухи повторюються, тільки у «ворітця», які утворює хлопчик уже з першою дівчинкою (піднята права рука хлопчика і ліва рука першої дівчинки), проходить друга дівчинка.

Фігура 2.

1–8-й такти – дівчатка пританцьовують на місці (ритмічні підйоми на півпальці й відривання п'ят від підлоги або легкі пружинки), руки в одному з українських положень (підтримують віночок, схрещені на грудях, закладені одна на одну перед грудьми). Хлопчики на 1–3-й такти рушають зальотною ходою вперед по колу, проходячи між дівчатками передніх пар. На 4-й такт виконують потрійні оплески і поворот на 180°. На 5–7-й такти хлопчики повертаються до своїх дівчаток. На 8-й такт виконують два притупи, стаючи у вихідне положення поруч з дівчатками обличчям по лінії танцю.

Або хлопчики на 1–3-й такти трохи розвертаються до своєї першої дівчинки і виконують три присядки з почерговим виставлянням ніг

на підбори, на 4-й такт виконують потрійні оплески і розворот до другої дівчинки. На 5–8-й такти хлопчики виконують три присядки й оплески чвертями перед своєю другою дівчиною. Дівчатка в цей час плескають у долоні.

9–16-й такти (з повторенням) – виконуються рухи відповідних тактів першої фігури танцю («ворітця»). Із закінченням музичної частини хлопчик повертається обличчям до своїх дівчаток (спиною до лінії танцю).

Фігура 3.

1–8-й такти – хлопчик рухається спиною до лінії танцю, ведучи дівчаток по колу, милуючись ними. На 8-му такті він повертається у вихідне положення.

9–16-й такти – повторюються рухи відповідних тактів першої фігури танцю.

Завершення танцю може бути таким. Хлопчики звертаються до дівчаток, співаючи:

*Гоп, мої гречаники,
Гоп, мої чорні.
Ви дивились, дівчатонька,
Які ми моторні!*

Дівчатка їм відповідають, співаючи:

*Гоп, мої гречаники,
Гоп, мої чорні.
Ви дізнались, козаченьки,
Які ми моторні.*

Під час співу діти поводяться вільно: приплескують у долоні або стають у виразну танцювальну позу, або легко вклоняються.

Гречаники

Мелодія української народної пісні

Повільно

mf

Жваво

Розробка А. Шевчук

3.27. Маленький повзунець

(український сюжетний танець для хлопчиків старшого дошкільного і молодшого шкільного віку)

Мета. Сприяти емоційному сприйманню танцю дітьми прийомом художнього переказу; активізувати уяву хлопчиків динамічним сюжетом, енергійною музикою, зацікавити їх чоловічими образами і рухами; вчити розігрувати сюжет танцю як спілкування за допомогою художніх засобів (пластичних і римованих), як дружню взаємодію гурту і соліста в образній ситуації; формувати у хлопчиків навички виразного виконання традиційних українських рухів (повзунець, м'ячик тощо); розвивати ритмічність, координацію, вміння змінювати рухи зі зміною музичних частин і фраз, рухатися відповідно до характеру музики; заохочувати індивідуальну образно-танцювальну виразність виконавства, творчу інтерпретацію художнього образу; виховувати позитивне ставлення до жартів, гумору, потребу виявляти винахідливість, спритність, дотепність, умілість; розвивати емоційно-ціннісне ставлення до української хореографії.

Музика. «Повзунець», українська народна мелодія, обробка А. Хелемського; аудіозапис або музику виконує педагог-музикант.

Методичні орієнтири для вивчення танцю з дітьми. Хлопчиків ознайомлюють з інваріантним змістом танцю прийомом художнього переказу про традицію його виникнення і побутування. Від педагога діти дізнаються, що у давнину поважні козаки жартува-

ли, змагалися на відпочинку. Вони з веселим, запальним гумором рухалися *поповзом*, наче малі хлопчачки чи юнаки. Згодом жарти козаків стали традиційною грою-змаганням у танцювальних витівках, дотепності, вмілості, спритності, винахідливості.

Умовою танцювального змагання було постійне збереження позиції у неглибокому присіді та глибокому присіданні. Учасники домовлялися: той вибуває з гри, хто не витримавши напруження танцю, підводиться з присідання на весь зріст.

Педагог застосовує прийоми услуховування в музику, наступного виявлення образних ознак музичного твору, надання дітям можливості передати її характер основною ходою, яку виконують *поповзом*. Діти виконують рухи за наслідуванням (*повзунець*, різноманітні присядки), за вербальними орієнтирами («рухайтесь так, як козак, як ви собі уявляєте»), за власною ініціативою пригадують щось із раніше набутого досвіду виконання рухів у чоловічій манері. Важливо привернути увагу дітей до сильної манери виконання основної ходи.

У хлопчиків пробуджують бажання обміркувати назву «*Повзунець*», асоціювати її з основною ходою, робити власні припущення щодо характеру музики і відповідно – характеру образів, рухів.

Далі хлопчиків ознайомлюють із сюжетом танцю «Маленький *повзунець*» (варіант танцю «*Повзунець*»), застосовуючи такі вигуки як опорні смислові знаки.

— *Ходімо, хлопці!* (Так перший хлопчик зазиває товаришів потанцювати.)

— *Гоп, гоп, гей!* (Так гурт хлопчаків висловлює свою згоду і рушає за ведучим.)

— *Ой, крути, Гаврило (Григорій)!* (Так викликає до руху товариша хтось із дітей.)

— *Усі гуртом крутимось, хлопці!* (Викликом на виклик відповідає винахідливий Гаврило. І ось уже всі хлопчики вихором кружляють на підлозі.)

— *Ой дуб, дуба, дуба! У Степана нема чуба!* (Так жартують хлопчики з товариша.)

— *Є!!!* (Радісно вигукує Степан, перелякано хапаючись руками за своє волосся, перевіряючи його наявність. Після цього всі із захопленням ритмічно плескають у долоні, вдаряють по халявках, радіючи веселому настрою, жартують одне з одним.)

— *Ти, Миколо, не журися, на всі боки повернися!* (Так підкреслено турботливо звертаються діти до хлопчика, з якого трохи поглузували. Він із задоволенням танцює, виявляючи свою спритність.)

— *Прошу, хлопці, не баритесь, туди-сюди поверніться!* (Відповідає умілий до рухів Миколка.)

— *Годі, хлопці, жартувати!* (Звертається до гурту може той із хлопчиків, хто вже стомився сперечатися і рухатися навпочіпки.)

— *Може, досить танцювати?* (Запитує ще один із хлопчаків.)

— *Гей, хлопці! Пішли додому!* (Так вирішує і сповіщає ведучий.)

— *Гоп, гоп, гей!!!* (Відповідають згодою всі учасники гри-танцю.)

Послідовність розгортання музики й опорних знаків-вигуків поступово усвідомлюється дітьми як сюжетно-логічний ланцюжок танцю.

Із дітьми вивчають фігуру за фігурою, йдучи за логікою вигуків і музики. Гумористична, жартівлива, вільна атмосфера у танці козаків стає добре зрозумілою хлопчикам, імponує їм чоловічим спілкуванням, відповідною манерою виконавства. Особливо подобаються вигуки, завдяки яким створюється атмосфера енергії, художнього спілкування між дітьми. Від своєчасного вигуку дитини залежить хід танцю, отже, на кожного покладається відповідальність. Вона виявляється досить посиленою, а тому стає бажаною для хлопчиків старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.

У танці діти діють то гуртом, то сольо, але незалежно від ситуації їх варто орієнтувати на виразну інтерпретацію загального руху та індивідуальне створення образу козака, який жартує. Саме таке спрямування дитячих проявів сприяє переживанню і засвоєнню української музично-хореографічної традиції виконання танцювальної гри-змагання козаків Повзунець – в єдності усталених і творчих компонентів змісту й традиції виконання танцю.

Під час розучування танцю дітям бажано вдягнутися в українські шаровари.

Вихідне положення. Хлопчики вишиковуються одне одному в потилицю вздовж найвіддаленішої центральної стіни зали, лівим боком до педагога (чи глядача) або стають біля лівої куліси сцени. Корпус прямий, підтягнутий, руки вільно опущені униз.

Зміст танцю.

1–4-й такти – діти слухають вступ, емоційно налаштовуються на танець.

Фігура 1.

На паузу після вступу перший хлопчик повертається обличчям до дітей, високо піднімає ліву руку, змахує нею і в темпі вступу заклично вигукує:

— *Ходімо, хлопці!*

Гурт хлопчиків дружно, ритмічно відповідає йому:

— *Гоп, гоп, гей!*

Із вигуками «*гоп, гоп*» хлопчики двічі плескають у долоні, а з вигуком «*гей!*» вони виконують невеличкий стрибок на обидві ноги у глибоке присідання на низькі півпальці у шосту позицію, коліна сильно згинають і спрямовують уперед, руки опускають униз, долоні стискають у кулачки, підборіддя трохи підносять, погляд – за напрямком руху.

5–14-й такти (з репризою) – всі хлопчики енергійно рушають за першою дитиною *повзунцем* по колу проти ходу годинникової стрілки. Обійшовши коло, зупиняються вздовж найвіддаленішої центральної стіни зали (чи задник сцени), повертаються на чверть оберту вліво і утворюють загальну лінію обличчям до педагога (глядача).

Фігура 2.

На паузу другий хлопчик ініціює пропозицію, звертаючись вигуком до конкретної дитини:

— *Ой, крути, Гаврило! (Євгене чи Григорію.)*

Останній у рядочку дітей Гаврило чи Євген, проявляючи винахідливість, відповідає таким вигуком:

— *Усі гуртом крутимось, хлопці!*

15–22-й такти (швидко) – всі хлопчики з положення неглибокий присід швидко сідають на сідниці, ноги сильно згинають у колінах, трохи піднімають над підлогою і притискають до себе, обома руками спираються на підлогу позаду себе, для рівноваги корпус відхиляють назад. У такому положенні хлопчики крутяться, перебираючи долонями позаду себе і показуючи свою спритність. Вони зупиняються обличчям до педагога (до глядача) і зручно сідають на підлогу в довільних позах (ноги витягнуті поперед себе і широко розведені в сторони, коліна витягнуті, але не напружені, підйом вільний).

Фігура 3.

На паузу всі хлопчики сильно й ритмічно вигукують:

— *Ой дуб, дуба, дуба!*

Потім, звертаючись до конкретної дитини поглядами, підкріплюючи свій інтерес виразними жестами рук, з гумором і подивом додають:

— *У Степана нема чуба!*

Хлопчик на ім'я Степан (Богдан, Іван, Роман), виявляючи дотепність, спочатку перелякано мацає руками волосся, перевіряє наявність чуба, а потім радісно підіймає руки вгору і переможно вигукує:

— *Є!!!*

23–26-й такти – всі хлопчики із захопленням плескають у долоні, вдаряють по халявках (ритмічно на кожну чверть). Наприклад, плескають у долоні на рівні грудей, вдаряють долонями по обох колінах, знову плескають перед собою, широко розводять руки в сторони. Інший приклад: плескають у долоні на рівні грудей, вдаряють правою долонею по правій халявці, плескають на рівні грудей, вдаряють лівою долонею по лівій халявці, знову плескають перед собою, вдаряють долонями по колінах, плескають перед собою, широко розводять руки в сторони. Педагог і діти можуть вигадати свій варіант відтворення ритму.

27–30-й такти – всі хлопчики, почергово штовхаючи вперед то праву, то ліву сідницю, трохи просуваються у напрямку до центра зали (сцени). На завершення музичної частини сусіди Миколки (будь-якого іншого хлопчика), за попередньою домовленістю, легенько штрикають його в боки. Від несподіваності той ойкає, здригається і, сміючись, трохи завалюється на бік або на спину, чи будь-як по іншому відповідно власному відчуттю.

Фігура 4.

На паузу всі хлопчики, жартівливо співчуваючи хлопчиків, в темпі танцю вигукують:

– *Ти, Миколо, не журися,
На всі боки повернися!*

31–39-й такти (з репрізою) – Миколка (можливо, Юрасик), займаючи положення у напівприсіді невеличким стрибком на обидві ноги, виконує присядку м'ячик обличчям до глядача (на чотири такти), а потім – у повороті на чотири боки (також на чотири такти мелодії). Він розводить руки в сторони або закладає їх долонями за потилицю, ніби притримує шапку, або довільно змінює положення рук. Одночасно хлопчики плескають у долоні в ритмі руху. Вони із цікавістю стежать за солістом і, спілкуючись одне з одним, висловлюють своє захоплення виразною мімікою. Під час обкручування товариша хлопчики відсуваються трохи назад, збільшуючи інтервали одне між одним.

На паузу Миколка сідає на сідницю у вільну позу і в ритмі танцю вигукує:

– *Прошу, хлопці, не баріться,
Туди-сюди поверніться!*

Він вільною пластикою рук, яскравою мімікою прагне надати зверненню дещо змагального, задержуватого характеру, адже він довів усім свою умілість.

Повторення музичної частини – всі хлопчики так само виконують присядку м'ячик (або два рухи в один бік, два в інший). Миколка підбадьорює їх оплесками, повертаючись тулубом і звертаючись поглядом то до дітей, що знаходяться праворуч від нього, то до тих, хто танцює ліворуч від нього.

Фігура 5.

На паузу хлопчики спілкуються, домовляючись про закінчення танцю. У цей час всі зберігають положення навпочіпки. Один із тих, хто стомився рухатися і сперечатися, вигукує в темпі танцю:

– *Годі, хлопці, жартувати!*

Інший звертається із запитанням до всіх:

– *Може, досить витинати? (танцювати?)*

Перший хлопчик (той, що заводив танець) остаточно вирішує закінчувати танець-гру, а тому вигукує:

– *Гей, хлопці! Пішли додому!*

Усі йому дружно відповідають згодою:

– *Гоп, гоп, гей!!!*

40–47-й такти – діти повертаються на чверть оберту праворуч, вишиковуючись одне одному в потилицю, лівим боком до педагога (чи глядача). Основним ходом повзунець вони енергійно рушають за ведучим, який повертає ліворуч і веде гурт по діагоналі зали (сцени). На останню чверть музичної частини хлопчики, зберігаючи загалом шиккування по діагоналі, виконують чверть оберту праворуч. Положення в потилицю вже не зберігається, кожен повертається обличчям до педагога (глядача).

48–49-й такти – діти, поклавши долоні обох рук собі на коліна, виконують чотири кроки повзунця вперед до педагога чи глядача (діти зліва – довші кроки, а інші – зовсім малі). У такий спосіб вони утворюють загальну лінію.

50–51-й такти – хлопчики глибоко присідають на обидві ноги у другу позицію, голову і корпус нахилиють уперед, а потім, випростовуючи корпус, сильно спираючись долонями на свої коліна, пружинячим рухом підводяться з глибокого присідання на весь зріст. На останню чверть такту широко розводять руки в сторони або в сторони – вгору і злегка притуплюють правою (або лівою) ногою по підлозі.

Примітки. Основний хід повзунець – складний для опанування, тому що потребує постійного збереження позиції у півприсіді та виразної координації рухів ніг і рук. Вихідне положення – глибоко присісти навпочіпки за шостою позицією ніг, коліна спрямувати вперед, корпус тримати прямо, підтягнуто, руки внизу, долоні стиснуті в кулачки.

На один такт музики виконують два кроки.

Перша чверть такту – зробити активний крок правою ногою вперед на низькі півпальці та перенести на неї вагу корпусу. Одночасно, залишаючи ліву ногу позаду, покласти її на випростаний підйом.

Друга чверть такту – не підводячись із глибокого присідання і проводячи ліву ногу повз праву через шосту позицію, зробити нею активний крок уперед на низькі півпальці та перенести на неї вагу корпусу. Праву ногу залишити позаду, випростаний підйом покласти на підлогу.

Під час руху ніг по чергово змінюється положення рук. На першу чверть ліву руку (протилежну правій нозі), ледь зігнуту у лікті, підняти перед собою вгору, одночасно праву руку відвести трохи назад. На другу чверть, виконуючи рух з лівої ноги, підняти праву руку перед собою вгору, одночасно ліву руку опустити вздовж корпусу і відвести трохи назад.

Повзунець

Українська народна мелодія

Обробка А. Хелемського

Помірно

Енергійно

The musical score is written for piano in 2/4 time. It consists of three systems of music. The first system begins with a piano (*ff*) dynamic and a tempo marking of 'Помірно' (Moderato). The second system includes a forte (*f*) dynamic marking and a tempo marking of 'Енергійно' (Allegro). The third system is marked 'Швидко' (Allegro) and contains first and second endings. The score features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests, with dynamic markings and articulation symbols like accents and slurs.

Помірно

*Розробка-адаптація танцю «Повзунець» з репертуару
Національного заслуженого
академічного ансамблю танцю України імені Павла Вірського
здійснена А. Шевчук*

3.28. Через ніжку

(український сюжетний танець
для старших дошкільників і молодших школярів)

Мета. Заохочувати дітей до співвіднесення сюжету танцю з життєвим досвідом, асоціації хореографічних образів із власним світосприйнянням. Формувати вміння співпереживати емоційний стан іншої людини, сприймати український уклін як засіб художнього спілкування, емоційно виконувати його, виразно взаємодіяти за допомогою засобів танцю. Вчити відтворювати характер української танцювальної музики, підкреслювати його ритмічними оплесками, змінювати і координувати рухи відповідно до музичних фраз і частин, орієнтуватися у просторі й колективі, пластично виконувати фігуру «ворітця». Розвивати здатність художнього спілкування, відчувати і відтворювати особливу пластику хлопчиків і дівчаток в українському танці.

Музика. «Гопак», М. Різоль; українська народна мелодія «По дорозі жук, жук», обробка В. Зентарського.

Методичні орієнтири для вивчення танцю з дітьми. Методика засвоєння танцю з дітьми поетапна: 1-й етап – ознайомлення дітей із танцем; 2-й етап – навчання виконання дітей танцю; 3-й етап – творче вдосконалення танцю під час виконання дітьми.

Ознайомлення дітей із танцем (1-й етап) треба розпочати зі слухання музики з подальшим її аналізом (дві жваві танцювальні мелодії – гопак, козачок; яскраве фразування тощо). Потім конкретизувати сюжетний ланцюжок танцювальної взаємодії дітей:

- **експозиція** – хлопчики чемно запрошують до танцю, а тому дівчатка відповідно погоджуються;
- **зав'язка** – танцюють у парах, активно й емоційно спілкуючись за допомогою міміки, поворотів, кружлянь, оплесків;
- **розвиток дії** – частина пар утворюють «ворітця» (запрошують у гості), у які хутко пробігають дівчатка, а потім інші запрошують у «ворітця»;
- **кульмінація** – у спілкуванні між хлопчиками і дівчатками виникає виклик, задержує поведінку;
- **розв'язка** – діти вдячні одне одному.

Нарешті акцентувати на опорних змістових ознаках у вигляді тематичної послідовності танцювальних фігур: «Запрошення», «Кружляння й оплески», «Ворітця», «Через ніжку», «Дякуємо за танець».

Навчання виконання дітей танцю – 2-й етап.

Вихідне положення. Дві пари дітей (четверо дітей) стоять у першій лінії; ще дві – за ними, утворюючи другу лінію (аналогічно можна з двох пар утворити і третю лінію). Дівчинка у парі стоїть праворуч від хлопчика. Вона повертає обличчя вправо – від нього; хлопчик повертає голову в її бік. Кожен ховає руки за спиною.

Зміст танцю.

Діти слухають вступ (два або чотири завершальні такти мелодії «Гопак»).

Фігура 1 (музика «Гопак» М. Різоля) – **«Запрошення».**

1–4-й такти – хлопчик вклоняється дівчинці, запрошуючи потанцювати. Він на 1-й такт праву руку виводить у сторону, спрямовуючи її до дівчинки і трохи за її тулуб (легко нахилиється вперед, щоб зазирнути їй в обличчя); на 2-й такт прикладає руку до серця; на 3-й такт вклоняється; на 4-й такт випростовується й одночасно обидві руки виразним жестом ставить кулачками в боки (*«я чемний, прошу до танцю»*).

5–8-й такти – хлопчик на сильну долю кожного такту трохи виставляє вперед то ліве, то праве плече й одночасно ритмічно підтанцює (на кожну чверть підводиться на подушечки стоп, підіймаючи п'яти; або ноги легко пружиняють у колінах). Хлопчик своїм виглядом ніби каже: *«Дивись, Олесю, який я гарний, вправний. Потанцюй зі мною!»* Однак дівчинка вперто не повертає голови до нього.

9-й такт – хлопчик активно нахилиється вперед до дівчинки, відводячи праву руку вбік, за дівчинку. Він ніби з'ясовує причину непорозуміння, зазираючи їй в обличчя.

10-й такт – хлопчик випростовується, руку ставить на талію. Мімікою він активно виражає своє здивування.

11–16-й такти – хлопчик тричі повторює рухи попередніх двох тактів.

1–16-й такти мелодії «Гопак» повторюються.

1–4-й такти – дівчинка виконує уклін; вона прикладає праву руку до серця (один такт), погляд спрямовує до хлопчика (він таки переконав потанцювати з ним); вклоняється, трохи опускаючи голову і верхню частину тулуба (2-й такт); випростовується (3-й такт); погляд і руку опускає вниз (4-й такт).

5–8-й такти – дівчинка, пританцювуючи, на сильну долю кожного такту виводить вперед то праве, то ліве плече. Руки поступово підіймає до потилиці, ніби притримує долонями звичайний або уявний віночок. Дівчинка всім своїм виглядом доводить хлопчикові, що вона гарненько причепурилася і згодна танцювати.

9–12-й такти – дівчинка ходою на носочках (вісімками) кружляє обабіч себе ліворуч, поступово опускаючи руки, показуючи свої гарні стрічки.

13–14-й такти – зупиняється обличчям до глядача (педагога), прикладає до грудей праву руку, потім ліву, схрещуючи їх.

15-й такт – трохи вклоняється і випростовується.

16-й такт – хлопчик подає свою праву руку ледь убік до дівчинки, дівчинка – ліву. У такий спосіб вони з'єднують руки вниз.

Фігура 2 (мелодія «По дорозі жук, жук») – **«Кружляння й оплески»**.

1-й такт – діти у парах активним рухом виводять уперед з'єднані руки (прямі, але не напружені в ліктях), трохи відвертаючись тулубом і обличчям одне від одного. Ноги двічі ритмічно підтанцювують (легко пружиняють).

2-й такт – діти опускають і проводять назад за себе з'єднані руки, повертаючись тулубом одне до одного, відповідно спрямовуючи погляди. Ноги двічі ритмічно підтанцювують.

3–4-й такти – діти в парах повторюють рухи попередніх двох тактів.

5–6-й такти – діти підіймають угору з'єднані руки і кожна дівчинка легким бігом на носочках кружляє під рукою свого хлопчика.

7–8-й такти – дівчатка і хлопчики чотири рази плескають у долоні.

9–12-й такти – діти в парах повторюють рухи попередніх 5–8-го тактів (кружляння та оплески).

Фігура 3 (мелодія «По дорозі жук, жук», повторюється двічі) – **«Ворітця»**.

1–4-й такти – діти у парах повторюють рухи 1–4-го тактів другої фігури.

5–12-й такти – пари, що стоять у залі праворуч, підіймають вгору з'єднані руки, утворюючи «ворітця» (запрошують у гості). Дівчатка решти пар, які стоять у залі ліворуч, легким бігом (вісімками) на носочках пробігають одне за одним уперед і в ці «ворітця». Через 8 тактів вони повертаються до своїх хлопчиків. У цей час хлопчики, які залишилися без дівчаток, плескають вісімками в ритмі бігу, допомагаючи своїм партнеркам.

1–4-й такти – діти у парах повторюють рухи 1–4-го тактів другої фігури.

5–12-й такти – повторюються рухи 5–12-го тактів цієї самої фігури, але «ворітця» утворюють пари, що стоять ліворуч (тепер вони запро-

шують). Пробігають у «ворітця» дівчатка і плескають у долоні хлопчики, які стоять у залі праворуч.

Фігура 4 (мелодія «По дорозі жук, жук») – **«Через ніжку»**.

1–4-й такти – хлопчики виконують чотири рази присядку з виставлянням ноги на підбор. Спочатку виставляють праву ногу, потім – ліву. Дівчатка на кожну чверть плескають у долоні. На останню чверть фрази хлопчик виставляє вбік на підбор ліву ногу і зберігає позу впродовж наступної фрази, задержувато поглядаючи на дівчинку (в очах виклик: «Спробуй, перестрибни!»)

5–8-й такти – кожна дівчинка оббігає навколо свого партнера (біг на кожну вісімку), вправно перестрибуючи через його ніжку. Добігаючи свого місця, вона на 8-й такт двічі плескає в долоні та спрямовує на хлопчика веселий, переможний погляд.

9–12-й такти – повторюють рухи попередніх чотирьох тактів (присядка й оббігання).

Фігура 5 (музика «Гопак», з репрізою) – **«Дякуємо за танець»**.

1–4-й такти – хлопчики і дівчатка повертаються боком до педагога і обличчям одне до одного в парах. Вони вклоняються, дякуючи одне одному за таночок: на один такт відводять праву руку вбік, погляди спрямовують одне до одного; на 2-й – прикладають руку до серця; на 3-й – вклоняються; на 4-й випростовуються.

5–8-й такти – діти стають обличчям до педагога (глядача) і виконують той самий уклін.

9–12-й такти – діти у парах з'єднують руки (права рука хлопчика і ліва рука дівчинки) і на сильну долю кожного такту то підіймають з'єднані й вільні руки вгору, то опускають їх (підняти, опустити – двічі), супроводжуючи рухи рук відповідними рухами голови.

13–16-й такти – діти дружно плескають у долоні на кожну чверть. На останню чверть усі підіймають руки вгору.

Творче вдосконалення танцю під час його виконання дітьми – 3-й етап.

Фігури танцю лаконічні, доступні, рухи в них повторюються (уклін, ритмічні рухи з'єднаними руками, «ворітця», кружляння). Відповідно педагог зосереджується на заохоченні індивідуальної музикальності, виразності спілкування, легкості виконання рухів дітьми. Побудова танцю у лініях вигідно вирізняє його з-поміж більшості колових танців, допомагає домірному засвоєнню з дітьми дошкільного віку.

Гопак

Музика М. Різоля

Швидко

Musical score for 'Гопак' in 2/4 time, marked 'Швидко' (Allegretto) and 'mf'. The score consists of two systems. The first system has two staves: a treble staff with a melodic line and a bass staff with a rhythmic accompaniment. The second system also has two staves, with a first ending (1.) and a second ending (2.) in the treble staff. The key signature has one sharp (F#).

По дорозі жук, жук Українська народна мелодія

Обробка В. Зентарського

Помірно швидко

Musical score for 'По дорозі жук, жук' in 2/4 time, marked 'Помірно швидко' (Moderato) and 'mf'. The score consists of two systems. The first system has two staves: a treble staff with a melodic line and a bass staff with a rhythmic accompaniment. The second system also has two staves, with a treble staff featuring chords and a bass staff with a rhythmic accompaniment. The key signature has one sharp (F#).

Розробка А. Шевчук

3.29. Ввічливий танець

(бальний танець для старших дошкільників)

Мета. Залучати дітей до класичної танцювальної музики, вчити виражати зміну частин музики відповідною зміною танцювальних фігур, відтворювати вишуканий характер музики граціозними па (танцювальна хода, виразні пози) і гречними уклонами. Розвивати емоційний відгук на музику, відчуття ритму; виховувати достойну й ввічливу манеру поведінки з партнером; прищеплювати навички музично-танцювальної культури.

Музика. «Гавот», Ф. Госсек.

Вихідне положення. 8–10 пар дітей стають по колу обличчям у напрямку проти ходу годинникової стрілки. Діти стоять поруч у парі: ліва рука хлопчика закладена за спину (долоня тильною стороною притуляється до талії ззаду). Праву руку, ледь округлену в лікті, хлопчик виводить уперед на рівні талії, пропонуючи її дівчинці. Дівчинка ліву руку подає вперед і з'єднує з рукою хлопчика, кладучи свою долоню на ребро його долоні (він тримає кисть правої руки у вертикальному положенні так, що пальці спрямовані вперед і великий палець притримує кисть дівчинки, яка вільно лежить на ребрі кисті хлопчика). Права рука дівчинки підтримує низ спіднички. Таке положення рук надає постаті хлопчика і дівчинки спокійного й водночас стрункого вигляду. Голову кожен тримає прямо, але погляди дітей спрямовані одне до одного.

Зміст танцю.

Вступ (останні два такти мелодії) – діти стають у вихідне положення і налаштовуються на танець.

Фігура 1 (перша частина музики) – «Ввічливі вітання».

1-ша фраза.

1-й такт – діти рухаються по колу, виконуючи з правої ноги чотири танцювальних кроки з носка (кожен – на одну чверть). Четвертий крок приставний, після чого діти зупиняються.

2-й такт – діти, не змінюючи позу, легко і чітко виконують пружинку (на рахунок 1–2 – коліна згинаються, на 3–4 – випростовуються) й одночасно ввічливо повертають і нахиляють голови убік одне до одного, а з випрямленням ніг повертають голову у вихідне пряме положення.

2-га фраза.

3–4-й такти – діти повторюють рухи 1–2-го тактів, так само ввічливо вітаючись.

3-тя фраза.

5–6-й такти – діти вітаючись, повторюють рухи 1–2-го тактів.

4-та фраза.

7-й такт – хлопчик виконує лівою ногою крок уперед (на рахунок «раз, два»), а далі праву ногу підставляє до лівої і одночасно повертається спиною до центра кола (на рахунок «три, чотири»). Руки діти роз'єднують.

8-й такт – дівчинка так само виконує крок уперед, але правою ногою (на рахунок «п'ять, шість»), і ліву ногу підтягує до правої, стаючи обличчям до хлопчика (на рахунок «сім, вісім»).

Діти в парах опиняються обличчям одне до одного (хлопчики спиною до центра кола, утворюючи внутрішнє коло, а дівчатка – зовнішнє, обличчям до хлопчиків).

Фігура 2 (друга частина музики) – *«Гречні подяки і нова зустріч»*.

5-та фраза.

9-й такт – діти виконують з правої ноги, підвівшись на носки, три маленькі танцювальні кроки назад (хлопчики спинами до центру кола, а дівчатка – розширюючи зовнішнє коло), четвертий крок приставний і зупинка.

10-й такт – кожен хлопчик виконує пружинку і вдячний уклін головою (так само як на 2-й такт). Дівчатка виконують уклін на зразок «кніксен»: праву ногу ковзним рухом витягують на носок назад-нахрест лівої ноги й одночасно граціозно ледь присідають на лівій нозі та гречно нахилиють голову, а далі випростовуються і приставляють праву ногу до лівої.

6-та фраза.

11–12-й такти – діти виконують чотири кроки назустріч одне одному і так само вдячно вклоняються, як на 10-й такт.

7-ма фраза.

13–14-й такти – діти, з'єднуючи праві руки і підіймаючи їх угору, кружляють парою маленькими кроками (сім кроків). Так вони міняються місцями і повертаються на свої місця.

8-ма фраза.

15-й такт – дівчатка розстаються зі своїм першим партнером, ідучи вперед по колу (чотири кроки) до іншого партнера. А хлопчики, проводячи праву руку вперед за партнеркою, стають у вихідне положення до танцю і водночас вітають зустріч з іншою дівчинкою.

16-й такт – дівчатка зупиняються біля нового партнера, подають йому свою ліву руку і у такий спосіб діти виявляють готовність до повторення танцю.

Танець повторюється кілька разів. Після танцю хлопчики проводжають дівчаток до стільців.

Гавот

Музика Ф. Госсекса

Не надто скоро

The musical score is written for piano and bass. It consists of four systems of staves. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 3/4. The piece is marked 'p' (piano) and 'mf' (mezzo-forte). The melody in the right hand is simple and repetitive, while the left hand provides a steady bass line. The piece ends with a double bar line.

Розробка А. Шевчук

3.30. Па де грас

(бальний танець

для старших дошкільників і молодших школярів)

Мета. Вчити дітей насолоджуватися класичною музикою, виражати її піднесений характер витонченими і граціозними па, передавати музичну кантилену плавною і чіткою танцювальною ходою, відтворювати зміну частин музики відповідною зміною танцювальних фігур; розвивати емоційний відгук на музику, відчуття

ритму; виховувати пластичність рухів, достойну манеру поведіння з партнером; прищеплювати навички музично-танцювальної культури.

Музика. «Па де грас», А. Гербер. (Музику виконує педагог-музикант або з електронного ресурсу Інтернет використовується аудіозапис «Па де грас», класичний.)

Методичні орієнтири для вивчення танцю з дітьми. Па де грас – танець вишуканий, витончений, граційний. І це визначає манеру і характер виконання. Танець побудований на простих танцювальних кроках. Виконується м'яко, не поспішаючи, поєднуючи кантилену та граційність руху. Складається із двох фігур, кожна на 8 тактів.

На етапі ознайомлення діти вслухаються в музику і навчаються виконувати основний рух танцю, який поєднує серію кроків убік і вперед.

Основне положення. Корпус прямий, стрункий (спину тримати природно у спокійному стані, не піднімаючи плечей і не зводячи лопатки; підборіддя трохи підняти), ноги в 1-му (п'яти разом, носки трохи нарізно) або 3-му танцювальному положенні (ступня однієї ноги торкається п'ятою середини другої; попереду права нога; коліна рівні, не напружені). Руки дівчинки притримують спідничку, лікті плавно округлені. Руки хлопчика опущені, долонями до тулуба і трохи відведені від нього або руки тримають за спиною на рівні талії (пряма долоня лівої руки тильною стороною притуляється середини талії позаду, тильна сторона правої долоні – до долоні лівої руки).

Па на де грасу

1-й такт. На першу чверть – танцювальний крок правою ногою вправо; на другу чверть ліва нога підставляється позаду правої стопи у 3-тю позицію і одночасно виконується повільне півприсідання, обидві стопи щільно тримаються на підлозі; на третю чверть виконується крок правою ногою вправо, коліна обох ніг випрямляються; на четверту чверть – ліва нога виводиться вперед і ставиться на носок, який витягується, не відокремлюючись від підлоги. Голова супроводжує рухи поворотом до правого плеча.

2-й такт. Рухи 1-го такту виконуються вліво з лівої ноги. Рух закінчується так, що права нога виведена вперед на носочок.

3-й такт. Виконуються три танцювальних кроки вперед з правої ноги. На останню чверть такту ліва нога виводиться вперед на носочок і торкається підлоги, немов ставить крапку витягнутим носком. На останню вісімку вага корпусу залишається на правій нозі.

4-й такт. Виконуються рухи 3-го такту з лівої ноги.

Танцювальні кроки з носка дають змогу передати кантилену і граційність танцю. Після засвоєння основного руху дітей залучають до розучування танцю.

Вихідне положення. Діти стоять поруч у парі: ліва рука хлопчика опущена вздовж тулуба, долонею до себе або закладена за спину (долоня тильною стороною притуляється до талії ззаду). Праву руку, плавно округлену в лікті, хлопчик виводить уперед на рівні трохи вище талії, пропонуючи її дівчинці. Ліву руку дівчинка подає вперед і з'єднує з рукою хлопчика, вкладаючи свою долоню в його (він тримає кисть правої руки у вертикальному положенні так, що пальці спрямовані вперед і великий палець притримує кисть дівчинки, яка вільно лежить на кисті хлопчика). Права рука дівчинки підтримує низ спіднички, лікоть плавно округлений. Таке положення рук надає постаті хлопчика і дівчинки спокійного і водночас стрункого вигляду.

Зміст танцю.

Для вступу педагог виконує останню музичну фразу твору; діти стають парами по широкому колу обличчям по лінії танцю. Хлопчики, шляхетно нахилиючи голову, запрошують дівчаток, і діти стають у вихідне положення.

Фігура 1.

1–4-й такти – діти виконують основний рух танцю, починаючи кроки вправо і розширюючи коло (дивитися опис основного руху).

5–8-й такти – діти повторюють виконання основного руху. На останню чверть 8-го такту діти у парах повертаються обличчям одне до одного (хлопчик стає спиною до центра кола), ноги займають вихідне положення, руки дівчинки – на спідничці, хлопчика – за спиною або вздовж тулуба.

Фігура 2.

9–10-й такти – виконуються кроки основного руху в положенні обличчям одне до одного, вбік по колу. Кола хлопчиків і дівчаток рухаються кожне праворуч, тобто у різних напрямках, а потім ліворуч. На останню чверть 10-го такту хлопчик і дівчинка подають одне одному праві руки (руки, округлені у ліктях, з'єднуються на рівні голови; обличчя і погляди спрямовуються одне до одного).

11-й такт – діти, міняючись місцями, виконують кроки основного руху (на кожну чверть три танцювальні кроки з правої ноги; на четверту чверть ліву ногу ставлять на носочок – дівчатка у напрямі до центру кола, хлопчики – з кола; голова супроводжує рух лівої ноги).

12-й такт – діти, просуваючись у повороті на свої попередні місця, виконують танцювальні кроки основного руху з лівої ноги. Діти у парі стають обличчям одне до одного.

13–14-й такти – хлопчик присідає (спиною до середини кола), опускаючи ліве коліно на підлогу, руки закладає за спину. Дівчинка, стоячи обличчям до нього, виконує рухи як у 9–10-му тактах – боком по лінії танцю. Як варіант, дівчинка може виконати танцювальні кроки основного руху, стаючи лівим боком до хлопчика і рухаючись праворуч з кола. Дівчатка розширюють коло, а потім, рухаючись ліворуч, звужують його.

15–16-й такти – хлопчики у попередньому положенні. Дівчатка, виконуючи танцювальні кроки на кожну чверть, кружляють кожна навколо свого хлопчика по невеличкому колу.

На останню чверть такту хлопчик підводиться і діти займають вихідне положення до танцю.

17–24-й такти – діти виконують рухи, як на 1–8-му тактах у першій фігурі. Закінчують рух нахилом голови, дякуючи одне одному за тапець.

Примітки. Такий вишуканий бальний танець потрібен дітям для створення святкового урочистого настрою. Він стане окрасою концерту, дня народження дітей, свята танцю, свята випуску до школи.

Па де грас

Музика А. Гербера

Помірно

The musical score is written for piano and consists of three systems. The first system is marked 'Помірно' (Moderato). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The score includes various musical notations such as chords, slurs, and triplets.

Запис танцю А. Шевчук

3.31. Вишукані дзвіночки

*(образно-ігровий танець
для старших дошкільників і молодших школярів)*

Мета. Вчити дітей насолоджуватися класичною музикою, виражати її гармонійно до змісту – вишуканими танцювальними рухами і ритмічними струшуваннями дзвіночків, легким бігом, кружляннями, приставними кроками, уклоном, погойдкуваннями; розвивати вміння взаємодіяти у парі, творчо вальсувати в характері музики; формувати навички координації рухів, перешиковування та орієнтування у просторі зали.

Музика. «Вальс-жарт» з Балетної сюїти № 1 Д. Шостаковича (аудіо-запис п'єси з електронного ресурсу Інтернет, тривалість виконання 02:19 або музику виконує педагог-музикант).

Вихідне положення. Діти стають парами по колу, обличчям по лінії танцю: хлопчики у внутрішньому колі, дівчатка по праву руку від хлопчиків у зовнішньому колі. У хлопчиків у руках дзвіночки, дівчатка обома руками легенько підтримують спідничку.

Зміст танцю.

Вступ – слухають, налаштовуються на танець, хлопчики підносять дзвіночки перед собою на рівень очей.

Фігура 1 – «Вишукані дзвіночки».

1-ша фраза – хлопчики виконують крок правою ногою вперед по лінії танцю, крок-приставку лівою ногою; повторюють крок правою і крок-приставку лівою (одночасно із кроками виконують чотири ритмічні струшування дзвіночками, наче запрошують дівчаток до танцю). Дівчатка не рухаються, спостерігають за хлопчиками.

2-га фраза – дівчатка легким бігом вісімками просуваються вперед по лінії танцю до свого партнера і біля нього виконують пружинку з нахилом голови (уклін-відповідь на запрошення), а потім випрямляють коліна і підводять голову. Хлопчики стоять і ритмічно струшують дзвіночками.

3-тя – 4-та, 5–6-та фрази – діти двічі повторюють рухи 1–2-ї фрази. Хлопчики повертаються на чверть оберти праворуч, дівчатка ліворуч і стають обличчям одне до одного.

7-ма фраза – хлопчики виконують ритмічні струшування дзвіночками, підіймаючи руки вгору; виконують ритмічні струшування дзвіночками, присідаючи навпочіпки (дівчатка не рухаються).

8-ма фраза – дівчатка кружляють праворуч, виконуючи легкий біг вісімками на місці. Хлопчики легенько й ритмічно дзвонять, милуються дівчатками.

Рухи 7–8-ої фрази повторюються. Хлопчики підводяться і діти з'єднують руки «човником» (руки в положенні другої позиції).

Фігура 2 – «Вишукані поклони».

1-ша фраза – діти (руки «човником») виконують приставні кроки боком по колу (хлопчики лівим, дівчатка правим боком) – крок, крок-приставка з легкою пружинкою та з уклоном головою, знову крок, крок-приставка з пружинкою і уклоном головою.

2-га фраза – діти, виконуючи легкий біг вісімками, кружляють у парі в напрямку правої руки, завершують легким півприсіданням.

3–4-та, 5–6-та фрази – діти двічі повторюють рухи 1–2-ї фрази другої фігури (приставні кроки в парі з уклоном, кружляння в парі).

Завершальні такти другої фігури – хлопчик опускає руки вниз і виконує уклон головою; дівчинка йому відповідає – також виконує уклін головою та одночасно легку пружинку в колінах.

Фігура 3 – «Вишукано вальсуюмо».

1-ша фраза – діти з'єднують долоні правих рук і підносять їх угору, виводячи праве плече вперед до партнера, погляди одне на одного; з'єднують долоні лівих рук і підіймають їх угору, виводячи ліве плече вперед до партнера.

2-га фраза – вільно розводять руки в сторони і вільно погойдують-ся з боку на бік чотири рази.

3–4-та фрази – діти повторюють рухи 1–2-ї фрази.

5–6-та, 7–8-ма фрази – хлопчики легко погойдуються на місці та ритмічно струшують дзвониками, а дівчатка імпровізують – вільно й творчо кружляють по залі й на уповільнення темпу зупиняються біля свого партнера.

Завершальні такти третьої фігури – хлопчик опускає руки вниз і виконує уклін головою; дівчинка йому відповідає – також виконує уклін головою та одночасно легку пружинку в колінах.

Фігура 4 – завершальна, «Вишукані дзвіночки». Повторюється фігура 1, на закінчення якої діти виконують загальний уклін одне одному.

Розробка А. Шевчук

3.32. Човник

(сучасний танець

для старших дошкільників і молодших школярів)

Мета. Вчити дітей насолоджуватися музикою і виражати її гармонійно до змісту – подібними до хвиль танцювальними рухами, пластикою рук, легким бігом, кружляннями; розвивати вміння взаємодіяти у парі; формувати навички координації рухів, орієнтування у залі.

Музика. «Лодочка», сл. В. Куровського, муз. Р. Квінти (аудіозапис пісні у виконанні А. Гросу з електронного ресурсу Інтернет).

Таблиця 24

Зміст танцю «Човник»

Текст пісні	Танцювальні дії дітей
«Лодочка», сл. В. Куровського, муз. Р. Квінти. <i>Вступ</i>	<i>Вихідне положення.</i> По четверо дітей стоять вздовж довгих стін музичної зали (спинами до стін), утворюючи пари на відстані: 1-ша пара – ближча до глядача, за нею – 2-га, 3-тя, 4-га. Діти розводять руки ширше плечей, тримаючи в них косинки кольору води за довгі кінці
<i>1. Заспів</i> Синие волны, тихая полночь,	Легким бігом на вісімки діти збігаються до центральної вертикальної лінії зали у пари
Лодочка на берегу.	Легкими рухами рук змахують косинками трохи угору, вниз, вгору, вниз («вітерець здіймає хвилі»). Ноги пружиняють

Мне на тот берег, я тебе верю,	Легким бігом кожна дитина відбігає (спиною) на своє вихідне місце
Что скажут люди, Скажут, что будет.	Легкими рухами рук змахують косинками трохи вгору, вниз, вгору, вниз («вітерець здіймає хвилі»). Ноги пружинять
<i>Приспів:</i> Понимала мало-помалу,	Легким бігом діти збігаються до центральної вертикальної лінії зали у пари. Руки з косинками з'єднують, утворюючи «човники»
Что теченье несет.	Чотири рази пружиняють і похитують руками, наче «човниками» (перший нахил до глядача)
От причала и до причала	Легким бігом діти у парах кружляють, утримуючи руки «човником»
Лодочка не доплывет.	Чотири рази пружиняють і похитують руками, наче «човниками» (перший нахил до глядача)
Понимала мало-помалу,	Легким бігом діти відбігають (спинами) кожен на своє вихідне місце
Что теченье несет.	Чотири рази кожен пружинить і похитує руками, наче «човниками» (перший нахил до глядача)
От причала и до причала	Легким бігом кожна дитина кружляє у бік глядача
Лодочка не доплывет.	Чотири рази кожен пружинить і похитує руками, наче «човниками» (перший нахил до глядача)
<i>Програш</i>	Перша і третя дитина з лівого боку перебігають до своїх пар на протилежний бік зали. Утворені дві пари змахують косинками один перед одним. Потім те саме виконують друга і четверта дитини з правого боку, перебігаючи на протилежний бік. Також змахують руками. Утворені чотири пари стають обличчям по лінії танцю (рух проти ходу годинникової стрілки)
<i>2. Застів</i> Все очень просто: волны и весла	Легким бігом пари (хлопчики у внутрішньому колі, дівчатка – у зовнішньому) рухаються по колу, руки з косинками тримають перед собою. Зупиняються
Не захотели дружить.	Виконуючи пружинку, легкими рухами рук змахують косинками трохи вгору, вниз, угору, вниз

В лодочке тесно, так мало места,	Легким бігом пари рухаються по колу, руки з косинками тримають перед собою
Речка журчала, все понимала.	Виконуючи пружинку, знову змахують косинками, а потім стають обличчям одне до одного
<i>Приспів:</i> Понимала мало-помалу,	Легким бігом діти трохи відбігають (спинами): хлопчики до центра кола, дівчатка – з кола
Что теченье несет.	Чотири рази кожен пружинить і похитує руками, наче «човниками» з боку на бік
От причала и до причала	Легким бігом пари збігаються, руки з косинками з'єднують, утворюючи «човники»
Лодочка не доплывет.	Чотири рази пружиняють і похитують руками, наче «човниками» (перший нахил по лінії танцю)
Понимала мало-помалу,	Легким бігом діти у парах кружляють. Зупиняються
Что теченье несет.	Чотири рази пружиняють і похитують руками, наче «човниками» (перший нахил по лінії танцю)
От причала и до причала	Знову діти у парах кружляють, з'єднавши руки на зразок «човника». Зупиняються
Лодочка не доплывет.	Чотири рази пружиняють і похитують руками, наче «човниками» (перший нахил по лінії танцю)
<i>Програш</i>	Діти виконують рухи другого куплету
<i>Приспів</i>	Діти повторюють рухи приспіву другого куплету
<i>Програш</i>	Хтось із дітей виводить усіх дівчаток і хлопчиків «змійкою» до стільчиків («човники» відпливають»)

Розробка А. Шевчук

3.33. Київ на світі один

(сучасний танець

для старших дошкільників і молодших школярів)

Мета. Вчити дітей насолоджуватися піснею і виражати її гармонійно до змісту – сучасними пластикою рук і танцювальними рухами (твіст, кружляння кроком на носочках, пружинні рухи, ритмічні

оплески, підскоки); розвивати музикальність, уміння взаємодіяти у парі; формувати навички координації рухів, орієнтування у просторі зали.

Музика. «Пісня про Київ», сл. Ю. Рибчинського, муз. О. Злотника (аудіозапис пісні з електронного ресурсу Інтернет).

Таблиця 25

Зміст танцю «Київ на світі один»

<i>Текст пісні</i>	<i>Танцювальні дії дітей</i>
<p>«Пісня про Київ», сл. Ю. Рибчинського, муз. О. Злотника. Звучать позивні пісні про Київ. <i>Вступ</i></p>	<p>На вступ з різних місць зали діти йдуть ритмічно, вільно, легким пружинячим кроком у сучасному стилі; стають у вихідне положення по кілька пар у дві – три колони. <i>Вихідне положення.</i> Стати парами, обличчям одне до одного і боком до педагога (глядача). На завершення вступу хлопчики виводять обидві руки в сторони, а потім опускають їх і легко вклоняються. Дівчатка відповідають їм нахилом голови. Діти з'єднують руки «човником» (руки розведені у 2-гу позицію і з'єднані з партнером), боком до глядача</p>
<p><i>1. Заспів</i> Гори, моя вранішня зірко, З дитинства люблю я до сліз Круту Володимирську гірку, Андріївський тихий узвіз.</p>	<p>Діти (ноги у 2-й позиції) у парах виконують на перші два слова пісні два ритмічні похитування: у бік до глядача і від нього. Потім кожен обкручується (хлопчик ліворуч, дівчинка праворуч) кроком на носочках і знову з'єднують руки «човником». Діти повторюють ще три рази похитування і обкручування (на кожен 2-й, 3-й, 4-й рядки заспіву). Після останнього обкручування всі стають обличчям до педагога (глядача)</p>
<p>Тут мати мені колискову співала,</p>	<p>Усі виконують твіст (поступово присідаючи, чотири рухи колінами ніг вправо, вліво, вправо, вліво). Потім такі самі чотири рухи, поступово випростовуючись. Руки вільно рухаються у сучасному характері</p>
<p>Тут ріс я під сонцем рудим.</p>	<p>Пружинячі, праву ногу виставляють від себе на каблучок, а руки легким змахом розводять у сторони (лікть не напружені); пружинячі, ногу представляють до лівої ноги і руки притуляють до туба. Потім те саме виконують лівою ногою</p>

<i>Приспів:</i> На білому світі столиць є чимало,	Усі діти повторюють твіст, поступово присідаючи, а потім випростовуючись. Руки вільно рухаються
А Київ на світі один.	Так само з пружинкою праву ногу виставляють на каблучок, а потім приставляють у пряму першу позицію, супроводжуючи рухами рук. Те саме виконують лівою ногою
На білому світі столиць є чимало,	Усі діти виконують по два легких оплески біля правого вухка, біля лівого. Повторюють те саме
А Київ на світі один.	Кожна дитина один раз плескає у долоні перед собою, підводячи після цього руки вгору, а потім широко в сторони
<i>Зв'язка</i>	Усі діти стають у вихідне положення парами (боком до педагога чи глядача), руки з'єднують «човником»
<i>2. Заспів</i> Я мандрями в юності марив, Я бачив Париж уві сні. Кохання шукав у Варшаві, А славу шукав у Москві.	Діти повторюють рухи, як у 1-му куплеті (похитування і поворот – чотири рази)
Перони, вокзали, заморські причали, Проїхав я безліч країв.	Діти повторюють рухи твісту і виставляння ніг на каблучок, як у 1-му куплеті (двічі), але все виконують у парах обличчям одне до одного
<i>Приспів:</i> На білому світі столиць є чимало, А Київ на світі один.	Діти повторюють рухи твісту і виставляння ніг на каблучок у парах обличчям одне до одного
На білому світі столиць є чимало, А Київ на світі один.	Усі повторюють оплески, як у 1-му куплеті, але обличчям одне до одного
<i>Зв'язка</i>	Усі діти стають у вихідне положення парами, руки з'єднують «човником»
<i>Програш</i>	Діти у парах кружляють підскоками. Виконують обличчям одне до одного по два оплески то біля правого вухка, то біля лівого. Знову кружляють у парах підскоками. Повторюють оплески. Варіант: на першу половину програшу кружляють, а на другу – плескають у долоні

<p><i>3. Заспів</i> Знов кличуть дороги тернисті, А доки Богдан на коні, Не можу я зрадити місто, Де щастя всміхнулось мені.</p>	<p>Повністю повторюються рухи, як у 1-му куплеті (похитування і поворот)</p>
<p>Літа пропливуть, як ранкові тумани, Замріяно скаже мій син:</p>	<p>Рухи твісту, виставляння ніг на каблучок і оплески виконуються обличчям до глядача</p>
<p><i>Приспів:</i> «На білому світі столиць є чимало, А Київ на світі один!» (Слова приспіву в лап- ках повторити ще двічі)</p>	<p>Знову рухи твісту, виставляння ніг на каблучок і оплески виконуються обличчям до глядача</p>
<p><i>Програш</i></p>	<p>Кожна дитина, кружляючи, виконує підскоки. Наприкінці всі, ставши обличчям до глядача, виконують два оплески і ще один акцентований, наче сплеск (у долоні ковзним рухом перед собою, підводячи після сплеску руки вгору, а потім виводячи їх широко в сторони)</p>

Розробка А. Шевчук

3.34. Весняні котики

(сучасний танець для старших дошкільників)

Мета. Вчити дітей прихильно взаємодіяти у парі, насолоджуватися сучасною дитячою піснею, виразити її зміст ритмічними рухами – легкими підскоками, пружинками, розворотами, кружляннями, ігровими діями; формувати навички координації рухів, орієнтування у просторі зали відповідно до змін у формі музичного твору.

Музика. «Весняні котики», сл. М. Ясакової, муз. О. Янушкевич (аудіо-запис пісні з електронного ресурсу Інтернет, тривалість 02:42).

Зміст танцю «Весняні котики»

Текст пісні	Танцювальні дії дітей
«Весняні котики», сл. М. Ясакової, муз. О. Янушкевич. <i>Вступ</i>	1–8-й такти вступу діти слухають, сидячи на стільчиках. 9–16-й такти вступу дівчатка йдуть і стають на вісім точок великого кола, а хлопчики йдуть до великих вазонів зі штучними квітами, беруть гілочки котиків (одну дівчинці, одну собі), йдуть до дівчинки і дарують дівчинці гілочку. Наступні такти вступу діти стають у <i>вихідне положення</i> : кожна пара обличчям по лінії танцю (проти ходу годинникової стрілки), хлопчик у внутрішньому колі, дівчинка – у зовнішньому; права рука хлопчика і ліва рука дівчинки з'єднуються і виводяться вперед на рівні талії, у вільних руках діти тримають по гілочці котиків
1. <i>Заспів</i> Сірі, сірі котики, Сірі, наче дим.	Танець виконується у побудові «коло». Діти у парах виконують шість легких підскоків, рухаючись по лінії танцю, а на слово «дим» легко завершують рух пружинкою (стопи разом) і так зупиняються
Посідали котики У рядок один.	Виконують у парі легкі пружинки в ритмі музики (8 разів). Одночасно на слово «посідали» повертають обличчя і тулуб одне до одного (з'єднані руки опускають і виводять їх у положення «човник», зап'ястя рук з гілочками також з'єднують у положенні «човник»); на слово «котики» – теж дві пружинки і з'єднані руки виводять уперед (вихідне положення); на слова «у рядок» – дві пружинки і з'єднані руки виводять у положення «човник»; на слово «один» – з'єднані руки виводять у вихідне положення
Розпушилися котики, Вже їм не до сну.	Повторюють підскоки у парі та зіскок у положення «пружинка»
Виглядають котики Із куців весну.	Повторюють ритмічні пружинки і розвороти у парі (обличчям одне до одного; трохи один від одного; знову обличчям). Завершують заспів і стають обличчям одне до одного (хлопчик спиною до центра кола, дівчинка – обличчям до нього)

<p><i>Приспів:</i> Котики, котики, Хто вас так назвав? Може кому, котики, Ви сказали «Няв».</p>	<p>На перший рядок приспіву діти у парі спрямовують одне до одного праві плечі й руки (лікть зігнуті, долоні з котиками на рівні очей) і чотири рази ритмічно торкаються правими зап'ястями. На другий рядок приспіву так само спрямовують одне до одного ліві руки та чотири рази торкаються лівими зап'ястями. Діти повторюють рухи правими руками, праві плечі одне до одного. Діти повторюють рухи лівими руками, ліві плечі одне до одного</p>
<p>Може, кому, котики, Ви сказали «Мур». Ну, признайтесь, котики, Хто, коли це чув.</p>	<p>Діти підносять праві руки у 3-тю позицію, хлопчик бере дівчинку за зап'ястя, рука дівчинки з гілочкою котиків над головами дітей. На одну фразу пари кружляють підскоками в один бік (одне маленьке коло), на другу фразу змінюють руки і кружляють у другий бік; зупиняються на своїх місцях у тіншовому положенні, спинами до центра кола (хлопчик стоїть за спиною дівчинки)</p>
<p><i>Програш</i></p>	<p>Хлопчик кистю правої руки легко й ритмічно поплескує по правому плечу дівчинки і збоку запитально зазирає їй в обличчя. Дівчинка повертається обличчям до хлопчика й до завершення програшу кружляє на місці; зупиняється обличчям по лінії танцю. Хлопчик під час її кружляння присідає на лівій нозі й кладе праве коліно на підлогу (боком до центра кола, обличчям по лінії танцю)</p>
<p><i>2. Застів</i> Пахнуть, пахнуть котики Теплим вітерцем.</p>	<p>Кожна дівчинка виконує шість легких підскоків, рухаючись по колу (по лінії танцю), а на закінчення фрази легко завершує рух пружинкою і так зупиняється. Хлопчик у цей час, сидячи на коліні, плескає у долоні в ритмі музики і підскоків</p>
<p>Пахнуть, пахнуть котики Ніжним деревцем.</p>	<p>Дівчатка виконують ритмічні пружинки і розвороти тулуба – з кола від хлопчиків, потім обличчям до них, знову від хлопчиків і 4-й раз знов у коло. Кожен хлопчик, сидячи на коліні, також виконує розвороти верхньою частиною тулуба – у центр кола від дівчаток, обличчям до дівчинки, знову в центр кола і 4-й раз знову до дівчаток</p>
<p>Пахнуть, пахнуть котики Світлом і добром.</p>	<p>Дівчатка виконують підскоки у зворотний бік по колу, повертаючись до свого партнера, на закінчення фрази завершують рух пружинкою. Хлопчики ритмічно плескають у долоні</p>

Пахнуть, пахнуть котики Маминим теплом.	Дівчинка виконує ритмічні пружинки і розвороти тулуба; її партнер, сидячі на коліні, теж виконує розвороти тулуба та за 4-м разом підводяться з коліна. Діти у парах завершують заспів, стаючи обличчям одне до одного (хлопчик спиною до центра кола, дівчинка – обличчям до кола і хлопчика)
<i>Приспів:</i> Котики, котики, Хто вас так назвав? Може кому, котики, Ви сказали «Няв».	Гілочки у правій руці дівчинки та у лівій руці хлопчика, як на початку виконання танцю. Діти повторюють рухи приспіву: на кожен 1–4-й рядочки приспіву ритмічно торкаються по 4 рази правими зап'ястями рук, потім лівими, знову правими і лівими
Може, кому, котики, Ви сказали «Мур». Ну, признайтесь, котики, Хто, коли це чув.	Діти підносять праві руки у 3-тю позицію, хлопчик бере дівчинку за зап'ястя, рука дівчинки з гілочкою котиків над головами дітей. На одну фразу пари, виконуючи підскоки, кружляють в один бік (одне маленьке коло), на другу фразу змінюють руки вгорі й кружляють у другий бік
<i>Програш</i> Перша фраза Наступна фраза Наступна фраза Наступна фраза Наступна фраза	Діти грайливо дорікають одне одному ритмічними рухами вказівних пальців рук, вільних від гілочок; на завершення фрази з'єднують руки «човником». Пари рухаються боком по лінії танцю, виконуючи боковий галоп (хлопчики з лівої ноги, дівчатка з правої); на слово «Няв» виконують пружинку і так завершують рух. Пари рухаються боковим галопом по колу в другий бік; на слово «Мур» виконують пружинку, зупиняються. Дівчатка грайливо дорікають хлопчикам ритмічними рухами вказівних пальців лівих рук, вільних від гілочок. Хлопчики грайливо дорікають дівчаткам ритмічними рухами вказівних пальців правих рук, вільних від гілочок
<i>Приспів (повтор):</i> Котики, котики, Хто вас так назвав? Може кому, котики, Ви сказали «Няв».	Діти повторюють рухи <i>приспіву</i> : на 1–4-й рядочки приспіву ритмічно торкаються по 4 рази правими зап'ястями рук, потім лівими, знову правими і лівими

<p>Може, кому, котики, Ви сказали «Мур». Ну, признайтесь, котики, Хто, коли це чув.</p>	<p>Діти підносять праві руки у 3-тю позицію, хлопчик бере дівчинку за зап'ястя руки. На одну фразу пари кружляють підскоками в один бік, на другу фразу діти змінюють руки вгорі й кружляють у другий бік. Діти зупиняються обличчям одне до одного</p>
<p>Ну, признайтесь, котики, Хто, коли це чув. Ну, признайтесь, котики, Хто, коли це чув.</p>	<p>Хлопчики підіймають гілочки над головою і тріпочуть ними вгорі. Дівчатка підіймають гілочки над головою і тріпочуть ними вгорі</p>
<p><i>Кінцівка</i></p>	<p>Діти вклоняються одне одному по черзі, дякуючи за танець. Якщо ж танець показують на свято, то замість уклону всі дітки біжать до мам і дарують їм гілочки котиків</p>

Розробка А. Шевчук

ГЛОСАРІЙ

(тлумачний словник)

Алонже – *allonge* (фр. *видовжений, подовжений, витягнутий*), на відміну від округлених позицій рук (*arrondi*), лікті рук випрямлені, кисті повернуті долонями назовні, що надає положенням і позам польотного характеру.

Ан дедан – *en dedan* (фр. *усередину*), «закрите» положення ніг у позиції; з 1-ї позиції спрямування руху працюючої ноги по окружності: назад – у сторону – вперед, у 1-шу позицію, тобто всередину, до опорної ноги.

Ан деор – *en dehors* (фр. *назовні*), розвернуте, відкрите положення ніг у 5-й чи 3-й позиції; спрямування руху працюючої ноги по окружності: вперед – у сторону – назад, тобто від опорної ноги.

Аркан – гуцульський народний танець мужніх чоловіків; музичний розмір 2/4; виконується у колі, характерні широкі й активні рухи; у спрощеному вигляді, побудований на 2–3-х рухах може бути доступний дітям.

Аронді – *arrondi* (фр. *округлений, закруглений*), округлені положення рук від плеча до пальців у класичних позиціях рук (м'яко зігнуті лікті рук, запл'ястя, кисті).

Ан фас – *en face* (фр. *en face* – *навпроти, в обличчя*), фронтальне (без *enroulement*) і вертикальне розташування фігури танцівника відносно педагога у репетиційній залі, відносно глядача у концертній залі.

Арабеск перший – *arabesque* (фр. *арабський*), поза, назва якої має походження від стилю арабських фресок; одна з основних поз класичного танцю, що характеризується відведеною (для дітей – нога не піднімається над підлогою) або піднятою назад ногою з натягнутим коліном. Із чотирьох видів поз арабеску дітям доступний *перший арабеск* – ноги у 5-й чи 3-й позиції в положенні ефасе (поворот корпуса і ніг на 1/8 кола праворуч), права опорна нога попереду, ліва нога відведена назад (не піднята над підлогою або піднята), права рука (відповідає опорній

нозі) витягнута вперед, голова спрямована до неї, ліва рука відведена у бік, кисті повернуті долонями вниз, алонже.

Багатофункціональність музично-хореографічного мистецтва – інтеграція функцій хореографії, що становить мистецько-педагогічний потенціал музично-хореографічного мистецтва для виховання, освіти і розвитку дітей; функція мистецтва (від лат. *виконання, здійснення*) – роль, яку виконує, здійснює мистецтво хореографії в житті суспільства, людини, дитини зокрема. Функції хореографії: естетична, емоційно-почуттєва, культурно-пізнавальна, діяльнісно-творча, духовно-моральна, мотиваційна, психофізіологічна, освітньо-виховна, пізнавально-інформативна, соціально-організаційна, комунікативна, гедоністична, релаксаційна, рефлексивна, адаптаційна тощо.

Балет – *ballet* (фр. *ballet*, від італ. *balletto*, від пізньої лат. *ballo* – *танцюю*), вид музично-театрального мистецтва, зміст якого знаходить вираження у музично-хореографічних образах сценічної вистави; найрозвинутіша і найскладніша форма хореографії. Властивий синтез драматургії, музики, хореографії (у вузькому сенсі – рухи, пластика, пантоміма, малюнокитанцю тощо), сценографії, образотворчого мистецтва. Музика балету слугує драматичною програмою, емоційно-образною і метроритмічною основою для наскрізної сюжетної дії та хореографії балетного спектаклю. Основою хореографічної дії виступає *танець*, що втілює характери дійоих осіб, їх взаємодію, сюжетні події. Балетні вистави і музика балетів часто збагачуються творами фольклору, розробляються на основі драматизації літературних творів (підґрунтям для балету К. Данькевича «Лілея» слугували романтичні твори Тараса Шевченка «Русалка», «Утоплена», «Княжна», «Відьма» та інші). Балетна музика демонструє чергування завершених танцювальних номерів та розгорнутих танцювально-дивертисментних побудов, музичну основу яких становлять жанри вальсу, польки, галопу, побутових танців різних народів (гопак, козачок, краков'як, полонез, тарантела, мазурка, чардаш, неаполітанський, іспанський тощо).

Бариня – російський народний танець, отримав назву від приспіву пісні («Бариня, бариня...»), жвавого темпу, музичний розмір 2/4, темп змінюється залежно від хореографічної постановки; доступний

дітям через нескладні рухи (біг, змахування хусточкою, виставляння ноги на підбор, притупування, дрібушка).

Батман, батман тенду – *battement, battement tendu* (фр. *battement* – відбивання, биття), означає рівномірні рухи працюючою ногою, застосовується до численних вправ класичного екзерсису;

battement tendu – вправа з уроку класичного танцю, рухи витягнутою ногою, що виробляють натягнутість усієї ноги в коліні, підйомі, розвивають силу ніг. Спочатку вивчається рух з 1-ої позиції на бік

(найлегше правильно сприймати, відчувати і виробляти виворітність): натягнута працююча нога ковзним рухом усієї стопи відводиться у бік 2-ї позиції, п'ята відривається від підлоги, стопа витягується в пальцях і у підйомі; далі працююча нога плавно переводиться з носка на всю стопу і підводиться ковзним рухом у 1-шу позицію.

Боковий крок із приставкою, боковий крок із приставкою і півприсіданням – із 1-ї позиції виконати крок правою ногою з носка вбік, ліву ногу чітко приставити в 1-шу позицію (повторити на одне музичне речення); так само в другий бік. Із 1-ї позиції виконати крок правою ногою з носка вбік, ліву ногу чітко приставити в 1-шу позицію з одночасним півприсіданням (кілька разів); виконати так само в другий бік.

Бульба – білоруський народний танець на основі пісенної мелодії на 2/4, характер веселий, темп пошвавлений, основний рух на підскоках, властиві трясухи, ритмічні притупи; доступний дітям у спрощеному варіанті.

Вальс – найбільш розповсюджений побутовий музичний жанр, «король» танців; буквально «кружляти у танці»; жанр балетної музики та інших форм класичної музики, бальний парний танець; музичний розмір 3/4, темп від повільного до швидкого; вальси І. Штрауса («Казки Віденського лісу», «Весняні голоси» тощо), Ф. Шопена, віденський вальс, вальс-бостон, повільний вальс, фігурний вальс, ліричні пісні; доступні дітям найпростіші рухи (крок

вальсу з першої прямої позиції по квадрату, вальсова доріжка, похитування в ритмі музики, кружляння дівчинки під рукою хлопчика, кружляння в парі на легкому бігу).

Вару-вару – буквально «можу, можу»; сучасний бальний танець; музика Р. Паулса, музичний розмір 4/4, темп помірний; основні рухи – бокові кроки з виставлянням ноги на підбор, пружинки, оплески – доступні дітям.

Веселі ручки – образно-ігровий рух для дітей 3-х – 5-ти років; руки перед тулубом, зігнуті у ліктях: вертити кистями рук перед собою на рівні очей (веселити себе та інших).

Веснянки, гаївки, гагілки – старовинні українські народні обрядові пісні й хороводи весняного циклу, закликання весни; хороводні мелодії наспівні, властиві «тукання»; М. Вериківський, симфонічна сюїта «Веснянки», 1924 р.; Ж. Колодуб, дитячий балет «Пригоди Веснянки»; танцюють часто з віночками, хороводним кроком; властиві фігури «коло», «струмочок», «підкова», «тин», з'єднання танцівників «ланцюжком», заплітання рук.

Види дитячої хореографічної діяльності – доступні дітям дошкільного віку музично-рухові забави, музично-рухові вправи, інтерактивні музично-рухові вправи, вправи класичного екзерсису, танцювальні етюди, хороводи, музично-танцювальні ігри, танці, музично-танцювальні творчі завдання, імпровізовані таночки тощо. Всі види дитячої музично-хореографічної діяльності засвоюються дітьми під час хореографічних занять і правомірно використовуються у розвагах та святах. У них діти показують свою мистецьку вмільість, творчі нахили, індивідуальну інтерпретацію дитячого виконавства, художню активність як складник особистісної культури, інтегровану художньо-продуктивну компетенцію загалом.

Види музично-танцювальних розваг – це класифікація музичних розваг за узагальненими характеристиками, життєвою та мистецькою спрямованістю, основними засобами здійснення. Властивим є планування, організація та проведення з дітьми дошкільного віку таких *видів розваг*: концерт (дитячої творчості; тематичний, наприклад українських чи сучасних танців); танцювальний вечір (музично-

танцювальних ігор і танцювальних імпровізацій; українських музично-хореографічних традицій; улюблених танців; творчого танцювання; слухання дитячої опери, балетної музики і пластичного їх відтворення); фестиваль (дитячих талантів; родинної творчості); балетна міні-вистава тощо. Види розваг повторюються в різних вікових групах, але у перспективному плані однієї групи треба планувати різноманітні види розваг. Під час підготовки і проведення розваги формується художньо-продуктивна і хореографічна компетенція дитини.

Види планування хореографічної діяльності – планування хореографічної діяльності дітей перспективне (на рік, пору року, місяць), календарне (план-конспект, план-схема, сценарій).

Виворітність – здатність танцівника до вільного розвертання ніг назовні від стегна до пальців ніг (стопи паралельно до лінії плечей); розкриття ніг у тазостегновому та гомілковостопному суглобах. Виворітність є умовою виконання класичного танцю, може бути вродженою і набутою через систему вправ.

Всесвітній день танцю – 29 квітня, відзначається за рішенням ЮНЕСКО (1982 р.) у день народження французького балетмейстера-реформатора Жана Жоржа Новера. Це свято всього хореографічного світу – професіоналів, аматорів, пересічних людей, молоді, дітей, які захоплюються мистецтвом танцю. Доцільно відзначити у вигляді свята танцю, музично-танцювальної розваги, тематичного заняття, дитячих танцювальних імпровізацій.

Галоп – (фр. *gallop* – бігти підстрибцем, з підскоком), бальний танець; жанр побутової, класичної, балетної музики, характер стрибкоподібний, стрімкий, польотний, веселий; музичний розмір 2/4, темп швидкий; галоп у багатьох композиторів-класиків; основні рухи – прямий галоп, боковий галоп, легкі притупи, оплески.

Гедоністична функція мистецтва – пов'язана із впливом мистецтва, зокрема хореографічного, під час його сприймання і відтворення на отримання приємного самопочуття, насолоди як одного з найвищих благ для людини.

Гопак – український народний танець, побутовий жанр; музичний розмір 2/4, темп швидкий з поступовим прискоренням; гопак у класичних творах (П. Чайковський, А. Штогаренко), в українських балетах і операх (С. Гулак-Артемівський, опера «Запорожець за Дунаєм»); ретельно занотували фольклорні зразки гопака В. Верховинець, А. Гуменюк; переважає парний і парно-масовий гопак, виконують і сольний; припускають походження назви від характерних вигуків «гоп» під час виконання танцю, із цим пов'язують характер рухів – гопати, гуцати, стрибати; хореографія народного танцю проста (зальотний біг, складана хода, присядка, кружляння, вихилясник, віршовочка), народно-сценічного – складна (стрімкий бігунець, віртуозні чоловічі рухи, бісерні жіночі рухи).

Гуманізація педагогічного процесу в дитячій хореографії – складає сутність концептуального гуманістичного і гуманного підходу до дитини. У хореографічному вихованні дитина з її особистісними та індивідуальними відмінностями знаходиться в центрі уваги хореографа, вихователя; освітньо-виховний процес стає процесом партнерської взаємодії, співпраці, співтворчості з урахуванням дорослим вікових можливостей і зони найближчого розвитку дітей, інтересів кожної дитини, її музичних і танцювальних здібностей, особистих хореографічних успіхів, творчих проявів.

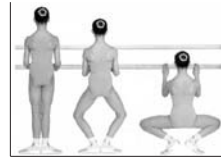
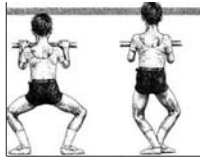
Гуцулка – український народний танець, жанр побутовий; музичний розмір 2/4, темп дуже швидкий; основна фігура коло; з основних рухів крок-підскок (повторюється з однієї ноги), тропітка (швидкі переступання на подушечках стоп – на місці, у кружлянні, з просуванням уперед), чесанка (швидкі почергові виведення ніг уперед), похитування з боку на бік, м'ячик у першій прямій позиції.

Демі, демі пліе, гранд пліе – demi, demi plie, grand plie (фр. *demi* – напів-, наполовину, *plier* – складання, згинання, *grand* – великий), вказує на відповідне вико-

нання руху; вправа з уроку класичного танцю – півприсідання на двох ногах (одній нозі) без відриву п'ят від підлоги або глибоке (велике) присідання з максимальним згинанням колін та подальшим відривом п'ят від підлоги; розвиває еластичність, стриманість м'язів, виворітність ніг.

Діяльнісно-творча функція хореографії

– пронизує мистецьку діяльність дитини, адже в мистецтві активізуються біологічні задатки люди-

ни до активності, наслідування та її можливості поліщувати, пристосовувати об'єкти (танці) для свого життя або створювати щось нове, що дає поштовх розвитку інтелектуальних і творчих здібностей. Хореографічні заняття є джерелом виявлення діяльнісно-творчої функції: дитина наслідує танцювальні зразки, інтегрує в творчих завданнях власні інтереси, уподобання, цінності, набутий мистецький досвід діяльності сприймання і відтворення прекрасного.

Диско-музика – буквально диск, коло; танцювальна ритмічна музика, популярна на танцювальних майданчиках, дискотеках; музичний розмір 2/4, темп помірно швидкий і швидкий; складає основу диско-танцям із сучасною вільною пластикою, ритмічними кроками, похитуваннями, пружинними рухами, що повторюють по кілька разів.

Дитяча музика – це музика, що написана для дітей, призначена для сприймання і виконання дітьми, відповідає виконавським можливостям дітей; має жвавий поетичний зміст, яскраві назву й образи, просту і чітку форму; властиві програмність (композитор вже у назві твору відтворив його програму), елементи зображувальності (краплі дощу тощо), звуконаслідування (ква-ква-ква), танцювальність, маршовість, пісенність, опора на народні традиції тощо.

Дитяча хореографія – спеціальна царина хореографічного мистецтва (сукупність рухів, танців, хороводів, етюдів, вправ, системи тренування і творчих завдань), що адаптована або розроблена для дітей, доцільна і доступна для сприймання і переживання дитиною, призна-

чена для виконання дітьми (відповідає виконавським музично-руховим можливостям дітей), має яскраво виражений образний зміст, просту і чітку музично-танцювальну форму, влучні назви рухів і танців. Термін започатковано і запроваджено у науковий обіг А. Шевчук у 2008 р.

Дитяче музично-танцювальне свято – форма організації особистісного, мистецького, зокрема музично-хореографічного виховання дітей дошкільного віку, під час якої діти набувають інтегрованого художньо-естетичного і морального досвіду спільного відзначення важливої культурно-соціальної події, проведення часу в активних і змістовних танцювальних, художньо-творчих діях.

Дитячий музичний фольклор, музично-танцювальний фольклор – забавлянки, колискові, мирилки, примовки, заклички, колядки, щедрівки, коломийки, веснянки, хороводні, маршові, мелодії українських побутових танців (полька, гопак, козачок, гуцулка тощо); музика доступна, помірна, весела, жвава, переважно танцювальна, пісенно-ігрова, розважальна, варіативна, що існує в мистецтві кожного народу, зокрема українського. Такі жанри, музичні твори, що залучають до українського мистецтва, рідної культури, виховують дітей на основі українських духовних цінностей. Зміст є інформативно-пізнавальним, посильним, корисним, сприятливим для спілкування, для музичного і хореографічного розвитку дитини; ігровий характер відповідає віку дітей; варіативність містить можливості для творчості. У цьому криється педагогічний потенціал дитячого музичного і музично-танцювального фольклору для хореографічного навчання дітей. Зберігається виконавцями й окремими авторами; найвідоміша збірка В. Верховинця «Весняночка», що перевидавалася в Україні чимало разів.

Дрібушечка – виконувати з вихідного положення «ноги у першому прямому положенні, коліна ледь зігнуті»; дріботіти почергово

то правою, то лівою ногою (виконувати дріб ударом усієї стопи), в помірному темпі на кожну вісімку або у швидкому – на кожну чверть.

Духовно-моральна функція мистецтва – полягає у впливі універсальної образної мови мистецтва, діалогу культур на формування моральних рис, духовності людини і дитини зокрема. Дитина «переймає духовний потенціал мистецького твору у власний досвід, виховує в собі риси улюблених персонажів» (художньо-продуктивна компетенція, Базовий компонент дошкільної освіти).

Екзерсис – exercise (фр. *вправа*), сукупність вправ класичного танцю, виконують біля станка та на середині зали, сприяють виробленню танцювальності, танцювальної техніки – правильної постановки корпусу, рук, ніг, голови, виворітності, сили м'язів ніг, координації рухів.

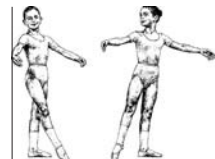

Експозиція в хореографічному занятті, сценарії розваги, свята – перша частина в сюжетній драматургії заняття, розваги, свята, під час якої відбувається вітання, знайомство з персонажами дії, основною темою, звернення до реальних життєвих обставин, у яких перебувають діти (стиглий виклад головного й очікуваного). На основі 5-ти драматургійних частин (експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка) можна успішно розробляти всі форми організації хореографічного навчання дітей.

Емоційно-почуттєва функція танцю – оскільки головний зміст музики і танцю складають емоції та почуття, то сутність функції полягає в емоційному відгуку на музику і рухи, емоційному переживанні, відповідно у вихованні в дітях емоційної чутливості, палітри основних емоцій (радість, сум, піднесення, жах) і почуттів (любов, повага, патріотизм тощо), сприйнятливості, розвитку соціальних емоцій, культури почуттів.

Епольман, епольман круазе – epaulement croise (фр. *epaulement – плече, croise – схрещений*), епольман круазе – розташування фігури танцівника, при якому корпус із положення ан-

фас у 5-й чи 3-й позиції (наприклад права нога попереду) повернутий на $\frac{1}{8}$ кола у спрямуванні en dedan (усередину – у біг ноги, що стоїть позаду), голова повернута до плеча, висунутого вперед; epareusement croise – у позі лінії ніг і рук схрещені, одна нога перекидає другу.

Епольман, епольман ефасе – епареusement еффасе (фр. epareusement – плече, еффасе – згладжувати), epareusement еффасе – розташування фігури, при якому корпус із положення анфас у 5-й чи 3-й позиції (наприклад права нога попереду) повернутий на $\frac{1}{8}$ кола у спрямуванні en dehors (розвернуте, назовні – у біг ноги, що стоїть попереду), голова повернута до плеча, висунутого вперед; epareusement еффасе – розвернуте положення корпусу і ніг. Epareusement croise та epareusement еффасе можуть бути вихідним положенням для виконання танцювальних рухів дітьми.

Естетична функція хореографії – акцентує на загальнолюдській гуманній значущості переживання мистецтва за категоріями піднесеності, добра, гармонії, вишуканості, пропорції, симетрії, асиметрії, ритму, тобто впливу музично-хореографічної стихії на людину, зокрема на дитину за законами краси.

Завдання хореографічного заняття, музично-танцювальної розваги, свята – ставляться і розв'язуються основні групи завдань: виховні (виховувати якості особистості дитини, ціннісне ставлення до музики і танцю, любов і потребу в мистецтві тощо), розвивальні (розвивати психічні процеси, музичні та хореографічні здібності, інтереси, здатність до сприймання і відтворення музики і пластики тощо), освітні (залучати до спеціальної хореографічної інформації, знань, цінностей мистецтва, навчати виконання рухів, танців, ігор, вправ, хороводів, формувати уявлення, поняття, танцювальні навички, творчі вміння тощо).

Зав'язка в хореографічному занятті, сценарії розваги, свята – друга, найкоротша за тривалістю, частина хореографічного заняття, розваги, свята. У дитячій хореографії це не гострий конфлікт, як це буває в трагедії, а така частина, що властива драматичній дії загалом. Зазвичай це основна колізія, інтрига, яку майстерно і просто подає педагог, залучаючи дітей до її естетичного переживання і морального осмислення. Це основна ситуація, життєво значуща для дітей ідея заняття, розваги чи свята, на розв'язання якої будуть спрямовуватися основні дії, яка знайде вирішення під час кульмінації.

Задатки – природжені анатомо-фізіологічні особливості організму, головним чином його нервової системи й органів чуття. Виступають як природні, органічні передумови розвитку здібностей людини, однак самі їх не визначають. Для розвитку здібностей, навіть при найкращих задатках, потрібні відповідні суспільні умови, а також діяльність людини в певному напрямі. Якщо людина, що має навіть особливі задатки, не розвиває їх через відповідну діяльність, у неї не будуть розвиватися здібності. Задатки людини різноманітні й можуть розвиватися в різних напрямках. На основі одних і тих самих задатків можуть розвиватися різні здібності залежно від умов життя і діяльності людини (Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – С. 129).

Задатки хореографічні – вроджені анатомо-фізіологічні особливості (пропорції тулуба, ніг, рук; крок; виворітність; музикальність тощо); успадковані, природні передумови психічного, соціально-особистісного розвитку людини, зокрема хореографічного розвитку, важливі для її музично-хореографічної діяльності.

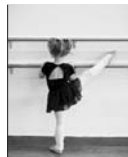

Зальотний біг, зальотна хода – рух українського танцю; вихідне положення: стопи разом, ноги в колінах ледь зігнуті, тулуб трохи нахилений вперед; на один такт (2/4) виконуються два довгі кроки (на зразок бігу) на кожну чверть, м'яко і водночас стрімко, ноги ніби стеляться над підлогою.

Засоби музично-хореографічної діяльності дітей – танцювальні рухи і вправи для розвитку загальної танцювальності (вправи класичного екзерсису, музично-рухові забави, музично-рухові вправи, інтерактивні вправи, танцювальні етюди, завдання для розвитку музично-рухової творчості дітей), це танцювальні твори для сприймання і відтворення дітьми – танці, хороводи, музично-танцювальні ігри, імпровізовані таночки.

Здібності – стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. Вони виявляються в тому, як людський індивід учить, набуває певні знання, вміння й навички, освоює певні галузі діяльності, включається у творче життя суспільства. У здібностях поєднуються природне

і соціальне. Природною основою здібностей є задатки. Сукупність здібностей учені називають обдарованістю. Визначальним у розвитку здібностей є умови життя і взаємодія з навколишнім середовищем. Здібності людини розвиваються у процесі засвоєння нею суспільного досвіду, виховання і навчання, в процесі трудової діяльності. Здібності поділяються на загальні – такі, що виявляються у всякій діяльності, і спеціальні, характерні для певних її видів (математичні, технічні, музикальні тощо). Кожна здібність становить складну синтетичну якість людини, в якій поєднуються окремі психічні властивості (чутливість, спостережливість, особливості пам'яті, уяви, мислення). Вищим ступенем розвитку здібностей особистості є талант (Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997. – С. 135).

Здібності музичні – стійкі індивідуальні психічні властивості, які є необхідною внутрішньою умовою успішної музичної та хореографічної діяльності людини. Музичні здібності виявляються в тому, як людина навчається музики, танців, як набуває знання, уміння й навички, як освоює музичну і хореографічну діяльність, як включається у творче музичне і хореографічне життя суспільства. Борис Теплов визначив, що вродженими є не музичні здібності, а лише задатки, на основі яких розвиваються здібності. У здібностях поєднується природне й соціальне; природною основою є задатки, соціальною – умови життя, взаємодія з середовищем. Не може бути здібностей, які не розвивалися б під час виховання і навчання. Здібності музичні дуже важливі для хореографічного навчання дитини. Кіра Тарасова встановила: в онтогенезі у дитини розвивається комплекс музичних здібностей із провідною структурою таких загальних здібностей, як емоційна чутливість до музики (фундаментальна здібність), пізнавальні музичні здібності (сенсорні – музичний слух та відчуття ритму; інтелектуальні – музичне мислення в його репродуктивному і продуктивному компонентах, музична уява) та музична пам'ять.

Зміст дитячої хореографічної діяльності – діяльність сприймання особливостей музично-хореографічного мистецтва (музика, пластика, образ, емоційно-мімічна виразність, малюнки, назви), ознайомлення і засвоєння спеціальної мови музично-рухового образу (положення, пози, рухи, координація, орієнтування у просторі); дитяча мистецько-практична діяльність – музично-хореографічне виконавство (виконання танців, хороводів, ігор, забав, вправ, етюдів) і виконавська музично-хореографічна творчість (завдання для

розвитку музично-рухової творчості, імпровізовані таночки). Зміст дитячої хореографічної діяльності відповідає віковим особливостям розвитку дошкільників, провідній ігровій діяльності дітей та історичній логіці розвитку хореографічного мистецтва.

Зміст музики – це вираження почуттів, емоцій, настроїв, джерелом яких є дійсність і, передусім, людина, її внутрішнє душевне життя (емоції, настрої, почуття, взаємини тощо), а також життя природи і суспільства, навколишній світ.

Зміст танцю – адекватний життєвій дійсності (у широкому розумінні), ним може бути будь-який бік дійсності; зміст танцю реалізований у художній формі численних хореографічних образів і творів; характеризується акумуляцією величезного життєвого змісту і своєрідного у своїх специфічних проявах мистецького досвіду людства.

Імпровізація, імпровізація танцювальна – (від лат. *improvisus*, від італ. *improvvisazione* – *непередбачуваний, несподіваний, раптовий*), творчість під час виконавства, експромтом, без попередньої підготовки й обдумування, за натхненням; виконання дитиною рухів, образу, фрагмента танцю, невеличкого танцю, що виникає раптово під дією сприймання музики, пропозиції дорослого вільно діяти – вигадати рухи в характері музики, танцювати так, як підказує музика, створити музично-руховий образ, вигадати власний таночок.

Інтерпретація, інтерпретація танцювальна – (від лат. *interpretatio, interpretor* – *роз'яснюю, перекладаю, тлумачу*), роз'яснення, розкриття, тлумачення змісту чого-небудь (наприклад узагальненого змісту танцювального жанру «хоровод»); індивідуально-творче виконання танцювального образу, танцю, що ґрунтується на інтуїтивному, самостійному тлумаченні виконуваного, на музикальності виконавця, його танцювальності, художньому і життєвому досвіді.

Класифікація танцювальних рухів – за видом хореографії (українських народних танців, танців народів світу, бальних танців, сучасних танців, класичного танцю), за окремим *музично-танцювальним жанром* (рухи польки, галопа, гопака, гуцулки, краков'яку, сиртакі,

тарантели, вальсу, полонезу, ча-ча-ча, ламбади тощо), за *змістом руху* (виражальні, дійові, асоціативні, традиційні), за *формою* – відповідно до спорідненої структури і спільних ознак виконання (танцювальні кроки і ходи, біг, доріжки, кружляння, вихилясник, вірвовочки, плескачі, присядки тощо), за *манерою виконання*, що відповідає статі (чоловічі та для хлопчиків, жіночі та для дівчаток, спільного виконання).

Козачок – український народний танець, побутовий жанр, асоціюється з образом моторного хлопчика-козачка, юнака, з імпровізацією танцівника; музичний розмір 2/4, темп швидкий, характер веселий, жвавий, яскраві фрази; відмінності мелодій гопака, козачка майже невлімові, головний критерій – танець, якщо під мелодію гопака танцюють гопак – це гопак, якщо козачок, то в даній місцевості це козачок (А. Іваницький); виконують сольоно, парою, групою юнаків; основні рухи – біг, підскоки, вірвовочка, вихилясник, дрібушечка, доріжка пряма і плетена, присядка.

Коломийка – український народний гуцульський пісню-танець куплетної форми, жартівливого змісту; ймовірно походження назви від назви міста Коломия, побутує на Закарпатті, Буковині, а нині виконується танцівниками по всій Україні; музичний розмір 2/4, темп пошжавлений; танець масовий, виконується з піснюю і без пісню; характерні приставні пружинні кроки, руки на проймах кептарику, крок-підскок, тропітка.

Комунікативна функція хореографії – втілює можливості мистецтва як універсального способу обміну думками, почуттями (об'єднання людей на основі спільних цінностей, передачі культурної інформації, спілкування); танець містить інформацію про різні часи (фольклор – про первісну добу, сучасне мистецтво – про сьогодні), про різний життєвий зміст; без спілкування не буває ніякої діяльності, зокрема сприймання танцю; комунікація на рівні спілкування особи з хореографічним твором, спілкування один з одним з приводу музики і танцю (педагог – діти, дитина – діти), з приводу інформації, яку несе танець; комунікація емоційна в ситуації відпочинку тощо. Старший дошкільник має володіти комунікативними навичками спілкування

із приводу змісту і краси твору, його засобів (художньо-продуктивна компетенція, Базовий компонент дошкільної освіти).

Координація – (лат. *погодження, узгодження*), узгодження, відповідність між рухами різних частин тіла, суголосність рухів усього тулуба (голова, руки, ноги, плечі, корпус), один з основних принципів танцю.

Краков'як – польський народний танець, веселий, легкий, один із найпопулярніших побутових танців; музичний розмір 2/4, темп швидкий, ритм гострий; як і полонез, славився урочистим характером ходи, звався «великим танцем», з кінця XIX ст. став ще і бальним танцем; зразки створені композиторами-класиками; властиві танцювальна проходка в парі, па де баск, ключ.

Крижачок, кружечок – білоруські народні побутові танці; музичний розмір 2/4, 4/4, темп помірний із поступовим прискоренням, жвавий; основні хореографічні малюнки «криж» (хрест) та коло, властиві підскоки і пробіжки у невеличкому присяді, притупи з перестрибуванням, трясухи, присяди, кружляння у парі, рух парами в основній фігурі.

Кульмінація в музичному і хореографічному творі, розвазі, святі – вершина, емоційно найвпливовіший момент музичного твору, один з верхніх звуків мелодії, підкреслений більшою тривалістю і сильною долею такту; може бути головна кульмінація і місцева; коротка частина хореографічного заняття, розваги, свята, розроблених на основі 5-ти драматургійних складників (експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка); у кульмінації на високому піку вирішуються основні сюжетні й хореографічні лінії заняття, розваги, свята; вирішується інтрига із зав'язки, навколо якої розвивалися дії; зав'язка і кульмінація пов'язані.

Культурно-пізнавальна функція хореографії – одна із важливих функцій хореографічного мистецтва; хореографія як емоційне пізнання природи, історії, соціальних почуттів (любов, відданість, патріотизм, національна ідентифікація), особистих почуттів і переживань (любов, кохання, піднесення, радість), культури різних етносів і різних часів відповідно має такий

самий вплив на людину. Ця роль хореографії виражається у пізнанні дитиною культури у широкому сенсі та мистецтва танцю зокрема. Культурно-пізнавальний, культурологічний, культуро-творчий вплив мистецтва виявляється у пізнанні своєрідності мистецтва танцю, його мови, в усвідомленні логічних зв'язків між жанрами і видами мистецтва танцю, у формуванні культури почуттів, інтелектуальних і творчих здібностей дітей.

Лезгинка – народний грузинський танець, побутує в культурі народів Кавказу; музичний розмір 2/4, 6/8, темп швидкий; характер темпераментний, запальний; основні рухи і малюнки – особлива пластика рук, дрібні кроки на півпальцях, пальцях, кружляння, мужні рухи чоловіків на колінах, плавні дівочі рухи, коло, лінія.

Маршовість – поняття, запропоноване композитором Д. Кабальєвським для визначення сукупності характерних ознак жанру маршової музики.

Метелиця – український народний побутовий танець, що розвинувся на основі пісенних хороводів; зміст пов'язаний із природним явищем, інколи передається жартівливим текстом, постановка ніби нагадує снігову заметіль; характер запальний, веселий, стрімкий; музичний розмір 2/4, темп швидкий і дуже швидкий; динамічний танець зі зміною фігур, довільною імпровізацією рухів; основні рухи – зальотний біг, бігунець, кружляння у парі, стрімкий рух по колу, в парах.

Методи за ступенем самостійності мислення під час оволодіння знаннями і навичками в хореографічній діяльності – репродуктивні (точного відтворення руху, повторення танцю, але не на зразок копіювання), продуктивні або творчі (вигадування нового руху, ритму, танцю), репродуктивно-продуктивні (точного відтворення і створення частково нового), проблемно-пошукові (самостійного пошуку творчого рішення, нового руху).

Методи за ступенем управління навчальною діяльністю дітей у хореографічному вихованні – пряме керівництво педагога (пропозиція послухати, висловитися, танцювати), непряме керівництво вихователя (створити умови для танцювальних проявів дітей), організація самостійної діяльності дітей (створити нові умови, ситуацію виклику), організація спільної діяльності педагога і дітей (співпраця, співтворчість).

Метод наочний в методиці хореографічного навчання дошкільників – класифікується як метод за наочним джерелом передавання і сприймання інформації (інформація передається через наочність і сприймається суб'єктом очима); характерним є доцільне і домірне використання естетично привабливої наочності, що підсилює сприймання музики і танцю, активізує уяву дітей у бажаному напрямі (іграшки, ілюстрації, репродукції картин, атрибути до хороводів і танців тощо); естетично та музично виразний показ педагогом рухів, прийомів виконання рухів, танцю.

Метод наочно-слуховий у методиці хореографічного навчання дітей – класифікується як метод за наочним і слуховим джерелом передавання і сприймання інформації; метод художньо-виразного виконання педагогом танцювальних па і виразного звучання музичного твору; реалізація методу – через якісне і домірне віку дітей виконання педагогом танцювальних рухів і танців, якісне відтворення музики на музичному інструменті та аудіоносіях (від звучання музики залежить натхнення дітей, яскравість музичного переживання, танцювального виступу).

Метод практичний у методиці хореографічного навчання дітей – практичне засвоєння, виконання дітьми гри, забави, хороводу, танцю, прийомів виконання танцювальних рухів; у результаті дитина набуває власного досвіду танцювального виконавства.

Метод словесний (вербальний) в методиці хореографічного навчання дітей – доцільне використання педагогом слова, зокрема художнього, поетичного, перед сприйманням музики і танцю, під час обговорення музики і танцю, спілкування дітей і педагогів, виявлення особистих вражень від хореографічної справи, танцю, творчого завдання (педагог разом із дітьми висловлює свої думки).

Мистецтво музики – (від грец. *μουσική* – мистецтво муз), мистецтво інтонування, узагальненого вираження духовного світу людини і відображення навколишнього світу та явищ дійсності у звукових художніх образах; мистецтвознавча

сутність музики – мистецтво виражальне (виражає, насамперед, емоції, почуття, настрої), часове або динамічне (протікає у часі), слухове (сприймається людиною за допомогою органу слуху), виконавське (існує лише в мить виконання).

Мистецтво хореографії – (від грец. *χορεία* – танець ... *υραφω* – пишу, креслю, малюю), буквально записувати танець; узагальнена назва танцювального мистецтва; ширше – мистецтво створення танців і танцювальних вистав; мистецтво синтезу, насамперед музики і руху; мистецтво виражально-зображувальне (виражає емоції, почуття, наочно зображує їх), наочно-слухове (сприймається органами зору і слуху), просторово-часове (протікає у просторі й часі), виконавського характеру (існує лише під час виконання танцю).

Мистецький досвід – форма організації взаємодії дітей, рефлексії, привнесення власного досвіду в життя групи, збагачення досвідом іншої дитини, зворотного зв'язку (дає відповідь на запитання: чи реалізується досвід танцювальних занять в особистому житті дитини; яким мистецьким досвідом збагачується дитина поза танцювальними заняттями) тощо (термін запроваджено у науковий обіг А. Шевчук). «Мистецький досвід» може організовувати вихователь з дітьми своєї групи вранці на початку тижня (понеділок, вівторок), наступного дня після проведення танцювальної розваги чи свята, а також педагог з хореографії під час танцювального заняття. Сенс цієї форми роботи у тому, щоб діти мали змогу поділитися з іншими власним самостійним мистецьким досвідом (зокрема танцювальним), думками про мистецтво і збагатитися від друзів іншим досвідом. «Мистецький досвід» проводиться за такою структурою: 1) помірна ходьба по колу, 2) інтерактивне вітання в колі (чи квадраті) від кожної дитини до всіх, 3) інформація про новий набутий мистецький досвід від кожної дитини (можлива й деталізація мистецького досвіду окремої дитини), 4) енергійна вправа.

Млиночок – стрімкі кружляння у парі «млиночком» (взятися попід праві чи ліві руки, зігнуті у ліктях), виконуючи біг на кожному вісімку.

Молдовеняска – молдавський народний танець, характер запальний; музичний розмір 2/4, 4/4, темп швидкий; основні рухи –

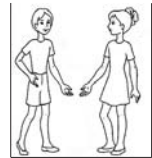
основний хід (два кроки з підскоком і високим підніманням колін та чотири кроки бігом із закиданням ніг назад), боковий хід з каблука, стрімкі кружляння.

Музикальність, загальна музикальність – музикальністю є комплекс індивідуально-психологічних особливостей людини, необхідних для заняття саме музичною діяльністю, на відміну від усякої іншої, і пов'язаний з будь-яким видом музичної діяльності (Б. Теплов); загальна музикальність є особистісною характеристикою дитини, що є наслідком якісно своєрідного поєднання музичних здібностей; музикальність людини залежить від вроджених індивідуальних задатків, але вона є результатом розвитку, виховання і навчання; всім людям властива деяка музикальність.

М'ячик – рух для виконання хлопчиками, починається з вихідного положення «ноги у першій позиції або у шостому положенні, сидячи навпочіпки, п'яти підняті над підлогою», виконуються легкі пружні стрибки внизу, навпочіпки, спина тримається прямо і рівно.

Навчання хореографії – процес, в якому дитина з властивою їй активністю опановує музично-хореографічний досвід свого народу і людства загалом; це процес закладання фонду дитячого «можу» (музично-хореографічні здібності, знання, поняття, уявлення; вміння і навички танцювального виконавства); із навчанням усе більше дитина здатна сказати «я *можу* красиво рухатися», «я *можу* гарно танцювати».

Народні танці – танці, що виникли в певній національній культурі, створювалися народом упродовж століть, розповсюджені у народному побуті; наприклад, білоруські – бульба, полька-янка, лявониха, крижачок, кружечок, українські – кривий танець, метелиця, гопак, козачок, гуцулка, коломийка, кадрили.

Опорна і працююча нога – опорна нога та, що підтримує корпус під час виконання руху, тобто тримає вагу корпусу; працююча нога є та, що виконує рух.

Основне положення тулуба – голова у вертикальному положенні або підборіддя ледь підведене, руки

вільно опущені вздовж тулуба або на талії, спина рівна, плечі не піднімаються, живіт трохи втягнутий, коліна ніг випрямлені, п'яти і носки разом або носки ніг вільно ледь розведені.

Основні положення рук – руки вздовж тулуба опущені донизу, руки спрямовані вперед, руки піднесені вгору, руки розведені в сторони: руки прямі, але не напружені; кисті й лікті не провисають; ненапружені пальці зібрані й спрямовані в одному напрямку. Засвоєння цих положень на першому році навчання передує ознайомленню з позиціями рук; музикально переводити руки з одного основного в інше основне положення.

Па – (фр. *pas* – крок), танцювальна форма; будь-який танцювальний рух загалом; танцювальний крок певної усталеної форми (па польки, па полонезу, па галопу); складник у назві окремих бальних танців (па-де-катр, па-де-грас); окремий виразний рух класичного танцю (па дегаже – *pas degage*, па марше – *pas marche*); форма танцю в класичному балеті (па-де-де – танець двох, гранд па).

Па дегаже – *pas degage* (фр. *вивільнений, витягнутий*), відводити ногу прийомом батман тендю для наступного переходу на неї; рух зв'язка.

Па де грас (Падеграс) – бальний парний танець, набув популярності у XIX ст. і до цього часу становить велику естетичну цінність; від фр. *Pas* – у назвах бальних танців часто замінює слово «танець»; від лат. *de* – префікс, що означає рух донизу; від лат. *gratia* – чарівність, вишуканість, витонченість, стрункість; музичний розмір 4/4, музика А. Гербера, темп помірний; композиція танцю усталена, дві фігури; основний хід становлять бокові приставні кроки і танцювальні кроки з носка вперед.

Па марше – *pas marche* (фр. *marche* – *ходити*), танцювальний крок з 1-ї позиції (для дітей – трохи виворітна позиція), на відміну від природного кроку, нога ставиться на підлогу з втягнутого носка, а не з п'яти.

Пасе пар тер – *passe par terre* (фр. *passer* – *проходити, par terre* – *по землі*), шлях працюючої ноги під час переходу з однієї пози в іншу; ковзний рух працюючої ноги по підлозі через 1-шу позицію, на рівні кісточки чи біля коліна працюючої ноги.

Переказ – невеличка розповідь педагога, побудована на художньому осмисленні культурно-історичних фактів, наприклад, із царини хореографії. В його основі – опис реального мистецького та життєвого

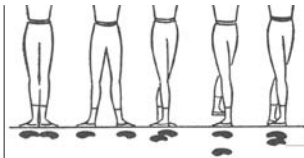
явища, можливих подій, фактів. Імовірно кілька версій переказу (про походження і побутування танців «Гопак», «Кривий танець»). Переказ характеризується «установкою на достовірність», на осмислення подій уже далекого минулого і теперішнього, співвіднесення їх з позицією сучасника. Головна ж особливість полягає у відображенні самої сутності давніх подій і явищ в узагальненому вигляді – формі художнього переказу, що дає змогу розглядати мистецький доробок з позиції сучасності.

Перемінний крок, перемінна хода – рух народних танців. Український перемінний крок із вихідного положення «стопи разом, ноги в колінах ледь зігнуті, тулуб трохи нахилений вперед», розмір 2/4, два такти: в ритмі 1/8, 1/8, 1/4 виконуються три кроки з правої ноги (перший стрімкий і довший, другий і третій ніби легкі притупи у русі й значно менші довжиною); потім на другий такт так само три кроки з лівої ноги; рух безперервний, циклічний, без затримки жодного кроку, ноги ніби стеляться над підлогою. Саме дітям дошкільного віку важливо другий і третій кроки зробити на зразок притупів, що допоможе ритмічному виконанню перемінної ходи.

Пісенність – поняття, запропоноване композитором Д. Кабальєвським для визначення сукупності характерних ознак жанру пісенної музики, одного з трьох китів музики (марш, пісня, танець).

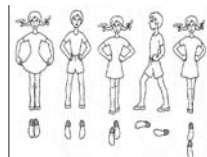
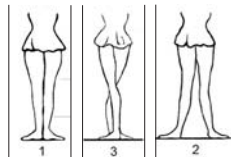
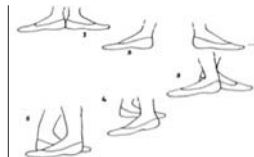
Побутові танці українські – народні танці, що широко побутують в особистому, соціально-культурному житті, є підґрунтям національної української народної хореографії; види українських побутових народних танців – метелиця, гопак, козачок, коломийка, гуцулка, верховина, полька, кадрили; зміст адекватний життєвій дійсності; хореографія різноманітна, багато спільних рухів, властива імпровізація.

Позиції ніг – основні танцювальні положення ніг, обумовлюють єдине для танцівників правильне виконання рухів. П'ять прямих не виворітних позицій ніг фольклорного, а також народного, бального сучасного танців. П'ять виворітних позицій ніг класичного танцю: 1-ша позиція – ступні торкаються п'ятами, носки стоп розведені на 180° (для дітей – на 45–90°); 2-га по-

зиція – п'яти розташовуються на одній лінії на відстані стопи, носки стоп розведені на 180° (для дітей – на $45-90^\circ$); 3-тя позиція – ступні ніг у виворітному положенні (для дітей – на $45-90^\circ$), перекривають одна одну наполовину і щільно притиснуті; 4-та позиція – стопи виворітні, паралельно одна одній на відстані довжини стопи (позиція складна, не вивчається з дітьми дошкільного віку); 5-та позиція – ступні щільно притиснуті одна до одної у виворітному положенні, закривають одна одну (для дітей – п'ята однієї стопи притиснута до носка другої стопи). Спочатку позиції вивчають довільно на середині зали, не дотримуючись чітко визначеної виворітності (порядок вивчення – 1-ша, 2-га, 3-тя, 5-та); 3-тю і 5-ту позиції вчать з правої та з лівої ноги; посильна дітям виворітність виробляється разом із постановкою корпусу; пізніше, в міру засвоєння батман тендю у всіх напрямках, перехід з однієї позиції в другу виконується через *battement tendu*.

Позиції рук – основні положення рук у класичному танці, що обумовлюють правильне виконання рухів, сприяють гармонійному положенню фігури у просторі, визначають граційність і виразність танцю; підготовче положення – руки опущені вниз, злегка відведені від тулуба, округлені в ліктях і кистях (*arrondi*) або кисті у подовженому вигляді (*allonge*); 1-ша позиція – руки округлені й підняті на рівень діафрагми; 2-га позиція – руки розведені в боки на рівень плечей, ледь закруглені; 3-тя позиція – руки округлені та підняті над головою і трохи перед головою.

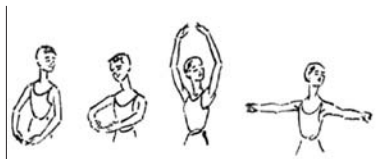

Полонез – (фр. *polonaise* – польський), польський старовинний парний бальний танець-хода, розвинувся з народного танцю ставачного, урочистого характеру, схожого на прогулянку; набув популярності в усій Європі, зокрема в Україні; музичний розмір $\frac{3}{4}$, темп помірний, не поспішаючи, характерний початок – сильний акцент і повний перший такт; основні рухи – чіткий, ритмічний і водночас плавний і м'який крок, вишукані реверанси і поклони, переходи у парі; основні малюнки – коло, колона, лінії.

Полька – (чеськ. *půlca* – половина, половинка), чеський народний танець; жанр побутової, класичної, балетної музики, характер польотний, веселий; музичний розмір 2/4, темп швидкий, помірно швидкий, пожвавлений; зразки польки у творчості багатьох композиторів-класиків (С. Рахманінов, П. Чайковський, Б. Сметана); в українській культурі полька стала одним із побутових танців, зберегла характерні ознаки польки та набула українського забарвлення; бальний танець, що склався на основі народного; основні рухи – легкий біг вісімками, підскоки, па польки, боковий приставний крок без пружинки і з пружинкою, прямий і боковий галоп, легкі притупи, пружинки, стрибки, оплески; характер танцю щонайкраще відповідає емоційному станові дитини-дошкільника, її потребі легко бігати, стрибати, весело танцювати.

Пор де бра, перше пор де бра – port de bras (фр. від *porter* – носити, *bras* – рука), правильний рух рук в основних позиціях (руки закруглені або подовжені) з поворотом чи нахилом голови, а також перегином тулуба; перше пор де бра – переведення рук із підготовчого положення в 1-шу позицію, далі в 3-тю позицію, потім у 2-гу позицію і повернення рук у підготовче положення.

Препарасьон – preparation (фр. *préparation*, підготовка), приготування, підготовка, підготовчі рухи для виконання складних вправ, наприклад, перед виконанням *rond de jambe par terre*.

Програмна музика – інструментальна музика, створена композитором на певний сюжет, із заздалегідь визначеним образом (образами), що відображається у музичній зображувальності та назві твору («Марш зайченят», муз. А. Жилинського; «Клоуни», муз. Д. Кабалевського); програмність картинна, на основі одного образу, образів природи («Марш коників», муз. С. Прокоф'єва; «Зима і Весна», муз. М. Лисенка); програмність сюжетна, що виражає сюжетний розвиток образу («Чиполліно», муз. К. Хачатуряна); в «Дитячій хореографії» твори з програмної музики складають основу образно-ігрових завдань, образно-танцювальної імпровізації, спонукаючи дошкільників до вигадування образних рухів, танців.

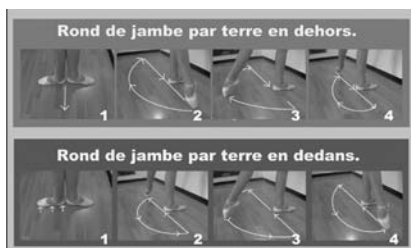
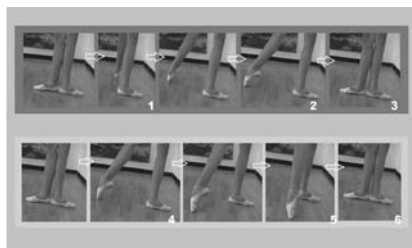
Пружинка – образно-ігровий рух; ноги у вільному або першому прямому положенні: пружинити у помірному темпі на кожному чверть такту (коліна спрямувати вперед або ледь в сторони), тримаючи

руки вільно або в одному із танцювальних положень; пружинити у швидкому темпі на дві чверті (на $\frac{1}{4}$ легко ледь присісти, на $\frac{1}{4}$ легко випростатися).

Релеве – *releve* (фр. *піднімати, підводити*), підйом на півпальці, пальці.

Рон де жамб пар тер – *rond de jambe par terre*, *demi rond de jambe par terre* – (фр. *коло ногу по підлозі*), коловий рух працюючою ногою носком по підлозі en dehors и en dedans.

Рухи виражальні, дійові, асоціативні, традиційні – усі танцювальні рухи за змістом, зокрема українські, важливі для засвоєння дошкільниками: *виражальні* – слугують виявленню емоцій і почуттів у танці, виражають емоційний стан танцівника мімікою, жестами, позами (підвести плечі, виражаючи здивування); *дійові* – передають конкретну дію (збирати квіти, підбивати підківки, косити сінце); *асоціативні* – встановлюють зв'язки між життєвим образом і художнім його втіленням (наче зайчик, весело стрибаю, тримаю руки лапками; наче вітерець, рухаюся легким бігом; стрункий стан, як у берізки, тополі); *традиційні* – усталеного вигляду і способу виконання, визначені у назвах (підскоки, вихилясник, повзунець тощо), дають змогу типово, наприклад для українців, виражати внутрішній стан танцівника; в дитячих традиційних рухах семантика назв повинна співвідноситися з навколишнім світом, а техніка виконання бути доступною для дітей.

Свято танцю – проводять до Всесвітнього дня танцю (29 квітня) у вигляді музично-танцювальної розваги («Танцювальний майданчик нашої групи», «Танцюй так, як підказує тобі музика і власна фантазія», «Танці мого народу»); доречні імпровізовані танці дітей,

проведення фестивалю українських хорів і танців у групах дітей старшого дошкільного віку (організується для дітей, а не для вимогливих дорослих), виконання улюблених сольних і колективних танців хлопчиків і дівчаток, вигадання танців хлопчиками і дівчатками, перегляд сучасних телепередач на зразок «Крок до зірок» (номінація «хореографія»), розглядання ілюстрацій із зображенням танцювальних костюмів тощо.

Синкретизм, синкретичне мистецтво, синкретичний музично-хореографічний твір – синкретизм (від грец. – об'єднання), не розчленованість, злитність, характерні для початкового, первісного стану будь-якого явища; мистецтво, якому властива первинна злитність елементів первісного мистецтва, а надалі жанрів (пісня, танець, музика, гра), їх природна єдність; синкретичний музично-хореографічний твір – в якому під час виконання органічно, первинно поєднуються елементи синкретичного мистецтва (спів, рухи, музика, ігрові елементи); із синкретичного мистецтва збереглися хорони, ігри з піснями.

Соціально-організаційна функція хореографії – танець навчає соціальних емоцій і почуттів, своїм загальним настроєм захоплює різні соціальні групи, слухачів одного чи різного віку, однакового чи різного статусу, об'єднує спільним ставленням до події, оточує людину комфортом, згуртовує для спільних дій тощо; реалізація такої ролі хореографії є важливою для виховання дитини.

Стретч гімнастика – (від *stretch* – розтягування, витягування, напруження, зусилля), комплекс партерної гімнастики, спрямований на розвиток гнучкості, рухливості суглобів, сили м'язів, координації; для дітей доступний в образно-ігровій формі.

Структура музичних здібностей дітей – в основі загальної музикальності людини – музичні здібності: це емоційний відгук на музику – фундаментальна здібність; сенсорні музичні здібності (відчуття музичного ритму, музичний слух – динамічний, тембровий, мелодійний, гармонійний); інтелектуальні музичні здібності (музичне мислення репродуктивного і продуктивного характеру, музична ява) та музична пам'ять (за Кірою Тарасовою); всі музичні здібності успішно розвиваються в дітях під час музично-хореографічних занять, розваг, свят; від них залежить розвиток танцювальності дитини.

Сюжетні танці, українські сюжетні танці – танці народні та народно-сценічні, в яких зміст передається через розвиток сюжету; зміст сюжетних танців близький до хороводів, але ширшої тематики; відображує явища з навколишнього життя, природи, людських взаємин; назва визначається змістом; розвиток сюжету простежується у композиції, послідовності фігур; від хороводного тексту залишилися окремі строфи, речення, слова-вигуки, куплети-приспівки, які підказують зміну фігур, виконують функцію «команд» («Гей, до кола!»), допомагають конкретизувати зміст, повніше відтворити його; у змісті гармонізують сюжетність, запозичена з хороводів, і широкі можливості хореографічної виразності побутових танців; провідним у змісті українських сюжетних танців є життя козаків-запорозців, розваги весняно-літньої «вулиці»; кращі з сюжетних професійних і самодіяльних танців потрапляють у побут, стають народними танцями.

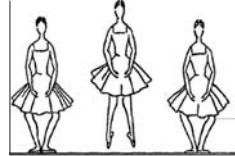
Танець – назва основного продукту хореографічного мистецтва, твір мистецтва; асоціюється з хореографічним, танцювальним видом мистецтва загалом, в якому основними засобами для створення і вираження узагальненого художнього образу є такі засоби, як музика, координація пластичної виразності й міміки, гармонійні рухи й пози, динаміка, темп, ритм руху, просторовий малюнок, композиція; виник на ґрунті обрядових дій і фольклорних пісень, із розвитком художньої культури виокремився у самостійний вид мистецтва; у сучасній культурі функціонує танець побутовий (народний, бальний, сучасний), танець сценічний (класичний, народно-сценічний, естрадний, бальний, сучасний), що включені у багаторівневу систему освіти.

Танцювальність – поняття, запропоноване композитором Д. Кабалевським для визначення сукупності характерних ознак жанру танцювальної музики.

Танцювальний рух – один з основних виразових засобів хореографічного мистецтва, засіб естетико-фізичного тренування тіла людини; цілісність гармонійно й музично узгоджених, послідовно поєднаних елементів – позицій, положень і рухів ніг, рук, голови, тулуба, а також міміки, що виражають образ, дію, емоції, почуття.

Тан леве come – temps leve sauté (фр. *temps* – темп, рахунок, *leve* – підводиться, *sautér* – стрибати), стрибки у 1-й, 2-й, 3-й чи 5-й позиціях; стрибки із двох ніг на дві ноги зі збереженням початкової позиції у повітрі та під час приземлення.

Тарантела – італійський народний танець, пристрасний, стрімкий; музичний твір у творчості композиторів-класиків; музичний розмір 3/8, 6/8, 12/8, темп швидкий, часто повторюється один мотив; танцюють із кастаньетами, з бубном; основні рухи виконуються на підскоках, легких стрибках.

Терпсіхора – (грец. *Terps* – захоплюю, втішаю, *chores* – хор, танець), у давній грецькій міфології одна з дев'яти муз, покровителька мистецтв, та, що насолоджується хороводами; муза танців, хорової поезії та співу, зображується у вигляді прекрасної молодої усміхненої жінки з вінком на голові, яка в одній руці тримає ліру, в другій плектр (медіатор) і насолоджується грою на лірі; сучасний популярний образ балерини, символ мистецтва балету і танцю загалом.

Тропітка – циклічний рух гуцульських танців, починається з вихідного положення «ноги у шостому положенні, ледь зігнуті в колінах, п'яти підняті над підлогою», виконується як дріботіння на подушечках стоп, правою, лівою ногою почергово, невеличкими кроками на кожен вісімку; виконують тропітку на місці, з просуванням уперед, навколо себе, по одному, в парі з партнером.

Уклін (поклон) – рух характерний, насамперед, для історико-побутових танців, бальних танців, а також властивий народним танцям; танцювальний уклін відрізняється від побутового елементарною виворітністю позицій ніг, точною фіксацією пози, ввічливо-вишуканим характером виконання;

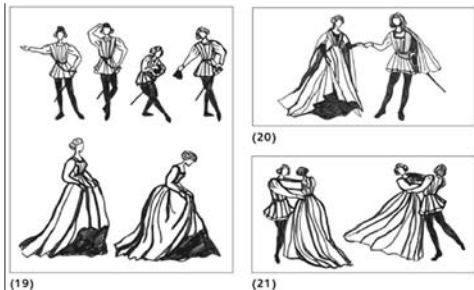
чоловічий – стриманий, з рухом руки і легким нахилом тулуба, жіночий – граційний, з легким півприсіданням і нахилом голови.

Форма музичного твору – структура, організація, зовнішнє вираження художнього змісту через сукупність засобів; у вузькому розумінні

форма музичного твору – побудова, структура музичного твору у вигляді співвідношення музичних елементів (мотив, фраза, речення, період), частин; відповідно до форми музичного твору розвивається танець.

Характер музики – одночасна взаємодія всіх сторін мелодії, таких важливих засобів музичної виразності, як сила звука, метр, ритм, темп тощо. Подібний емоційно-образний зміст музики і танцю характеризується не одним, а декількома словами (О. Радинова): *весела* – радісна, грайлива, завзята, запальна, задержувата, дзвінка, пустотлива, задьориста, бешкетна, жартівлива, жвава, моторна, смішна, забавна, потішна, рухлива, стрибуча, сонячна, блискуча, танцювальна, усмішлива; *сумна* – журлива, тужлива, жалісна, тужна, плаксива, благальна, хмура; *ніжна* – ласкава, задумлива, мрійлива, легка, світла, прозора; *спокійна* – добра, привітна, неспішна, заколисувальна, м'яка, плавна, наспівна, протяжна, хороводна; *урочиста* – святкова, бадьора, важна, маршова, чітка, горда, могутня, переможна; *мужня* – безстрашна, бойова, смілива, відважна, рішуча, сильна, богатирська, грізна, військова, солдатська, сувора, строга, упевнена, хоробра, тверда; *схвильована* – стривожена, стрімка, віхольна, заметільна, мрячна, тривожна, неспокійна, поспішна; *серйозна* – стримана, строга; *таємнича* – казкова, чарівна, колюча, пужлива, обережна, опаслива, насторожена, загадкова, уривчаста, гостра, підкрадальна; *страшна* – зла, груба, важка, сердита, невдоволена, темна.

Хоровод – старовинний масовий народний пісне-танець (хором водити), що зберіг фольклорну синкретичну основу (первинне поєднання пісні, танцю, ігрових елементів, музики); розвинутий у культурі багатьох народів, найбільше слов'янських (болгарське хоро,

грузинське чоловіче хорумі), особливо українському (веснянки, гаївки, гагілки); музичні розміри різноманітні, основні $2/4$, $4/4$, $3/4$, характер ліричний, наспівний, стриманий, оптимістичний, радісний; різновиди – хороводна пісня, гра-хоровод, ігровий хоровод, хороводний танець (залежно від поєднання і домінування синкретичних елементів), серед них обрядові, на теми праці, родинно-побутових взаємин, патріотичної тематики, ставлення до природи; властиві ігрова взаємодія основного персонажа пісні з усіма танцівниками, повторення руху в зворотному напрямку, елементи ловіння, індивідуальна інтерпретація образу, імпровізація рухів тощо; основні малюнки – коло, кілька кіл, півколо, зустрічні кола, лінія, струмочок, ворітця, ланцюжок, равлик тощо; основні рухи – рівномірна хода, ілюстративно-зображальні, образні; зміст хороводів зберігся завдяки тексту, однак не зводиться до нього, виявляється в єдності тексту, мелодії, хореографії, гри, назви, несе багатозначність, додаткові смисли, закладені у назві (*Шум, Шевчик*), малюнку (*Плету лісочку, Кривий танець*).

Художній образ – категорія художньої творчості, спосіб і результат опанування життя в мистецтві; власне відчуття, розуміння і відображення образу, наприклад хореографічного, художніми засобами танцю.

Чесанка – рух гуцульських танців, починається з вихідного положення «ноги у шостому положенні, ледь зігнуті в колінах, п'яти підняті над підлогою, нахил тулуба вперед, руки закладені великими пальцями долонь за кептарик», виконується у швидкому темпі як дрібні (на кожну вісімку) викидання ніг уперед правою, лівою ногами по чергово; виконують чесанку на місці, навколо себе, по одному, в парі з партнером.

Янка – білоруська народна полька пісенного походження; музичний розмір $2/4$, темп жвавий, характер легкий; хореографічні малюнки коло, лінії, основний крок – підскок із пробіжкою в невеличкому присяді, притупи з перестрибуванням, трясухи, присяди, кружляння у парі, рух парами в основній фігурі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про дошкільну освіту». Закон України «Про охорону дитинства». — К. : Ред. ж-лу «Дошкільне виховання», 2001. — 55 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / наук. кер.: А. М. Богуш; авт. кол-в: А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Гавриш Н. В., Долина О. П., Лыченко Т. С., Коваленко О. В., Г. М. Лисенко, М. А. Машовець, О. В. Низковська, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, Т. І. Поніманська, О. Д. Сідельнікова, А. С. Шевчук, Л. Ю. Якименко// Дошкільне виховання. — 2012. — № 7. — С. 4–19.
3. Балет: Энциклопедия / гл. ред. Ю. Н. Григорович. — Москва : Советская энциклопедия, 1981. — 623 с.
4. Барышникова Т. К. Азбука хореографии. Методические указания / Т. К. Барышникова. — Санкт-Петербург : Люкси, Респекс, 1996. — 256 с.
5. Березова Г. А. Классический танец в детских хореографических коллективах / Г. О. Березова. — К. : Музична Україна, 1979. — 258 с.
6. Березова Г. О. Хореографічна робота з дошкільнятами / Г. О. Березова. — К. : Музична Україна, 1989. — 204 с.
7. Блок. Л. Д. Классический танец. История и современность / Л. Д. Блок. — Москва : Искусство, 1987. — 554 с.
8. Василенко К. Ю. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Ю. Василенко. — К. : Мистецтво, 1971. — 562 с.
9. Василенко К. Українські народні танці для дітей / К. Ю. Василенко. — К. : Музична Україна, 1985. — 78 с.
10. Верховинець В. М. Весняночка / В. М. Верховинець. — К. : Музична Україна, 1989. — 342 с.
11. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю / В. М. Верховинець. — К. : Музична Україна, 1990. — 150 с.
12. Ветлугина Н. А. Теория и методика музыкального воспитания в детском саду / Н. А. Ветлугина, А. В. Кенеман. — Москва : Просвещение, 1983. — 255 с.
13. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. / Е. С. Вільчковський, О. І. Курок. — Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. — 428 с.
14. Вільчковський Е. С. Рух і музика: ігри під музику для дітей старшої та підготовчої до школи груп дитячого садка / Е. С. Вільчковський. — К. : Музична Україна, 1988. — 39 с.
15. Вірський П. П. У вихорі танцю / П. П. Вірський. — К. : Мистецтво, 1977. — 229 с.
16. Воропай О. Звичаї нашого народу / О. Воропай. — Т. 1. — К. : Оберіг, 1991. — 449 с.
17. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. — Санкт-Петербург : Союз, 1997. — 96 с.

18. Выготский Л. С. Психология искусства / под ред. М. Г. Ярошевского / Л. С. Выготский. — Москва : Педагогика, 1987. — 344 с.
19. Герасимчук Р. Особенности украинских народных танцев Карпатского района. — Москва : Музыка, 1964. — 173 с.
20. Гуменюк А. І. Народне хореографічне мистецтво України /А. І. Гуменюк. — К. : Мистецтво, 1963. — 235 с.
21. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: В. О. Огнев'юк, К. І. Волинець; наук. кер. програмою: О. В. Проскура, Л. П. Кочина, В. У. Кузьменко, Н. В. Кудикіна; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко, Л. Л. Левченко, А. С. Шевчук [та ін.]. — 3-є вид., доопр. та доп. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. — 492 с.
22. Дункан А. Танец будущего. Моя жизнь: Мемуары; И. И. Шнейдер. Встречи с Есениным: Воспоминания /А. Дункан; И. И. Шнейдер. — К. : Мистецтво, 1989. — 349 с.
23. Енциклопедія українознавства. Загальна частина: перевид. в Україні. — К. : НАН України, Інститут української археографії, 1995. — Т. 2. — С. 369–800.
24. Згурський А. Методика викладання бальних танців у школі / А. Згурський. — К. : Музична Україна, 1978. — 111 с.
25. Іваницький А. І. Українська народна музична творчість / А. І. Іваницький. — К. : Музична Україна, 1990. — 334 с.
26. Кононко О. Л. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-метод. посіб. / наук. ред. О. Л. Кононко / О. Л. Кононко. — К. : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. — 243 с.
27. Костюк Г. С. Здібності та їх розвиток у дітей // Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л. М. Проколієнко / Г. С. Костюк. — К.: Радянська школа. — 1989. — С. 307–373.
28. Костюк О. Г. Сприймання музики і художня культура слухача / О. Г. Костюк. — К. : Наукова думка, 1965. — 122 с.
29. Котляр Н. Ф. Древняя Русь и Киев в летописных преданиях и легендах / Н. Ф. Котляр. — К. : Наукова думка, 1986. — 158 с.
30. Краткий словарь по эстетике / под ред. М. Ф. Овсянникова. — Москва : Просвещение, 1983. — 223 с.
31. Маркарян Э. С. Узловые проблемы теории культурной традиции / Э. С. Маркарян // Советская этнография. — 1981. — № 2. — С. 78–96.
32. Музично-ритмічні рухи в дитячому садку / упор. В. Г. Кукловська. — К. : Музична Україна, 1986. — 155 с.
33. Народные знания. Фольклор. Народное искусство: Свод этнографических понятий и терминов / под общей ред. академика Ю. В. Бромлея (СССР) и профессора Г. Штробахы (ГДР). Вып. 4. — Москва : Наука, 1991. — 168 с.
34. Падалка Г. М. Мистецтво і особистість // Дитячий садок. Мистецтво / Г. М. Падалка. — 2007. — № 2. — С. 3–5.

35. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. — К.: Освіта України, 2008. — 274 с.
36. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Поніманська. — К. : Академ-видав, 2004. — 456 с.
37. Програми педагогічних училищ «Ритміка і хореографія» для спеціальності 03.08 «Дошкільне виховання» та додаткової кваліфікації «Організатор музичної діяльності в дошкільному закладі» / укл. А. С. Шевчук / А. С. Шевчук. — К. : РУМК ОСПО, 1991. — 20 с.
38. Программы по танцу для детских школ искусств с 8-летним сроком обучения / сост. Л. Ю. Цветкова / Л. Ю. Цветкова. — К. : РУМК, 1987. — 79 с.
39. Ритміка і основи танцю: Програми загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів для дітей з психоневрологічними захворюваннями 1–9 кл. / укл. Е. В. Белкіна, С. І. Болтівець, В. О. Долгих, В. В. Клименко, А. П. Тараканова, Л. Т. Уралова, А. С. Шевчук. — К. : РУМК, 1993. — 32 с.
40. Роменець В. А. Психологія творчості / В. А. Роменець. — К. : Вища школа, 1971. — 247 с.
41. Руднева С. Д. Ритмика. Музыкальное движение / С. Д. Руднева, Э. М. Фиш. — Москва : Просвещение, 1972. — 334 с.
42. Рудницька О. П. Українське мистецтво в полікультурному просторі: навч. посібник / О. П. Рудницька. — К. : ЕксОб, 2000. — 208 с.
43. Русова С. Дошкільне виховання / С. Ф. Русова. — Українське видавництво в Катеринославі, 1918. — 162 с.
44. Сто українських народних пісень і танців / упор. та обр. М. І. Різоля. — К. : Музична Україна, 1991. — 207 с.
45. Тараканова А. П. Система хореографічного виховання у школах і поза-шкільних закладах: Навчально-методичний посібник / А. П. Тараканова. — К. : ІЗМН, 1996. — 284 с.
46. Тарасова К. В. Онтогенез музыкальных способностей / К. В. Тарасова. — Москва : Педагогика, 1988. — 176 с.
47. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. — Москва–Ленинград : АПН РСФСР, 1947. — 335 с.
48. Українські народні танці / упор., вступи стаття та примітки А. І. Гуменюка / за ред. П. П. Вірського. — К. : Наукова думка, 1969. — 615 с.
49. Українські народні танці для баяна / упор. М. І. Різоля. — К. : Музична Україна, 1976. — 77 с.
50. Франио Г. С. Методическое пособие по ритмике / Г. С. Франио, И. В. Лифиц. — Москва : Музыка, 1987. — 118 с.
51. Цветкова Л. Ю. Методика викладання класичного танцю. Підручник / Л. Ю. Цветкова. — К. : Альтерпрес, 2005. — 324 с.
52. Чистов К. В. Народные традиции и фольклор: Очерки теории / К. В. Чистов. — Ч. 1. — Ленинград : Наука, 1986. — 304 с.
53. Чурко Ю. М. Белорусский хореографический фольклор / Ю. М. Чурко. — Минск : Вышэйшая школа, 1990. — 415 с.

54. Шевчук А. С. Використання українських музично-хореографічних традицій як засобу гармонійного впливу на розвиток дитини // Теорія і практика дошкільної освіти в Україні: колект. монограф. / [авт. колект.: З. Н. Борисова, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. М. Голота, А. С. Шевчук та ін.; за заг. ред. Г. В. Беленької, М. А. Машовець] / А. С. Шевчук. — К. : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2011. — 232 с. — С. 131–150.
55. Шевчук А. С. Вплив українських музично-хореографічних традицій на музично-руховий розвиток старших дошкільників: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08. Дошкільна педагогіка; АПН України, Інститут проблем виховання / А. С. Шевчук. — К., 2002. — 20 с.
56. Шевчук А. Дитячі танцювальні заняття і розваги / А. Шевчук // Дитячий садок. Мистецтво. — 2012. — № 1 (21). — С. 30–32.
57. Шевчук А. С. Музично-руховий розвиток дошкільників засобами хореографії // Оптимізація фізичного розвитку дитини у вітчизняній системі освіти: монографія / Е. С. Вільчковський, Н. Ф. Денисенко, А. В. Цось, Б. М. Шиян, А. С. Шевчук та ін. / А. С. Шевчук. — Запоріжжя : ЗОІППО, 2010. — 250 с. — С. 188–214.
58. Шевчук А. С. Про що говорить український танок? Комунікативні цінності української хореографії // Палітра педагога / А. С. Шевчук. — 2008. — № 6. — С. 3–5.
59. Шевчук А. Розвиток дитячої творчості на основі хореографії Павла Вірського // Дитячий садок. Мистецтво / А. С. Шевчук. — 2007. — № 1. — С. 8–9.
60. Шевчук А. С. Розвиток дошкільнят в музично-руховій діяльності: Навч.-метод. забезпечення програми «Дитина» / А. С. Шевчук. — К. : Шкільний світ, 2006. — 126 с.
61. Шевчук А. С. Українські музично-хореографічні традиції як засіб музично-рухового розвитку старших дошкільників: монографія / А. С. Шевчук. — Фастів : Поліфаст, 2005. — 332 с.
62. Шевчук А. Українські традиції — духовні опори життя і розвитку дитини // Дошкілля / А. С. Шевчук. — 2008. — № 1. — С. 10–15.
63. Шевчук А. С. У танцювальному колі // Палітра педагога / А. С. Шевчук. — 2000. — № 2. — С. 18–24.
64. Шевчук А. С. Художні проекти з 5-річними дітьми та їхніми батьками // Дошкільне виховання / А. С. Шевчук. — 2013. — № 8. — С. 11–17.
65. Шевчук А. Як залучати дошкільнят до хореографії? // Дитячий садок. Мистецтво / А. С. Шевчук. — 2007. — № 4. — С. 3–7.
66. Яновская В. Ритмика / В. Яновская. — Москва : Музыка, 1979. — 96 с.

Навчальне видання

ШЕВЧУК Антоніна Семенівна

ДИТЯЧА ХОРЕОГРАФІЯ

Навчально-методичний посібник

3-тє вид., зі змінами та доповн.

*Схвалено для використання
в дошкільних навчальних закладах*

Керівник проекту *Б. Фенюк*
Головний редактор *І. Дворницька*
Редактор *С. Сав'юк*

Підписано до друку 29. 12. 2015. Ум. друк. арк. 17,21.
Наклад 2000 пр.

Видавництво “Мандрівець”,
46400, м. Тернопіль, вул. Текстильна, 18.
Тел. (0352) (0352) 42-39-62, 43-39-62, тел./факс (0352) 52-43-38.
<http://mandrivets.com>, e-mail: mandr.zbut@gmail.com.
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 3650 від 22. 12. 2009 р.

Друк з готових діапозитивів: ПП “Коло”, м. Дрогобич, вул. Бориславська, 8.
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 498 від 20. 06. 2001 р.